

POLIS

REVISTĂ DE ȘTIINȚE POLITICE

Volum X, Nr. 4 (42), Serie nouă, septembrie-noiembrie 2023

Revista POLIS
©Facultatea de Științe Politice și Administrative
Universitatea „Petre Andrei” din Iași
ISSN 12219762

SUMAR

EDITORIAL	5
Statutul actual al științelor politice în România Sorin BOCANCEA	5
STATUTUL ACTUAL AL ȘTIINȚELOR POLITICE	33
Evoluția științei politice în România – reflecții pe marginea unui domeniu în continuă schimbare Radu CARP	33
Am mai putea rupe „cercul vicios al politizării” în România de astăzi? Despre politică, politicianism și științele politice în orizontul psihocultural al societății românești Anton CARPINSCHI	41
Științele politice: de la stat, la privat Cristian BOCANCEA	61
Știință politică în România: vocabular instituțional, obiecte de studiu și resurse umane Cristian PREDA	77
Știința politică/științele politice în România – între confuzie, neîncredere și lipsa utilității Sabin DRĂGULIN	93
Motivații și reprezentări ale studenților cu privire la domeniul Științelor Politice în România Bogdan GHEORGHÎȚĂ & Sabina-Adina LUCA	109
Deschideri pentru o analiză longitudinală periodică a dinamicii progresismului de secol XXI în cercetarea politologică Tudor PITULAC	121
INTERVIU	177
Angelo Chielli: „Știința politică trebuie să se constituie ca o cunoaștere convențională ce trebuie să tindă să creeze o ordine prin care să interpreteze multiplele aspectele ale realității” Interviu realizat de Sorin BOCANCEA	177

VARIA	183
Politică și știință: despre structura revoluțiilor științifice și libertatea cercetătorilor	183
Dragoș DRAGOMAN	
Tradiție și continuitate. Explicații pentru atitudinea pro-rusă a Serbiei în contextul războiului din Ucraina	197
Neda GRUICI	
Evoluția securității energetice a României în perioada 1989-2023	225
Ioana IOANES	
EVENIMENT	259
Monica Lovinescu – Centenarul Nașterii (1923-2023)	259
Grupaj realizat de Didona GOANȚĂ	
RECENZII	269
O teorie sociologică a crizei sociale	269
Doru TOMPEA	
Viața „Doamnei de Fier” a politicii israeliene	273
Bogdan GHEORGHIȚĂ	
Emanuel Copilaș, Integrarea României în sfera de influență sovietică (1944-1947). Perspective internaționale și locale	277
Florin GRECU	
Cătălin Gomboș, Piano Man în casa războiului. Însemnări din Irak și Afganistan	281
Bogdan GHEORGHIȚĂ	
Note despre autori	285
Instrucțiuni pentru autori	291
Instructions to authors	294

EDITORIAL

Statutul actual al științelor politice în România

[Current Status of Political Science in Romania]

Sorin BOCANCEA

Abstract: *Although it was achieved with some difficulties, the institutionalization of political science in Romania was a fairly rapid process. Coming after a period of propagandistic obscurity that compromised the idea of politics, they were confronted with a certain reticence of society towards this field. Therefore, their position within the education system was minor. However, the pace of development has accelerated, due to the training of specialists in Western institutions, the establishment of specialist journals, the translation of classics, the emergence of a local literature and international collaboration between researchers and institutions. Under the current conditions of the complexity of each society and of the international context, it is necessary to professionalize politics, a process that can be achieved primarily by these sciences. Although it might seem that interdisciplinarity and methodological pluralism are weaknesses or sources of ambiguity in political science, they are in fact its strengths. However, it is not these aspects that are holding political science back, but society's lack of interest in it, generated by ignorance. The only way to put political science where it should be is to set up a professional association to dialogue with the public authorities and champion the cause of political science.*

Keywords: *political science, political science, interdisciplinarity, institutionalization, internationalization, methodological pluralism.*

Introducere

În luna iunie 2023, seria nouă a revistei *Polis* a împlinit 10 ani de apariție neîntreruptă, fapt ce a prilejuit organizarea unei dezbateri cu privire la statutul actual al științelor politice, la care au participat cadre didactice universitare de la facultățile de

profil din: Universitatea București (Radu Carp, Dan Pavel, Cristian Preda și Claudiu Tufiș), Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj Napoca (Sergiu Mișcoiu), Universitatea de Vest din Timișoara (Emanuel Copilaș), Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași (Anton Carpinschi) și Universitatea „Petre Andrei” din Iași (Cristian

Bocancea, Georgeta Condur, Sabin Drăgulin, Tudor Pitulac, Daniel Șandru și Doru Tompea). S-au întâlnit atunci în Aula Magna a Universității „Petre Andrei” din Iași persoane din generații diferite: unele au fost implicate în fondarea programelor sau a facultăților de științe politice, altele au venit mai târziu, în perioada consolidării acestora.

Dezbaterea nu a avut un parcurs prestabilit, fiecare dintre participanți având libertatea să prezinte propriile opinii și experiențe avute în cariera de profesor și de cercetător în științe politice. Am convenit atunci ca fiecare să-și pregătească prezentarea în vederea publicării în numărul de toamnă *Polisului*. Așa s-a constituit prezentul număr al revistei.

În contribuția mea, voi realiza o trecere în revistă a statutului științelor politice în România, pornind de la definire, continuând cu dezvoltarea lor în România postcomunistă, cu dificultățile cu care se confruntă și terminând cu perspectivele pe care acestea le au.

Știința politică sau științe politice?

Mereu revine această întrebare: se poate vorbi despre știință politică sau despre științe politice? După cum observa Profesorul Mihai Baciuc în timpul dezbaterii despre statutul științelor politice, nici matematica, nici fizica nu sunt nevoite să-și justifice statutul de știință, pe când știința politică este mereu în această postură. Situația nu este ieșită din comun, fi-

ind vorba de un domeniu nou de cercetare, caracterizat de pluralism metodologic și de o necesară deschidere spre interdisciplinaritate.

Încercările de definire a științei politice sunt de dată recentă, dacă le comparăm cu demersurile din celelalte științe. În manualul publicat de Fred I. Greenstein și Nelson W. Polsby în 1975, se vorbea de divorțul științei politice de filosofie și adoptarea metodei științelor naturii¹. În *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, apărută în 1987, nu există un articol care să definească știința politică, ci unul care definește *teoria politică* drept „reflecție sistematică asupra naturii și scopurilor guvernământului, cuprinzând îndeobște atât înțelegerea instituțiilor politice existente, cât și o concepție despre modul cum – și dacă – acestea ar trebui schimbate”². Autorul articolului, David Miller, realizează, totuși, o corelație între teoria și știința politică, arătând că aceasta din urmă a apărut în secolul XX iar teoria politică a fost văzută ca partea teoretică a științei politice, care „sintetizează observațiile particulare și generalizările empirice de mai mică anvergură din cadrul explicativ general...”³. Apropierea studierii politicii de științele empirice este prezentă și-n definiția pe care a dat-o Domenico Fisichella, în 1988, științei politice, ca „studiul fenomenelor politice cu ajutorul metodelor științelor empirice”⁴.

În 1991, Paul A. Sabatier constata că cercetările politologilor din deceniile opt și nouă ale secolului trecut pot fi împărțite în 4 grupe: cercetări

ale unor domenii specifice (transport, sănătate, resurse, relații internaționale ș.a.), cu studii de caz utile practicienilor precum și elaborării inductive a unor teorii ce vizează procesul politic în ansamblu; realizarea unor studii de impact al politicilor publice, lărgind criteriile de evaluare a bunăstării sociale prin includerea unora precum participarea cetățenilor, depășind tradiționala tehnică cost-beneficiu prin integrarea studiilor asupra procesului politic; concentrarea asupra procesului politic ce afectează punerea în practică a politicilor publice; proiectarea politicii, abordarea ce s-a concentrat pe eficacitatea diferitelor instrumente politice, participarea nefiind un scop în sine, ci un mijloc de influențare a guvernării⁵.

O definiție cuprinzătoare va primi știința politică în *Manualul* editat de Robert E. Goodin & Hans-Dieter Klingemann în 1996. Pornind de la definirea politicii ca „folosire constrânsă a puterii sociale”, cei doi politologi definesc știința politică drept „studiere a naturii și a surselor acelor constrângeri și a tehnicilor pentru folosirea puterii sociale în cadrul acelor constrângeri”⁶. „Știința” este luată în acest caz în sensul consacrat de tradiția universităților germane, de „cercetare sistematică, cu o construcție care tinde spre un set tot mai diferențiat de propoziții ordonate despre lumea empirică”⁷. În acest caz, trebuie evitată eroarea pozitivistă a pretenției descoperirii unor legi acoperitoare, pentru că subiectul acestei științe îl constituie ființele umane care, deși sunt supuse unor anumite forțe

cauzale, sunt „și actori intenționali, capabili să cunoască și să acționeze pe această bază. «Credință», «scop», «intenție», «sens» sunt, toate, elemente potențial cruciale în explicarea acțiunilor umane... Subiecții studiați de știința politică, precum și de toate științele sociale, au un sens ontologic radical diferit de acela al bilelor de biliard”⁸.

Esențială pentru înțelegerea ariei științei politice mi se pare a fi următoarea clarificare a autorilor *Manualului*: „subdisciplinele în jurul cărora am organizat noul *Manual* reprezintă ceea ce ni s-a părut a constitui configurația dominantă a disciplinei în prezent. Ele sunt totuși departe de a fi ermetice pecetluite. Munca trans- și inter-subdisciplinară este tot mai obișnuită prin frecvență și mai convingătoare prin calitate. [...] Noul *Manual de știință politică* întreprinde o extindere disciplinară, pentru a putea include travaliul înrudit din economie și sociologie, psihologie și statistică, antropologie și studii de arie”⁹. Este aici o replică la observația pe care o făcea Gabriel Almond în 1988 cu privire la faptul că, în științele politice, cercetătorii stau la „mese separate”¹⁰.

În urma aplicării metodei bibliometrice, Goodin & Klingemann au identificat opt subdomenii ale disciplinei: instituții politice, comportament politic, politică comparată, relații internaționale, teorie politică, politici publice și administrație și economie politică. Aceștia li se adaugă și metodologia politică¹¹.

Comparând diferite definiții, Adrian Miroiu arată că „politica cuprinde procesele prin care, prin interacțiunile dintre oameni, se formează și se implementează deciziile sociale”¹². În mod firesc, știința politică este studierea acestor procese.

Revenim la întrebarea: este vorba de știință sau de științe politice? Adrian Miroiu formulează următorul răspuns: „în știința politică există abordări foarte diferite, chiar incommensurabile. În știința politică nu există o «paradigmă», ci mai multe; dar de aici nu pute trage concluzia că există mai multe științe ale politicii («științele politice»), ci doar că politica este astăzi abordată din perspective extrem de diferite”¹³. Și politologul dă exemplul celor opt subdomenii semnalate de Goodin & Klingemann, arătând apoi că putem distinge cercetătorii științei politice și după tipul de abordare teoretică, după cum au procedat în 1995 David Marsh & Gerry Stoker, identificând următoarele șase abordări: *teoria politică normativă* (care are ca obiectiv descoperirea și aplicarea valorilor în sfera relațiilor și a practicii politice), *studiile instituționale* (ce analizează regulile, procedurile și organizarea formală a raporturilor din societate precum și impactul acestora asupra luării deciziilor), *analiza comportamentală* (ce urmărește explicarea comportamentelor politice atât la nivel individual cât și social, acordând un rol important cauzalității și failibilității cercetărilor), *teoria alegerii raționale* (care urmărește condițiile ce definesc și constrâng alegerile sociale), *aborda-*

rea feministă (ce pornește de la premiza că patriarhatul definește aranjamentele sociale) și *analiza discursivă* (care cercetează modul în care discursul este produs și face posibilă acțiunea umană)¹⁴. În afară de aceste abordări, în a patra ediție a lucrării lor, publicată împreună cu Vivien Lowndes în 2017, Marsh & Stoker vor mai menționa *psihologia politică* și *marxismul*¹⁵.

Pluralismul metodologic al științei politice i-a determinat pe unii autori să nege existența acesteia. Dar, după cum arată Gabriel A. Almond, în cazul științei politice se poate demonstra „unitatea sa de substanță și metodă: o viziune cumulativă în sensul unei baze de cunoaștere din ce în ce mai mari și a ameliorării rigorii inferențiale. Există un pluralism în metodă și abordare, dar el este eclectic și sinergic, mai curând decât izolativ. [...] El este eclectic și integrativ, guvernând în ultimă instanță de angajamentul lipsit de compromis față de regulile evidenței și inferenței”¹⁶.

Faptul că știința politică a împrumutat elemente din alte domenii nu-i subminează statutul de știință. În opinia lui Mattei Dogan, „la cele mai înalte niveluri ale piramidei științei politice, cei mai mulți cercetători aparțin unei subdiscipline hibride: sociologia politică, economia politică, psihologia politică, filosofia politică, geografia politică, administrația publică, studiile zonale ș.a.m.d.. Alternativ, ei pot aparține unui domeniu sau subdomeniu hibrid... Toate problemele majore traversează granițele formale ale disciplinelor: căderea

democrației, anarhia, războiul și pacea, schimbarea generațională, conexiunea libertate-egalitate, individualismul în societățile avansate, fundamentalismul în societățile tradiționale, clasa conducătoare, opinia publică. Cei mai mulți specialiști nu sunt localizați în așa-numitul centru al disciplinei. Ei se află pe inelele exterioare, în contact cu specialiștii din alte discipline. Ei iau și dau cu împrumut la graniță. Sunt oameni de știință hibridă. Numărul politologilor «generalști» se află în rapidă descresștere. Toată lumea tinde să se specializeze în unul sau în mai multe domenii. [...] Aceia care se închid în granițele tradiționale ale științei politice își îngustează perspectiva și își reduc oportunitățile de inovație – cu excepția problemelor constituționale și ale aparatului de stat”¹⁷.

Pornind de la definiția aristoteliciană a omului ca ființă socială, Ronald F. King arată că „există în mod permanent și mereu în actualitate subiecte de interes cum ar fi constituirea și stabilitatea comunităților publice, granița dintre individ și comunitate, instituțiile și procedurile folosite de către comunitate la luarea de decizii, strategiile actorilor politici care își desfășoară activitatea în acea comunitate, distribuția puterii în cadrul comunității, diferențele din interiorul unei comunități și interacțiunea dintre comunități, precum și rezultatele politicilor ce decurg din deciziile comunității. Acestea sunt subiectele tradiționale din cadrul științelor politice. Ceea ce apreciez eu la această definiție este faptul că ne orientează

atenția dincolo de domeniul îngust al partidelor și al alegerilor și plasează cu fermitate această disciplină în cadrul dezbaterilor ce sunt fundamentale în istoria intelectuală occidentală. Nu este un accident faptul că Aristotel a numit politica drept «regina științelor». Poate că nu există un cadru unanim acceptat al științelor politice, dar nu sunt prea îngrijorat din pricina asta, căci există o unitate esențială a științelor sociale. Distingeriile care separă aria științelor politice, sociologiei, administrației publice și psihologiei sunt relativ arbitrare. Toate se ocupă de relațiile umane și au ca scop, în ciuda diferențelor dintre perspectivele lor teoretice, studiul și îmbunătățirea condiției umane”¹⁸.

Platon și Aristotel vorbeau despre arta guvernării, numind-o „artă regală”, respectiv „regina științelor”. Analizând etichetele primite de-a lungul timpului de politică (artă, meșteșug) și de învățarea ei (vocație sau chemare), Goodin & Klingemann consideră că studiul politicii „este o vocație mai degrabă decât o pasiune și o slujbă mai degrabă decât un hobby”¹⁹. Ei observă faptul că știința politică avansează spre profesionalizare, dovezi ale acestei realități fiind faptul că există un acord cu privire la „competența profesională minimă” și tendința de judecare a muncii din acest domeniu în termenii unor standarde de excelență profesională: „în vreme ce standardele minimale sunt în general împărțite, aspirațiile mai înalte sunt numeroase și variate. Dar și în știința politică, la fel ca în medicină, fiecare subspecialitate din ca-

drul profesiei mai mari are propriile sale standarde interioare de excelență, după care sunt judecați membrii ei. Și în știința politică, ca și în medicină, la nivelul general al profesiei, există un înțeles cu privire la felul în care se situează laolaltă toate subspecialitățile pentru a forma un tot coerent”²⁰.

În concluzie, consider că opțiunea pentru „știința politică” sau „științe politice” este o chestiune de obișnuință și de gust. Ambele expresii trimit la un domeniu de cercetare ale cărui caracteristici definitorii sunt pluralismul metodologic și interdisciplinaritatea. Este un domeniu în care preocupările sunt vechi, cu o istorie de peste două milenii, dar care a căpătat o formă unitară de curând, pe care și societatea românească a adoptat-o în anii în care începuse o viață nouă. De aceea, sunt firești ezitățile și confuziile ce mai persistă încă în abordarea lui, începând chiar cu denumirea.

Știința politică în România postcomunistă

Știința politică a patruns în universitățile din România la începutul anilor '90, într-un teren sărac. În 1977, științele sociale din România au primit o puternică lovitură, discipline precum psihologia și pedagogia fiind desființate în universitățile din țară, fiind păstrat câte un program la Universitatea București. În acel an, sociologia a fost desființată ca disciplină de studiu academic.

S-a spus că în perioada comunistă s-a făcut știință politică la Academia

„Ștefan Gheorghiu”. Chiar dacă în 1968 a fost introdus în nomenclator și un asemenea program, la acel institut al PCR nu s-a făcut atât știință politică, cât instruirea propagandiștilor și a celor ce urmau să aibă funcții de conducere la diverse niveluri ale administrației comuniste. Faptul că un grup restrâns de cadre avea acces la o parte din literatura de specialitate nu însemna că în acea instituție se făcea știință politică în felul în care înțelegem azi că trebuie făcută. În acea perioadă, nici occidentalii nu erau edificați asupra științei politice, cu atât mai puțin profesorii de propagandă comunistă. Practicarea științei politice presupune acces la scrieri, participarea la conferințe, legături permanente cu oamenii din domeniu, proiecte de cercetare, conceperea și aplicarea unor soluții pentru îmbunătățirea vieții sociale și posibilitatea de a măsura impactul rezultatelor cercetărilor și al soluțiilor propuse. Or, în societatea în care deciziile se luau la partid, acest lucru nu era posibil.

Cei care au înființat programele de științe politice în primii ani ai postcomunismului au fost profesori ce veneau dinspre domeniile istorie, filosofie, drept și economie. De aceea, programele de învățământ erau făcute după puterea și competențele fiecărui cadru didactic ce acceptase să se orienteze spre această noutate academică.

Îmi amintesc un episod la care am asistat în 1996, la manifestările prilejuate de împlinirea a 10 ani de la înființarea Facultății de Științe Politice a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj

Napoca. Profesorul Vasile Boari povestea cum a pus bazele acelei facultăți, cu profesori de la Filosofie, Drept și Economie, motiv pentru care ceea ce făceau era destul de departe de ceea ce ar fi trebuit să fie știință politică. Ei făceau mai mult teorie politică. Clujenii au avut noroc de sprijinului venit din partea profesorului american Ronald King care, atunci când a văzut planurile de învățământ ale programului, a exclamat: „this is not political science!” Profesorul american era în sală atunci și a confirmat în hazul asistenței cele relatate de profesorul Boari. Am participat la acel eveniment împreună cu Cristian Bocancea, cel care, împreună cu Profesorul Anton Carpinski, contribuise la înființarea programului de Științe politice la Universitatea „Al. I. Cuza” și la înființarea Facultății de Științe Politice la Universitatea „Petre Andrei” din Iași, al cărei decan și era atunci. Ne-am întors descumpăniți de la acea întâlnire, pentru că la Iași noi făceam ceea ce făcuseră clujenii până la venirea profesorului King. Mai aveam de lucru până a face și noi știință politică.

După cum observa și Cristina Stănuș²¹, în România, „necesitatea de a realiza conexiunea rapid sub aspectele teoretic și metodologic cu știința politică de masă a funcționat ca forță centripetă în instituționalizarea științei politice. Dar, aceasta a manifestat și tendințe centrifuge. Acestea au venit, în primul rând, din dificultățile de separare de abordările teoretice și de metodologiile pe care membrii științei politice din departamente le-

au adus cu ei din filosofie, istorie, drept, economie și sociologie și, în al doilea rând, din subdomeniile care au încercat și au reușit să-și creeze discipline proprii. Este cazul administrației publice, relațiilor internaționale și studiilor europene și, mai recent, studiilor de securitate”.

După anii fondărilor au urmat cei ai consolidării, de după 2000, despre care aflăm din studiu semnat de Bogdan Gheorghiu și Dragoș Dragoman: „domeniul științelor politice ca disciplină academică s-a consolidat prin trei mecanisme: reproducere, standardizare și finanțare [...] Domeniul de cercetare s-a extins cu zone mai specifice și mai înguste ca modernizarea economică și dezvoltarea, statul de drept, comercializare, proiectarea și colectarea de date ale anchetei sociale europene, guvernare națională și europeană, diversitate socială și etnică, schimbare socială, cultură și globalizare, capital social, participare democratică, migrație, xenofobie și populism, mass-media și politica democratică. Mai mult, probleme cheie în știința politică, cum ar fi democratizarea, politica de partid, alegerile, sistemele electorale și comportamentul electoral au devenit din ce în ce mai multe”²².

Un alt salt s-a produs la nivelul resurselor umane: tinerii cercetători care au decis să revină în România după ce au urmat studii de master sau doctorale în Occident au ținut legătura cu colegii lor care au decis să nu revină în România. Astfel s-au creat echipe mixte de cercetători, fapt ce

reprezintă un salt calitativ și cantitativ al științelor politice²³.

Sunt perspective ce trec peste evoluția istorică a adomeniului de studiu, condierând că el s-a dezvoltat simultan în toate aspectele sale: „Trei faze în instituționalizarea științei politice românești pot fi identificate: legitimarea, profesionalizare și internaționalizare. Aceste trei etape care adesea modelează originile și evoluția unei discipline nu au loc în faze distincte, ci simultane”²⁴.

Două provocări importante ale anilor '90 au fost accesul la literatura de specialitate occidentală și fondarea unor publicații în domeniu. Remarcabile au fost înființarea revistei *Sfera politicii* (ce a apărut până în 2021, publicând în română și engleză) și apoi a revistei *Polis* (ce a apărut în perioada 1994-2000 sub egida IMAS iar din 2013 apare sub egida Facultății de Științe Politice și Administrative a Universității „Petre Andrei” din Iași, publicând în limbile română, engleză, franceză și italiană). Cea din urmă s-a remarcat prin publicarea unor traduceri din textele caldise ale științelor politice. Cu timpul, au mai apărut *Studia Politica*, *Romanian Political Science Review* (revistă trimestrială, ce a apărut inițial în română, engleză și franceză, iar în prezent apare doar în engleză), *Romanian Journal of Political*

Science (revistă bianuală editată de Societatea Academică Română, ce apare în limba engleză), *Romanian Journal of Society and Politics* (editată de Universitatea Națională de Studii Politice și Administrație Publică), *Society and Politics* (revistă anuală, apărută în perioada 2007-2022 la Universitatea „Vasile Goldiș” din Arad). La Cluj Napoca, în 2006, a apărut revista *Europolis. Journal of Political Analysis and Theory*, însă în prezent nu mai apare.

După cum spunea Cristian Preda, „strategia asumată de *Studia Politica* a fost imitarea revistelor de științe politice occidentale, prin asocierea acestora cu profesorii de științe politice cu care noi – fie Daniel Barbu, fie eu – am interacționat în timpul primul deceniu postcomunist”²⁵. Și în cazul celorlalte reviste, modelele au fost tot publicațiile de specialitate occidentale.

Statutul disciplinei

În *Nomenclatorul domeniilor și al specializărilor/programelelor de studii universitare*²⁶ pentru anul universitar 2023/2024, Științele politice apar ca ramură de știință cu următoarele domenii de studii la toate nivelurile (licență, masterat, doctorat): Relații internaționale și studii europene, Științe politice și Studii de securitate.

Ramura de știință	Domeniul de studii universitare de licență/doctorat/masterat	Specializarea
	Relații internaționale și studii europene	Relații internaționale și studii europene

Ramura de știință	Domeniul de studii universitare de licență/doctorat/masterat	Specializarea
Științe politice		Diplomație în afaceri
	Științe politice	Științe politice
	Studii de securitate	Studii de securitate

Tabelul 1. Domeniile Științelor politice

Competențele pe care trebuie să dobândească un absolvent de Științe politice sunt publicate de ANC²⁷, la capitolul 2633 – *Filozofi, istorici și specialiști în științe politice*: „Filozofii, istoricii și specialiștii în științe politice efectuează cercetări privind natura experienței și existenței umane, fazele sau aspectele istoriei umane, precum și structurile, mișcările și comportamentul politic. Aceștia documentează și prezintă rezultatele pentru a informa și a ghida acțiunile politice și individuale”. Iată care sunt aceste competențe: redactează lucrări științifice, academice și documentație tehnică; dă dovadă de expertiză disciplinară; gestionează cunoștințele în vederea unui impact strategic; prezintă argumente în mod convingător; comunică constatări științifice; promovează implicarea publicului în cercetare; solicită finanțare pentru cercetare; aplică metode științifice; gestionează date interoperabile și reutilizabile accesibile și ușor de găsit; gestionează drepturi de proprietate intelectuală; promovează transferul de cunoștințe; gândește în mod abstract; publică lucrări de cercetare academice; îndrumă oameni; desfășoară activități de cercetare la nivel interdisciplinar; sintetizează informații; evaluează activități de cercetare;

dezvoltă software cu sursă deschisă; interacționează profesional în mediile de cercetare și profesionale; efectuează cercetare științifică; diseminează rezultatele în rândul comunității științifice; gestionează dezvoltarea profesională personală; scrie publicații științifice; aplică principiile eticii și integrității științifice în activitățile de cercetare; dezvoltă rețele profesionale cu cercetători; asigură managementul de proiect; promovează inovarea deschisă în cercetare; vorbește mai multe limbi străine; gestionează date în domeniul cercetării; gestionează publicații deschise; integrează dimensiunea de gen în cercetare; prezintă rezultatele analizelor; aplică tehnici de analiză statistică; consultă surse de informare; desfășoară cercetare calitativă; analizează legislația; întocmește rapoarte de lucru; analizează date; desfășoară interviuri de cercetare.

Am eliminat din listă trei competențe ce-i priveau strict pe istorici. Cât privește celelalte, este evident faptul că unele sunt redundante. Competențele nu sunt împărțite pe niveluri de studiu, situație din care s-ar putea deduce că ele sunt obligatorii pentru primul ciclu. Pentru a merge mai aproape de absolvent, iată ce cunoștințe (voi menționa doar seturile

de cunoștințe, fără detalieri) sunt prevăzute pe suplimentul ce însoțește diploma de licență²⁸:

1. *Înțelegerea fundamentelor teoriilor sociale și politice pentru analizarea și evaluarea organizării socio-politice;*
2. *Elaborarea și gestionarea proiectelor, planurilor, programelor și acțiunilor social-politice;*
3. *Utilizarea metodologiilor de analiză a sistemelor social-politice;*
4. *Proiectarea de strategii politice în contexte locale, regionale, naționale și globale;*
5. *Susținerea, promovarea și comunicarea unor idei și valori sociale și politice.*

Pe baza acestor pachete de cunoștințe, se prezumă că absolventul va avea următoarele competențe (pe care le redau în detaliu):

1. *Aplicarea fundamentelor teoriilor sociale și politice pentru analiza și evaluarea organizării socio-politice, în cadrul căreia va:* putea să aplice metode științifice în înțelegerea teoriilor fundamentale ale social-politicului; dobândi resursele necesare pentru a analiza fenomene și procese social politice; putea evalua fenomene și procese social politice în mod riguros și științific; fi capabil să aplice metoda comparativă în analiza teoriilor și sistemelor politice; avea o perspectivă istorică critică asupra diferitelor sisteme politice; putea contribui la revizuirea și actualizarea teoriilor și metodologiei specifice domeniului social politic; înțelege

subiectele de actualitate din sfera social politică.

2. *Elaborarea și gestionarea proiectelor, planurilor, programelor și acțiunilor social-politice, în cadrul căreia va:* cunoaște tehnicile de elaborare și gestionarea a proiectelor de acțiune și intervenție sociale, economice și politice; fi capabil să elaboreze propuneri de politici publice, strategii socio economice, politică externă și europeană, comunicare interculturală, egalitate de șanse; putea aplica cunoștințele referitoare la ciclul formulării și implementării politicilor publice și al acțiunilor politice în general; comunica eficient rezultatele unei analize de politici publice.

3. *Utilizarea metodologiilor de analiză a sistemelor social-politice, în carul căreia va:* fi capabil să creeze un design de cercetare aplicat oricărei întrebări; putea operaționaliza concepte complexe; putea măsura și evalua fenomene și procese politice; fi capabil să analizeze date cantitative, inclusiv realizarea și implementarea sondajelor de opinie; fi capabil să analizeze date calitative; cunoaște și folosi softuri de analiză a datelor; fi capabil să elaboreze propuneri de cercetare.

4. *Proiectarea de strategii politice în contexte locale, regionale, naționale și globale, în cadrul căreia va:* putea concepe și structura procese care conduc la luarea uneori decizii politice; putea concepe și realiza un proces de formulare și implementare a unei politici publice; înțelege interdependența între sferile națională, locală și internațională din perspecti-

va acțiunilor și strategiilor politice; putea să înțeleagă și sintetiza un volum mare de informații cu caracter interdisciplinar; evalua factorii de risc ai unei decizii/strategii politice; analiza politici naționale și internaționale.

5. *Susținerea, promovarea și comunicarea unor idei și valori sociale și politice*, în cadrul căreia va: putea să desfășoare activități de relații publice; putea să se implice în campanii de comunicare pe diverse teme de actualitate pentru sfera politicului; putea consilia actorii politici și soci-

ali; cunoaște diferitele modalități de organizare și monitorizare a unei campanii de sensibilizare a opiniei publice.

Cu toate acestea, dobândirea acestora nu duce automat și la dreptul absolvenților programelor de licență de a exercita oricare dintre ocupațiile alocate domeniului. Vom vedea acest lucru urmărind ocupațiile pe care le poate avea un absolvent de științe politice la nivelurile licență (L) și master (M), după prevederile Registrului Național al Calificărilor din Învățământul Superior²⁹.

Ocupația	Calificare	Domeniu educațional	Nivel studii
Politolog (cod COR: 263304)	Dezvoltare internațională	Științe politice și educație civică	M
	Drepturile omului	Filosofie și etică	M
	Elite politice românești (sec. XVIII-XX)	Istorie și arheologie	M
	Filosofie	Filosofie și etică	L
	Geopolitică și interferențe sociale și culturale est-europene	Istorie și arheologie	M
	Istoria românilor și a României în context european (sec. XIV-XX)	„	M
	Istorie	„	L
	Managementul Operațional la Frontiera Externă Schengen	Ordine publică și siguranță națională	M
	Managementul organizațiilor politice	Științe politice și educație civică	M
	Politică Comparată	„	M
	Politica Europeană și Românească	„	M

	Politici publice și management instituțional	„	M
	Politica în Europa. State, Frontiere și Societăți (FR)	„	M
	Relații Internaționale și Studii Europene (EN)	„	M
	Securitate națională și euro-atlantică	„	M
	Securitate și Relații Internaționale	„	M
	Securitate și tehnologie	„	M
	Societate, stat, război în secolele XVIII-XX (cod COR: 2633.3)	Istorie și arheologie	M
Cercetător în științele politice (cod COR: 263309)	Politică Comparată	Științe politice și educație civică	M
	Politica în Europa. State, Frontiere și Societăți (FR)	„	M
	Științe politice	„	L
Asistent de cercetare în științele politice (cod COR: 263310)	Dezvoltare internațională	„	M
	Politici publice și management instituțional	„	M
	Securitate națională și euro-atlantică	„	M
	Securitate și Relații Internaționale	„	M
	Științe politice	„	L
	Studii de securitate	„	L
Șef birou organizație politică, obștească, umanitară (cod COR: 121301)	Științe politice	„	L
Șef serviciu organizație politică, obștească, umanitară (cod COR: 121302)	Politică Comparată	„	M

Consilier instituții publice (cod COR: 111204)	Politica Europeană și Românească	„	M
Specialist în activitatea de lobby (cod COR: 243220)	Politica Europeană și Românească	„	M
Manager al organizației culturale (cod COR: 143105)	Politica în Europa. State, Frontiere și Societăți (FR)	„	M
Referent relații externe (cod COR:242215)	Relații Internaționale și Studii Europene (EN)	„	M
Secretar diplomatic (cod COR: 111234)	Relații Internaționale și Studii Europene (EN)	„	M
Editorialist (cod COR: 264207)	Științe politice	„	L
Comentator publicist (cod COR: 264201)	Științe politice	„	L
Consilier organizație politică (cod COR: 111401)	Științe politice	„	L
Analist de informații (cod COR: 242224)	Studii de securitate	„	L
Consultant de securitate (cod COR: 242113)	Studii de securitate	„	L

Tabelul 2: Ocupații și calificări ale absolvenților de Științe politice

Absolvenții de științe politice pot avea 15 ocupații, dintre care 9 la nivel licență. Dar, trebuie făcută o precizare importantă: cele 9 ocupații de la nivel licențiat au fost posibile doar până în 2022, an din care a rămas o singură ocupație, cea de *politolog*, restul fiind rezervate doar absolvenților de master.

După cum se poate observa, absolvenții de politologie împart această ocupație cu absolvenții de filosofie, istorie și siguranță națională. La aceasta se adaugă faptul că, după

2000, absolvenții de științe politice au început să piardă oportunități pe piața muncii, acestea fiind preluate de către absolvenții de administrație publică, comunicare și jurnalism.

În afară de asta, sunt domenii în care ar putea avea acces, ocupații pe care ar putea să le exercite, dar sunt rezervate altor domenii: consilier afaceri europene, jurnalist politic, profesor în învățământul liceal (cu condiția absolvirii modulului pedagogic), manager de proiect ș.a. dar, în prezent, un absolvent de științe politice poate

fi doar politolog. Câte instituții au în organigramă un asemenea post?

Cum s-ar putea ieși din această îngustare a posibilităților absolvenților de științe politice? Științele politice nu ar trebui să privească doar instituțiile politico-administrative și oamenii lor, ci întreaga societate. Asta am și început să facem cu ani în urmă la *Polis*, prin realizarea emisiunii de televiziune *Polis+*, menită să aducă în fața publicului larg specialiști care să comenteze într-un limbaj accesibil evenimentele și procesele sociale și politice și în care să fie prezentate diferite manifestări din aria științelor politice.

Poate că o asociație profesională ar putea sensibiliza autoritățile publice și societatea cu privire la necesitatea educației politice pe care o realizează programele universitare de profil și pe care ar putea să o realizeze absolvenții acestora la toate nivelurile societății dacă li s-ar deschide oportunități instituționale. În 2006, la aniversarea Facultății de Științe Politice clujene, a existat o tentativă de a crea o asemenea asociație, dar lucrurile s-au oprit atunci și acolo. La aniversarea revistei *Polis* din iulie 2003, Cristian Preda a anunțat intenția de a crea o asemenea asociație, care ar putea avea ca tribună revista *Polis*. Poate că-i va veni timpul în 2004.

Internaționalizare și calitate

Una dintre direcțiile strategice ale învățământului academic din România este internaționalizarea, intrarea cel puțin în fluxul european a programe-

lor de studii și de cercetare, proces în care, în mod firesc, intră și științele politice. Opinia publică și responsabilitățile din educație sunt mereu cu ochii pe topurile realizate de diverse instituții internaționale, fiecare lansare a unor astfel de clasamente stârnind discuții aprinse cu privire la capacitatea/incapacitatea instituțiilor românești de învățământ superior de a face față competiției internaționale.

În dimensiunea didactică, internaționalizarea este asigurată în mare parte de programul de mobilități *Erasmus*; în ambele componente, didactică și de cercetare, internaționalizarea s-a construit treptat: „știința politică românească ca disciplină nu este doar o disciplină instituționalizată de «localnici», fiindcă cercetarea despre România apare ca un domeniu co-construit, care implică «străini», «emigranți» și «localnici»³⁰. Autorii ce au analizat fenomenul instituționalizării științelor politice în România au remarcat faptul că aceasta a fost puternic internaționalizată în ultimele decenii, dând în primul rând exemplul revistei *Studia Politica*, care „afișează încă din anii 2010 un profil mai internațional, devenind atractivă pentru «străini» din diferite părți ale lumii. În al doilea rând, am găsit savanții emigranți să joace un rol important în conectarea diferitelor lumi, în principal publicând despre România în străinătate, dar și acționând ca un cap de pod între comunitatea savanților români și mediul academic occidental. Cu toate acestea, și în al treilea rând, cercetătorii din România au încă o foarte slabă prezență în

domeniul internațional, dar s-au concentrat considerabil pe instituționalizarea, profesionalizarea internă și internaționalizarea disciplina pe plan intern³¹.

Maniera cea mai la îndemână, sub aspectul costurilor, de a internaționaliza preocupările din domeniu este publicarea în reviste cotate în baze de date internaționale, fapt ce a devenit obligație în fișa postului fiecărui cadru didactic universitar din România. S-a mers mai departe, stabilindu-se ca, pentru promovarea în carieră în acest domeniu, să existe obligativitatea ca respectivul candidat să fi publicat într-o revistă cotate în ISI și să aibă un anumit număr de citări, însumând un anume factor de impact.

Am identificat două probleme ale acestei variante de evaluare a cercetării: apariția unei industrii a publicării și citării în astfel de baze de date, ce introduce un scop străin efortului de cercetare, și invocarea indicatorilor cantitativi ca garanție a calității cercetării. Pentru a ilustra, voi relata două cazuri.

Pe 19 aprilie 2023, Directorul executiv al *Polisului*, Sabin Drăgulin, care s-a ocupat de cotarea revistei în baze de date internaționale, a primit un mesaj din partea bazei de date *Scopus* în care era anunțat că revista „este luată în considerare pentru includerea în *Scopus*, baza de date bibliografică a Elsevier...”. În afară de completarea formularului, pentru evaluarea conținutului ni s-a cerut să încărcăm cele mai recente trei numere sau zece articole (de cercetare) publicate recent. Am întreprins toate

demersurile indicate de către autorii mesajului, optând pentru încărcarea ultimelor trei numere: Nr. 37, cu tema *Fascism și fascisme* – realizat împreună cu partenerii noștri de la Universitatea „Aldo Moro” din Bari; Nr. 38, cu tema *Mihail Gorbaciov și eșecul experimentului sovietic*; Nr. 39, cu tema *Regina Elisabeta. Un om cât un secol*.

Pe 21 mai 2023, am primit un mesaj prin am fost înștiințați că Content Selection & Advisory Board (CSAB) a decis ca revista să nu fie inclusă în baza de date, din următoarele motive:

- „(1) aria geografică a autorilor și/sau a conținutului este prea limitată;
- (2) o parte semnificativă a articolelor este de calitate academică scăzută.
- (3) revista nu publică suficiente articole bune în fiecare an pentru a justifica includerea în *Scopus*.
- (4) puține citate din reviste indexate în *Scopus*;
- (5) compoziția boardului editorial este prea concentrată pe instituție/național pentru o acoperire globală;
- (6) titlul revistei implică faptul că este internațională, dar acest lucru nu este susținut de scopurile și domeniul de aplicare declarate;
- (7) calitate slabă a referințelor;
- (8) multe reviste internaționale bune acoperă deja acest domeniu”.

Au urmat câteva sfaturi cărora ar trebui să le dăm curs pentru a putea trimite o scrisoare de intenție în 2026: „revista trebuie să-și mărească

în mod substanțial domeniul de aplicare internațional... Vă recomandăm să publicați mai multe lucrări în limba engleză și să căutați mai mulți autori de mare impact din afara țării... De asemenea, vă ajută dacă lucrările publicate acoperă o gamă mai largă de subiecte de cercetare și probleme care se pot adresa direct unui public internațional”.

Să le luăm pe rând.

- (1) În numerele evaluate au publicat autori din România, Italia, Albania și Anglia, temele fiind de interes global, pentru că asistăm la un reviriment al fascismelor iar Mihail Gorbaciov și Regina Elisabeta au fost lideri mondiali.
- (2) Observație discutabilă. Ca orice revistă, și *Polis* a publicat articole cu un nivel academic mai modest, având în vedere faptul că am acceptat și textele unor cercetători aflați la început de drum, care au nevoie de o rodare în publicații de profil.
- (3) Din evaluarea a trei numere s-a conchis că revista nu publică articole bune în fiecare an. Dacă e așa, de ce s-au mai deranjat să ne invite să aplicăm pentru indexare?
- (4) Aici e marea problemă! Când scrii, trebuie să citezi articole din *Scopus*. Voi reveni asupra acestui punct, care este strâns legat de punctul (7).
- (5) Observația nu are legătură cu realitatea.

(6) Am explicat la punctul (1).

(7) Observație strâns legată de cea de la punctul (4).

(8) Dacă multe reviste bune acoperă deja acest domeniu, de ce ne-au mai invitat să ne înscriem?

Consider că observațiile de la punctele (4) și (7) sunt foarte importante, pentru că-n ele este exprimat cu sinceritate scopul comercial al acestei baze de date. Și nu doar al acesteia.

Discutând despre mesajul primit de la *Scopus*, o persoană mi-a relatat ce i s-a întâmplat atunci când a vrut să publice un articol într-o revistă ieșeană cotate ISI. Pentru acuratețea informației, mi-a pus la dispoziție mesajul primit de la redacția respectivei reviste: „Vă rugăm să listați la bibliografie cel puțin două titluri din... (respectiva revistă), mai noi de... (luna și anul), realizând și reindexarea referințelor în text... Introduceți cel puțin o referință din... (o revistă clujeană indexată ISI), din lista cu articole atașată.” I s-a atașat o listă cu peste 40 de articole din respectiva revistă, din care persoana respectivă trebuia să citeze. Am optat pentru secretizarea sursei informației pentru a nu-i afecta relația cu orice revistă din respectiva rețea.

Nu neg necesitatea unor instrumente de măsurare a nivelului cercetării în științele sociale, dar cred că acest cantitativism nu este o abordare sănătoasă a problemei. În studiul lor despre cercetarea în științele sociale din România, Adrian Miroiu, David Diaconu și Adelin Dumitru consideră

că astfel de indicatori „joacă un rol pivotal în configurarea a ceea ce publică și unde publică cadrele didactice din învățământul superior românesc”. Ei arată că, în cazul articolelor cercetătorilor români publicate în reviste cotate ISI, s-au înregistrat salturi; în cazul celor publicate în reviste cotate *Scopus*, după 2003 s-a înregistrat o creștere constantă, ajungându-se, în 2018 la un procent de 18,3%³². Cauza acestei situații o reprezintă condițiile impuse pentru promovarea în cariera didactică universitară începând cu anul 2005. În cazul articolelor cotate ISI, după echivalarea loc cu un număr de articole publicate în reviste naționale numărul lor a scăzut.

Din 2005, comisia de Sociologie, științe politice și științe ale comunicării din CNATDCU a stabilit că baza de date obligatorie este ISI Web of Knowledge (actualmente: Clarivate Analytics). De ce internaționalizarea se poate realiza în mod obligatoriu doar prin această bază de date? Această obligativitate a dus la apariția unor presiuni în mediul revuistic ce au generat fenomene ce afectează grav cercetarea: suveica citărilor și cumpărarea acceptării spre publicare – majoritatea revistelor cotate ISI percep taxe de publicare, fie oficial, fie neoficial (nu am alte dovezi ale plății neoficiale în afară de mărturiile celor ce au plătit, ale căror nume nu le pot publica din motive lesne de înțeles).

După cum arată și Miroiu et al și după cum cunosc toate cadrele didactice din domeniu, această codificare în vigoare „amestecă două tipuri de

criterii: pe de o parte, factorul de impact al revistei în care e citată publicația; pe de altă parte, faptul însuși al citării. În al doilea rând, nu face în niciun fel apel la concepte și abordări care au fost dezvoltate în ultimul deceniu și ceva în acea direcție de evaluare a cercetării științifice care se numește scientometrie”³³.

Evaluarea pe baza citărilor a fost cretă de Eugene Garfield, cel care a înființat în 1956 The Institute for Scientific Information (ISI), care a decretat că citările sunt „cea mai obiectivă unitate de măsură a importanței articolului pentru cercetarea curentă”³⁴. Astfel de indici de impact sunt utilizați de Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior (CNFIS), cel mai cunoscut fiind indicele Hirsch (*h*), care combină numărul de publicații cu cel al citărilor, urmat de indicele Egghe (*g*), care raportează numărul lucrărilor la cea mai citată dintre ele.

Într-un studiu din 2012, Adrian Miroiu și Lazăr Vlăsceanu au realizat o ierarhizare a departamentelor de științe politice și de relații internaționale pe baza acestor indicatori, reieșind două categorii de universități: prima (formată din SNSPA, Universitatea din București și Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca) are indicele *g* de peste 13,56, iar a doua categorie, formată din toate celelalte 18 universități ce au astfel de programe, cu indicele *g* sub această valoare. Autorii observau că, în cazul celei de-a doua categorii, se manifestă o tendință de omogenizare, care „nu e neapărat o deplasare

către o eficiență mai ridicată sau către standarde tot mai înalte de calitate. Dimpotrivă, într-un cadru instituțional, tendința de aliniere la poziția mediană este acompaniată de deplasarea în jos a acestei poziții. Pe termen mediu omogenizarea este puternic corelată cu standarde de calitate mai joase”³⁵.

După cum se poate observa, autorii asimilează valoare indicelui *g* cu calitatea cercetării. Ideea este prezentă și-n studiul realizat de Miroiu, Diaconu și Dumitru, care concluzionează astfel: „dacă într-adevăr vocația excelenței poate motiva un procent oarecare dintre cadrele didactice universitare să producă o cercetare de calitate, la nivel de sistem numai un cadru instituțional bine construit, capabil să ofere atât stimulente pozitive cât și constrângeri eficiente și clare, poate conduce la ceea ce este dezirabil: creșterea atât a cantității, cât și a calității producției științifice românești”³⁶.

Sunt de acord cu remarca privitoare la cantitate, dar am îndoieli cu privire la calitate. Întrebarea este: pot acești indici cantitativi să spună ceva despre calitatea cercetării sau despre relevanța ei socială? Publicarea unei lucrări într-o revistă cotate și citarea ei sunt garanții ale calității?

Să revenim la reproșul celor de la *Scopus*, că revista *Polis* publică texte care au puține citări din reviste indexate în baza lor de date, motiv pentru care au reiterat ideea sub altă formă la punctul (7), unde au reproșat calitatea slabă a referințelor. De fapt, orice referință din afara *Scopus* este „slabă”.

S-a ajuns la un târg de citări și la condiționarea acceptării spre publicare a unei lucrări de citarea uneia publicată în baza de date în care este indexată publicația. După cum am mai spus, publicarea într-o revistă cotate ISI se plătește, iar accesarea ei, de asemenea. Cu cât mai multe citări, cu atât mai mult trafic în baza de date și, în consecință, cu atât mai mulți bani pentru respectiva bază de date. Asta așteaptă și *Scopus* de la *Polis*, să condiționeze acceptarea la publicare a textelor de citarea unor lucrări cotate *Scopus*. Să aștepte nu doar până în 2026, ci până-n 2260, fiindcă nu vom recurge niciodată la așa ceva. Un autor citează ceea ce consideră el că-i este necesar argumentării și nu ceea ce este indexat într-o bază de date.

Să mai spun de câte ori mi-a fost semnalat faptul că am fost citat pentru că „poate-ți folosește” și de câte ori am fost rugat să citez pentru că „folosește”? Pe sistemul „îmi dai, îți dau”. Nu am cerut nimănui să mă citeze și nici nu am citat vreodată din acest considerent. Dar am întâlnit citări din textele mele care nu apar pe *Google Scholar*.

Într-o discuție recentă cu colegi universitari clujeni din domeniul socio-uman, aceștia își arătau admirația față de un coleg de-al lor care publicase 14 articole în publicații cotate ISI într-un singur an. Deci, câte un articol în mai puțin de o lună! Le-am spus că mă îndoiesc de calitatea acestor articole și mi-au replicat că producțiile sunt dincolo de orice contestație atât timp cât au fost acceptate în ISI. Acest stahanovism academic este

posibil: pui textul în formatul cerut de ISI, citezi doar din reviste cotate ISI și gata, succesul e garantat. Nu ai nevoie de o lună pentru a produce câte un astfel de articol și cred că harnicul profesor clujean nu s-a mișcat suficient de bine.

Este de notorietate cazul articolului fantomă ce a strâns peste o mie de citări în *Google Scholar*. Constantin Crânganu a analizat acest fenomen, arătând că, în 2014, prestigioasa revistă *Nature* a publicat lista celor mai citate 100 de articole din toate timpurile, constatând că cel mai citat a fost unul ce descria o analiză de laborator pentru a determina cantitatea de protenine dintr-o soluție. Mai departe, o treime dintre revistele din top au fost citate în reviste cu factor de impact mic, iar reviste prestigioase, cu factor de impact mare, apar foarte puțin: *Nature* – de 4 ori, *Science* – de 3 ori iar *New England Journal of Medicine* nu apare deloc. În opinia autorului, „creșterea continuă a numărului de citări este întreținută prin diverse metode care nu au prea multă legătură cu calitatea lor: rețelele de citări; efectul Matei (avantaje cumulative); suveicile de citări ș.a.. Topul 100 al celor mai citate articole din toate timpurile este un duș rece pentru cei prea înfierbântați de febra scientometrică. A aprecia calitatea unui om de știință pe baza *h*-indexului său este ca și cum ai alege un vin după prețul sticlei, o brânză elvețiană după mărimea găurilor sau o ciocolată după conținutul de zahăr. Calitatea unui articol nu poate fi stabilită pe baza numărului de citări, ori a revistei un-

de a fost publicat sau a numărului și autorității autorilor. Nu există un demers magico-statistic pentru această apreciere/evaluare/estimare. Calitatea unui articol se găsește în conținutul său și trebuie extrasă de cititori, liberi de constrângeri scientometrice. Profesiunea de credință a oamenilor de știință și a cercetătorilor de toate tipurile trebuie întemeiată nu pe indicii scientometrici derivați din citări, ci pe mândria și onestitatea fiecăruia de a emite judecăți de valoare bazate exclusiv pe studierea atentă a literaturii de specialitate și a altor dovezi științifice. Mai simplu spus: să începem să citim articolele în loc să le evaluăm doar prin numărarea citărilor. *Non multa, sed multum...*”³⁷. Total de acord!

În 2022, la o întâlnire a Consiliului Național al Rectorilor, am fost informați că European University Association s-a autosesizat cu privire la această industrie a cotărilor și citărilor, constatând că în spatele majorității revistelor cotate ISI din UE sunt firme chinezești care au obținut în ultimii ani milioane de euro din această industrie oferită de europeni. Realizați ce imagine falsă despre propria cercetare au țările din UE ce au adoptat acest sistem? De aceea, EUA a solicitat regândirea sistemelor de evaluare a cercetării în universitățile europene. De atunci, nimeni nu a mai vorbit nimic pe acest subiect. Vom vedea cu ce grile de evaluare va veni CNATDCU la începutul anului 2024.

În concluzie, numărul de publicații și de citări sunt semne ale faptului

că un cercetător a lucrat, dar nu pot fi indicatori ai calității sau ai relevanței muncii sale. Punctajul obținut este un fals obiectiv, ca în cazul copilului care citește doar pentru a primi bomboane și nu pentru a învăța ceva. Rămâne întrebarea: ce relevanță au pentru comunitatea științifică și pentru societatea ta acele producții cotate și citate? Producțiile științifice sunt validate în timp de comunitatea științifică și de societate: prin citarea producțiilor sale în afara „suveicii citărilor”, respectiv prin adoptarea unor măsuri pe baza cercetărilor menite să amelioreze viața socială.

În joc mai este încă o dilemă: cercetăm în domeniul științei politice pentru a fi citați de confrății de oriunde din lume sau pentru a ameliora condițiile sociale din România? Care este scopul real al cercetării? Succesul de bază, de bază de date, sau aportul de plus cunoaștere diseminată în societate sau convertită în decizii politico-administrative menite să amelioreze condiția socială? E o temă ce necesită o dezbateră separată.

Cât privește internaționalizarea, aceasta poate fi făcută prin toate bazele de date, nu impunând ca obligație o anumită bază de date. Când va dispărea acest monopol, această condiție eliminatorie de a publica într-o anumită bază de date, vor dispărea și fenomenele deviate care deturneză cercetătorul de la scopul demersului său științific și falsifică orice evaluare a cercetării.

Politologii și politica

Imediat după căderea comunismului, declararea apolitismului era o floare la rever, un certificat de probitate morală. Ieșită dintr-o perioadă de demență propagandistică, societatea românească își luase o pauză de respiro. Chiar și cei ce rămăseseră la frâiele puterii afirmau că sunt apolitici. În acea atmosferă s-au înființat programele de științe politice, cărora mulți nu le-au văzut rostul. „Nu suntem sătui de politică?”, era întrebarea frecventă. Cu timpul, reactivitatea față de politică s-a estompat, însă a rămas convingerea că implicarea politică îl corupe pe individ, îl deturneză de la un imaginar traiect al gândirii clare, al echilibrului și al moralității, indiferent unde s-ar afla acesta în aranjamentul social.

Această prejudecată este prezentă și astăzi și devine evidentă îndeosebi atunci când se discută despre implicarea în politică a intelectualilor și mai ales a politologilor. Ideea potrivit căreia aceștia ar trebui să fie conștiințe neangajate care să lucreze la educarea societății este susținută de Dragoș Dragoman & Bogdan Gheorghită care, analizând prestația intelectualilor publici în postcomunism, arată că „știința politică și mulți dintre primii săi actori au contribuit la fel de mult la victoria zdrobitoare a neoliberalismului ca singur joc din oraș, după cum au făcut-o intelectualii publici. La fel ca mulți alți intelectuali publici vizibili, politologii s-au angajat în mare parte într-un militantism activ și, parțial, nu au reușit să fie critici

față de reculul antidemocratic, ori de câte ori recente elite nedemocratice aflate la putere în România le-au împărtășit ideologia (neo)liberală, fiind hipnotizați de drumul lor către putere. Aceasta este cel mai probabil următoarea fază a științei politice în România și anume obținerea neutralității ideologice cerute și independența față de rangurile de partid, pentru a putea oferi o înțelegere adecvată a problemelor politice complexe aflate în joc. Democrația românească aflată la început, domnia legii, libertățile civile și întreaga gamă de libertăți trebuie să fie apărate de acei intelectuali care s-au transformat în politologi în urmă cu decenii. Efortul lor ar putea demonstra public că știința politică nu este doar una dintre numeroasele discipline academice, dar că este un domeniu crucial în ambele explicații, modelând societatea și politica³⁸.

Este activă aici iluzia neutralității ideologice a intelectualilor, în care au mai crezut și alții. De exemplu, Karl Mannheim credea că „posibilitatea interpretării și înțelegerii reciproce a curentelor de gândire existente se datorează prezenței acestei păтури sociale relativ neatașate, deschisă unui influx constant de indivizi din cele mai diverse clase și grupuri sociale și având o gamă extrem de variată de puncte de vedere³⁹. Dar, gânditorul german se afla în plin paradox, semnalat de Clifford Geertz⁴⁰, ce a arătat că în concepția lui Mannheim însuși termenul „ideologie” a devenit ideologizat, că „a ajuns să fie el însuși o parte a problemei la care se

referă”. Chiar afirmația că inteligența social detașată ar avea acces la adevăr este una ideologică, în maniera în care Georg Lukács (maestrul lui Mannheim) afirmase că doar proletariatul avea acces la adevăr⁴¹.

Sabatier remarca faptul că, în cazul ultimei preocupări pe care a identificat-o în aria științelor politice, a planificării politicii, unii politologi s-au implicat activ în politică, devenind consilieri ai oamenilor politici; dar, riscul este să nu iasă din simplele studii de caz, ratând viziunea de ansamblu a procesului politic. A apărut o tensiune între politologi sau cercetătorii fenomenului politic și oamenii de știință politică, însă ambele grupări împărtășesc același scop: „dezvoltarea unei mai bune înțelegeri a procesului politic, adică a factorilor care influențează deciziile guvernământului politic și impactul acestora asupra societății⁴²”.

Orice individ trăiește într-o ideologie, în sensul larg, de *Weltanschauung*, libertatea lui decurgând din cunoașterea ideilor și convingerilor ce-i determină acțiunile. S-ar putea ca unii politologi să nu se descurce ca oameni politici, însă este necesară prezența lor măcar în calitate de sfătuitori ai politicienilor. Când peste tot se cere profesionalizare, de ce le-am cere politologilor să nu se implice în fenomenele pe care le studiază? Ce oameni politici ar lua în seamă politologi care nu ar manifesta o minimă simpatie față de doctrinele sau programele pe care ei le susțin? Cei ce afișează neutralitatea riscă să rămână izolați și să aibă sen-

zația și pretenția că judecă o realitate la care ei nu au acces decât mijlocit, prin ceea ce spun alții despre ea. Unde nu se implică politologii se vor implica impostorii, pentru că spațiul politic nu rămâne niciodată gol. Cine ar putea înțelege resorturile puterii politice fără să fi fost măcar în proximitatea acesteia? Și cine s-ar da pe mâna unui medic care știe despre operații doar din cărți fără să fi ținut niciodată bisturiul în mână?

Am analizat cu altă ocazie relația dintre intelectuali și politică și mențin concluzia pe care am formulat-o acolo: „consider că implicarea politică este o datorie morală a intelectualilor cel puțin așa cum este pentru oricare cetățean responsabil, indiferent de categoria socio-profesională din care face parte. Nu cred că implicarea lor ar fi condiția necesară și suficientă a instaurării raiului pe pământ, nu îi consider imorali pe cei ce nu se implică, dar nici nu sunt de acord cu ideea că, în raport cu puterea politică, ei ar fi o categorie specială. Susțin doar că este o greșeală (atunci când nu este vorba de ipocrizie pur și simplu) a intelectualilor publici, cu vizibilitate, faptul de a face apologia apolitismului, de a milita împotriva a tot ce se înscrie în sfera politicului (oameni, acțiuni, idei ș. a. m. d.) sau de a-i acuza de trădare pe intelectualii care se angajează politic. Caracterologic, intelectualii sunt la fel ca și ceilalți cetățeni, în tagma lor găsim și ființe oneste și ticăloși, ca peste tot. Ceea ce-i diferențiază de ceilalți este nivelul de informare și, uneori, abilitățile discursive. Aceste element

ar putea constitui atu-uri în activitatea politică – depinde de ceea ce vrea fiecare să facă cu ele și de caracterul fiecăruia. Dar, cred că aceste avantaje nu le dau dreptul să-i disprețuiască pe cei ce se implică în politică sau pe politicienii proveniți din afara acestei onorabile caste”⁴³.

Politica a devenit un domeniu din ce în ce mai complicat, ce necesită abordări interdisciplinare și, din acest motiv, prezența politologilor cel puțin în proximitatea ei este necesară. Nu pentru că ei ar avea mereu la purtător o rețetă miraculoasă pentru orice problemă, dar cel puțin vor ști ce înseamnă o strategie, pe cine să convoace într-o celulă de criză și ce să le ceară colaboratorilor; cât privește activitatea lor de cercetători ai fenomenului politic, vor avea la dispoziție elemente necesare demersurilor științifice pe care nu le pot găsi în niciun tratat și în niciun articol cotate sau copios citat.

Discutăm doar despre ce ar trebui să facă politologii în raport cu politica, dar trebuie să ne întrebăm și asupra acceptării de societate și de către politicieni a prezenței acestora în zona puterii, măcar ca arhitecți ai unor politici publice. Ar putea științele politice din România să se impună în această formă? După cum arată Paul A. Sabatier, politicile publice au apărut ca subdomeniu al științelor politice la finalul anilor '60 ai secolului trecut ca urmare a trei provocări: presiunile social-politice pentru aplicarea cunoștințelor din domeniul social în scopul rezolvării problemelor stringente precum discriminarea rasi-

ală, sărăcia, cursa înarmărilor și poluarea (atât a mediului cât și poluarea psihică); provocarea lui Dawson și Robinson, care au arătat că deciziile guvernelor au fost mai puțin rezultatul disciplinelor tradiționale precum opinia publică sau funcționarea partidelor), cât ale factorilor socio-economici (venitul, educația, șomajul); eforturile lui David Easton de a oferi un model intelectual pentru înțelegerea procesului politic de la cererea formulată prin politici publice la feedback⁴⁴.

Va căpăta coerență în România o asemenea nevoie de profesionalizare a politicii încât politologii să poată veni în întâmpinarea acesteia? După stihiiile populiste ce se arată la orizont se pare că mai e de așteptat. Carențele culturii politice democratice a societății românești îi fac pe indivizi să opteze pentru prezența impostorilor în sfera puterii politice, în timp ce politologii sunt blocați în dilema morală: să se implice sau să mediteze la acuta problemă a sexului îngerilor?

Concluzii

Deși s-a realizat cu unele dificultăți, instituționalizarea științelor politice în România a fost un proces destul de rapid. Venite după o perioadă în care singurul program de profil era la institutul de formare a cadrelor partidului comunist și în care politica era asimilată propagandei comuniste, științele politice s-au lovit și de anumite reticențe a societății față de acest domeniu. De aceea, poziția lor în cadrul sistemului de educație a fost

una minoră. Cu toate acestea, evoluția a avut un ritm accelerat, datorat formării specialiștilor în instituții occidentale, înființării unor reviste de profil, traducerii clasicilor domeniului, apariției unei literaturi de specialitate autohtone și colaborării internaționale atât între cercetători cât și între instituții.

La fel ca toate celelalte științe, și cele politice nu pot fi afectate de moda „postadevărului”, deși ar părea că la obiectul lor de studiu are acces oricine și poate emite despre el propoziții cu sens. Utilizarea unui eșafodaj metodologic și deținerea unui aparat conceptual riguros sunt elementele ce fac diferența între simpla opinie și evaluarea științifică a unui fapt social sau politic. În actualele condiții, ale complexității fiecărei societăți în parte și ale contextului internațional, este necesară profesionalizarea politicii, proces ce poate fi realizat în primul rând de aceste științe. Deși ar putea părea că interdisciplinaritatea și pluralismul metodologic constituie slăbiciuni sau surse ale ambiguității științei politice, în realitate ele sunt atuuri ale ei.

Știința politică nu se bucură în România de importanța pe care o are în realitate, pentru că educația civică și politică a populației are anumite carențe și pentru că încă persistă prejudecata că politica este un domeniu în care fiecare are competență și credința că politica este o acțiune imorală pentru care nu mai este necesară și o cercetare științifică. Societatea se va plânge mereu de incompetența politicianilor, rar și puțin sancționată,

dar nu va face niciodată presiuni pentru a se ajunge la măsuri instituționale care să asigure un grad de profesionalizare mulțumitor. De aceea, rămâne o cale ce nu a fost activată până

în prezent: constituirea unei asociații profesionale care să dialogheze cu autoritatea publică și să susțină cauza acestei științe. Ar fi un câștig pentru întreaga societate.

Note

- 1 Fred I. Greenstein și Nelson W. Polsby, *Handbook of Political Science*, 8 vol., Addison-Wesley, 1975.
- 2 David Miller, „Teorii politice”, în *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, Editura Humanitas, București, 2000, pp. 719-724.
- 3 *Ibidem*, p. 722.
- 4 Domenico Fisichella, *Știința politică. Probleme, concepte, teorii*, trad. de Victor Moraru, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 11.
- 5 Paul A. Sabatier, „Political Science and Public Policy”, în *Political Science and Politics*, Vol. 24, No. 2 (Tun., 1991), pp. 144-147, pp. 144-145, disponibil la https://archive.org/stream/SABATIER1991PoliticalScienceAndPublicPolicy/SABATIER%281991%29Political-science-and-public%3Dpolicy_djvu.txt, consultat la 25 noiembrie 2023.
- 6 Robert E. Goodin & Hans-Dieter Klingemann (coord.), *Manual de știință politică*, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 24.
- 7 *Ibidem*, p. 26.
- 8 *Idem*.
- 9 *Ibidem*, p. 15.
- 10 Gabriel A. Almond, „Separate Tables: Schools and Sects in Political Science”, în *Political Science and Politics*, Vol. 21, 1988, pp. 828-842.
- 11 R. E. Goodin & H.-D. Klingemann (coord.), *op. cit.*, p. 49. În opinia autorilor, această subdisciplină „pare să stea în afară și să se dezvolte relativ independent de disciplina mai vastă” (p. 39).
- 12 Adrian Miroiu, *Fundamentul politicii. Preferințe și alegeri colective*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 18.
- 13 *Ibidem*, p. 19.
- 14 *Ibidem*, 2006, p. 20.
- 15 Vivien Lowndes, David Marsh & Gerry Stoker, *Theory and Methods in Political Science*, 4th edition, Bloomsbury Publishing, 2017, p. 27.
- 16 Gabriel A. Almond, „Știința politică: istoria disciplinei”, în R. E. Goodin & H.-D. Klingemann, *op. cit.*, pp. 60-97; p. 89.
- 17 Mattei Dogan, „Știința politică și celelalte științe sociale”, R. E. Goodin & H.-D. Klingemann, *op. cit.*, pp. 98-124; pp. 118-119.
- 18 Ronald F. King, *Strategia cercetării. Treisprezece cursuri despre elementele științelor sociale*, Editura Polirom, Iași, 2005, pp. 1-2.
- 19 R. E. Goodin & H.-D. Klingemann, *op. cit.*, p. 22.
- 20 *Ibidem*, p. 24.
- 21 Cristina Stănuș, „Policy Research and Education in Romanian Political Science: A Quantitative Look”, în *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, Volumul XXI, nr. 2/2021, pp. 353-367, p. 355.
- 22 Dragoș Dragoman & Bogdan Gheorghită, „Structuring Political Science in Romania: A Brief Overview”, în *Studia Politica. Romanian Political Science Review*,

- Volumul XXI, nr. 2/2021, pp. 287-300, pp. 293-294.
- ²³ *Ibidem*, p. 295.
- ²⁴ Aron Buzogány, Ramona Coman și Francisco De Araujo Vasquez, „Institutionalization, Professionalization and Internationalization of Romanian Political Science”, in *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, Volumul XXI, nr. 2/2021, pp. 301-323, p. 305.
- ²⁵ Ramona Coman, „Interview with Cristian Preda: *We Wanted to Emulate Western Political Science Journals*”, in *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, Volumul XXI, nr. 2/2021, pp. 281-283, p. 282.
- ²⁶ „Hotărârea Guvernului nr. 367/2023 privind aprobarea *Nomenclatorului domeniilor și al specializărilor/ programelor de studii universitare și a structurii instituțiilor de învățământ superior pentru anul universitar 2023-2024*” publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 722 bis din 4 august 2023, p. 20.
- ²⁷ Agenția Națională pentru Calificări, *Competențele grupelor de bază din grupa majoră 2 COR/ISCO-08/ESCO. 2633 - Filozofi, istorici și specialişti în științe politice*, disponibil la Competențe – Autoritatea Nationala pentru Calificari (edu.ro), consultat la 3.12.2023.
- ²⁸ Cf. 1668592332.pdf (edu.ro).
- ²⁹ Toate datele pe care le voi prezenta sunt luate de pe siteul Agenției Naționale a Calificărilor, <http://www.anc.edu.ro/regISTRUL-national-al-calificarilor-din-invataman-tul-superior-rncis/>, consultat la 1 decembrie 2023.
- ³⁰ Aron Buzogány et al., *op. cit.*, p. 303.
- ³¹ *Ibidem*, p. 315.
- ³² Adrian Miroiu, David Diaconu și Adelin Dumitru, „Cercetarea în științele sociale din România: între vocația excelenței și provocările instituționale”, în Petre T. Frangopol, Dorel Banabic, Daniel David, *Educația și cercetarea românească. Starea prezentă și perspectiva*, Casa Cărții de Știință Cluj-Napoca, 2018, pp. 173-190, p. 3, disponibil la https://www.researchgate.net/publication/349255555_Cercetarea_in_stiintele_sociale_din_Romania_intre_vocația_excelenței_și_provocarile_instituționale, consultat la 2.12.2023.
- ³³ *Ibidem*, p. 8.
- ³⁴ Eugene Garfield, *Citation Indexing: Its Theory and Applications in Science, Technology, and Humanities*, New York, Wiley, 1979, pp. 23-24.
- ³⁵ Adrian Miroiu și Lazăr Vlăsceanu, (2015). „Relația dintre calitate și finanțare. Cazul românesc”, în Adrian Miroiu și Bogdan Florian, *Universitatea românească azi*, Editura Tritonic, București, 2015, pp. 181-211, p. 202.
- ³⁶ A. Miroiu, D. Diaconu și A. Dumitru, *op. cit.*, p. 13.
- ³⁷ Constantin Crânganu, „Un articol inexistent, scris de autori inexistenți și publicat într-o revistă inexistentă a fost citat de peste 1.100 ori!”, în *Contributors*, 6.11.2020, disponibil la <https://www.contributors.ro/un-articol-inexistent-scris-de-autori-inexistenti-si-publicat-intr-o-revista-inexistenta-a-fost-citat-de- peste-1-100-ori/>, consultat la 2.12.2023.
- ³⁸ D. Dragoman & B. Gheorghită, *op. cit.*, p. 300.
- ³⁹ Karl Mannheim, *Ideology and Utopia*, Routledge and Kegan Paul Ltd., London, 1968, p. 67.

- ⁴⁰ Clifford Geertz, „Ideology as a cultural system”, in David E. Apter (ed.), *Ideology and Discontent*, Free Press, New York, 1964, p. 48.
- ⁴¹ George A. Huaco, „On ideology”, în *Acta Sociologica* vol. 14, nr. 4, 1971.
- ⁴² P. A. Sabatier, *op. cit.*, p. 145.
- ⁴³ Sorin Bocancea, „Intelectualii și politica. Obsesia unei fantasma-gorice trădări”, în Vasile Boari, Natalia Vlas și Radu Murea, *Intelectualii și puterea*, Editura institutul European, Iași, 2012, pp. 223-242; pp. 240-241.
- ⁴⁴ P. A. Sabatier, *op. cit.*, p. 144.

Bibliografie

- Agencia Națională pentru Calificări, *Competențele grupelor de bază din grupa majoră 2 COR/ISCO-08/ESCO. 2633 - Filozofi, istorici si specialisti în stiinte politice*, disponibil la Compe-tențe – Autoritatea Nationala pentru Calificari (edu.ro).
- ALMOND, Gabriel A., „Separate Tables: Schools and Sects in Political Science”, in *Political Science and Politics*, Vol. 21, 1988, pp. 828-842.
- ALMOND, Gabriel A., „Știința politică: istoria disciplinei”, în R. E. Goodin & H.-D. Klingemann, *op. cit.*, pp. 60-97.
- BOCANCEA, Sorin, „Intelectualii și politica. Obsesia unei fantasma-gorice trădări”, în Vasile Boari, Natalia Vlas și Radu Murea, *Intelectualii și puterea*, Editura institutul European, Iași, 2012, pp. 223-242.
- BUZOGĂNY, Aron; COMAN, Ramona și DE ARAUJO VASQUEZ, Francisco, „Institutionalization, Profes-sionalization and Internationalization of Romanian Political Science”, in *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, Volumul XXI, nr. 2/2021, pp. 301-323.
- COMAN, Ramona, „Interview with Cristian Preda: *We Wanted to Emulate Western Political Science Journals*”, in *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, Volumul XXI, nr. 2/2021, pp. 281-283.
- CRÂNGANU, Constantin, „Un articol inexistent, scris de autori inexistenți și publicat într-o revistă inexistentă a fost citat de peste 1.100 ori!”, în *Contributors*, 6.11.2020, disponibil la <https://www.contributors.ro>.
- DOGAN, Mattei, „Știința politică și celelalte științe sociale”, R. E. Goodin & H.-D. Klingemann, *op. cit.*, pp. 98-124.
- FISICHELLA, Domenico, *Știința politică. Probleme, concepte, teorii*, trad. de Victor Moraru, Editura Polirom, Iași, 2007.
- DRAGOMAN, Dragoș & GHEORGHÎĂ, Bogdan, „Structuring Political Science in Romania: A Brief Overview”, in *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, Volumul XXI, nr. 2/2021, pp. 287-300.
- GARFIELD, Eugene, *Citation Indexing: Its Theory and Applications in Science, Technology, and Humanities*, New York, Wiley, 1979.
- GEERTZ, Clifford, „Ideology as a cultural system”, in David E. Apter (ed.), *Ideology and Discontent*, Free Press, New York, 1964.
- GOODIN, Robert E. & KLINGEMANN, Hans-Dieter (coord.), *Manual de știință politică*, Editura Polirom, Iași, 2005.
- GREENSTEIN, Fred I., & POLSBY, Nelson W., *Handbook of Political Science*, 8 vol., Addison-Wesley, 1975.
- HUACO, George A., „On ideology”, în *Acta Sociologica* vol. 14, nr. 4, 1971.
- KING, Ronald F., *Strategia cercetării. Treisprezece cursuri despre elementele*

- științelor sociale*, Editura Polirom, Iași, 2005. LOWNDES, Vivien; MARSH, David & STOKER, Gerry, *Theory and Methods in Political Science*, 4th edition, Bloomsbury Publishing, 2017.
- MANNHEIM, Karl, *Ideology and Utopia*, Routledge and Kegan Paul Ltd., London, 1968.
- MILLER, David, „Teoreii politice”, în *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, Editura Huumanitas, București, 2000, pp. 719-724.
- MIROIU, Adrian; DIACONU, David și DUMITRU, Adelin, „Cercetarea în științele sociale din România: între vocația excelenței și provocările instituționale”, în Petre T. Frangopol, Dorel Banabic, Daniel David, *Educația și cercetarea românească. Starea prezentă și perspectiva*, Casa Cărții de Știință Cluj-Napoca, 2018, pp. 173-190, p. 3, disponibil la <https://www.researchgate.net>.
- MIROIU, Adrian, *Fundamentul politicii. Preferințe și alegeri colective*, Editura Polirom, Iași, 2006.
- MIROIU, Adrian și VLĂSCLEANU, Lazăr, „Relația dintre calitate și finanțare. Cazul românesc”, în Adrian Miroiu și Bogdan Florian, *Universitatea românească azi*, Editura Tritonic, București, 2015, pp. 181-211.
- SABATIER, Paul A., „Political Science and Public Policy”, in *Political Science and Politics*, Vol. 24, No. 2 (Tun., 1991), pp. 144-147, pp. 144-145, disponibil la <https://archive.org>.
- STĂNUȘ, Cristina, „Policy Research and Education in Romanian Political Science: A Quantitative Look”, in *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, Volumul XXI, nr. 2/2021, pp. 353-367.
- ***, „Hotărârea Guvernului nr. 367/2023 privind aprobarea *Nomenclatorului domeniilor și al specializărilor/programei de studii universitare și a structurii instituțiilor de învățământ superior pentru anul universitar 2023-2024*” publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 722 bis din 4 august 2023.

STATUTUL ACTUAL AL ȘTIINȚELOR POLITICE

Evoluția științei politice în România – reflecții pe marginea unui domeniu în continuă schimbare

[The evolution of political science in Romania –
reflections on a constantly changing field]

Radu CARP

Abstract: *This article makes some considerations about the evolution of the political science in Romania following the change of the political regime in 1989. Although many issues could be discussed in detail in this framework, the article traces back just the most fundamental changes, like the journals, the status of political science as a discipline taught in universities, the research challenges in the area, etc. The evolution of the main domain and its varieties – political science, international relations, security studies – is also discussed. In the end, the most important challenges ahead of political science in Romania are underlined.*

Keywords: *international relations, journal, political science, research, security studies, university.*

Întrebările la care ne-am propus să răspundem sunt: de unde s-a început cu evoluția științei politice în România, în ce punct ne aflăm în prezent și care sunt provocările cu care ne vom confrunta cu siguranță în viitor?

Multă vreme, științele sociale au fost marginalizate. Înainte de 1989, din motive ideologice, nu putea exista decât o singură variantă a studierii comportamentului social: cea marxistă. Chiar și interpretările occidentale ale marxismului care se abăteau de la

linia ideologică stabilită de clasici erau ascunse în România. Prezentarea Școlii de la Frankfurt, de exemplu, convenea doar la modul abstract, pentru a afirma că regimul comunist de la București încurajează marxismul; în realitate, se încerca îndepărtarea de scrierile acestor autori. Recent, Timothy Garton Ash descria experiența sa din Berlinul de Vest și, simultan, din Berlinul de Est din anii 1970¹. Guvernarea din RDG încerca cu obstinție să împiedice tinerii din Vest, entuziasmați de Marcuse și de

alții asemenea, să intre în contact cu tinerii din Est. Atunci când Vladimir Tismăneanu descria Școala de la Frankfurt într-o carte apărută la Editura Politică², s-a considerat o concesie care, ca orice abatere ideologică din acele timpuri, a fost făcută pe ascuns, fără ca Partidul Comunist Român să-și asume conținutul cărții, să o promoveze, să o integreze în corpul oficial de literatură care ajută la propaganda ideologică.

Astfel, la începutul anilor '90, s-a pornit cu un dublu handicap: absența literaturii de specialitate în domeniul științei politice, cu excepția câtorva inițiați care au avut, prin apartenența la școala de cadre a PCR, Institutul „Ștefan Gheorghiu”, acces la literatura occidentală, atent filtrată pentru a nu reflecta cu adevărat dezbaterea de idei din Occident. Scrierile lui Vaclav Havel, de pildă, nu erau disponibile nici măcar în traduceri în limbi de circulație internațională în România, chiar și pentru cei familiarizați cu tainele științei politice aflați în solda regimului comunist. Dintr-o dată, după schimbarea de regim politic, a fost nevoie de recuperarea unui handicap în materie de scrieri fundamentale dar simpla punere a acestora în circuit nu era suficientă, fiind necesară contextualizarea.

La începutul anilor '90, s-a pus din acest motiv accent pe traduceri de texte fundamentale. Autori precum Mill, Tocqueville, Constant, Aron ș.a. erau cu desăvârșire necunoscuți publicului larg – cu excepția unor traduceri fragmentare din secolul al XIX-lea, grevate de înțelegerea

limitată a contextului în care au fost scrise aceste texte. Din fericire, munca de traducere – în majoritatea cazurilor, de bună calitate – a fost însoțită de comentarii profesionale. Edițiile superficiale au fost sesizate ca atare și denunțate prin luări de poziție ale comunității academice în formare.

Trebuie adăugat rolul inestimabil al *Europei Libere* de dinainte de 1989. Faptul că Monica Lovinescu vorbea publicului românesc despre Arendt, Aron, Finkelkraut ș.a. a contribuit decisiv la impunerea acestor autori în conștiința colectivă. Abia ulterior, când respectivele intervenții au fost grupate în volume³, s-a realizat importanța acestei contribuții. Cultura orală s-a transformat în cultură scrisă, nu înainte de a fi fost receptată, de asemenea indirect, prin cultura scrisă.

A fost cea mai grea perioadă din evoluția științei politice, deoarece instituțiile încă lipseau sau erau într-un stadiu incipient. Editurile mari precum Humanitas și, mai târziu, Polirom și-au asumat un risc, nefiind clar de fapt cui se adresează. Interesul pentru politică în primii ani de după 1989 a fost decisiv în formarea unui public ce a răspuns favorabil ofertei acestor edituri.

Începând cu anii '90 s-au creat primele facultăți de științe politice din România, ca parte a unor universități de prestigiu – Universitatea din București, Universitatea Babeș-Bolyai, Universitatea de Vest din Timișoara, Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași. Ulterior au apărut facultăți de științe politice în cadrul

altor universități – cazul Universității „Petre Andrei” din Iași fiind meritoriu în acest sens, mai ales pentru riscurile asumate într-o perioadă tulbură, în care interesul pentru știința politică în general era extrem de volatil.

Care este motivul pentru care apariția acestor facultăți a fost un moment decisiv? În primul rând, pe lângă traducerile literaturii de specialitate, au început să apară contribuții serioase la acest domeniu ale autorilor români. Aceștia au venit din domenii foarte diferite – filosofie, istorie și drept preponderent –, neavând în marea lor majoritate o educație în domeniul sociologiei. Știința politică s-a definit de la bun început în România post-decembristă ca un domeniu multidisciplinar, iar acest moment originar produce efecte și astăzi. Mult mai târziu, sociologii au început să fie interesați de analiza fenomenelor politice, efectuând rarcordarea deplină a tendințelor occidentale. Totuși, cei veniți din domenii diverse au beneficiat de experiența universităților americane, realizând importanța instrumentelor cantitative și calitative. Așa cum la începutul anilor ‘90 știința politică a venit pe filiera franceză, datorită burselor de studiu oferite în acest sens, la începutul anilor 2000, o nouă generație va beneficia pe deplin de facilitățile oferite de universitățile americane, inclusiv de acces la literatura de specialitate publicată în reviste de nișă.

Trebuie menționat rolul decisiv pe care l-a jucat la dezvoltarea științei politice reviste precum *Sfera Politicii* sau *Polis*. Din publicații destinate

mai degrabă publicului larg interesat de politică, acestea au deveni reviste adresate unui public din ce în ce mai specializat. În aceeași categorie se înscrie și revista *Altera*, publicată de Liga Pro Europa la Târgu Mureș, destinată unui public interesat de problematica minorităților naționale, mai puțin extins dar extrem de receptiv și care a oferit un cadru foarte potrivit de dezbatere. Reconcilierea româno-maghiară, izolarea extremismelor politice și identitare au fost decisiv marcate de această revistă care, din păcate, nu a mai continuat.

Anii 2000 au găsit știința politică din România în mijlocul unui șantier: facultățile de profil s-au înmulțit, au început să apară primii lor absolvenți care au dorit să-și continue activitatea în câmpul academic sau în cercetare și au contribuit la rândul lor la evoluția științei politice. Cei care începuseră doctorate în Europa Occidentală sau în SUA au continuat cariere academice în străinătate sau au revenit în România. Au început să apară primele rețele universitare bazate nu doar pe schimburi academice, ci și pe proiecte de cercetare. Timid, s-a început finanțarea din partea unor instituții de profil din România: IER, UEFISCDI etc. Evoluția nu a fost atât de dinamică precum ar fi fost necesar, chiar și în acest moment fiind necesare resurse financiare pentru cercetare, deoarece resursa umană există și poate fi pusă mai bine în valoare.

Treptat, știința politică din România s-a dotat cu toate instrumentele necesare. Numărul de facultăți de profil s-a stabilizat, la fel ca și al studenților.

Au apărut reviste cu nimic mai prejos decât echivalentul lor occidental, precum *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, atractive nu doar pentru autorii români dar și pentru cei din străinătate. Există cărți de specialitate ale unor autori români, precum și traduceri ale unor scrieri importante. Bibliotecile publice s-au adaptat acestei evoluții, astfel încât resursele relevante sunt disponibile pe scară largă, în toate marile centre universitare, grație rețelei BCU. Domeniul științei politice a recuperat enorm, fiind în prezent la același nivel cu cel al altor științe. Criteriile de promovare în cariera academică iau în calcul componenta afirmării la nivel internațional. Faptul că domeniul științei politice include trei subdomenii – știința politică în sine, relațiile internaționale și studiile de securitate – a fost mai întâi formulat la nivelul unor criterii nu îndeajuns discutate în cadrul comunității de experți, dar ulterior a căpătat o largă acceptare.

În acest moment, există reputați politologi români care activează la universități de prestigiu din străinătate: Dragoș Aligică, Aurelian Crăiuțu, Alin Fumurescu, Iulia Joja (SUA), Veronica Anghel (SUA/Italia), Sorina Soare (Italia), Lavinia Stan (Canada), Ramona Coman (Belgia), Corneliu Bjola, Sergiu Gherghina, Cristian Nițoiu (Marea Britanie), Alina Mungiu Pippidi (Germania), Camil Ungureanu (Spania), Eliza Gherghe (Turcia) ș.a.. Despre evoluția științei politice din România s-au scris lucrări de sinteză, dintre care

menționez două contribuții relative recente apărute în revista *Studia Politica. Romanian Political Science Review*⁴.

Domeniul este în continuă evoluție și adaptare. Există câteva probleme nesoluționate asupra cărora va exista cu siguranță o reflecție mai amplă în perioada următoare. Încerc să le enumăr succint:

1. Lipsesc încă lucrările fundamentale, cum ar fi dicționare, enciclopedii, tratate – doar cel din urmă domeniu fiind reprezentat prin câteva lucrări. Nu există o *Istorie a gândirii politice românești*, de exemplu. Lipsesc și lucrările de popularizare, în format accesibil, care să descrie concepte sau evenimente fundamentale (de exemplu, *Liberalismul, Antisemitismul, Partidele politice după 1989, Revoluția din decembrie 1989*).
2. Nu există o revistă aflată la granița dintre jurnalismul politic și revistele de strictă specialitate care să fie redactată într-o limbă de circulație internațională și pusă astfel într-un circuit mai amplu, o revistă care să se refere la fenomenele politice din România în context regional. Polonia a reușit să ofere un exemplu de succes în acest sens, revista *New Eastern Europe*, un experiment care implică nu doar comunitatea academică dar și analiști politici sau politicieni.

3. În ciuda unor eforturi repetate în timp, nu există o asociație reprezentativă la nivel național. Au existat asemenea încercări, obstacolele fiind deopotrivă logistice sau legate de lipsa de determinare de a merge mai departe.
4. Partea de cercetare a domeniului este slab reprezentată, există un singur institut al Academiei Române de profil – Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” – care nu a evoluat organic precum facultățile de științe politice, nu a fost nevoit să se adapteze cererilor și ofertei și nu a avut o legătură solidă cu mediul universitar (doar la nivelul de vârf al conducerii, dar nu a existat o preocupare instituțională). Alte instituții din subordinea unor ministere sau a Guvernului – IDR, IER, IICMER – acționează cu bune intenții, există o producție remarcabilă de lucrări științifice dar angajații lor se încadrează mai degrabă în noțiunea de funcționar public decât de cercetător. Facultățile de profil au în subordinea lor numeroase centre de cercetare dar acestea supraviețuiesc doar pe bază de granturi obținute prin competiții externe și nu sunt instituite în adevăratul sens al cuvântului, beneficiind de finanțare distinctă.
5. Nu s-a realizat legătura organică școală-liceu-universitate, niveluri distincte în care să existe o familiarizare cu cultura civică/democratică/ politică gradual, pe măsura nivelului de cunoaștere specific vârstei. Sunt puțini profesori care predau în școli și licee materii care să trezească interesul pentru a studia ulterior de manieră profesionistă știința politică.
6. Nu există o corelație foarte bună între partea teoretică și cea practică a pregătirii în științele politice. Stagiile de pregătire în cadrul partidelor politice sunt cvasiinexistente. Instituțiile publice sunt reticente în a organiza practica studenților și aceasta înseamnă a nu putea explica la fața locului cum funcționează de fapt acestea.
7. Interfața cu mediul privat este foarte slabă. Puține firme private sau bănci sunt implicate în finanțarea unor cercetări de științe politice și astfel resurse importante nu sunt atrase de mediul academic, așa cum se întâmplă în alte țări.
8. Domeniile relații internaționale și studii de securitate nu beneficiază încă de infrastructura științei politice. Interesul studenților este mare, în creștere, dar numărul experților nu este încă semnificativ, este vorba de o comunitate dispersată, fără reviste de specialita-

- te, cu posibilități reduse de a asigura o pregătire de specialitate pe întregul lanț licență-master-doctorat.
9. Există domenii în care cunoștințele de științe politice nu sunt deloc puse în valoare. Partidele politice nu angajează specialiști, ci preferă să încheie contracte cu firme care realizează sondaje de opinie sau cu resurse media online.
 10. Declinul media, în special a presei scrise, a făcut ca temele politice să nu fie abordate neapărat de experții în științe politice, în sens larg, de domeniu care subsumează cele trei subdomenii. „Analiștii politici” sunt de multe ori istorici, militari sau pseudo-experti care nu au în realitate nicio pregătire sau au o pregătire în alte domenii. Dezbaterile media de calitate scăzută afectează întregul discurs despre politică, între dezbaterile savante din paginile unor reviste de specialitate și *talk show*-urile monotone și redundante nu mai există de regulă nimic. Imaginea analizei profesioniste despre politică este astfel degradată din start în opinia publică.
 11. Lipsa de resurse financiare a universităților și pentru proiecte de cercetare face ca, pe termen lung, resursa umană a facultăților de științe politice să nu mai poată fi pusă în valoare.
 12. Din cauza mediului restrâns al experților, lipsește expertiza pe o anumită țară sau regiune. Dacă, de exemplu, există la un moment dat evenimente majore dincolo de frontiera României – însă în aceeași regiune –, nu există persoane capabile să înțeleagă în profunzime ce se întâmplă, să ofere explicații publicului autohton etc. De exemplu, regiunile Balcanii de Vest sau Caucazul de Sud sunt acoperite profesionist doar de o persoană, maxim două. Abordare profesionistă înseamnă implicit cunoașterea limbilor din aceste regiuni – o mai veche carență care nu s-a estompat. De aceea, decidenții politici autohtoni nu pot lua decizii bazându-se pe o expertiză reală.
 13. Nu există serii de științe politice/relații internaționale/ studii de securitate ale editurilor. Cărțile cu adevărat relevante pentru domeniu sunt publicate la edituri foarte diverse, de multe ori același autor publicând o carte la o editură, următoarea carte la o altă editură ș.a.m.d.
- În urmă cu câțiva ani, m-am aflat la Universitatea din Florența în calitate de profesor invitat. În autobuzul cu care am călătorit până la universitate am cunoscut o student româncă ce studia științe politice la această universitate unde predă și Sorina Soare, absolventă a FSPUB. S-a în-

cheiat astfel un ciclu generațional cel puțin: cei care au început să predea științe politice la mijlocul anilor '90 au contribuit la crearea unei generații de profesioniști care educă în prezent o altă generație de profesioniști, nă-

cuți în jurul anilor 2000. Din acest motiv, este într-adevăr momentul să ne întrebăm de unde am pornit, ce se întâmplă în prezent și care sunt provocările viitorului.

Note

- ¹ Timothy Garton Ash, *Homelands: A personal history of Europe*, Bodley Head, 2023.
- ² Vladimir Tismăneanu, *Noua stângă și Școala de la Frankfurt*, Editura Politică, București, 1976.
- ³ Vezi Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, Humanitas, București, 2023; *Etica neuitării*, Editura Humanitas, București, 2023.

- ⁴ Dragoș Dragoman, Bogdan Gheorghita, „Structuring political science in Romania: A brief overview”, in *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. XXI, no.2/2021, pp. 287-300; Buzogany Aron, Ramona Coman, Francisco de Araujo Vasquez, „Institutionalization, professionalization, and internationalization of Romanian political science”, in *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. XXI, no. 2/2021, pp. 301-323.

Bibliografie

ASH, Timothy Garton, *Homelands: A personal history of Europe*, Bodley Head, 2023.
BUZOGĂNY, Aron; RAMONA COMAN; FRANCISCO DE ARAUJO VASQUEZ, „Institutionalization, professionalization, and internationalization of Romanian political science”, in *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. XXI, no.2/2021, pp. 301-323.

DRAGOMAN, Dragoș; BOGDAN GHEORGHITA, „Structuring political science in Romania: A brief overview”, in *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. XXI, no.2/2021, pp. 287-300;
LOVINESCU, Monica, *La apa Vavilonului*, Humanitas, București, 2023; *Etica neuitării*, Humanitas, București, 2023.
TISMĂNEANU, Vladimir, *Noua stângă și Școala de la Frankfurt*, Editura Politică, București, 1976.

Am mai putea rupe „cercul vicios al politicizării” în România de astăzi ? Despre politică, politicianism și științele politice în orizontul psihocultural al societății românești

[Could we still break the “vicious cycle of politicization” in today's Romania ? About politics, politicking and political sciences in the psychocultural horizon of Romanian society]

Anton CARPINSCHI

Abstract: *In the circumstances of the dramatic decrease in the quality of political life and the educational level in Romania today, this essay advances to the confluence of political theory, cognitive psychology and educational management a theme, two stop-frames and two hypotheses. Together, these shapes the sketch of a possible scenario with ameliorative potential targeting politics and political sciences faced with the politicization of public administration and other pathologies of the political metabolism of Romanian society. Going beyond the powers of a single researcher, the theme and sketch of such a scenario could occasion the beginning of a real collaboration of political science specialists and responsible politicians engaged in breaking the "vicious circle of politicization" in today's Romania.*

Keywords: *vicious circle of politicization; psychocultural profile of Romanian society; political metabolism of society; double status of political sciences.*

Începutul. „Motorul revoluției s-a blocat înainte de a fi ambalat; s-a pornit cu frâna trasă, domnule profesor!”

În anii 1990, pe când participam la activitatea Consiliul National de Evaluare Academică și Acreditare (CNEAA), am avut ocazia să observ cum oameni și structuri politice noi, sau aparent noi, din Ministerul Educației și Învățământului, din partidele politice și din facultăți începeau să exercite presiuni sau doar

„nevinovate” influențe asupra mediului academic, mai precis, asupra Comisiilor de specialitate din cadrul CNEAA. Cum eu participam la Comisia de politologie, jurnalism și științele comunicării (PJSC), această presiune era și mai palpabilă. Cu vechea presiune ideologică și controlul organului politic eram obișnuit din vremea comunismului, dar atunci, în pragul unui „nou început”, mai nu-tream speranțe pentru dezvoltarea învățământului universitar într-un climat de libertate intelectuală. După

decenii de ascultare ideologică între-zăream șansele dezvoltării unor facultăți și departamente de științe politice occidentalizate, puternic profesionalizate, capabile să pregătească noii specialiști și noua conștiință critică a societății românești.

Dar, nu după mult timp petrecut în ședințele CNEAA și pe teren, vizitând facultățile și departamentele de științe politice mai vechi și pe cele în curs de înființare, a trebuit să mă trezesc la realitate. Dincolo de inerțiile birocratice și de reflexele autoritarist-comunistoide ale vreunui politician ajuns întâmplător ministru al educației și învățământului, începea să se simtă mirosul fetid al rapacității și corupției strecurate pe culoarele instituțiilor și în țesuturile adânci ale societății românești. Presiunile pentru înființarea numeroaselor facultăți și secții de științe politice, la modă în anii tranziției postcomuniste spre „democrația de vitrină”, au generat rapid „fabrici de diplome” și „mașini de făcut bani” patronate de diferiți jupâni locali și mulți alți neaveniți. Pe termen lung, toate acestea au dus la erodarea statutului învățământului universitar politologic, devalorizarea actului de învățământ și de cercetare științifică, la multiplicarea plagiatelor, la inflația diplomelor de licență, master și doctor. Degringolada valorilor avea să ne ducă, de altfel, spre vremurile pe care le trăim acum, vremurile inconștienței politice și corupției generalizate, slăbirii coeziunii sociale/naționale și degradării conștiinței morale pe fondul muzicii bubuitoare și săltărețe puse la maxi-

mum în localuri, pe străzi și în bolizii de lux ai capilor lumii interlope.

În drumul obișnuit spre Gara de Nord, sesizând figura mea marcată de gânduri și îngrijorări după o întâlnire de lucru la sediul CNEAA de pe cheiul Dâmboviței, un taximetrist cu fler și chef de conversație m-a provocat la un scurt schimb de replici. Spusele lui la sfârșitul cursei mi-au rămas în minte: „motorul revoluției s-a blocat înainte de a fi ambalat. S-a pornit cu frâna trasă, domnule profesor!”. Cuvintele taximetristului mi-au măcinat gândurile pe lungul drum spre Iași și nu numai atunci. Deseori, spusele taximetristului îmi revin în minte ca un obsedant leitmotiv al trecerii noastre politice prin spațiul carpato-danubiano-pontic și, totodată, al propriilor gânduri și întrebări în căutarea unor răspunsuri și a unor soluții.

O temă, două stop-cadre și două ipoteze în căutarea unui scenariu

La o recentă dezbatere privind „Statutul actual al științelor politice în România” organizată de Universitatea „Petre Andrei” din Iași, moderatorul evenimentului, profesorul Sorin Bocancea, atrăgea atenția cu o ironie amară asupra gravității unei teme căzute în derizoriu: „Ne întrebăm la ce bun astăzi științele politice, când știm că toată lumea se pricepe la politică, dar mai puțin la știință. Din păcate prea puțină lume mai acordă atenție științelor politice, unii chiar afirmă că nu există. Vedem statutul acestor științe prin absența lor la gu-

vernare. Calitatea proastă a guvernării arată faptul că aceste științe sunt neglijate, când sunt la îndemână politicienilor și a celor care sunt beneficiarii actului politic, respectiv cetățenii”¹. La sfârșitul discuțiilor avizate și consistente cu prieteni și colegi de la facultățile de profil din București, Cluj, Timișoara și Iași, un noian de întrebări mă învăluia din toate direcțiile.

După un timp, ideile discuțiilor au început să se sedimenteze luând în mintea mea forma unor întrebări călăuzitoare: de ce sunt, oare, neglijate științele politice și analizele specialiștilor, deși sunt la îndemâna politicienilor și cetățenilor? De ce „beneficiem” de o proastă guvernare, în pofida numărului relativ mare de posesori de diplome de licență, master, doctor în științe politice, politici publice, management și strategii de gestionare a conflictelor, comunicare publică și tot felul de alte specializări cu denumiri pretențioase? În ce constă responsabilitatea noastră, a celor angajați în învățământul universitar politologic pentru situația actuală a acestuia? Ce am putea face pentru diminuarea inflației diplomelor de științe politice? Ce blocaje au apărut pe scena vieții publice românești între politică și științele politice, între politicieni și politologi? Dar, între statutul *epistemic* și statutul *instituțional* al științelor politice? Cum se repercutează deficiențele psihoculturale ale societății românești în viața politică și statutul științelor politice? Cât de mult cântăresc sechelele mentalității comuniste în profilul psihocultural al

populației României? Cum ar putea contribui științele politice și corpul academic la consolidarea statutului învățământului universitar politologic din România? Treptat, am realizat că aceste întrebări mă călăuzeau spre conturarea unei *teme de reflecție* care, de fapt, mă însoțea de mult timp.

În circumstanțele scăderii dramatice a calității vieții politice și a nivelului educațional al populației în România, acest eseu propune o temă presantă pentru politologi și pentru oamenii politici responsabili: *Politica, politicianismul și științele politice în orizontul psihocultural al societății românești*. O temă presantă având în vedere impactul deficiențelor profilului psihocultural al societății românești asupra tuturor aspectelor vieții noastre publice și private și, de asemenea, gravitatea situației economico-financiare, ravagiile politicianismului și ale deprofesionalizării, problemele cercetării și ale învățământului universitar politologic din România. Ordonarea gândurilor în siajul unei teme vizând provocările vieții politice, deficiențele psihoculturale ale societății românești și impactul acestora asupra statutului științelor politice m-au condus, prin reamintirea propriilor experiențe civice și profesionale, spre două stop-cadre și două ipoteze. Pe baza informațiilor furnizate de cele două stop-cadre, am proiectat două ipoteze complementare referitoare la *posibilitatea* consolidării statutului *epistemic*, respectiv, a statutului *instituțional* al științelor politice în România de astăzi.

Plecând de la relațiile complicate dintre politicieni și politologi și de la nevoia autoreglementării *lobby*-ului profesionist în spiritul etosului civic, cele două ipoteze presupun, în subsidiar, că statutul științelor politice în România s-ar putea consolida prin colaborarea instituționalizată și sistematică a politologilor și politicienilor responsabili capabili să gestioneze reformele structurale ale unui *Proiect* de țară. Acest demers *circumstanțial-condițional* ar putea fi perceput ca o *schită* pentru gândirea unui *posibil scenariu psihocognitiv și instituțional cu potențial ameliorativ pentru viața politică românească*. Depășind puterile unui singur cercetător, tema avansată ar putea prilejui începutul unei colaborări a specialiștilor în științe politice și a oamenilor politici responsabili, angajați în ruperea „cercului vicios al politizării” în România de astăzi. Să ne oprim, acum, asupra fiecărei componente a acestui scenariu proiectat la întâlnirea teoriei politice cu psihologia cognitivă și managementul educațional.

Primul stop-cadru: „Crevedia și 2 Mai, Botoșani și top Shanghai” sau cercul vicios al politicianismului în România de astăzi

„Patronii «azilelor groazei» aveau conexiuni certe, probate, cu soții Firea și Pandele, plus legături cu funcționari influenți din anturajul acestora. Agentul care l-a oprit pe criminalul din 2 Mai a sunat «mai sus» și i s-a închis telefonul în nas.

Părinții beizadelei erau cunoscuți drept cămătari bine înfiți în sistem din anii '90. Stația care a explodat la Crevedia funcționa ilegal. Aparținea unui primar PSD și trebuia să fie închisă de un alt primar PSD. Spitalul din Botoșani unde a murit cu zile tânăra gravidă era condus de un lăcătuș mecanic de la PSD, numit de șefa PSD a Consiliului Județean. Puțin probabil ca managerul de spital să nu fi împărțit leafa cu partidul, dacă nu cumva chiar cu șefa care l-a numit în funcție”². Protejat de o autonomie universitară răstălmăcită, acest model clientelar a pătruns și în multe universități devenite, pe bani, fabrici de diplome fără valoare. „În ciuda «României educate», viitorul pare și mai sumbru după ce și UBB Cluj a ieșit din topul primelor 1000 de universități din lume (Shanghai), unde regăsim însă instituții de prin Estonia și Lituania”³.

De factură impresionistă, acest stop-cadru surprinde la suprafața vieții politice cercul vicios al politizării/deprofesionalizării instituțiilor statului și administrației publice în România de astăzi. În spatele căminelor de bătrâni devenite „azilele groazei”, a accidentului fatal din stațiunea 2 Mai provocat de un tânăr drogat lăsat să circule liber de poliția rutieră, a decesului tinerei gravide lipsite de asistență medicală într-un spital din Botoșani, a clasării dezamăgitoare a universităților românești în topurile internaționale și a atâtor alte situații grave și insecurizante, deslușim uriașul cerc vicios care a paralizat energiile unei părți însemna-

te a societății românești. Menținerea intenționată a multor zone ale țării într-o stare de subdezvoltare economică, înapoiere culturală și expunere la controlul discreționar și corupția administrației locale și centrale; controlul cvasi total în teritoriu al conducătorilor locali și al clientelei politice prin cumpărarea voturilor populației dependente de ajutoarele sociale; controlul partidocratic al „selectării” reprezentanților autorităților locale și centrale; deprofesionalizarea managementului guvernamental și administrativ; „știrbirea” independenței justiției și influențarea deciziilor judecătorești în marile și „micile” dosare de corupție; pasivitatea și lipsa soluțiilor din partea mediului universitar paralizat, deseori, printr-o interpretare vicioasă a libertății academice... sunt doar câteva cazuri din numeroasele manifestări ale cercului vicios al deficiențelor comportamentale și caracteriale pe care noi – ca persoane, cetățeni, societate, partide, stat, administrație – îl perpetuăm de foarte multă vreme prin ignoranță, comoditate și incompetență.

Un diagnostic atât de grav necesită, desigur, anumite explicații vizând profilul psihocultural al societății românești. Referindu-se într-o solidă monografie cognitiv-experimentală la psihologia românilor, profesorul Daniel David demonstrează pe baza unor ample cercetări de teren că: „(...) profilul psihocultural al românilor este dominat de neîncrederea în oameni, ceea ce ne face mai puțin toleranți și cooperanți cu ceilalți pentru binele comun (cooperarea noastră este în

mare parte una de supraviețuire, nu de succes). Lipsa de cooperare nu ne permite să ne folosim potențialul intelectual și creativ, care generează performanțe sub nivelul său”⁴. Lipsa de cooperare și încredere provine însă, în mare măsură, din tarele sistemului educațional românesc. Scăderea numărului profesorilor, existența unui personal demotivat, degradarea profilului moral al unei mari părți a profesorilor, elevilor și familiilor acestora a condus la o rată ridicată a abandonului școlar, 16% față de 10% în UE în 2022⁵, și la scăderea dramatică a nivelului educativ al elevilor. „Un copil născut astăzi în România își atinge doar 58% din potențialul productiv, cel mai scăzut nivel din Uniunea Europeană”, iar economia românească ar putea avea o creștere mult mai mare cu un aport mai consistent dinspre sistemul educațional. Acesta este mesajul care vine dinspre un investitor important în piața bancară românească, grupul *Erste* din Austria⁶.

De altfel, la rezultate asemănătoare ajunseseră și o cercetare efectuată în anii 2001-2002 de specialiști ai Universităților din București, Iași și Cluj sub coordonarea profesorului Adrian-Paul Iliescu: „Principalul handicap al României nu este înapoierea tehnologică sau cognitivă, ci înapoierea instituțională (...). Cultura politică locală este în multe aspecte defavorabilă soluționării instituționale a problemelor (încurajează soluții personalizate, recurgerea la soluții deviate, scurtcircuitarea rutelor instituționale etc.). Contextul social

rezultat este, în mod paradoxal, favorabil perpetuării devianței comportamentale (...). Întârzierea instituțională încurajează deficiențele cronice ale mentalității, iar deficiențele mentalității exacerbează disfuncțiile instituționale⁷. Ne mișcăm, așadar, într-un cerc vicios bântuit de reverberațiile unui trecut geopolitic și etnocultural complicat și de un retard istoric ale cărui sechele dureroase le resimțim din plin și acum. Venite din adâncurile etnogenezei poporului român și întreținute pe parcursul istoriei sale complicate, neîncrederea și duplicitatea au lăsat urme adânci în profilul psihocultural al populației actuale a României. Faptul că de peste un secol și jumătate noi, ca popor al României moderne, nu reușim să valorificăm potențialul profilului psihologic profund – deși potențialul intelectual al românilor este la nivelul oricărui popor dezvoltat din Lumea Occidentală – rămâne o provocare neonorată și după căderea regimului comunist.

Deosebit de grav este faptul că unele trăsături negative ale profilului psihocultural, printre care și fenomenul „gândirii captive”, întrețin numeroase disfuncționalități în mediul cultural-instituțional, diminuând astfel șansele valorificării potențialului intelectual al poporului român. Suprapunerea și acumularea acestor trăsături lungi perioade de timp a lăsat urme adânci nu numai în comportamentul oamenilor de-a lungul generațiilor, ci și în funcționarea societății și a instituțiilor. A te preface că ești altceva sau a te prezenta ca altcineva

decât ești cu adevărat, a revendica merite inexistente, a-ți fabrica cv-uri pe cât de pompoase pe atât de false, a-ți ascunde sau a-ți înfrumuseța trecutul politic, de exemplu cel al cooperării cu poliția politică în regimul comunist, marchează multe destine personale și cariere politice în România postcomunistă. Conduși de un comportament duplicitar, numeroși deputați, senatori, primari, consilieri județeni, municipali și comunali au trecut în ultimii peste treizeci de ani pe la toate partidele, fie ele cripto-comuniste, pseudo-socialiste, naționalist-populiste, pseudo-liberale sau presupus ecologiste.

În aceste circumstanțe, apartenența ideologică la un partid a devenit o falsă etichetă. „În România, partidele mizează mult pe posibilitatea de a face numiri în administrație, căci este cea mai bună cale de a-și mobiliza militanții. Cu cât o societate este mai săracă, cu atât clientelismul este mai larg. Doctrinile, ideile politice, scopurile «ideale», au o slabă capacitate de a mobiliza oamenii în activitățile de partid. De aceea, societatea românească se află într-un cerc vicios. Politizarea excesivă conduce la o administrație slabă și coruptă, ceea ce perpetuează sărăcia și reproduce, în cele din urmă, modelul clientelar. Apoi lucrurile sunt luate de la început, cu fiecare ciclu electoral⁸. De aici, încrederea scăzută în oameni și în instituții, deficiențele de cooperare în folosul comun și în solidaritatea civică, tendința de a distorsiona realitatea prin exagerarea trăsăturilor pozitive (orgoliul tipic complexului de

superioritate) dar și a celor negative (scepticismul și cinismul tipic complexului de inferioritate). În discursul nostru cotidian, oscilăm adesea de la afișarea unei mândrii naționale exagerate (protocronismul românesc, expresie a unui complex de superioritate) la atribuirea tuturor greșelilor românilor (complexul de inferioritate). Mai mult, aș putea spune că afișarea unui complex de superioritate este expresia inversă a unui complex de inferioritate. Am putea ieși, cumva, din această situație? Altfel spus, de ce nu reușim să ne autoevaluăm cât mai corect posibil și să valorificăm, astfel, fondul psihocultural al societății românești?

Al doilea stop-cadru sau de ce nu reușim să valorificăm fondul psihocultural al societății românești. O perspectivă comparativă cu valențe instructiv-stimulative

Ideea de la care pornesc este aceea că prin compararea validată științific a profilelor psihoculturale ale națiunilor, am putea înțelege dintr-o perspectivă cuprinzătoare și obiectivă de ce nu reușim să punem în valoare fondul psihocultural al societății românești. Mai mult, onești și bine intenționați, am putea recunoaște că o perspectivă comparativă interculturală ar putea inspira și stimula mediile academice și politice, comunitatea politologilor și pe oamenii politici responsabili din România în proiectarea unor politici sectoriale recoperatorii și modernizatoare. Pentru a pune

în valoare această idee, aveam nevoie de un *stop-cadru cu potențial comparativ validat științific*. În aceste circumstanțe, m-am gândit că Școala olandeză de psihologie cognitivă și management intercultural, recunoscută pe plan internațional, ar putea să îmi dea o mână de ajutor. Mai precis, mă refer la „modelul dimensiunilor culturale ale societății” conceput de profesorul Geert Hofstede și colaboratorii săi⁹ și la „modelul celor 7 imagini mentale ale culturii naționale” elaborat de profesorul Huib Wursten¹⁰.

Folosind o bază de date reprezentativă la nivel global și eșantioane bine calibrate pe țări și culturi naționale, Geert Hofstede a identificat cu ajutorul tehnicilor statistice și a analizei factoriale un set de dimensiuni valorice referențiale pentru orice analiză evaluativă socioculturală. „Modelul standard al dimensiunilor culturale” ne oferă prin setul său de dimensiuni valorice referențiale – distanța față de putere; individualism vs colectivism; masculinitate vs feminitate; evitarea incertitudinii și orientarea pe termen lung vs complicitatea cu incertitudinea și improvizatia pe termen scurt; permisivitate vs constrângere – o serie de informații utile pentru o explicație-cadru privind existența anumitor trăsături culturale într-o țară anume. Sintetizând informațiile, datele și scorurile obținute printr-o serie de aplicații ale modelului Hofstede în România, am putea configura un cadru de cercetare capabil să ne ofere o imagine asupra

profilului psihocultural al societății românești actuale¹¹.

Din perspectiva modelului dimensiunilor culturale, putem spune că societatea românească se caracterizează printr-un scor mare la indicatorul distanței față de putere. Aceasta înseamnă că, în lipsa unui simț civic dezvoltat și a unei societăți civile bine organizate, românii își exprimă preferința pentru centralizarea puterii și pentru liderii paternaliști și populiști (I. Iliescu, N. Văcăroiu, M. Ciolacu, N. Ciucă etc.). Trăim într-o societate care favorizează concentrarea puterii și (re)alocarea resurselor prin relații informale, neprincipiale și nu prin distribuția funcțională și descentralizarea teritorială a instituțiilor de putere și administrație politică („baronii locali” și clientela politică a acestora); o societate care nu încurajează controlul comportamentului social prin acordarea meritorie a recompenselor (traficul de influență, salariile privilegiaților numiți politic în instituțiile și consiliile de administrație ale companiilor de stat, „pensii speciale”); o societate în care prejudecățile și regulile nescrise ale grupului sunt mai importante decât legile și normele juridice ale societății (traficul de influență, mafia, interlopia); o societate cu un grad ridicat de discriminare de gen și vârstă, cu prejudecăți și rele tratamente la adresa persoanelor în vârstă („azilele groazei”) și a femeilor (violența domestică, traficul de persoane și rețelele de prostituție). Într-un astfel de tip de societate, cu un nivel crescut al colectivismului conservator și masifi-

cant, pe alocuri obscurantist și retrograd, inițiativele individuale autonome și creative sunt percepute mai degrabă ca o amenințare la adresa pasivității și complicității colective. În ceea ce privește evitarea incertitudinilor, populația românească prezintă un nivel ridicat de evitare a schimbărilor percepute cel mai adesea nu ca oportunități de dezvoltare, ci ca incertitudini pline de riscuri și pericole.

Valorificând contribuțiile lui Geert Hofstede și ale colaboratorilor săi, profesorul Huib Wursten a propus, la rândul său, „modelul celor 7 imagini mentale ale culturii naționale”, perceput ca un ghid de conducere și management intercultural într-o lume globalizată. Acest model arată că o înțelegere cuprinzătoare și semnificativă a culturilor naționale nu poate fi realizată prin simpla comparare a celor șase dimensiuni culturale separat, țară cu țară. „Întregul este mai mult decât suma părților!” îmi reamintea profesorul olandez într-o conversație particulară. O înțelegere cuprinzătoare a unei culturi naționale sau a alteia poate fi obținută prin gruparea țărilor pe baza combinației dimensiunilor lor culturale cuantificate în funcție de valoare. Combinând dimensiuni culturale precum distanța față de putere, individualism vs colectivism, masculinitate vs feminitate, evitarea incertitudinii etc., Huib Wursten a identificat 7 grupuri de modele comportamentale pe care le-a numit „7 imagini mentale”, deoarece fiecare grup oferă o „imagine” a modului în care modelele orga-

nizaționale care polarizează construirea națiunii apar în mintea oamenilor.

Fiecare imagine mentală reprezintă un grup de țări care au anumite caracteristici comune prin care oamenii își gestionează acțiunile în mediul lor sociocultural. Descrie pe scurt, iată cele 7 imagini mentale:

- 1) *Competiția* („câștigătorul ia tot”). Culturi competitive cu o mică distanță față de putere, individualism accentuat, masculinitate ridicată, curaj și slabă evitare a incertitudinii (Australia, Noua Zeelandă, Marea Britanie, SUA).
- 2) *Rețeaua* (consensul). Culturi extrem de individualiste, feminine cu o mică distanță față de putere, în care toată lumea este implicată în procesul de luare a deciziilor (Scandinavia și Țările de Jos).
- 3) *Mașină bine unsă* (comanda). Societăți individualiste cu o mică distanță față de putere și o puternică evitare a incertitudinii, cu proceduri și reguli atent echilibrate, dar nu prea multă ierarhie (Austria, Germania, Cehia, Ungaria și Elveția germanofonă).
- 4) *Piramida* (loialitate, ierarhie și ordine implicită). Culturi colectiviste cu o mare distanță de putere și o puternică evitare a incertitudinii (Brazilia, Columbia, Grecia, Portugalia, Țările arabe, Rusia, Taiwan, Coreea de Sud și Thailanda).
- 5) *Sistemul Solar* (ierarhie și fișe standardizate de post).

Acest grup cultural este ca piramida, dar mai individualist (Belgia, Franța, nordul Italiei, Spania și Elveția francofonă).

- 6) *Familia* (loialitate și ierarhie). Culturi colectiviste cu o distanță mare față de putere, cu grupuri puternice și lideri paternaliști (China, Hong Kong, India, Indonezia, Malaezia, Filipine și Singapore, Țările arabe).
- 7) *Japonia ca a șaptea imagine mentală* (echilibrul dinamic). Modelul japonez este singular în acest „cluster” datorită combinației unice de dimensiuni care nu se regăsește în niciuna dintre cele șase imagini mentale anterior prezentate. Japonia are o distanță medie față de putere, un individualism mediu, o evitare a incertitudinii foarte puternică și un scor ridicat de masculinitate¹² (Wursten, 2019, p. 24).

Referindu-ne la aplicarea modelului celor șapte imagini mentale în cazul României, aș estima că, prin o serie de indici – distanța mare față de putere, autonomia individuală scăzută, confruntarea temătoare și plină de neîncredere a incertitudinii, distribuția nefuncțională și discriminatorie a puterii, acordarea neprincipială a recompenselor, tratamentul discriminatoriu față de genul feminin și de vârstnici –, profilul psihocultural al societății românești ar putea fi recunoscut prin imaginea mentală a *piramidei birocratice nefuncționale într-o societate insuficient dezvoltată*. Dar,

ideea de la care am pornit în această aventură cognitivă interculturală este aceea că, dincolo de înțelegerea prin comparație a cauzelor deficiențelor noastre psihoculturale, o perspectivă comparativă științific elaborată ne poate instrui, inspira și stimula pentru proiectarea unor politici sectoriale recuperatorii și modernizatoare. Fiecare din cele șase dimensiuni ale modelului culturii naționale (Hofstede), fiecare din cele șapte imagini mentale ale culturii naționale (Wursten) oferă sugestii pentru avansarea unor ipoteze vizând ameliorarea vieții politice în România și consolidarea statutului științelor politice.

Prima ipoteză. Despre statutul epistemic al științelor politice în România de astăzi și profilul psihocultural al societății românești. Un autoproiect educativ în orizont psihocognitiv

Informațiile furnizate de cele două stop-cadre m-au condus spre elaborarea primei ipoteze. Potrivit acesteia, *consolidarea statutului epistemic al științelor politice în România zilelor noastre presupune cooperarea sistematică a comunității politologilor și a politicianilor responsabili într-un program coerent de contracarare a deficiențelor psihoculturale ale societății românești*. Din perspectiva acestei ipoteze, un program coerent de contracarare a deficiențelor psihoculturale ale societății românești ar trebui să urmărească ameliorarea proceselor gândirii și a tehnicilor utilizării limbajului, exersarea atenției,

memoriei și emoțiilor pozitive, antrenarea creativității și abilităților de rezolvare a problemelor, cultivarea valorilor morale și a tăriei de caracter. Efectele unui asemenea program educativ de factură *psihocognitivă* s-ar răsfrânge și asupra climatului instituțional din învățământul universitar politologic și, implicit, asupra statutului științelor politice.

Dar, ameliorarea profilului psihocultural al societății românești ar trebui să înceapă cu fiecare dintre noi, cu fiecare membru al comunității politologilor din România, prin *asumarea unui program autoeducativ în orizont psihocognitiv*. Inspirat de dinamica tipurilor gândirii – direcționată/nedirecționată, algoritmică/euristică, reproductivă/innovativă, divergență/convergență, inductivă/deductivă, verticală/laterală, pozitivă/negativă, vigilă/autistă, realistă/magică, eficientă/ineficientă etc. –, *autoproiectul psihocognitiv* avansat în acest eseu vizează cultivarea *gândirii interogativ-călăuzitoare*, aprofundarea *gândirii problematizant-reflexive*, exersarea *gândirii comparativ-evaluative*, stimularea *gândirii dialogal-comprehensivă*, intervenția *gândirii discursiv-pragmatică*¹³. Succesiunea acestor tipuri de gândire surprinde succesiunea propriilor mele căutări într-un proces al gândirii care, gândindu-se pe sine, vizează ameliorarea gândirii mele de cetățean și teoretician al politicului. Psihologii cognitivi au denumit acest proces de „autocontrol al gândirii” *metacogniție*¹⁴. În fond, în măsura în care suntem conștienți de ceea ce se întâmplă în

propria noastră gândire, practicăm metacogniția. „Cunoștințele metacognitive reprezintă – după cum aser-ta unul din pionierii studiilor meta-cognitive – cunoștințele sau convin-gerile stocate despre sine și despre ceilalți ca agenți cognitivi, despre sarcini, despre acțiuni sau strategii și despre modul în care toate acestea interacționează pentru a afecta rezul-tatele oricărui tip de întreprindere intelectuală. Experiențele metacogni-tive sunt experiențe cognitive sau afective conștiente care au loc în tim-pul activității mentale și privesc orice aspect al acesteia (...)”¹⁵. Voi prezen-ta, în continuare, schița unui autoproi-ect psihocognitiv, de fapt, propriul meu *exercițiu metacognitiv cu finali-tate instructiv-educativă în orizont psihocultural și politic*.

Autoproiectul psihocognitiv arti-culează o serie de tipuri ale gândirii experiențiate personal și pune în va-loare interacțiunea acestora. În ceea ce privește *gândirea interogativ-călăuzitoare*, experiența mi-a arătat că, de multe ori, interogațiile călăuzi-toare deschid perspective inovatoare. Însuși modelul autoproiectului psi-hocognitiv este, după cum s-a putut observa până acum, rezultatul unui șir de întrebări călăuzitoare deschiză-toare de perspective, problematizări și posibile soluții. Provocate de pro-blemele statutului epistemic și insti-tuțional al științelor politice în România zilelor noastre, interogațiile generează problematizări, altfel spus, generează testări ale gândirii și cău-tări de soluții la problemele cu care ne confruntăm. Generat de propriile

experiențe existențiale, profesionale, civice, un asemenea demers proble-matizant devine o explorare reflexiv-experiențială a orizonturilor propriei minți în exercițiul gândirii. Aceasta este *gândirea problematizant-refle-xivă*, „motorul” autoproiectului psi-hocognitiv asumat de un politolog angajat în de-construcția și re-construcția mentală a profilului psi-hocultural al societății românești și în evaluarea impactului acestuia asupra metabolismului politic al societății. În ceea ce privește *gândirea compa-rativ-evaluativă*, faptul că noi, româ-nii, oscilăm deseori între afișarea pe-nibilă a unui complex de superioritate (protocronismul românesc) și asuma-rea, la fel de penibilă, a unui complex de inferioritate (atribuirea tuturor greșelilor și defectelor românilor) ne arată, odată în plus, importanța culti-vării unei gândiri evaluative corecte bazate pe comparații oneste și semni-ficative bine argumentate științific. *Gândirea dialogal-comprehensivă*, la rândul său, gândirea capabilă de înțe-legerea profundă, cuprinzătoare și anticipativă atât de utilă pentru con-tracararea unor deficiențe ale profilu-lui psihocultural al societății româ-nești ar putea fi stimulată prin dialo-gurile interioare și dialogurile inter-personale, nu întotdeauna comode, dar totdeauna necesare și utile. În sfârșit, *gândirea discursiv-pragmatică* este aceea care valorifică demersul mental prin aplicarea ace-s-tuia în interacțiunea comunicativă și practica social-politică. Aflată la în-tâlnirea cunoașterii-comunicării-ac-țiunii, gândirea discursiv-pragmatică

operaționalizează conceptele și structurile conceptuale, testează conceptele și actele gândirii în practica discursului interactiv urmărind punerea într-un dialog real și eficient a științei și practicii politice, a politologilor și politicianilor.

Prin cultivarea gândirii interogativ-călăuzitoare, aprofundarea gândirii problematizant-reflexive, exersarea gândirii comparativ-evaluative, stimularea gândirii dialogal-comprehensive, intervenția gândirii discursiv-pragmatică, cred că în comunitatea politologilor s-ar putea coagula un adevărat *centru ideational*, iar *modelele psihoculturale* metabolizate prin activarea acestor tipuri de gândire ar ajunge să configureze, în timp, *profilul psihocultural* al respectivei comunități. Modelele psihoculturale ar putea deveni socialmente efective prin activarea unor *rețele operaționale* în interiorul comunității, precum și între respectivele comunități și diversele medii politice și socioculturale. Nodurile acestor rețele – *interacțiunile comunicative, brainstorming-urile, impactul instituțional, feedback-ul evaluativ* – ar lega interogațiile călăuzitoare, reflecțiile problematizante, evaluările comparate, dialogurile comprehensive, intervențiile discursiv-pragmatică, modelele psihoculturale inovatoare printr-un circuit de idei și motivații, proiecte și acțiuni cu extensie în diferite medii politice și socioculturale. Așadar, din perspectiva autoproiectului psihocognitiv avansat aici, mai multe interogații călăuzitoare; mai multe reflecții problematizante; mai multe

comparații și evaluări judicioase, bine argumentate; mai mult dialog și comprehensiune prin transpunerea în medii socioculturale și politice variate; mai multe interacțiuni comunicative ar consolida statutul epistemic și, implicit, statutul instituțional al științelor politice contribuind, astfel, la ameliorarea profilului psihocultural al comunității politologilor și, poate, la creșterea impactului acesteia asupra celorlalte medii socioculturale și politice.

Conceput în orizontul filosofiei aplicate, psihologiei cognitive și managementului educațional, acest *proiect autoeducativ în orizont psihocognitiv* ar trebui gândit în rezonanță cu specificul psihocultural al comunității academice avute în vedere. Diferit de modalitățile impersonale, reproductivă, descriptive, formale, plate și repetitive mult prea prezente în cursurile, seminariile, rapoartele și documentele din ședințele noastre departamentale, un proiect autoeducativ utilizând interogații călăuzitoare și creative, reflecții problematizante, evaluări comparative judicioase, dialoguri interioare și interpersonale cu valențe comprehensive, interacțiuni comunicative eficiente ar schimba în mod semnificativ atmosfera intelectuală din facultățile și departamentele de științe politice, din colectivele de cercetare și revistele de specialitate. Acest *proiect (inter)personal de autodezvoltare psihoculturală* ar putea oferi consistență și sens activității unei persoane/grup în comunitate deschizând, astfel, una dintre posibilele căi spre ameliorarea profilului

psihocultural la nivel personal și societal. Dar, această ipoteză de factură epistemică și psihoculturală ar trebui completată cu o ipoteză de factură instituțional-aplicativă vizând implicarea științelor politice în ameliorarea metabolismului politic al societății românești.

A doua ipoteză. Despre statutul instituțional al științelor politice în România și metabolismul politic al societății românești.

Cum ar fi posibilă implicarea politologilor în elaborarea Proiectului de țară ?

Dar, cum ar fi posibilă implicarea științelor politice în ameliorarea metabolismului politic al societății românești? Cum s-ar putea rupe „cercul vicios al politizării” sistemului administrației publice din România? În spațiul public s-a avansat, la un moment dat, următorul punct de vedere: „Ar fi nevoie, probabil, ca un partid mare și bine instituționalizat să rupă cercul acesta vicios și să ia, la un moment dat, o decizie altruistă împotriva propriilor interese”¹⁶. Personal, am serioase îndoieli în privința capacității vreunui partid politic din România de a lua „o decizie altruistă împotriva propriilor interese”. În aceste circumstanțe, mă gândesc la o altă posibilitate.

Plasată în miezul confruntărilor vieții politice, a doua ipoteză pleacă de la ideea potrivit căreia natura contradictorie a raporturilor de putere – dominare vs subordonare, conducere vs ascultare, persuadare vs manipula-

re, putere vs opoziție etc. – și a jocurilor de interese – public vs privat, angajatori vs angajați, național vs regional (local), etc. în care suntem parte – modelează metabolismul politic al oricărei societăți. Prin analogie cu sensul consacrat al termenului „metabolism”, sintagma „metabolismul politic al societății” se referă la *asimilarea/acumularea resurselor și dezasimilarea/(re)alocarea resurselor prin controlarea raporturilor de putere și gestionarea jocurilor de interese*. Sintagma „metabolismul politic al societății” este o *structură conceptuală metaforizată* (o structură conceptuală de inspirație metaforică) care, în opinia mea, oferă o imagine mentală sugestivă a *vieții politice a societății din care fiecare dintre noi face parte*. Antrenați mereu în dinamica raporturilor de putere și a jocurilor de interese metabolizăm, de fapt, viața politică a societății, participăm în mod natural la metabolismul politic al societății și, evident, contactăm diferitele maladii ale acestuia. Noi nu putem scăpa de impactul raporturilor de putere și al jocurilor de interese, de provocările și derapajele vieții politice deoarece nu putem depăși natura contradictorie a raporturilor de putere și a jocurilor de interese în care suntem, naturalmente, angajați sau implicați. Desigur, noi nu putem depăși natura contradictorie a raporturilor de putere și a jocurilor de interese, dar am putea ameliora impactul acestora asupra vieților noastre în societate? Altfel, spus, cum ar putea științele politice ameliora metabolismul politic al societății?

Pentru a argumenta teoria metabolismului politic al societății și rolul științelor politice în contracararea derapajelor acestuia, apelez la paradigma *Părții și a Întregului în jocurile Puterii*¹⁷. În fluxul distribuirii și redistribuirii resurselor *între părți* (indivizi, grupuri, organizații, partide) și *între părți și întregul social*, gestionat prin imensul aparat statal-administrativ, apar numeroase tensiuni și contradicții. Coexistența tensionată a egoismului bio-genetic al câștigătorului care ia totul și pragmatismul rezonabil al celor călăuziți de un cod moral minimal, copartajant și redistributiv, modelează metabolismul politic al societății prin multiplele raporturi de putere vs contraputere. Ansamblul acestor raporturi configurează la nivelul întregii societăți țesătura *puterii social-politice de fond* resimțită de *puterea statal-administrativă* ca o *presiune social-politică* mai mult sau mai puțin difuză. În anumite circumstanțe, pe fondul acestei presiuni social-politice, forțele și interesele mai bine organizate se coagulează și acționează ca un *mainstream politico-mediatic* cu impact asupra puterii statal-administrative, altfel spus, cu impact asupra centrului decizional și administrativ al (re)alocării resurselor umane, informaționale, energetice, financiare la nivel societal (nivelul întregii societăți) și local.

Continuă, puterea social-politică de fond este aceea care, în numele suveranității naționale (suveranitatea poporului exercitată prin organele sale reprezentative democratice alocate)

legitimează mandatele deținătorilor temporari ai puterii statal-administrative. De mai scurtă durată, puterea statal-administrativă în act, puterea decidentă în numele unui mandat limitat în timp privind (re)alocarea resurselor la nivelul întregului social devine ținta competiției politice dintre părți și a presiunii social-politice exercitate de puterea de fond. Țintă a competiției oamenilor, partidelor și grupurilor de interese, puterea statal-administrativă trăiește o viață agitată, uneori dramatică, cunoscând forme diferite și schimbătoare. Generând prin competițiile politice diferite contraputeri circumstanțiale, puterea statal-administrativă se multiplică în diversitatea structurilor și obiectivelor sale concret-istorice care iau, în timp, forma unor regimuri politice mai mult sau mai puțin democratice și, desigur, efemere. De aceea, înțelegerea dialecticii subtile între puterea social-politică de fond, o putere *à long terme* și puterea statal-administrativă, o putere în act, o putere *à court terme* mi se pare una din lecțiile pe care metabolismul politic al societății o oferă politicianilor și politologilor din România și nu numai, în egală măsură.

Explicitarea raporturilor mereu fragile, dar permanente, dintre *puterea social-politică de fond* și *puterea statal-administrativă* mi se pare importantă pentru înțelegerea metabolismului politic al unei societăți și, implicit, pentru avansarea celei de a doua ipoteze vizând statutul instituțional al științelor politice și finalitatea

aplicativă a acestora. Plecând de la ideea apartenenței noastre naturale la metabolismul politic al societății și de la lecțiile pe care această apartenență le oferă politicienilor și politologilor, avansează următoarea ipoteză: *consolidarea statutului instituțional al științelor politice în România se va realiza în măsura în care o anumită formă a puterii social-politice de fond apărută prin colaborarea politologilor cu politicienii va deveni un mainstream politico-mediatic cu impact asupra ameliorării metabolismului politic al societății românești.* Așadar, doar atunci când puterea social-politică de fond coagulată prin colaborarea sistematică și instituționalizată a politologilor competenți cu politicienii responsabili se va transforma într-un mainstream politico-mediatic cu impact asupra ameliorării metabolismului politic al societății românești, se va putea vorbi despre o *adevărată* consolidare a statutului instituțional al științelor politice în România. Atunci când mă refer la ameliorarea metabolismului politic al societății românești am în vedere, în primul rând, reformele structurale ale unui multinvocat și, deocamdată, nerealizat *Proiect* de modernizare și dezvoltare a României postcomuniste.

Pași spre consolidarea statutului științelor politice în societatea românească.

Un posibil scenariu de educație civico-politică

Câțiva pași par a ne îndrepta spre direcția îmbunătățirii calității vieții

politice și a nivelului științelor politice în țara noastră. Un prim pas de factură *organizatorică* ne îndreaptă spre colaborarea sistematică și instituționalizată a politologilor și politicienilor responsabili și coagularea acestora într-o formă a puterii social-politice de fond. Un al doilea pas de factură *politico-mediatică* merge mai departe spre transformarea acestei forme a puterii social-politice de fond într-un mainstream politico-mediatic capabil să declanșeze reformele structurale ale *Proiectului* de țară. De largă cuprindere, pasul al treilea, o *viziune strategică a reformelor structurale* ne deschide calea spre *contracurarea deficiențelor psihoculturale ale societății românești* printr-un proiect psihocognitiv de educație civico-politică și spre *ameliorarea metabolismului politic al societății românești* prin exersarea compromisului rezonabil între părți și asumarea unui cod moral minimal. Altfel spus, coagulând o formă a puterii social-politice de fond în stare să se transforme într-o tendință politico-mediatică majoră, specialiștii în științe politice împreună cu politicienii responsabili ar putea contribui la ameliorarea profilului psihocultural și a metabolismului politic al societății și, implicit, la consolidarea statutului epistemic și instituțional al științelor politice în România. Favorizată prin colaborarea oamenilor politici și a specialiștilor în științe politice, buna gestionare a treburilor publice la nivel național, regional, local ar contribui la ameliorarea profilului psihocultural și a metabolismului politic al

societății românești și, implicit, la consolidarea învățământului universitar politologic și a statutului științelor politice în România de astăzi. Generalizând, am putea afirma că *într-un scenariu psihocognitiv și instituțional de educație civico-politică – profilul psihocultural și metabolismul politic al societății, puterea social-politică de fond și puterea statal-administrativă, colaborarea politologilor competenți și politicienilor responsabili, statutul epistemic și statutul instituțional al științelor politice – ar putea fi asumate printr-un act de voință și responsabilitate civică și profesională.*

Pe firul prezentării celor două ipoteze apare, însă, un corolar important. Plecând de la relațiile complicate dintre politicieni și politologi în România zilelor noastre și de la nevoia autoreglementării lobby-ului profesionist în spiritul etosului civic, această ipoteză prezintă următorul corolar practic: *influența științelor politice în România ar putea crește prin constituirea unei Asociații naționale a specialiștilor în științe politice și participarea acesteia la pregătirea marilor reforme ale unui Proiect de țară.* Misiunea unei asemenea Asociații profesionale în colaborare cu mediile politice responsabile și competente ar fi, în opinia mea, pregătirea pachetului reformelor structurale pentru dezvoltarea și modernizarea reală a României și gestionarea permanentă a acestui proces¹⁸. Un pachet de reforme autentice, structurale, ale societății românești – de la reforma sistemului educațional la reforma instituțiilor statului, de la

reforma teritorial-administrativă la reforma digitalizării, de la reforma electorală la reforma partidelor etc. – este cerut de însăși *nevoia de emancipare și modernizare a puterii social-politice de fond din România post-comunistă.*

În această ordine de idei, din perspectiva unui teoretician (filosof) al politicului, consider că politologii ar trebui să extindă orizontul științelor politice prin identificarea și explorarea diferitelor forme de manifestare ale puterii social-politice de fond; să avanseze modele cât mai elaborate ale metabolismului politic al societății și să testeze parametrii acestora; să rafineze explicațiile și interpretările interacțiunii factorilor materiali și ideationali ai acțiunilor politice; să depășească pozitivismul și descriptivismul plat și repetitiv prin abordarea unor perspective analitice reflexive – fenomenologice, cognitiv-pragmatice, etico-axiologice etc. – în explicarea și interpretarea fenomenelor politice; să colaboreze cu sociologi, psihologi, economiști, matematicieni și programatori în proiectarea unor modele viabile de politici publice sectoriale.

În loc de concluzii: trecerea de la vorbe la fapte!

Dincolo de stop-cadre și ipoteze – utile pentru acumularea informațiilor și identificarea reperelor, ordonarea cunoașterii și proiectarea scenariilor – testul de voință și determinare pentru ruperea „cercului vicios al politizării” în România de astăzi rămâne

- ¹⁰ Huib Wursten, *The 7 Mental Images of National Culture. Lading and Managing in a Globalized World*, Hofstede Insights, 2019; Sergio Caredda, *The 7 Mental Images of National Culture by Huib Wursten*, 17 aprilie 2020, disponibil la Book Review: The 7 Mental Images of National Culture by Huib Wursten | Sergio Caredda.
- ¹¹ „Geert Hofstede – Cele 5 dimensiuni culturale (+România)”, disponibil la Geert Hofstede – Cele 5 dimensiuni culturale (+România) – AccessisPro (wordpress.com); Adina Luca, *Where Do We Stand - A Study On The Position of*, disponibil la Adina Luca - Where Do We Stand - A Study On The Position of | PDF | Collectivism | Leadership (scribd.com); Andrei Bogatu, *Romania Din Perspectiva Dimensiunilor Culturale Dupa Metoda Lui Geert Hofstede*, disponibil la Romania Din Perspectiva Dimensiunilor Culturale Dupa Metoda Lui Geert Hofstede | PDF (scribd.com); Ioan Mihuț & Dan Lungescu, *Dimensiuni culturale în managementul românesc*, disponibil la Microsoft Word - 1.doc (managementmarketing.ro).
- ¹² Huib Wursten, *op. cit.*, p. 24.
- ¹³ Anton Carpinschi, *Ieșind din mintea captivă*, Editura Universității „Alex. I. Cuza” din Iași, 2020, și „Towards A Culture of Innovation. How Could The Innovative Spirit Be Cultivated in The Romanian University Environment?”, in *Journal of Intercultural Management and Ethics* (JIME), Issue No. 3, 2020, pp. 85-99.
- ¹⁴ J. H. Flavell, „Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry”, in *American Psychologist*, 34/1979, 906–911, disponibil la Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. (apa.org) și P. Carruthers, „Two concepts of metacognition”, in *Journal of Comparative Psychology*, 128(2)/2014, pp. 138-139, disponibil la Two concepts of metacognition. (apa.org).
- ¹⁵ J. H. Flavell, *op. cit.*
- ¹⁶ Horațiu Pepine, *op. cit.*
- ¹⁷ Anton Carpinschi, „Partea, întregul și paradigma totalitară”. *Sfera Politicii*, vol. XIX, nr. 6 (160)/2011, pp. 8-15, și „Democrație și totalitarism sau Partea și Întregul în jocurile Puterii”, prefată la volumul Ioana Drăgulin (coord.), *Democrație și totalitarism în Europa secolului XX*, Editura Muzelului Național Cotroceni, București, 2022, pp. 5-12.
- ¹⁸ Cf. Ce este un politolog | Formare și studii (formacionyestudios.com).

Bibliografie

BOCANCEA, Sorin, intervenție în dezbateră Dezbaterea „Statutul actual al științelor politice în România”, oragnaizată pe 24 iunie 2023, în cadrul celei de-a XXXI-a ediție a Conferinței naționale de comunicări științifice „Dimensiuni contemporane

ale dezvoltării. Fundalul românesc al sincronizării europene”, la Universitatea „Petre Andrei” din Iași. disponibilă la <https://revistapolis.ro>.

BOGATU, Andrei, *Romania Din Perspectiva Dimensiunilor Culturale Dupa Metoda Lui Geert Hofstede*, disponibil la Romania Din Perspectiva .

- CAREDDA, Sergio, *The 7 Mental Images of National Culture by Huib Wursten*, 17 aprilie 2020.
- CARPINSCHI, Anton, „Democrație și totalitarism sau Partea și Întregul în jocurile Puterii”, prefață la volumul Ioana Drăgulin (coord.), *Democrație și totalitarism în Europa secolului XX*, Editura Muzeului Național Cotroceni, București, 2022, pp. 5-12.
- CARPINSCHI, Anton, *Ieșind din mintea captivă*, Editura Universității „Alex. I. Cuza” din Iași, 2020.
- CARPINSCHI, Anton, „Partea, întregul și paradigma totalitară”. *Sfera Politicii*, vol. XIX, nr. 6 (160)/2011, pp. 8-15.
- CARPINSCHI, Anton, „Towards A Culture of Innovation. How Could The Innovative Spirit Be Cultivated in The Romanian University Environment?”, in *Journal of Intercultural Management and Ethics* (JIME), Issue No. 3, 2020, pp. 85-99.
- CARRUTHERS, P., „Two concepts of metacognition”, in *Journal of Comparative Psychology*, 128(2)/2014, pp. 138-139, disponibil la Two concepts of metacognition. (apa.org).
- CORNEA, Ramona, „România este pe primul loc în Uniunea Europeană după rata abandonului școlar. În 2022, ponderea tinerilor români care au părăsit devreme sistemul de educație și formare a fost de 16%. Media Uniunii Europene a fost de 10%”, în *Ziarul financiar*, 25 mai 2023.
- DAVID, Daniel, *Psihologia poporului român. Profilul psihologic al românilor într-o monografie cognitiv-experimentală*, Editura Polirom, Iași, 2015.
- FLAWELL, J. H., „Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry”, in *American Psychologist*, 34/1979, 906-911, disponibil la Metacognition and cognitive monitoring.
- HOFSTEDE, Geert, *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*, 2 nd Edition, Sage Publications, 2001.
- HOFSTEDE, Geert; G. J. Hofstede și M. Minkov, *Cultures and Organizations. Software of the Mind. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*. 3 rd Edition. Mc Graw Hill, 2010.
- ILIESCU, Adrian-Paul (coord.), *Mentalități și instituții. Carențe de mentalitate și înapoiere instituțională în România modernă*, Ars Docendi Publishing House, București, 2002.
- LUCA, Adina, *Where Do We Stand - A Study On The Position of*, disponibil la Adina Luca - Where Do We Stand.
- MIHUȚ, Ioan & LUNGESCU, Dan, *Dimensiuni culturale în managementul românesc*, disponibil la Microsoft Word.
- PANAITE, Adrian, „Document remis clienților de proprietarul BCR: Un copil născut azi în România atinge doar 58% din potențialul productiv, cel mai scăzut nivel UE. Rezultate foarte slabe ale testelor PISA la citire, matematică, științe”, în *Profit.ro*, 4 noiembrie 2023, disponibil la www.profit.ro.
- PAȘCA, Cosmin, „Crevedia și 2 Mai, Botoșani și top Shanghai”, în *Ziarul de Iași*, 29 august 2023, disponibil la <https://www.ziaruldeiasi.ro>.
- PEPINE, Horațiu, „Cercul vicios al politizării. Una din promisiunile repetate și mereu neonorate de toate guvernele este aceea a depolitizării funcției publice”, în *Deutsche Welle*, 12 iulie 2011.
- WURSTEN, Huib, *The 7 Mental Images of National Culture*. Lading

and Managing in a Globalized World, Hofstede Insights, 2019. ***, „Geert Hofstede – Cele 5 dimensiuni culturale (+România)”, disponibil la Geert Hofstede –
***, Ce este un politolog | Formare și studii (formacionyestudios.com).

Științele politice: de la stat, la privat

[Political Science: From State to Private]

Cristian BOCANCEA

Abstract: *The academic field of political science has a history of more than a century and a half, during which time it has been focused on the major themes of the construction of the modern state and Romanian civil society. Belonging to this professional field, in different forms and levels of depth, has been an "extreme sport", sometimes (especially in the times of the Legionary Rising and then in Communism) attracting huge personal risks. In post-communism, the identity of political science was forged through an epistemological break with scientific socialism, including three major stages: the birth of university and postgraduate education, the creation of a specialized literature and the insertion (acceptance) of political science graduates into old or new professions on the labor market. Our article first proposes a quick historical overview of the hypostases of political reflection from the 19th century to the fall of communism, and then stops at the experience of post-communist refoundation, along the path of institutional construction that took place in two universities - one state and one private.*

Keywords: *Political science, scientific socialism, state / private university.*

Introducere

Științele Politice apar constant în clasamentele care adună laolaltă cele mai „inutile” facultăți sau specializări de pe piața academică românească de ieri și de azi (geografie, filosofie, jurnalism, comunicare, sociologie, management, chimie etc.). Nefericitele topuri ale zădărnicii au la bază procentul celor care, după absolvire, găsesc un loc de muncă exact în domeniul pentru care s-au pregătit. Din acest unghi, evidența lovește nemilos, căci printre administratorii treburilor publice – de la nivel de conducere,

până la nivel de execuție – găsim rareori licențiați în științe politice; rar îi vedem în presa de profil (unde, începând cu redactorii și terminând cu „liderii de opinie” sau creatorii/mentorii de publicații, au predominat decenii la rând politehniștii); în fine, constatăm prezența lor modestă chiar și în grupul profesional care ar trebui să le aparțină exclusiv: acela al auto-intitulaților „analști politici”, al consilierilor și experților din cabinetele demnitarilor, din staff-urile partidelor și ONG-urilor, ale conducerele marilor companii etc.

Dar *starea științelor politice* nu poate fi diagnosticată satisfăcător doar după parametrul debușeului profesional. Cel puțin alte două paliere (situat firesc în amonte) vin să completeze imaginea domeniului: *construcția instituțională* (programele universitare de licență, masterat și doctorat, institutele de cercetare și structurile asociative ale profesioniștilor) și *producțiile științifice* (originale sau traduceri, așezate între copertile unor volume sau ale unor reviste de specialitate) cu un grad ridicat de circulație publică și utilitate practică. Din perspectiva lui Hans-Dieter Klingemann, este absolut necesară și analiza traseului istoric al științelor politice (care ne arată de unde venim și, pe cât posibil, spre ce ne îndreptăm), pentru a completa radiografia cu un demers transversal (materializat în teme, conceptele, teoriile și metodele folosite de științele politice la nivel global și național, într-un anumit moment)¹. Cum se creionează, așadar, imaginea de ansamblu a științelor politice de la noi, dacă așezăm în același tablou devenirea istorică și componentele instituționale, științifice și profesionale ale prezentului?

Desigur, o atare întreprindere analitică (și sintetică totodată) este foarte dificilă, riscând să producă judecăți contestabile și nemulțumiri adesea îndreptățite ale unora dintre cei care populează peisajul politologic, cu grade diferite de succes. De exemplu, Daniel Barbu² a încercat în urmă cu un deceniu să radiografieze corpusul național al științelor politice, iar

„exercițiul său de admirație”, centrat pe performanțele școlii pe care o conducea la acea vreme, a generat o reacție spumoasă a lui Adrian-Paul Iliescu³. Cunoscându-i personal pe ambii preopinenți și respectându-le contribuțiile la dezvoltarea studiilor politice, mă voi abține de la o luare de poziție tranșantă; pot doar să vă invit la lectura celor două texte (în ordinea apariției lor, sau invers), care dau măsura tensiunilor din acest domeniu academic.

Convins de fragilitatea și riscurile unui demers de tip generalist (cu pretenții teoretizante) și bazându-mă preponderent pe informații izvorâte din propriul meu traiect profesional, mă voi limita, în cele ce urmează, la o piesă în trei acte: mai întâi, un rapid survol al istoriei științelor politice, din epoca modernă până la finele comunismului; apoi, evocarea succesivă a două episoade din experiența mea universitară, din primele două decenii postcomuniste: primul, dedicat fondării învățământului superior de științe politice într-o mare și veche universitate de stat, iar al doilea – unui demers similar, dar într-o universitate privată. Din fragmentele mele de istorie recentă și din ale altor confrăți, se va putea încheia, la un moment dat, o compoziție satisfăcătoare. Cât privește opinia mea de fond despre starea de azi a științelor politice (căci nu se poate să nu am una, după mai bine de trei decenii de implicare în toate palierele pe care le-am decelat mai sus), o exprim rezumativ prin aprecierea

plină de înțelesuri a lui Toma Caragiu despre așezarea corturilor taberei de pescuit, din inegalabilul film *Operațiunea Monstrul* (1976): „În general, e destul de bine”.

Despre științele politice, prin faldurile Istoriei!

În trecutul nostru modern (a doua jumătate a secolului al XIX-lea și anii de dinaintea Marii Uniri), viața publică a fost consistent influențată de *reflecția politică* (incluzând în sfera ei filosofia politică și a istoriei, sociologia și psihologia socială, teoria constituțională și administrativă, publicistica programatică, discursurile parlamentare cu miez doctrinar și jurnalismul politic), angajată în dezbaterea unor teme de substanță precum *formele fără fond, străinismul, dezvoltarea prin noi înșine, poporanismul* etc. Unora dintre cei care au produs idei politice și au modelat efectiv statul român le-a fost „în general..., destul de bine”⁴; altora viața le-a fost grea și tensionată, chiar pauperă și plină de șicane⁵. Dar și unii și alții au servit progresului doctrinar și studiului academic al politicii, dovădind o coerență ideologică pe care azi nu o mai întâlnim în lumea intelectuală și-n viața politică. Astfel de calități (completate și cu adeziunea la cauza națională) au avut și intelectuali ardeleni implicați în politica din Imperiul dualist; intrarea lor în politica Regatului, după 1918, a crescut semnificativ calitatea prestațiilor parlamentare și ministeriale din orașul „Miticilor”.

În epoca interbelică⁶, statutul de „gânditor politic” s-a schimbat destul de mult, devenind din ce în ce mai riscant. Cei mai mulți dintre contribuții volumului *Doctrinile partidelor politice*, publicat sub coordonarea lui Dimitrie Gusti în 1925, au avut destine tragice, tocmai pentru că nu s-au ținut suficient de departe nici de știință, nici de practica politică (e suficient să-i amintim pe Nicolae Iorga, Virgil Madgearu și I. G. Duca – asinați de legionari; Mihail Manoilescu, la rândul său, a murit în închisoarea comunistă de la Sighet). În 1927, Petre Andrei a îndrăznit să scrie un text critic despre fascism; treisprezece ani mai târziu, a căzut victima legionarismului. Savurosul memorialist Constantin Argetoianu (fost prim-ministru și ministru în mai multe guverne interbelice, dar și autor al unor studii pe teme politice) a sfârșit la Sighet, în 1955. Dintre autorii interbelici importanți de literatură politică (doctrină, memorialistică, articole de presă), Ștefan Zeletin a scăpat de asasinat sau de închisoare pentru că s-a stins prematur, în 1934, la numai 52 de ani. În schimb, Petre Pandrea (cumnatul lui Lucrețiu Pătrășcanu), cu o evoluție sinuoasă de la misticismul ortodox către un fel de marxism, a stat în închisorile comuniste peste șase ani, deși îi apăruse în procese pe comuniști, în anii 1938-1944. Nichifor Crainic (teolog și ideolog al extremei drepte tradiționalist-ortodoxe) a trecut prin reclusiunea regimului Dej (1947-1962), pentru a fi apoi „normalizat” de noua putere de la București (scriind la ziarul

Glasul Patriei, patronat de Ministerul Afacerilor Interne). Pamfil Șeicaru (proprietarul ziarului *Curentul*, rămas constant în tabăra drepte, cu accente legionaroid) a scăpat cu fuga în Apus. Călea exilului au luat-o și susținătorii radicalismului politic (anti-democratic) pentru modernizarea României – Mircea Eliade și Emil Cioran.

Nefericirile științelor politice nu s-au sfârșit odată cu legionarismul și cu dictaturile (regală și militară) de până în 1944. Vreme de aproape jumătate de secol de regim comunist, *politica* a avut neșansa de a se încărca cu sensuri deloc măgulitoare, derivate din paradoxurile funcționale ale democrației populare și ale economiei centralizate, subsumate ideologic paradigmei „socialismului științific”. În acele condiții, știința guvernării a luat forma unui exercițiu de supunere, pentru studiul căruia exista o „academie de partid” (din unghi instituțional), o literatură de partid (pentru zona doctrinară și de „știință a conducerii”) și nu în ultimul rând un „câmp al muncii de partid și de stat” (unde operau activiștii cu normă întreagă, primarii – secretari ai organizațiilor locale de partid – și o mică parte a aparatului funcționăresc, aparținând „nomenclurii”, cu toții parcurgând programe de formare mai lungi sau mai scurte la Academia „Ștefan Gheorghiu” sau, după înălțimea demnităților, la cele zece Școli interjudețene de partid⁷).

În marginile acestui complex structural-funcțional de formare a cadrelor de partid, erau îngăduite

mici insule de reflecție filosofică și economică (având ca teme predilecte chestiuni politice), unde își aflau drept de cetate puțini intelectuali „excentrici” preocupați de doctrinele politice, istoria filosofiei, doctrinele economice, sociologia politică, psihologia socială, literatura universală etc. În cele trei Facultăți de Istorie și Filosofie (considerate „ideologice” și ținute sub o atentă supraveghere de către puterea comunistă, din cauza potențialului entropic și „deviaționist” al obiectului lor de studiu) și în rarele institute de cercetare cu profil social, erau tolerate (ca într-o vitrină presurizată, cu exponate toxice) conșteptele și teorii politice de factură occidentală, pe care profesorii și cercetătorii „vigilenți” (cu o „înaltă conștiință revoluționară”) ar fi trebuit să le critice folosindu-se de tot arsenalul teoretico-metodologic al istoricismului, „în lumina documentelor de partid”. Lucrurile se întâmplau însă destul de diferit față de linia trasată de Partid: în timpul studenției mele la Facultatea de Filosofie din Iași, în ultimii patru ani ai comunismului, am avut posibilitatea de a audia cursuri despre liberalismul clasic și teoria economică neoliberală, despre corporatism și fascism, doctrina tehnocrată și centrismul convergentist, noua stângă și noua dreaptă etc., fără a fi trecute prin grila de lectură comunistă; așa mi-am format o imagine minimală despre un alt fel de gândire politică decât anostul „învățământ politic” de la ședințele studențimii comuniste sau ale organizației de partid. Chiar și cursul de socialism

științific (cel pe care ni-l preda nouă, la Filosofie, Profesorul Liviu Coptil) se referea extrem de rar la documentele PCR, semănând destul de bine cu ceea ce aveam să aflăm, mai târziu, că se cheamă „teorie politică”. Dar, din mărturiile unor congeneri, la alte facultăți se preda un socialism științific „standard”, mulat perfect pe retorica ideologiei oficiale.

Aerul proaspăt al câtorva discipline universitare care aveau voie să trateze probleme politice altfel decât „partinic” era accesibil unui număr infim de privilegiați ai sorții, de ordinul sutelor. Restul națiunii socialiste respira doar miasele învățământului de partid, care avea sarcina de a-i educa pe români „în spiritul devotamentului față de democrația populară și socialism, în spiritul urii neîmpăcate împotriva provocatorilor de război și a uneltelor lor, împotriva claselor exploatoare, a celor care răspândesc zvonuri, împotriva celor care caută să împiedice construirea socialismului în țara noastră”⁸, cum zicea din străfundul sufletului Gheorghe Gheorghiu-Dej. Ideea educației întregului popor în consonanță cu doctrina comunistă a fost consolidată de Nicolae Ceaușescu, prin *Tezele din iulie 1971*, care au marcat sfârșitul destalinizării și începutul controlului ideologic total al partidului asupra societății românești⁹. Mai în glumă, mai în serios, ultimele două decenii de comunism pot fi considerate perioada cu cel mai înalt grad de popularizare a ideilor politice, de la vârsta copilăriei (de exemplu, în clasa a VII-a de la

gimnaziu am studiat Constituția, avându-l ca profesor pe primarul comunei, care se școlise la „Ștefan Gheorghiu”), până la senectute; neșansa a constat în aceea că erau doar ideile unei singure doctrine și serveau securizării unui regim totalitar și unui lider îngropat adânc în nămolul cultului personalității.

În „epoca Ceaușescu”, temele de știință politică non-propagandistice s-au refugiat în paginile unor traduceri de autori străini (printre care și lideri de partide comuniste occidentale) considerați de regimul de la București acceptabili din punct de vedere ideologic și publicați ca atare de Editura Politică (André Maurois, Santiago Carillo, Dolores Ibarruri, Roger Garaudy, Jan Tinbergen, Jean-Jacques Servan-Schreiber, Alvin Toffler, John Kenneth Galbraith, Paul-Henry Chombart de Lauwe, John Naisbitt etc.). Sub egida aceleiași edituri (conduse între anii 1954 și 1983 de Ernő Neuländer, tatăl viitorului premier postdecembrist Petre Roman), câteva cărți de politologie contemporană au fost tipărite, pentru publicul larg, sub semnătura profesorului Ovidiu Trăsnea; totodată, unui grup de doctrinari din zona socialismului științific, în frunte cu Radu Florian (tatăl actualului director al Institutului Elie Wiesel, Alexandru Florian), i-au fost date în sarcină dezbaterile din aria marxismului, cu posibilitatea de a naviga destul de liber prin sociologia politică occidentală¹⁰.

Dincolo de uriașa cantitate de „opere ale clasicilor marxism-leninismului” și de materialele de partid pe care era obligată să le publice, Editura Politică a făcut posibilă, totuși, pătrunderea în mediul cultural românesc a unor scrieri politice occidentale de stânga, precum și a unor texte filosofice, epistemologice și științifice aparent neangajate ideologic, aflate în topul subiectelor comune Estului și Vestului în anii '70-'80: dezvoltarea și mediul, tehnologiile și condiția umană, decalajele Nord-Sud, pacea globală etc. Ca o curiozitate istorică, oamenii care au condus editura și care au publicat la ea ne-au lăsat și o „moștenire genetică” de care suntem constrânși să ținem seama în postco-munism: fiii lor (Petre, Vladimir și Alexandru), ajunși în poziții politice și academice de primă mărime. Cum ar zice Caragiale: „așa continuitate, mai rar, Bobocule!”.

Scrieri importante pe teme politice au apărut, în anii comunismului, și grație unor periodice cu profil științific propriu-zis. Din 1963, pasionații de politică internațională au putut citi studii decente în revista *Lumea* (cu apariție săptămânală) și în almanahul anual omonim. Episoade interesante de istorie politică (națională și internațională) au devenit accesibile publicului român grație articolelor din revista lunară *Magazin istoric*, al cărui debut editorial s-a produs în 1967. Bineînțeles, publicațiile amintite plăteau un tribut destul de greu și de vizibil curentului irezistibil de construcție a cultului

personalității lui Ceaușescu și se pliau pe evenimentele „marcante” din calendarul oficial al PCR. Dar lectura lor era infinit mai reconfortantă decât a rapoartelor la congrese și la plenary-urile de partid, atenuând sentimentul rupturii noastre față de civilizația occidentală.

În segmentul universitar umanist al „epocii Ceaușescu” (adică în domeniile filosofiei, istoriei, economiei și literelor), au circulat și texte de teorie și doctrină politică provenind din Occident sau dezgropate din „fondul secret” al bibliotecilor universitare (accesul la aceste surse fiind însă extrem de limitat), așa încât ar fi greșit să vedem acea perioadă doar ca pe un deșert cultural pârjolit de propaganda de partid. Vagile arome ale liberalismului, social-democrației și creștin-democrației, ascunse printre paginile de „știință normală”, au făcut posibilă tranziția imediată, după 1989, la o nouă paradigmă de gândire politică.

Cum s-au născut facultățile de științe politice în postcomunism. Un caz de la stat

Căderea comunismului i-a lăsat șomeri pe activiștii de duzină ai regimului Ceaușescu (păstori ai învățământului politic cu tematică extrasă din revista *Era socialistă*), care au fost nevoiți să revină la profesiile lor de bază sau să deschidă calea noului capitalism, ca vajnici antreprenori și apărători ai proprietății private. În iureșul evenimentelor subsumate revoluției, au încercat să-și croiască

haine noi de „politologi” (ba chiar de „profeți ai democrației”) foști doctri-nari de la oficiosul *Scânteia* (precum Silviu Brucan) și de la alte publicații ale PRC, UTC și UASCR, slujbași din linia a doua a PCR, agenți acoperiți ai fostei Securități și revoluționari *ad-hoc*, profitând de faptul că mai nimeni nu le cunoștea trecutul ideologic și obediențele subterane. În mod straniu, nu s-au declarat experți în științe politice nici disidenții anti-comuniști din țară, nici membrii diasporei (care au susținut renașterea partidelor istorice și reconstrucția societății civile), ei având o doză semnificativă de decență intelectuală și morală (m-aș opri la câteva exemple notabile: Ghiță Ionescu, Ion Rațiu, Monica Lovinescu, Virgile Ierunca și Paul Goma).

În mediul universitar care acoperise disciplinele de filosofie marxistă, economie socialistă și socialism științific, cadrele didactice au trecut în majoritatea lor printr-o conversie profesională rapidă: în locul ateismului științific, l-au descoperit subit pe Eliade, predând istoria religiilor cu fiori de misionarism multicultural; cursurile de socialism științific le-au transformat în politologie și sociologie politică; materialismul dialectic și istoric a devenit un capitol minor din ampla istorie a doctrinelor politice; economia politică socialistă s-a metamorfozat în studiul relațiilor economice internaționale ș.a.m.d. Chiar Academia „Ștefan Gheorghiu” a suferit o metamorfoză globală, devenind o universitate de studii administrative „democratice”, în 1991.

În toamna anului 1990, fiind licențiat în Filosofie și Istorie și proaspăt preparator la Catedra de Sociologie și Politologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (UAIC), arondat Colectivului de Politologie (care număra doar șapte persoane), am avut cinci colegi din fosta Catedră de Socialism științific, desființată administrativ. Trei dintre ei, mai vârstnici, au așteptat resemnați pensionarea, ca pe o mântuire; veneau la ședințele de catedră cu o vizibilă stare de disconfort mental, pe care îl resimțeau și în contactul sporadic cu studenții. Alți doi (George Poede și Mioara Nedelcu), aflați în floarea vârstei, și-au asumat „schimbarea macazului” cu destul succes, făcând cariere onorabile, dacă ne raportăm la calitatea de ansamblu a lumii universitare din primele două decenii postcomuniste.

Povestea celor trei sexagenari („socialiști în retragere”) n-a avut nimic tragic în ea, pentru că nu și-au pierdut slujbele din învățământul superior¹¹, nici locuințele date de stat; dar n-a avut nici vreo nuanță eroică, oamenii în cauză refuzând să învețe ceva din teoria politică „standard”, ci mustind în suficiența rudimentelor conceptuale de nivelul dicționarului lui Trăsnea și cârtind timid, în tonalități vadimiste, contra celor care se occidentalizau fără reținere. După zarva din decembrie, ei au rămas doar niște oameni modești intelectual și frustrați (pe alocuri, chiar speriați), pe care destinul îi pusese să predea (în tinerețe și la maturitate) cursuri de socialism științific și care s-au trezit din zdruncinăturile revoluției cu titlul

de „politolog”. Ei au fost vreme de câțiva ani o parte (dominantă numeric) din resursa umană a Colectivului de Politologie de la Univesitarea „Al. I. Cuza”, ținând cursuri la Facultatea de Economie sau fiind „garați” pe linia moartă a cercetării științifice (o activitate pur formală, fără criterii de performanță și fără produse finite). Poate din acest motiv Politologia a fost destul de marginalizată și sufocată de discipline filosofice și sociologice, care uniformizau formarea profesională a tuturor secțiilor din ograda Facultății de Filosofie (Asistența Socială, Psihologia, Pedagogia, Psihopedagogia specială și chiar... Educația fizică!).

După o foarte scurtă perioadă de reazăzare a învățământului superior în domeniul sociuman, pe coordonate anticomuniste și de „reparație istorică”, *politologia* a devenit o disciplină academică „prizabilă”, cu acte în regulă, iar dezvoltările ei tematice (sub spectrul general al științelor politice, relațiilor internaționale și studiilor europene) au căpătat trupul instituțional al unor specializări sau chiar al unor facultăți autonome, adăpostite pentru început de cele trei mari universități din București, Cluj și Iași. Fondatorii noilor instituții au fost, după caz, profesori de filosofie și de istorie, de economie și foarte rar de drept (juriștii fiind de departe mai pragmatici în postcomunism, lucrând „pe bani”, nu pe pasiuni intelectuale). Nu întâmplător primele planuri de învățământ ale secțiilor sau facultăților de științe politice au purtat, în primul deceniu postcomunist, am-

prenta culturală a creatorilor lor, care au „politizat” atât cât s-au priceput (sau cât le-au permis constrângerile instituționale) parcursurile curriculare din domeniul filosofiei și istoriei. Trăsătura comună a nou înființatelor specializări de științe politice a constat în efortul vizibil de repudiere a matricii cognitive istoricist-marxiste, încercându-se naturalizarea rapidă a epistemei occidentale¹².

La Iași, în cadrul Facultății de Filosofie (separată în 1990 de Istorie, cu care conviețuise îndelung), a luat ființă specializarea Sociologie-Politologie, pentru care s-a organizat concurs de admitere în toamna lui 1991. În anul 1997, după niște evaluări lejere din partea CNEAA, Politologia și Sociologia au devenit programe distincte de studiu, păstrând însă multiple legături curriculare (dominate de sociologie) și plătind, fiecare în parte, un tribut de discipline catedrelor de filosofie, care dădeau la acea vreme conducerea facultății.

Dependența generală a noii secții de Sociologie-Politologie (ulterior doar de Politologie) în raport cu specializarea „majoră” a facultății (filosofia) a condus la menținerea studiului științei politice într-un orizont preponderent teoretic și normativist (alimentat de norocul că, în istoria filosofiei, de la Platon până la Kant, aproape toți gânditorii au avut substanțiale opere politice), cu câteva „tușe” de logică și epistemologie. Din nefericire, au lipsit disciplinele din aria istoriei politice, pentru că nu existau relații prea cordiale cu istori-

cii, după „divorțul” din 1990. Nici cu dreptul constituțional și administrativ nu s-au construit punți academice decât târziu, după aproape un deceniu. Un alt minus al planurilor de învățământ l-a constituit absența studiului politicilor publice (deși Politologia era vecină de palier cu Asistența Socială și măcar din acest motiv ar fi trebuit să se deschidă către un domeniu al praxisului social).

În primul deceniu postcomunist, cât am fost titular la Universitatea „Al I. Cuza” (unde am ținut mai întâi seminarii de *Politologie* și de *Doctrină politică contemporană*, apoi cursuri de *Teoria generală a statului* și de *Antropologie politică*), am înțeles că planurile de învățământ se croiesc pentru a putea să faci state de funcții „bune” (cu resursele existente în facultate și în funcție de presiunile venite de la conducerea acesteia sau de la profesorii emblematici, cărora îți era jenă să le refuzi vreun „hatâr academic”). Știam, desigur, că ne lipsește o componentă de analiză politică (mai ales cantitativă), dar nu prea ne înghițeam cu sociologii patronați de Vasile Miftode (om cu ceva studii franțuzești, făcute prin anii '70, apoi deschizător de cale în proiectele „Tempus” din primul deceniu postdecembrist), ca să nu mai vorbim de faptul că nici ei nu aveau experți în domeniul statisticii sociale și al sondajelor de opinie. Cam la fel stăteau lucrurile în relația cu psihologii (care s-au separat de Filosofie, în 1997, creându-și propria facultate și eliminând practic orice cooperare cu Politologia, deși liderul lor de atunci,

Adrian Neculau, era creditat ca specialist în psihologie socială și coordona doctorate de graniță – inclusiv pe al Alinei Mungiu). După șapte ani de tranziție postcomunistă, marea Facultate de Filosofie, cea cu șapte secții, arăta ca fosta Iugoslavie, invocând însă justificativ o „criză de creștere”. Sociologia, Politologia și Asistența Socială au continuat să facă parte din acest aranjament administrativ sub cupola Filosofiei, pentru că niciuna nu avea forța (sau voința) necesară unei noi construcții instituționale. Singurele eforturi demne de menționat pentru grupusul de politologilor au fost inițierea unui masterat de Sisteme și politici publice locale (la conceperea căruia am contribuit, prin 1998) și obținerea de către Profesorul Anton Carpinski a dreptului de a coordona doctorate în Filosofie politică/științe politice.

În 1997, echipa de politologi s-a întărit cu un asistent care făcuse studii de sociologie-politologie în cadrul secției noastre, venind de pe poziția de asistent universitar la Politehnică; el a preluat componenta analizei politice empirice și a făcut carieră pe teme de guvernare locală. În 2001, s-a titularizat ca asistent și un absolvent de științe juridice, pentru a acoperi zona dreptului constituțional și administrativ. Lucrurile evoluau cât de cât în materie de resurse umane, specializate prin Programul „Tempus” sau, după caz, prin eforturi individuale. În ceea ce mă privește, obținusem masteratul (în 1991) și doctoratul în științe politice (1997) la Universitatea din Toulouse; în 1995 avusesem o bursă

„Tempus” la Lille, iar în 1997 una la Paris; în 1999 făcusem un stagiul de documentare la Genova (unde îl cunoscușem pe unul dintre scriitorii proiectului de constituție al UE, Adriano Giovannelli) și altul la Bruxelles (în anul 2000). Publicasem, în colaborare cu Anton Carpinski, primul volum al unui *Tratat de știință a politicului* (1998); din teza de doctorat de la Toulouse, selectasem o mică parte pe care Editura L'Harmattan din Paris a publicat-o în 1999, sub titlul *La Roumanie du communisme au post-communisme*; de asemenea, eram pe cale să-mi finalizez un nou doctorat, în Filosofie, sub coordonarea Academicianului Teodor Dima.

Povestea acestor începuturi ale învățământului de științe politice de la UAIC se oprește aici, de pe poziția observatorului nemijlocit. În 1998, pusesem deja bazele unei Facultăți de Științe Politice, în cadrul Universității „Petre Andrei”, împreună cu Profesorul Anton Carpinski (șeful și mentorul meu de la „Cuza”). În noua construcție instituțională, speram să pot face lucrurile care nu mi erau permise „la stat”. Așa că anul universitar 2000-2001 m-a găsit titular în Universitatea „Petre Andrei”.

Sub zodia învățământului privat

Cunoșteam Universitatea „Petre Andrei” din 1992, când începusem colaborarea cu Facultatea de Psihologie și Asistență Socială, fondată de un admirabil profesor de filosofie marxistă (în paradigmele interpreta-

tive ale lui Althusser și Lukacs), Gheorghe Bourceanu, împreună cu Doru Tompea (unul dintre principalii inițiatori ai Fundației și Universității „Petre Andrei”). Cu mici excepții, facultățile Universității „Petre Andrei” erau încadrate cu profesori care lucrau și la stat, aflându-se printre personajele academice de prestigiu ale urbei noastre.

În anul 1998, în grupul de inițiatori ai Facultății de Științe Politice de la „Petre Andrei” (alături de Anton Carpinski și Doru Tompea), am decis să menținem garnitura de profesori de la „Cuza” pe discipline „generale” (chiar dacă aveau o legătură mai îndepărtată cu științele politice), căci aceasta era o garanție de onorabilitate pentru facultățile private; așa că o vreme i-am avut în statele de funcții pe magistrii de la Filosofie (Anton Carpinski – singurul politolog propriu-zis, Teodor Dima – logician și epistemolog, Vasile Miftode – sociolog, Ștefan Celmare și Mihai Baciuc – filosofi) și de la Istorie (Ion Agrigoroaei). Despărțirea de ei nu s-a petrecut din motive „naturale”, nici din vreo lipsă a noastră de deferență: în anul 2001, conducerea Universității „Al. I. Cuza” a interzis cadrelor proprii să mai desfășoare activități didactice în mediul privat (corelativ, nici „privatizii” n-au mai fost acceptați ca asociați „la stat”, eu însumi trebuind să mă despart de instituția în care fusesem student și în cadrul căreia ajunsesem conferențiar).

Radicalizarea poziției „anti-privat” a șefilor de la UAIC s-a produs

în contextul mai larg al inflamării dezbaterilor publice pe tema calității în învățământul superior, prin diseminarea (din mediile ministeriale și ale ARACIS, dar mai cu seamă din feudele unor universități „istorice”) a unei judecăți sumare și profund nedrepte: instituțiile de stat sunt bune, performante și onorabile, în vreme ce universitățile private sunt, la grămadă, „fabrici de diplome”! La efortul de discreditare a învățământului privat au pus umărul multe persoane care colaboraseră copios și profitabil cu acesta și care, la un moment dat, au primit salarii îndestulătoare din banii publici pentru a renunța la munca suplimentară în sistemul privat. În mod ironic și supărător, carierele unora dintre dușmanii virulenți ai universităților private s-au clădit pe „acumularea primitivă de capital intelectual” din perioada de „colaboraționism”, când acopereau câte 5-6 norme didactice deodată, călătorind non-stop între centrele universitare consacrate și noile lor extensii. Dar uitarea e scrisă-n legile omenești! Așa că vechii prieteni au devenit controlori și judecători nemiloși, care au desantat cu toată forța lor critică peste universitățile private.

Științele Politice de la Universitatea „Petre Andrei” n-au fost prigonite efectiv (cel puțin eu nu am informații de acest gen), ci doar „fîtilite” pe ici, pe colo, dintr-o colegială invidie (parte din ea fiind rostogolită dinspre timpurile despărțirii de socialismul științific). Producțiile noastre academice și manifestările științifice pe care le-am organizat au

fost însă deliberat ignorate de foștii colegi rămași în Dealul Copoului, care s-au mulțumit să se citeze între ei. Au existat și excepții, în privința bunelor relații: Profesorul Carpinski – el însuși tratat destul de distant, după pensionare, de către cei pe care i-a crescut – a menținut permanent dialogul cultural cu UPA; ne-au rămas apropiați, de asemenea, Academicianul Teodor Dima și sociologii Nicu Gavriluță și Dumitru Stan (un admirator al operei lui Petre Andrei). În același timp, studenții politologi de la stat au continuat să folosească din plin cărțile noastre, ale celor de la privat...

Soluția pe care am adoptat-o față de blocada cooperării cu UAIC a fost aceea de a ne crește propria resursă umană și de a ne construi un profil activ în raport cu societatea civilă. Astfel, în scurt timp și-au structurat carierele tinerele cadre proprii, licențiate în Filosofie, Sociologie, Științe Politice și Istorie. Și-au susținut doctoratele în aceleași domenii¹³ și au publicat cărți serioase, care le-au consolidat statutul universitar. De asemenea, s-au alăturat echipei de titulari profesorii Doru Tompea, Constantin Manolache și Mihai Baci (doctori în filosofie și specializați în etică politică, studii de securitate și filosofie politică), ca și Sabin Drăguliu (doctor în Istorie și activ editor de reviste de științe politice).

În diferite etape ale evoluției Facultății de Științe Politice și Administrative, au colaborat direct (ca titulari de cursuri) sau au sprijinit dezvoltarea instituțională (prin găs-

duirea licențelor, în perioada de autorizare provizorie, ca și prin prezența în comisii de doctorat și de concurs pentru posturile de conferențieri și profesori) câțiva cunoscuți universitari din București și Cluj-Napoca: Adrian-Paul Iliescu, Vasile Boari, Lavinia Betea, Alexandru Radu, Iulian Chifu, Cristian Pârvulescu și mulți alții, emblematici pentru domeniul nostru. De altfel, cei menționați ne-au inclus fără discriminare și în circuitul manifestărilor științifice sau al proiectelor pe care le-au gestionat în propriile universități.

La începutul deceniului al treilea de după Revoluție, am demarat un nou episod de construcție instituțională, asumându-mi reforma curriculară a Facultății de Drept. Prin urmare, mi-am rărit contactele cotidiene cu Facultatea de Științe Politice și Administrative, unde am continuat să predau, dar fără atribuții administrative (aducătoare de informații complete despre evoluția instituțională); acesta e motivul pentru care închei aici și povestea experienței învățământului de științe politice „la privat”.

Privind retrospectiv, consider că cea mai mare diferență față de experiența universitară de la stat a constat

în șansa de a lucra într-o echipă solidă, competentă și lipsită de scortoșenie. Dincolo de sușurile și coborâșurile vieților fiecăruia dintre noi, apartenența la Facultatea de Științe Politice a Universității „Petre Andrei” îmi răscolește un neîntreput val de emoții pozitive: în grupul acesta vesel și dezinhibat, pot spune că... „în general, e destul de bine!”.

Concluzii

În periplul nostru istoric prin aproape două secole de gândire politică românească, am putut vedea că științele politice au marele noroc de a nu fi închise într-o paradigmă unică și matură; ele își trăiesc mereu un fel de tinerețe sfidătoare și revoltată, care se răsfrânge uneori asupra construcțiilor instituționale în cadrul cărora se dezvoltă. Atunci când se „cumintesc” (în modul existențial care le-a fost rezervat de regimul comunist, de exemplu), intră inevitabil într-o fază de decrepitudine doctrinară și morală, nemaiservind idealurilor unei lumi libere. De o subită îmbătrânire urâcioasă au parte și când alunecă în clivaje de genul „stat-privat”; atunci își pierd nu doar simțul umorului, ci și pe cel al ridicolului.

Note

¹ Hans-Dieter Klingemann, „Political science in Central and Eastern Europe: national development and international integration”, în M. Kaase, V. Sparschuh, & A. Wenninger (Eds.), *Three social science disciplines in Central and*

Eastern Europe: handbook on economics, political science and sociology (1989-2001), Informationszentrum Sozialwissenschaften, Berlin, 2002, pp. 206-212, <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ss0ar-280168>

² „From the Politics of Science to the Science of Politics: the Difficult

- Make Up of the Romanian Political Science”, în: *Studia Politica*, Vol. II, Nr. 1/2002, pp. 273-295.
- ³ „Starea științelor politice în România. Gândirea critică – între spiritul academic și spiritul tribal”, în *Observatorul cultural*, nr. 174 / 24.06.2003.
- ⁴ Conservatori de marcă precum Titu Maiorescu, P. P. Carp și Alexandru Lahovari, liberalii familiei Brătianu, Spiru Haret și D. A. Sturdza au aparținut unei elite politice și intelectuale în rândul căreia s-au dezbătut serios și profund direcțiile evolutive ale statului român modern, motiv pentru care recompensa societății nu s-a lăsat mult așteptată: toți au avut înalte demnități parlamentare, ministeriale și academice, onorate economic așa cum se cuvine.
- ⁵ Eminescu, în calitatea lui de jurnalist conservator, s-a confruntat mereu cu lipsurile materiale; istoricul A. D. Xenopol – fost rector al Universității ieșene, membru al Academiei Române, dar și al Academiei de Științe Morale și Politice din Paris – a murit în sărăcie, în anul 1920, nemaipucând să se bucure de pensia acordată de Parlamentul de la București; Constantin Stere, teoretician al poporanismului, a fost prigunit chiar de țărâniștii cărora le-a dat consistență doctrinară.
- ⁶ Pentru creionarea atmosferei intelectuale interbelice și a zbaterilor ei politice, remarcăm cartea lui Stelu Șerban, *Elite, partide și spectru politic în România interbelică* (Editura Paideia, București, 2006), volumul Martei Petreu, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească* (Polirom, Iași, 2011), ca și studiul publicat de Daniel Șandru în Revista *Sociologie Românească*, nr. 2/2012: „Intelectuali și «capcane politice» în România interbelică”. Mai recent, o analiză a ideilor politice interbelice dezvoltate în jurul Asociației Criterion a realizat Cristina Bejan, în cartea *Intelectualii și fascismul în România interbelică. Asociația Criterion* (Editura Litera, 2023).
- ⁷ Învățămantul de partid de la noi și din alte țări ale fostului lagăr comunist este amplu documentat de autorii unui volum colectiv coordonat de Sorin Radu, cu o postfață de Mihai Dinu Gheorghiu: *Învățămantul de partid și școlile de cadre în România comunistă: context național și regional*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2014.
- ⁸ Sorin Radu, *op. cit.*, p. 9.
- ⁹ „În data de 6 iulie 1971, Ceaușescu rostea în fața Comitetului Central discursul intitulat «Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii», prezentând în 17 puncte măsurile pe care el le considera necesare pentru «ridicarea nivelului combativității revoluționare și a spiritului militant, partinic, al întregii activități politice, ideologice și de educație comunistă a maselor». Ceaușescu sublinia că omul nou pe care societatea comunistă îl creează trebuie să fie «profund devotat socialismului și comunismului» – deci gândirea sa nu trebuia să prezinte îndoeli cu privire la niciun aspect al regimului și trebuia dedicată în întregime acestuia; astfel, activitatea politico-educativă era un element esențial în «opera de

edificare a noii orânduiri sociale», prin aceea că ea modela conștiința omului nou” –Andreea Lupșor, *Ideologia salvează comunismul? Cum a încercat Ceaușescu să-și întărească puterea prin propagandă*, <https://historia.ro/>.

¹⁰ Sub rezerva unei anume doze de subiectivism, despre personalitățile lui Trăsnea și Florian, ca importanți autori și profesori de științe politice/socialism științific, puteți găsi mărturii interesante în articolul lui Vladimir Tismăneanu (fiul lui Leonid Tisminețki – alias Tismăneanu –, director adjunct al Editurii de Stat pentru Literatură Politică și șeful catedrei de marxism de la Universitatea București, în anii '50), „Politologie și conformism în „Epoca de aur”. Cazul Ovidiu Trăsnea”, în *hotnews*, 15 octombrie 2011, disponibil la <https://www.hotnews.ro/stiri-opinii-10424210-politologie-conformism-epoca-aur-cazul-ovidiu-trasnea.htm>.

¹¹ Într-o discuție cu Profesorul Petre Dumitrescu (de la Filosofia din Iași), la începutul anilor '90, am aflat că lumea „citorilor de cursuri” de socialism venite de la Moscova suferise traume serioase, atunci când noua generație de absolvenți de facultate (reală) a fost chemată, la începutul anilor '60, să-i înlocuiască pe tovarășii profesori

care aveau doar facultatea muncitorească (cu durata de doi ani). Unul dintre ei, fiind anunțat că nu va mai avea normă didactică și că trebuie să redevină muncitor, se plângea șefilor: „Tovarăși, mă dați afară tocmai acum, când am prins și eu *șpilul*?”. Bietul om învățase, după ani de silabisire, să citească relativ coerent în fața studenților, dar Istoria l-a ejectat tocmai când devenise „competent”...

¹² A se vedea, pe această temă: Cristian Bocancea, „The Western Episteme in Post-Communism”, în *Innovation and Employability - The Universities Challenge*, Proceedings of 3rd EMUNI Research Souk Conference, 2011, pp. 1055-1060.

¹³ Teodora Prelipcean – doctorat în Filosofie (2003); Sorin Bocancea – doctorat în Filosofie (2005) și în Științe Politice (2008); Tudor Pitulac – doctorat în Filosofie (2004); Alina Hurubean – doctorat în Științe Politice (2005); Daniel Șandru – doctorat în Filosofie (2009) și în Științe Politice (2020); Constantin Ilaș – doctorat în Filosofie (2009); Georgeta Condur – doctorat în Științe Politice (2010); Silvia Bocancea – doctorat în Istorie (2011); Teodora Tompea – doctorat în Sociologie (2015); Ana-Maria Ambrosă – doctorat în Filosofie (2016).

Bibliografie

BARBU, Daniel, „From the Politics of Science to the Science of Politics: the Difficult Make Up of the Romanian Political Science”, în *Studia Politica*, Vol. II, Nr. 1/2002.

BEJAN, Cristina, *Intellectualii și fascismul în România interbelică. Asociația Criterion*, Editura Litera, 2023.

BOCANCEA, Cristian, „The Western Episteme in Post-Communism”, în *Innovation and Employability - The Universities Challenge*, Proceedings of 3rd EMUNI Research Souk Conference, 2011.

- ILIESCU, Adrian-Paul, „Starea științelor politice în România. Gândirea critică – între spiritul academic și spiritul tribal”, în *Observatorul cultural*, nr. 174 / 24.06.2003.
- KLINGEMANN, Hans-Dieter, „Political science in Central and Eastern Europe: national development and international integration”, în M. Kaase, V. Sparschuh, & A. Wenninger (Eds.), *Three social science disciplines in Central and Eastern Europe: handbook on economics, political science and sociology (1989-2001)*, Informationszentrum Sozialwissenschaften, Berlin, 2002, pp. 206-212.
- LUPȘOR, Andreea, *Ideologia salvează comunismul? Cum a încercat Ceaușescu să-și întărească puterea prin propagandă*, <https://historia.ro/>.
- PETREU, Marta, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească*, Polirom, Iași, 2011.
- RADU, Sorin (coord.), *Învățământul de partid și școlile de cadre în România comunistă: context național și regional*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2014.
- ȘANDRU, Daniel, „Intelectuali și «capcane politice» în România interbelică”, în *Revista Sociologie Românească*, nr. 2/2012.
- ȘERBAN, Stelu, *Elite, partide și spectru politic în România interbelică*, Editura Paideia, București, 2006.
- TISMĂNEANU, Vladimir, *Politologie și conformism în „Epoca de aur”*. Cazul Ovidiu Trăsnea, www.hotnews.ro.

Știință politică în România: vocabular instituțional, obiecte de studiu și resurse umane

[Political science in Romania: institutional vocabulary, objects of study and human resources]

Cristian PREDA

Abstract: *Political science as a field of study emerged in Romania only after the fall of the communist regime, which makes it a relatively new discipline in the Eastern European countries. Two of its subdisciplines – international relations and European studies – were also confirmed together as a distinct field in the nomenclature created by the governing bodies for higher education in Romania. Recently, a subsection of the international relations area has also been declared an independent field under the name of security studies. We are talking about 53 bachelor's programs and 80 master's programs organized in 24 universities. We analyze them together, from three points of view: firstly, of the scientific and institutional vocabulary, secondly, of the research objects and, thirdly, of the academic staff.*

Keywords: *institutional vocabulary, international relations, political science.*

Introducere

Domeniul științei politice (ȘP) este relativ nou în România, fiind fondat abia după căderea comunismului¹. Două subcapitole ale sale – relațiile internaționale și, respectiv, studiile europene – au fost și ele consacrate împreună ca domeniu distinct (RISE) în nomenclatorul fabricat de instituțiile care gestionează educația din România. De curând, o secțiune a ariei relații internaționale a fost declarată și ea domeniu de sine stătător sub numele studiilor de securitate (SEC). Este vorba despre un număr important de programe organizate în

24 de universități², mai puține decât acum un deceniu³: acum sunt 53 de programe de licență (dintre care 27 în RISE, 16 în ȘP și 10 în SEC) și 80 de masterat – 41 în ȘP, 32 în RISE și 7 în SEC⁴. Le tratăm aici împreună, din trei puncte de vedere: cel al vocabularului științific și instituțional, cel al obiectelor cercetării și, respectiv, al personalului academic.

Vocabular

Acordul asupra numelui unei discipline este esențial pentru autonomizarea ei⁵. În primii ani de după Revoluție, denumirile „știință politi-

că”, „științe politice” și „politologie” au circulat în paralel⁶. Cel din urmă termen mai apare rareori, deși singurul manual de liceu elaborat ca opțional poartă acest nume⁷, iar celelalte două funcționează în paralel, dar, în general, e preferat pluralul. Există, însă, și situații în care într-o aceeași instituție este folosit și singularul: de pildă, în denumirea facultății de profil din cadrul Universității din București apare pluralul, în timp ce școala ei doctorală se numește „de știință politică”⁸. Celelalte două domenii – RISE și SEC – nu cunosc, cel puțin deocamdată, controverse privitoare la denumire. Nu-i, însă, exclusă să apară și-n cazul lor discuții, căci studiile de securitate sunt revendicate, pe bună dreptate, și de către militari, iar domeniul RISE ar putea să fie la un moment dat scindat, căci a fost inventat în vremea când România era în exteriorul UE, drept pentru care chestiunile europene păreau să fie „afaceri externe”, ceea ce nu mai este, desigur, valabil după 2007. Inerția denominării se vedește a fi, însă, mai puternică decât discernământul savant și traducerea sa birocratică.

Programele de studii preiau, în genere, numele date domeniilor, mai precis: pluralul „științe politice”, SEC ori RISE. Excepțiile sunt rare și privesc programe de licență care folosesc, fie și parțial, expresiile de mai sus, dar care sunt încadrate în alte domenii: astfel, un program de licență poartă numele „studii europene”, iar nu RISE, fiind legat de aria „studiilor culturale”, iar un altul este acreditat în domeniul „științe milita-

re, informații și ordine publică”⁹, diferit în nomenclatorul general de cel al „studiilor de securitate”. Merită menționat, de asemenea, că programele de ȘP și de RISE, dar nu și cele de SEC, sunt organizate atât în română, cât și în engleză¹⁰, franceză¹¹, germană¹², maghiară¹³ sau spaniolă¹⁴: e vorba despre 12 din cele 43 de programe de licență (27%) și de 25 din cele 73 de programe de master (34%) construite pe solul științei politice, al relațiilor internaționale și al studiilor europene.

Numele domeniilor s-au extins și la facultăți sau, în cadrul acestora, la departamente. Dar peisajul este foarte pestrîț. Există, de fapt, doar două facultăți care se cheamă „de științe politice” – cele bucureștene de la UB și SNSPA –, doar una care a fost botezată „facultatea de studii europene” – la UBB –, în timp ce în altele există asocieri cu diverse alte câmpuri ale cunoașterii, unele având denumiri care nu sunt nici ele foarte clare. Astfel, programe de ȘP apar în facultăți în care științele politice sunt asociate cu cele „administrative” (UPA), cu cele „administrative și ale comunicării” (UBB), cu „filosofie și științe ale comunicării” (UVT), cu „istorie” (UOC), cu „litere și comunicare” (UT), cu „istorie, relații internaționale și științele comunicării” (UO), dar și-n unele facultăți de „științe sociale” (UC), de „științe socio-umane” (ULBS), sau care combină „filosofie și științe social-politice” (UAIC) și, respectiv, „științe sociale, umaniste și ale naturii” (UHB). Numele departamentelor sunt uneori identice cu cel

al facultății: așa stau lucrurile, de pildă, la Universitatea „Ovidius” din Constanța, unde departamentul și facultatea se numesc „de istorie și științe politice”. Alteori, sunt mici diferențe: la Târgoviște, în Universitatea „Valahia”, Departamentul de Științe politice și comunicare e parte a Facultății de științe politice, litere și comunicare. La Iași, la Universitatea „A.I. Cuza”, diferențele sunt mai mari, facultatea de „filosofie și științe social-politice” găzduind un departament ce enumeră două din cele trei domenii – ȘP și RISE. În unele cazuri, creativitatea a mers foarte departe când s-a ajuns la identitatea departamentelor: la Științele Politice de la UB, un departament se numește „Istorie și Teorie Politică și Constituțională”, un al doilea – „Guvernare Comparată și Studii Europene”, iar cel de-al treilea – „Politici Publice, Relații Internaționale și Studii de Securitate”, rezultat al unui compromis ce a luat în seamă nu doar afinități strict personale, ci și specializările diverselor generații, căci „fondatorii” au venit din domenii precum Istoria, Dreptul și Filosofia, iar cei recrutați ulterior – din Sociologie și, desigur, din Științe Politice.

Situația se repetă și-n cazul programelor încadrate în domeniul SEC: acestea sunt propuse la UB în Facultatea de Științe Politice, iar la UBB – în cea de Istorie și Filosofie. Le găsim și la ULBS, UO și UVT în facultățile deja indicate, dar și-n alte două contexte instituționale, dintre cele mai neașteptate pentru cineva care ar fi obișnuit cu peisajul universităților occidentale: astfel, studiile de

securitate sunt propuse la Târgu Mureș în Facultatea de Științe și Litere Petru Maior de la UMFȘT, iar la Arad – în Facultatea de Științe Socio-Umane și Educație Fizică și Sport din UVVG. La ANI, studiile se cheamă „de securitate și informații”, sunt propuse în cadrul unei facultăți de „studii de intelligence”, într-un departament intitulat „de studii de securitate și intelligence”¹⁵.

În schimb, programele de licență în domeniul RISE – cele mai numeroase dintre toate – apar în oferta a două facultăți din UBB – și cea de Istorie și Filosofie, dar și cea de Studii Europene –, ca și în cea a două facultăți din UB – la Științe Politice și la Istorie. Ele sunt propuse în alte șapte facultăți dintre cele deja amintite: UAIC, UC, ULBS, UO, UOC, UVT, UVVG, la aceasta din urmă atât la Arad, cât și la Satu Mare, unde e organizată o „extensie”. Se adaugă două programe de relații internaționale și studii europene inventate la Universitatea Dunărea de Jos din Galați – unul la facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie, iar celălalt la așa-numita Facultate Transfrontalieră, care și-a găsit sălaș la Cahul, în Republica Moldova. O altă universitate din Galați – numită „Danubius” – propune și ea licență în RISE în cadrul Facultății de Comunicare și Relații Internaționale, inclusiv în sistemul „învățământ la distanță”. Orașul dunărean nu e singurul îndrăgostit de domeniu: relațiile internaționale sunt foarte prizate la Suceava – în Facultatea de Istorie și Geografie din UȘM –, la Târgu-Jiu, în Facultatea de

Științe ale Educației, Drept și Administrație publică de la UCB, ca și-n alte trei universități private – UAȘC, în cadrul Facultății de Științele Comunicării și Științe Politice; UTM, în Facultatea de Științele Educației, Comunicare și Relații Internaționale; USC, la Facultatea de Științe și Arte. Cel mai original loc rămâne cel găsit pentru studiile europene de Politehnica bucureșteană, și anume în Departamentul de formare pentru cariera didactică și științe socio-umane, inclus în facultatea numită „Ingineria și Managementul Sistemelor Tehnologice”.

Vocabularul celor trei domenii pare să fi fost atât de firav încât a fost nevoie de ajutorul unor științe foarte diverse ca să-l acrediteze: de la Istorie la Comunicare și Administrație, de la Litere și Teologie la Inginerie, disciplinele sociale sau umane au fost mobilizate pentru a construi un lexic politologic. Știința politică și capitolele sale sunt departe de a-și fi găsit o identitate clară și precisă. De altfel, câteva programe erau deja „în lichidare” în vara lui 2023, inclusiv unul – de master, ce-i drept, nu de licență! – încadrat în domeniul ȘP, dar care se chema „de securitate și apărare”¹⁶.

Obiecte

Programele de master ne oferă, prin varietatea lor mai mare, indicații foarte prețioase despre obiectele cercetării intrate în câmpul unei științe declinate sub triplul semn al analizei sistemelor politice (inclusiv într-o perspectivă comparată), al studierii

scenei internaționale ori al evaluării politicilor ori instituțiilor europene. Cele 80 de programe alcătuiesc, de fapt, un mozaic. Piesele nu fac însă un puzzle. Situația e diferită de la domeniu la domeniu.

De pildă, oferta de master în domeniul SEC este – cel puțin, deocamdată – plasată doar în Ardeal și Banat și, așa cum notam deja, exclusiv în română. Termenul (aproape) nelipsit în definirea problematicii tratate este cel de „securitate”, dar declinările acesteia sunt diferite, de la o instituție la alta: astfel, UBB se concentrează asupra managementului securității și asupra relației acesteia cu intelligence și cu competitivitatea în organizații (sic!), în vreme ce la ULBS referințele care o încadrează sunt diplomația și apărarea. În schimb, orădenii sunt interesați de dimensiunea europeană a securității, iar la UVT curiozitatea intelectuală este stârnită de dimensiunea ei „globală”¹⁷.

Diplomația și managementul sunt termeni cheie și-n programele din domeniul ȘP: la SNSPA, de pildă, un program masteral se cheamă „diplomație și negocieri internaționale”, iar un altul – „management și guvernare”. De management leagă științele politice și UBB, care se ocupă de „managementul organizațiilor politice”, ca și sibienii – care propun studențimii studioase să aprofundeze „managementul integrării europene și administrației publice”. Craiovenii plasează în câmpul ȘP programul „securitate națională și euro-atlantică”, în timp ce ULBS propune

„securitate și relații internaționale”, negând astfel în chip explicit frontierele stabilite de ARACIS. La UB, un program de științe politice – ținut, de altfel, în franceză – se ocupă de frontiere (în context european); SNSPA oferă – în același domeniu, adică ȘP – un master de „securitate și diplomație”, ca și un altul de „securitate și tehnologie”, pe lângă alte două, cu apelative cvasi-identice: „relații internaționale și integrare europeană” și, respectiv, „studii aprofundate de relații internaționale și integrare europeană”. Tot la SNSPA, integrarea europeană este corelată cu un set mai larg de politici publice. Acestea sunt cercetate și-n relația lor cu societatea civilă, dar printre puținele politici care par să fi condus, în aceeași instituție, la o aprofundare sunt cele de mediu și de gen, temă alăturată – tot la SNSPA – minorităților. Și singurul program al UB din domeniul ȘP ținut asupra unor politici publice este unul despre „egalitatea de șanse”, genul fiind conceptul central din câmpul intelectual abordat. La Oradea, politicile publice sunt interesante doar în perspectivă europeană, la UVT – în relație cu *advocacy*, în timp ce la UAIC grila de lectură aleasă a fost cea a „managementului instituțional”. Un interes răspândit în mai multe facultăți privește „cooperarea internațională”, tratată ca atare la UAIC și la UBB, în vreme ce la SNSPA e declinată împreună cu „dezvoltarea regională” și, în alt program al aceleași instituții, cu „ajutorul umanitar”. Un singur program de master poartă numele „științe politice” (la SNSPA),

tot unul revendică în mod explicit perspectiva politicii comparate (la UB), tot unul s-a organizat în jurul analizei de date în științele sociale (la UBB) și, în fine, sunt tot unice cel despre „muncă” (SNSPA) și cel despre „diplomație culturală”, născocit la Hyperion.

Dacă în domeniul ȘP oferta cea mai amplă este, de departe, cea a SNSPA, în schimb, în domeniul RISE această instituție nu propune decât „studii latino-american”, în vreme ce campioana la numărul de programe în acest câmp este UBB, cu 13 oferte. Inclusiv una de „diplomație culturală” sau alta de „management și negocieri internaționale și europene”, încadrate în alte locuri din țară, după cum am văzut, în domeniul ȘP. Temele de RI sunt evaluate în UBB și-n context istoric contemporan, de către membrii Facultății de Istorie, dar și-n cel al gestiunii crizelor, de către universitarii care lucrează în Facultatea de studii europene. Politicile publice, care apăreau – și continuă să apară! – în vitrina SNSPA ca parte a domeniului ȘP, atunci când au încăput pe mâna clujenilor, au devenit relevante pentru RISE: așa se face că la UBB găsim un program de master intitulat „Evaluarea dezvoltării durabile” și altul ce tratează „Evaluarea politicilor și a programelor publice europene”. Aceeași universitate a inclus în RISE și „Studiile transatlantice”, ca și – în alte două programe – problemele academice foarte diferite zămislite de „Leadership” și, respectiv, de „Comunicare”. Cele mai numeroase oferte de RISE sunt, însă, masteratele de

Sstudii europene”, oferite sub acest nume la UB, la Politehnică (sic!) și la Oradea (în engleză), în timp ce la UAIC ele capătă mențiunea „și Vecinătate Estică a UE”, iar la UBB și la UVT – precizarea „comparate”. Pe de altă parte, dacă la Istoria din UB studenții au parte de o formare în RISE cu titlul „Tehnici diplomatice”, la Universitatea „Titu Maiorescu” e propusă o combinație de „Relații internaționale și cooperare strategică”, iar la „Sapientia” privilegiată e relația diplomației cu studiile interculturale. În fine, sunt și locuri în care RISE înseamnă „securitate” (UCB), „intelligence” (ANI) sau „management” (UDG). În fine, să observăm că la FSPUB, RISE e numele unui program de licență, în vreme ce la nivel masteral, domeniul e scindat într-un program de relații internaționale și, respectiv, unul distinct de studii europene.

Descrierea obiectelor cercetării pornind de la investigarea termenilor ce le denumesc în titlurile programele

de master vădește într-un mod și mai frapant cât de permeabile sunt frontierele dintre cele trei cantoane numite ȘP, RISE și SEC. Vechimea primului și junețea celui de-al treilea explică multe, nu și succesul de care se bucură obiectele proprii studiului relațiilor internaționale, mult mai numeroase decât cele care privesc cealaltă jumătate din RISE, și anume analiza politicilor europene. Surprinde, de asemenea, locul periferic al unor obiecte extrem de importante în știința politică – precum partidele sau actorii civici, elitele sau acțiunea statului –, dar și interesul cvasi-inexistent pentru studiul politicii naționale ori extrema raritate a perspectivei comparate.

Oameni

E interesant de aflat și câte persoane predau aceste materii a căror geografie conceptuală este atât de complexă. Încercăm aici o estimare care continuă una realizată acum 8 ani¹⁸ și identifică doar titularii¹⁹.

Universitate	Facultate	Nr. titulari	Titulari, dintre care			
			profesori	conferențieri	lectori	asistenți
UBB	FȘPAC ²⁰	19	3	1	13	2
	FSE ²¹	28 ²²	2	12	12	2
		21 ²³	3	7	8	3
	FIF ²⁴	24	4	3 ²⁵	16	1
UB	FSPUB ²⁶	13 ²⁷	4	6	3	
		15 ²⁸	3	7	4	1
		11 ²⁹	3	2	6	
	FI ³⁰	17	5	3	9	
	FL ³¹	9	2	1	4	2
SNSPA ³²	FȘP ³³	22	6	9	5	2
	DPRISE ³⁴	27	8	3	16	
UO ³⁵	FIRISPSC	11 ³⁶	1	5	5	

Universitate	Facultate	Nr. titulari	Titulari, dintre care			
			profesori	conferențieri	lectori	asistenți
		15 ³⁷	1	5	9	
UȘM	FIG ³⁸	24	4	4	14	2
ULBS	FSSO ³⁹	23	1	5	11	6
UOC	FISP ⁴⁰	21	5	6	7	3
UVT	FȘPFȘC ⁴¹	18	2	4	9	3
UMFȘT	FȘLPM ⁴²	18	3	5	10	
UPB	FIMST ⁴³	17		5	10	2
UC	FSS ⁴⁴	15	1	4	9	1
UCB	FȘEDAP ⁴⁵	15		6	9	
UHB	FSSUN ⁴⁶	13	3	2	7	1
UAIC	FFȘSP ⁴⁷	12	3	3	5	1
UDG	FCRI ⁴⁸	12	2	6	4	
UPA	FȘPA ⁴⁹	10	3	2	5	
UDJG	FIFT ⁵⁰	8	2	1	5	
USC	FȘA ⁵¹	8	1	3	4	
UVVG	FȘSUEFS ⁵²	8 ⁵³	1	2	3	2
UTM	FȘECRI ⁵⁴	6	1	1	3	1
UT	FȘPLC ⁵⁵	5		2	2	1
ANI	FSI ⁵⁶	8		5	3	
Total ⁵⁷		473	77	130	230	36

Se impun, mai întâi, câteva observații de ordin cantitativ. Prima vizează numărul total al titularilor, raportat la obligațiile didactice. 473 de persoane cu diverse grade universitare asigură predarea în 133 de programe de licență și master: o medie de 3,5 angajați pentru fiecare program este, evident, foarte mică. Dacă timpul consacrat predării este mare – iar ARACIS impune minimum 21 de ore pentru licență și minimum 14 ore la master pentru fiecare din cele 28 de săptămâni de predare dintr-un an –, timpul rămas pentru cercetare este extrem de restrâns. Desigur, în fiecare facultate în parte a fost cerut ajutorul unor externi, mai cu seamă din clipa în care a început să se rostească, aproape ritualic, parola „profesionali-

zare”. Dar este clar că povara este purtată de titulari. Să observăm, de altfel, că mai bine de jumătate – 56,5% – din totalul titularilor reprezintă asistenți și lectori, ale căror norme de predare sunt îndeobște semnificativ mai mari decât cele ale profesorilor ori conferențierilor.

Pe de altă parte, trei din cele 22 de universități din tabel – UBB, UB și SNSPA – asigură 44% din efectivele totale angajate în predare. Aceste persoane predau într-o treime din totalul programelor de licență (19 din 53) și în două treimi din oferta de master (54 din totalul de 80). Este de la sine înțeles că programele celorlalte universități au de înfruntat o competiție dificilă. În absența unei coagulări – de pildă, sub forma unei asocia-

ții naționale – coordonarea creării și gestionării unor asemenea programe, pentru eventuale specializări zonale ori regionale, este foarte improbabilă.

Profesionalizarea cere, de altfel, un timp semnificativ. Ea este certă și ireversibilă, chiar dacă unii dintre cei care o încarnează afirmă contrariul⁵⁸. Tratez această chestiune folosindu-mă de datele de la UB, mai precis de

la facultatea pe care o știu cel mai bine⁵⁹ și care a început să formeze politologi încă din 1991⁶⁰. FSPUB a reușit abia la 1 octombrie 2023, adică după 32 de ani de la înființare, să aibă o majoritate a angajaților cu doctorate în științe politice⁶¹. Tabelul următor arată situația la 1 iunie și, respectiv, patru luni mai târziu⁶²:

Titulari la FSPUB

Domeniu de doctorat	01.06.2023	01.10.2023
Științe politice	18	20
Istorie	8	8
Drept	6	6
Filosofie	2	1
Sociologie	3	2
Economie	1	1
Litere	1	1
Matematică	1	0
Total	40	39

Ce poate fi, de asemenea, observat cu ușurință e că niciun membru al FSPUB nu are doctorat în vreunul din celelalte domenii în care sunt încadrate două din cele cinci programe de licență și trei din cele șase programe de master ale sale, și anume în RISE și SEC. Situațiile sunt, însă, foarte diferite de la o universitate la alta și e sigur că o examinare atentă a situației mai multor facultăți ne-ar putea ajuta să cartografiem mai precis resursele de care e nevoie pentru a acoperi domeniile.

E interesant, de asemenea, să aruncăm o privire și asupra activității științifice a membrilor unei facultăți și am să iau din nou exemplul FSPUB⁶³. În 2022, activitatea celor 40 de membri a acoperit mai multe

categorii. Cifrele cele mai mari privesc participarea la conferințe în străinătate: în total, cei 40 de membri au fost prezenți la 64 de asemenea reuniuni în anul respectiv. Urmează participarea la conferințe naționale – 33 la număr –, apoi la conferințe internaționale organizate în România – doar 24. Cât privește publicațiile, „recolta” cea mai bogată reunește articolele ce au apărut în volume colective – 42. Urmează articolele indexate BDI – 16 în 2022, cele din reviste indexate web of science – doar 2! Se adaugă un singur articol într-o revistă neindexată, trei volume coordonate în străinătate și alte trei tipărite în țară, două cărți în colaborare la edituri naționale și alte patru ca unic autor, tot în țară.

În loc de concluzie

Rândurile de mai sus au ambiția de a deschide o dezbatere mai amplă și mai detaliată despre domeniul științei politice, dar și, de ce nu?, drumul către constituirea unei asociații

profesionale care să reprezinte comunitatea politologilor. Este de datoria celor aproape 500 de specialiști care lucrează în diversele facultăți pomenite mai sus să detalieze modul cum este cercetat, predat și transmis corpul cunoașterii politologice.

Note

- ¹ Câteva din ideile expuse în acest text au fost prezentate în cadrul dezbaterii „Statutul actual al științelor politice”, care a fost organizată de Universitatea „Petre Andrei” din Iași pe 24 iunie 2023.
- ² Folosim datele disponibile la ARACIS în vara anului 2023 privitoare la cele 24 de instituții publice și private care organizează studii de licență și master în ȘP, RISE și SEC: Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul” din București – ANI; Școala Națională de Studii Politice și Administrative – SNSPA; Universitatea „Alexandru I. Cuza” din Iași – UAIC; Universitatea „Andrei Șaguna” din Constanța – UAȘC; Universitatea „Babeș Bolyai” din Cluj-Napoca – UBB; Universitatea „Const. Brâncuși” din Tg Jiu – UCB; Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București – UCDC; Universitatea Danubius din Galați – UDG; Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș – UMFȘT; Universitatea de Vest din Timișoara – UVT; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad – UVVG; Universitatea Dunărea de Jos din Galați – UDJG; Universitatea din București – UB; Universitatea din

Craiova – UC; Universitatea din Oradea – UO; Universitatea „Hyperion” din București – UHB; Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu – ULBS; Universitatea „Ovidius” din Constanța – UOC; Universitatea „Petre Andrei” din Iași – UPA; Universitatea Politehnică din București – UPB; Universitatea „Sapientia” din Cluj Napoca – USC; Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava – UȘM; Universitatea „Titu Maiorescu” din București – UTM; Universitatea Valahia din Târgoviște – UT. Îi mulțumesc doamnei Oana Sârbu de la Universitatea din București pentru ajutorul oferit în documentare.

- ³ În 2014, programe de ȘP și RISE erau oferite în 26 de universități din România – cf. Luciana-Alexandra Ghica, „Academic Bovarism and the Pursuit of Legitimacy: Canon-Building in Romanian Political Science”, *European Political Science* 13(2)/2014, p. 173.
- ⁴ În acest articol nu discutăm programele de doctorat organizate, de altfel, într-un număr mult mai mic de instituții din România.
- ⁵ Pierre Favre, „Histoire de la science politique”, in Madeleine Grawitz, Jean Leca (ed.), *Traité de science politique*, vol. 1, PUF, Paris, 1985, p. 4.
- ⁶ Așa cum remarcă și Daniel Barbu într-unul din primele articole consacrate genealogiei românești a disci-

- plinei – „From the Politics of Science to the Science of Politics: the Difficult Make Up of the Romanian Political Science”, in *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. II, nr. 1, 2002, pp. 274.
- ⁷ Alina Mungiu-Pippidi (coord.), *Introducere în politologie: manual opțional pentru liceu*, Polirom, Iași, 2000.
- ⁸ V. <https://fsp.unibuc.ro/scoala-dotorala/> [site accesat pe 2 noiembrie 2023].
- ⁹ Primul e organizat la UB, în cadrul Facultății de Litere, iar al doilea – la ANI, în Facultatea de Studii de Intelligence. ARACIS îl ia în calcul pe cel de-al doilea în domeniul SEC, în vreme ce primul apare la studii culturale. Noi l-am luat în calcul în acest articol și pe cel de la Litere.
- ¹⁰ E cazul a șase programe de licență, din care 2 în științe politice (la UB și UBB), trei în RISE (la UB, UBB și UO) și unul în SEC (la UBB) și a 18 programe de master, din care 10 în ȘP (6 la SNSPA, 2 la UBB și câte unul la UB și la UAIC) și 8 în RISE (3 la UBB și câte unul la UB, SNSPA, UAIC, UO și UVT).
- ¹¹ În franceză există doar patru programe: unul de licență în ȘP și unul de master tot în ȘP la UB, un program de master în ȘP la SNSPA și un master de RISE la UBB.
- ¹² Licență în RISE la UBB, licență tot în RISE la UVT, master în RISE la UBB.
- ¹³ Cinci programe sunt organizate în maghiară, și anume 3 la UBB (licență în ȘP și licență în RISE, master în RISE) și două la Universitatea Sapientia – unul de licență și altul de master în RISE.
- ¹⁴ Un program de master în RISE la SNSPA.
- ¹⁵ Informații foarte sumare pot fi găsite la adresa <https://www.animv.ro/despre-noi/> [site accesat pe 7 noiembrie 2023].
- ¹⁶ Este vorba despre programele de licență în RISE de la UVVG și UAȘC. Programul de master menționat fusese ținut la UCDC.
- ¹⁷ În acest paragraf, ca și-n cele următoare consacrate obiectelor cercetării, analizez limbajul folosit în denumirea programelor.
- ¹⁸ Într-un text din 2015, Lavinia Stan număra 290 de profesori care predau științe politice în 13 universități din România, dintre care 160 lucrau în patru facultăți ce ofereau un parcurs complet – licență, master, doctorat –, alți 87 erau angajați în șase facultăți care ofereau doar licență și master, iar 43 trudeau în alte trei universități care propuneau doar studii de licență – v. tabelul din articolul Laviniei Stan intitulat „Political Science in Romania; Between Progress and Stagnation”, in Barbara Kreuz-Mozer, Małgorzata Kułakowska, Piotr Borowiec, Paweł Scigaj (eds.), *Political Science in Europe*, Jagiellonia University Press, 2015, pp. 410-412.
- ¹⁹ Pentru această chestiune, data de referință este 1 noiembrie 2023. În tabel apar doar 22 din cele 24 de universități, fiindcă în două dintre ele programele sunt „în lichidare”. Am preluat informații de pe site-urile facultăților, ca și din câteva conversații directe cu persoane indicate în notele următoare. Uneori, a fost necesar să consult planurile de studii sau CV-urile angajaților ca să identific titularii care predau disci-pline din comeniile ȘP, RISE sau SEC.

- ²⁰ În Departamentul de științe politice al Facultății de științe politice, administrative și ale comunicării (FȘPAC) mai apar numele unui profesor asociat (Radu Ioanid) și al unui *visiting professor* (Jeffrey Sommers) – v. <https://stiintepolitice.fspac.ubbcluj.ro/profesori/> [site consultat pe 14 noiembrie 2023].
- ²¹ Facultatea de studii europene (FSE) are două departamente: unul de studii europene și guvernanta, iar celălalt – de relații internaționale și studii germane, tratate aici separat.
- ²² Datele sunt preluate de la adresa <https://euro.ubbcluj.ro/departament-ul-de-studii-europene-si-guvernanta/> [site consultat pe 14 noiembrie 2023].
- ²³ Datele sunt preluate de la adresa <https://euro.ubbcluj.ro/departament-ul-de-relatii-internationale-si-studii-germane/> [site consultat pe 14 noiembrie 2023].
- ²⁴ La Facultatea de Istorie și Filosofie, în cadrul departamentului de studii internaționale și istorie contemporană, găsim și doi profesori emeriți (Gh. Cipăianu și Vasile Vesa) – <https://hiphi.ubbcluj.ro/departamente/contemp.html> [site consultat pe 14 noiembrie 2023].
- ²⁵ Unul dintre cei trei este Sergiu Gherghina, care e titular la University of Glasgow și care are la UBB un contract de cercetare pentru cercetător științific gradul II, echivalent cu gradul de conferențiar.
- ²⁶ Facultatea de Științe Politice (FSPUB) are trei departamente, al căror nume e indicat în text. <https://fsp.unibuc.ro/departamente/> [site consultat pe 14 noiembrie 2023]. Cifrele din tabel nu includ cinci din membrii școlii doctorale care sunt titulari în universități occidentale – profesoarele Sorina Soare (Universitatea din Florența), Ramona Coman (Université Libre de Bruxelles), Lavinia Stan (St. Xavier University) și profesorii Dragoș Paul Aligică (George Mason University) și Aurelian Crăiuțu (Indiana University, Bloomington) și nici numele profesoarei Georgeta Ghebrea, care a lucrat până în 2023 la FSPUB ca titulară.
- ²⁷ Date despre Departamentul de Istorie și Teorie Politică și Constituțională.
- ²⁸ Date despre Departamentul de Guvernare Comparată și Studii Europene.
- ²⁹ Date despre Departamentul de Politici Publice, Relații Internaționale și Studii de Securitate.
- ³⁰ La Facultatea de Istorie (FI), titularii cursurilor din domeniul RISE sunt asociați în departamentul de relații internaționale și istorie universală – <https://istorie.unibuc.ro/facultate/departamente/relatii-internationale-si-istorie-universala/> [site consultat pe 14 noiembrie 2023]. Pe lângă cei 17 titulari, mai apare ca profesor emerit Andrei Pippidi.
- ³¹ Este vorba despre membrii colectivului de studii europene al departamentului de studii culturale din Facultatea de Litere (FL) a Universității din București – <https://litere.ro/prezentare/departamente/#scul> [site consultat pe 14 noiembrie]. Pe lângă cei 9 membri menționați în tabel, colectivul mai include un profesor emerit – Andrei Cornea.
- ³² Spre deosebire de alte universități, Școala Națională de Studii Politice

- și Administrative (SNSPA) organizează programe de studii în domeniile care ne interesează atât în cadrul unei facultăți – cea de Științe Politice (FȘP) –, cât și în cadrul unui departament separat de celelalte facultăți – cel de Relații Internaționale și Studii Europene (DRISE) – <https://snspa.ro/academic/facultati/> [site consultat pe 14 noiembrie 2023].
- ³³ Datele despre membrii Departamentului de științe politice din cadrul FȘP sunt preluate de la adresa: <https://politice.ro/alfabetic> [site consultat pe 14 noiembrie 2023].
- ³⁴ Datele despre DRISE sunt preluate de la adresa <https://snspa.ro/academic/profesori/departamentul-de-relatii-internationale-si-integrare-europeana/> [site consultat pe 14 noiembrie 2023]. Pe lângă titulari, mai figurează drept „cadru didactic asociat” Iulian Chifu.
- ³⁵ La Facultatea de Istorie, Relații Internaționale, Științe Politice și Științele Comunicării (FIRISPSC) din cadrul Universitatea din Oradea (UO) există două departamente unde sunt organizate programele de studii care ne interesează: unul de științe politice și științele comunicării, altul de relații internaționale și studii europene, tratate aici defalcat.
- ³⁶ Datele despre primul departament al FIRISPSC la <https://irispsc.uoradea.ro/departamente/stiinte-politice-si-stiintele-comunicarii/> [site consultat pe 14 noiembrie 2023].
- ³⁷ Datele despre al doilea departament al FIRISPSC la <https://irispsc.uoradea.ro/departa> mente/relatii-internationale-si-studii-europene [site consultat pe 14 noiembrie 2023].
- ³⁸ Este vorba despre membrii departamentului de științe umane și social-politice din Facultatea de Istorie și Geografie de la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava (UȘM). Detalii la <https://fig.usv.ro/departamentul-de-stiinte-umane-si-social-politice/> [site consultat pe 14 noiembrie 2023]. Alte șase persoane sunt încadrate în categoria „cadre didactice asociate”, una fiind specialistă în arhivistică, alta – în psihologie și sociologia relațiilor internaționale, o a treia – în „frontierele UE”, o a patra – în drept internațional, în timp ce în privința altor două nu e precizat vreun domeniu de cercetare.
- ³⁹ Apar în tabel membrii departamentului de relații internaționale, științe politice și studii de securitate din Facultatea de științe socio-umane (FȘSU) – <https://socioumane.ulbsibiu.ro/dep.risps/profesori.html> [site consultat pe 14 noiembrie 2023].
- ⁴⁰ Datele îi privesc pe membrii departamentului de istorie și științe politice din facultatea cu același nume (FIȘP) de la Universitatea „Ovidius” din Constanța (UOC) – <https://isp.univ-ovidius.ro/despre-noi/cadre-didactice> [site consultat pe 14 noiembrie 2023].
- ⁴¹ Tabelul indică numărul membrilor Departamentului de științe politice din Facultatea de științe politice, filosofie și științe ale comunicării (FȘPFȘC) din cadrul Universității de Vest din Timișoara (UVT) (<https://pfc.uvt.ro/cadre-didactice/titulari-dsp/>) – site consultat pe 14 noiembrie 2023.

- ⁴² Tabelul indică numărul membrilor Facultății de științe și Litere Petru Maior din cadrul Universității de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș (UMFȘT), număr dedus din fișele disciplinelor ce pot fi consultate la <https://umfst.ro/stiinte-si-litere/oferta-educationala/studii-de-licenta/studii-de-securitate/>) Acești membri apar în departamentele ai căror membri sunt indicați la adresa <https://umfst.ro/stiinte-si-litere/departamente/> [site-uri consultate pe 13 noiembrie 2023]
- ⁴³ Este vorba despre membrii colectivului de științe socio-umane din cadrul Departamentului de formare pentru cariera didactică și științe socio-umane, inclus în Facultatea de Inginerie și Managementul Sistemelor Tehnologice (FIMST) de la Universitatea Politehnică București (UPB) – <http://dppd.upb.ro/Cadre-didactice12/> [site consultat pe 10 noiembrie 2023].
- ⁴⁴ În tabel sunt numărați membrii departamentului de istorie, științe politice și relații internaționale din Facultatea de științe sociale (FȘS) de la Universitatea din Craiova (UC) – <https://stiintesociale.ucv.ro/departamente/istorie,-stiinte-politice-si-relatii-internationale.html> [site consultat pe 10 noiembrie 2023].
- ⁴⁵ E vorba despre cei 15 membri ai Departamentului de litere, științele educației și relații internaționale de la Facultatea de științe ale educației, drept și administrație publică (FȘEDAP) din cadrul Universității „Constantin Brâncuși” din Tg. Jiu (UCB). Departamentul are, pe lângă programele din domeniile RISE și SEC, programe în alte domenii – istorie, limbi și literaturi străine, pedagogie, dar și „administrarea și conducerea unităților de învățământ”. Informații la adresa <http://edu.utgjiu.ro/structura/departamente/dlse/> [site consultat pe 9 octombrie 2023].
- ⁴⁶ Tabelul indică numărul de membri ai departamentului de științe sociale și ale naturii de la Facultatea de Științe Sociale, Umaniste și ale Naturii (FȘSUN) din Universitatea „Hyperion” din București (UHB) – <https://politice.hyperion.ro> [site consultat pe 9 octombrie 2023].
- ⁴⁷ ¹ Este vorba despre membrii Departamentului de științe politice, relații internaționale și studii europene din Facultatea de Filosofie și Științe social-politice (FFȘSP) de la Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași (UAIC) – <https://www.fssp.uaic.ro/departamente/stiinte-politice-relatii-internationale-si-studii-europene/prezentare> [site consultat pe 12 octombrie 2023].
- ⁴⁸ Tabelul îi cuprinde pe membrii Facultății de Comunicare și Relații Internaționale (FCRI) din Universitatea „Danubius” din Galați (UDG), care, din studiul CV-urilor, par să predea în RISE, mulți având formare militară sau de polițiști (<https://www.univ-danubius.ro/facultatea-de-comunicare-si-relatii-internationale-prezentare/cadre-didactice>). Pe lângă RISE, alți 9 membri ai aceleiași facultăți se ocupă de o licență în comunicare și relații publice, ca și de una în media digitală <https://www.univ-danubius.ro/facultatea-de-comunicare-si-relatii-internationale-prezen->

- tare/programe-de-licenta [site consultat pe 6 august 2023].
- ⁴⁹ Datele privesc membrii Facultății de Științe Politice și Administrative (FȘPA) din cadrul Universității „Petre Andrei” din Iași (UPA) – https://www.upa.ro/facultatea_de_stiinte-politice-si-administrative/ [site consultat pe 23 august 2023].
- ⁵⁰ Numărul de titulari e dedus din analiza CV-urile celor 31 de membri ai Departamentului de Istorie, Filosofie, Sociologie și Relații Internaționale (https://fift.ugal.ro/index.php/ro/despre/departamente/i_storie-filosofie-si-sociologie) al Facultății de Istorie, Filosofie, Teologie (FIFT) din cadrul Universității Dunărea de Jos Galați (UDJG), ca și din planurile de studiu ale acestei facultăți, planuri ce pot fi consultate la https://fift.ugal.ro/files/Planuri_de_invatamant/Pl_Inv_09_FIFT_2022_L_Relatii_internationale_si_studii_europene.pdf [site-uri consultate pe 29 septembrie 2023].
- ⁵¹ Membrii Departamentului de Relații Internaționale și Studii Europene din Facultatea de Științe și Arte (FȘA) de la Universitatea Sapientia din Cluj (USC) – <https://kv.sapientia.ro/ro/facultate/echipa-noastra/cadre-didactice/departamentul-de-relatii-internationale-si-studii-europene> [site consultat pe 11 octombrie 2023] Pe lângă ei, predau alți 9 invitați și 8 asociați. Toți predau în maghiară.
- ⁵² Informația privitoare la numărul de membri ai Departamentului de științe socio-umane și educație fizică și sport care predau studii de securitate la Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad mi-a fost comunicată de către conf. dr. Cristian Bențe de la facultatea cu același nume (FȘSUEFS) – <https://www.uvvg.ro/departamente-facultatea-de-stiinte-socio-umane-si-educatie-fizica-si-sport/> [site consultat pe 26 septembrie 2023].
- ⁵³ Nu știm care e distribuția celor opt din punctul de vedere al gradelor didactice.
- ⁵⁴ Membrii specializării RISE din cadrul Facultății de Științele Educației, Comunicare și Relații Internaționale (FȘECRI) de la Universitatea „Titu Maiorescu” (UTM) – <https://www.utm.ro/facultatea-de-stiintele-educatiei-comunicare-si-relatii-internationale/cadre-didactice/> [site consultat pe 21 septembrie 2023]
- ⁵⁵ În tabel sunt numărați membrii departamentului de științe politice și comunicare din cadrul Facultății de științe politice, litere și comunicare (FȘPLC) de la Universitatea „Valahia” din Târgoviște (UT) – <https://fsplc.valahia.ro/echipa/> [site consultat pe 29 august 2023]. Pe lângă ei, alți 3 colaboratori predau în această instituție.
- ⁵⁶ Este vorba despre membrii Departamentului de studii de securitate și leadership (care s-a numit până de curând Departament de Studii de Securitate și Intelligence) din cadrul Facultății de Studii de Intelligence de la ANI – informații obținute grație ajutorului dat de către prof. Irena Chiru de la ANI – <https://www.animv.ro/despre-noi/> [site consultat pe 21 noiembrie 2022].
- ⁵⁷ Nu am luat în seamă datele referitoare la un program de la Universitatea „Andrei Șaguna” din Constanța (UAȘC), fiindcă e declarat a fi „în

- lichidare” și, de aceea, este imposibil de aflat ceva despre cei care au predat în Facultatea de științele comunicării și științe politice (<https://andreisaguna.ro>). Lipsește și referința la un alt program în lichidare, unul de SEC, organizat de Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” (UCDC) – <https://www.ucdc.ro> – dar de la profesorul Alexandru Radu, care a predat multă vreme la UCDC, am aflat că, în perioada de glorie a instituției, atunci când ea organiza programe de ȘP și RISE, numărul maxim al titularilor a fost de 26.
- ⁵⁸ E cazul opiniei exprimate de o profesionistă precum Luciana-Alexandra Ghica în articolul său „From Imagined Disciplinary Communities to Professional Solidarity: Political Science in Postcommunist Europe”, în Thibaud Boncourt, Isabelle Engeli, Diego Garzia (eds.), *Political Science in Europe: Achievements, Challenges, Prospects*, Rowman & Littlefield / ECPR Press, 2020, p. 161: „the process of professionalization and institutionalization of the discipline has not been linear, nor is it irreversible”.
- ⁵⁹ Am încercat mai demult să evaluez un alt aspect al problemei, și anume competențele cognitive ale politologilor în formarea: v. Cristian Preda, „Performanțele cognitive ale studenților români în științe politice”, în *Studia politica*, Universitatea din București/Editura Meridiane, vol. III, nr. 2/2003, pp. 459-467.
- ⁶⁰ Mai multe informații foarte utile se găsesc în broșura Ionela Băluță, Dan Drăghia, Octavian Sofronea, *Facultatea de Științe Politice a Universității din București: după 25 de ani = The Faculty of Political Science, University of Bucharest: 25 years after*, Editura Universității din București, București, 2016.
- ⁶¹ În 2015, erau doar 13 din 32 identificați – cf. Lavinia Stan, *art. cit.*, p. 425.
- ⁶² Situația s-a schimbat întrucât la 1 octombrie trei din colegii care erau titulari și aveau doctorate în filosofie, sociologie și matematică s-au pensionat, iar alți doi – cu doctorate în științe politice – au devenit titulari.
- ⁶³ Datele din acest paragraf sunt extrase din raportul anual referitor la cercetare elaborat în 2022 de către colega mea, conf. Alexandra Iancu.

Bibliografie

- BARBU, Daniel, „From the Politics of Science to the Science of Politics: the Difficult Make Up of the Romanian Political Science”, în *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. II, nr. 1 / 2002, pp. 273-295.
- BĂLUȚĂ, Ionela, DRĂGHIA, Dan, SOFRONEA, Octavian, *Facultatea de Științe Politice a Universității din București: după 25 de ani = The Faculty of Political Science, University of Bucharest: 25 years after*, Editura Universității din București, București, 2016.
- FAVRE, Pierre, „Histoire de la science politique”, în Madeleine Grawitz, Jean Leca (ed.), *Traité de science politique*, vol. 1, PUF, Paris, 1985, 4-17.
- GHICA, Luciana Alexandra, „Academic Bovarism and the Pursuit of Legitimacy: Canon-Building in Romanian Political Science”, *European Political*

- Science* 13(2)/2014, pp. 171–186
<https://doi.org/10.1057/eps.2014.3>.
- GHICA, Luciana Alexandra, „From Imagined Disciplinary Communities to Professional Solidarity: Political Science in Postcommunist Europe”, in Thibaud Boncourt, Isabelle Engeli, Diego Garzia (eds.), *Political Science in Europe: Achievements, Challenges, Prospects*, Rowman & Littlefield / ECPR Press, 2020, pp. 159-78.
- MUNGIU-PIPPIDI, Alina (coord.), *Introducere în politologie: manual opțional pentru liceu*, Polirom, Iași, 2000.
- PREDA, Cristian, „Performanțele cognitive ale studenților români în științe politice”, in *Studia politica*, Universitatea din București/Editura Meridiane, vol. III, nr. 2/2003, pp. 459-467.
- STAN, Lavinia, „Political Science in Romania; Between Progress and Stagnation”, in Barbara Kreuz-Mozer, Małgorzata Kułakowska, Piotr Borowiec, Paweł Scigaj (eds.), *Political Science in Europe*, Jagiellonia University Press, 2015, pp. 401-424.
- Resurse electronice**
- <https://andreisaguna.ro>
<http://dppd.upb.ro>
<http://edu.utgjiu.ro>
<https://euro.ubbcluj.ro>
<https://fift.ugal.ro>
<https://fig.usv.ro>
<https://fsp.unibuc.ro>
<https://fspc.valahia.ro>
<https://irispsc.uoradea.ro>
<https://isp.univ-ovidius.ro>
<https://istorie.unibuc.ro>
<https://kv.sapientia.ro>
<https://litere.ro>
<https://pfc.uvt.ro>
<https://politice.ro>
<https://politice.hyperion.ro>
<https://snspa.ro>
<https://socioumane.ulbsibiu.ro>
<https://stiintesociale.ucv.ro>
<https://umfst.ro>
<https://umfst.ro>
<https://www.animv.ro>
<https://www.fssp.uaic.ro>
<https://www.ucdc.ro>
<https://www.univ-danubius.ro>
<https://www.upa.ro>
<https://www.utm.ro>
<https://www.uvvg.ro>

Știința politică/științele politice în România – între confuzie, neîncredere și lipsa utilității

[Political science/political sciences in Romania – between
confusion, mistrust and lack of usefulness]

Sabin DRĂGULIN

Abstract: *During this short essay, the author proposes to bring into discussion several arguments with the aim of presenting and researching the causes of the lack of interest that today a large part of the Romanian population has towards political science/political sciences in Romania. The arguments presented do not propose an exhaustive approach to the themes. The author's approach is to present a point of view, which may be subjective to his own inquiries. These answers aim to bring before the readers answers that are open to more in-depth discussions.*

Keywords: *political science/political sciences, Romania, lack of interest, arguments, point of view.*

Preambul

Deschiderea unei analize cu privire la natura și soarta științei politice/științelor politice în România, pentru a avea un dram de credibilitate, necesită încadrarea subiectului în timp și spațiu. Acest demers este necesar deoarece, atunci când vorbim de politică în România, este necesar să ne concentrăm atenția asupra contextului, văzut atât în plan general cât și particular, mai ales că, așa cum arată Angelo Chielli în interviul său acordat pentru acest număr al *Polisului*, „știința politică unește doi termeni aflați într-o continuă schimbare pe care-i putem păstra, cu mare dificultate, împreună”¹.

Experiența istorică a națiunii și a statului român implică anumite caracteristici care se încadrează în realități comune specifice Balcanilor dar, în același timp, regăsim și elemente care o diferențiază. Aspectele comune țin de istoria popoarelor din Balcani, care în ultimele două milenii au cunoscut experiențele cuceririlor din partea imperiilor ce s-au succedat, ale unei religii, ale unui spațiu geografic care a influențat destinul acestora, ale consecințelor pe care fenomenul migrației le-a impus și ale influențelor culturale și civilizaționale suferite în perioada modernă², ceea ce a „impus” parcurgerea unor etape ce au condus la crearea națiunilor și statelor naționale. Elementele care ne diferențiază se datorează diversității

etnice, poziției geografice față de centrele de dezvoltare, situării în raport cu traseele de expansiune ale marilor puteri ale vremii, nivelului de atracție pe care l-au suferit în diferite perioade din punct de vedere politic, economic, civilizațional și, mai ales, menținerii unor poziționări culturale și politice față de modelul de referință.

Ca urmare a considerentelor prezentate anterior, este dificil să facem o analiză comparată a științei politice/științelor politice din România și alte state din Balcani sau, lărgind aria, în Europa Centrală. Din acest motiv, argumentele ce privesc știința politică/științele politice în România se vor canaliza cu precădere către spațiul autohton.

Știința politică sau științe politice?

Înainte de a deschide succesiunea argumentelor trebuie să ne interogăm asupra conceptului: putem vorbi de o știință politică sau de științe politice. Această întrebare este legitimă în opinia noastră deoarece sunt folosite amândouă formulele atât în literatura de specialitate cât și din punct de vedere instituțional.

Diferența între cele două formule de prezentare a unui concept care are ca termen cheie politica nu se referă la argumentul gramatical: folosim formula la singular sau la plural. Aceasta este profundă, ține de modul de legitimare a unui domeniu de studiu și are consecințe directe.

Atunci când vorbim de „știință politică”, este enunțat caracterul ști-

ințific și autonom al acesteia în raport cu alte științe. În sprijinul acestei abordări, se consideră că atunci când ne referim la știința politică ea se exprimă prin intermediul mai multor paradigme. Consecința logică este că există o singură știință politică dar care poate fi abordată din perspective foarte diferite³.

În momentul în care folosim expresia „științe politice”, recunoaștem lipsa de autonomie a acesteia în condițiile în care este o sinteză a altor științe care, împreună, contribuie la realizarea unui nou domeniu.

Natura conflictuală între respectivele științe autonome și științele politice provine din modul de legitimare a „produsului intelectual” care rezultă în urma ciclului/ciclurilor de studii. Pe de o parte, avem științe care sunt recunoscute ca atare, precum istoria și filosofia, care au o istorie îndelungată la care se adaugă sociologia, ce este mult mai tânără. Pe de altă parte, avem științele politice care preiau elemente teoretice consistente din cele trei științe prezentate anterior, care, alături de antropologie, statistică, demografie, analiza partidelor politice etc. au construit un nou domeniu de studiu.

În opinia mea, răspunsul la această întrebare este că mai corect ar fi să ne raportăm la conceptul de științe politice.

Științele politice în România postcomunistă

Ipoteza mea de lucru este aceea că destinul științelor politice din

România a fost și este influențat de regimurile politice care s-au succedat la guvernare. În analiza mea, voi începe de la afirmația că în țara noastră, experiența științelor politice este de dată recentă, mai exact este specifică ultimelor trei decenii, cu toate că regăsim elemente ale acestora atât în perioada interbelică cât și în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

În Europa Occidentală, începând cu Renașterea, apar în spațiul intelectual lucrări semnate de N. Machiavelli, Th. Hobbes, J. Bodin, Voltaire, Montesquieu, J. J. Rousseau, unde există demersul individualizării științei politice ca o știință de sine stătătoare. Este suficient să trecem în revistă datele publicării celor mai reprezentative lucrări ale autorilor pentru a înțelege nivelul decalajului: Machiavelli (*Principele* – scrisă în 1513 și publicată în 1532), Hobbes (*Leviatanul* - 1651), Bodin (*Method for the Easy Comprehension of History* – 1566, republică cu completări în 1572⁴), Voltaire (*Tratat despre toleranță* - 1763), Montesquieu (*Spiritul legilor* – 1748), Rousseau (*Discurs asupra originii și fundamentelor inegalității dintre oameni* – 1755, *Contractul social* - 1762).

Observăm un decalaj istoric între spațiul de referință occidental și cel românesc, care poate fi numărat în secole. El este dat de lipsa unor autori și lucrări de referință care să aducă o contribuție substanțială creerii științei politice. Spațiul cultural și politic autohton a fost influențat și ulterior a preluat teorii, doctrine, modele, sisteme, legislație etc. care au fost cre-

ate în Occident. Pentru a răspunde la întrebarea firească de ce am cunoscut acest decalaj, care în mod inevitabil s-a reflectat asupra apariției în România a științelor politice, este suficient să ne uităm la istoria națională. Argumentele care explică defazarea sunt cunoscute și nu este cazul să fie reluate; doar le punctez pentru a trasa o mapă a ideilor.

Balcanii și, în acest context, și teritoriile locuite de români au început procesul de distanțare de Occident începând cu Marea Schismă (1054). Dacă în acel an ruperea creștinismului european a fost un act politic, inițiat de Papă, secolele care au urmat au produs o adâncire majoră care nu a afectat în mod fundamental atât ritul, ritualurile, credința creștinilor, cât mai ales raportarea acestora la principala instituție a momentului: Biserica, cea care asigura trecerea de la Antichitate la feudalism. În secolele care au urmat, în sânul creștinismului occidental au avut loc evenimente, care au semnalat existența unor curente de gândire care peste șapte secole și jumătatea au condus la adoptarea documentului programatic care introduce conceptul revoluționar de cetățean: *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului* (1789). Parcursul a fost lung, anevoios și mai ales violent, în care trei actori principali s-au aflat în conflict constant (Biserica, regalitatea și supușii). Acest parcurs a fost presărat de momente traumatice pentru societatea occidentală care s-au exprimat în cadrul luptei pentru investitură între Papalitate și Imperiu (secolele al XI-

lea și al XII-lea), al Renașterii (sec. XIV-XVII), al Reformei protestante (sec. XVI), al Contrareformei (1545/1563 – 1648), al Umanismului (sec. XIV-XVI), al Războiului de Treizeci de ani (1618-1648) și al Iluminismului (sec. XVIII).

În această perioadă, Balcanii nu au cunoscut niciun curent de gândire care să producă o mișcare, care să schimbe condiția individului de la supus la cetățean. Biserica orientală, pe model bizantin, a fost un aliat fidel al puterii civile, a sprijinit-o și a legitimat-o. Această poziție a fost favorizată și de pătrunderea Imperiului otoman, care deceniu după deceniu a cucerit teritoriile în Balcani, a supus formațiunile politice creștine aducându-le în *casa păcii*, până la momentul dispariției modelului de referință care a fost Imperiul Bizantin și centrul său de dominație politică, culturală și ideologică, Constantinopolul, ca urmare a cuceririi sale în 1453. Consecințele acestei dispariții au fost enorme pentru Balcani și pentru Marea Mediterană⁵, deoarece au adus acest spațiu geografic sub influența și controlul otomanilor până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Ne referim la cea mai fecundă perioadă a dezvoltării ideilor în Occidentul european, în care Balcanii au fost excluși. Efectele cuceririi de către otomani a Constantinopolului și al controlului asupra Mediteranei și expansiunea spre Europa Centrală, care s-a încheiat abia cu eșecul celui de-al doilea asediu al Vienei (1683), s-au reflectat și din punct de vedere al interesului

economic și, în consecință, geografic. Practic, Balcanii au fost scoși de pe rutele drumurilor comerciale între Occident și Orient în epoca marilor descoperiri geografice. Așa ne putem explica lipsa de reacție a societăților balcanice și imposibilitatea de a crea un spațiu al ideilor care să pună în discuție raportul între individ, stat și Biserică. Ocupația otomană, în diferitele sale forme, a produs o încrem-nire a societăților.

Desigur, acest spațiu nu a fost ermetic, idei provenite din spațiul occidental au pătruns, au suscitât interesul unei părți a elitelor locale, dar avem o diferență majoră: în Occident avem un spațiu care pe parcursul secolelor indivizii își pun întrebări, caută soluții, vin cu ele, produc șocuri culturale și religioase ce au efect în plan civilizațional. Aveam de-a face cu societăți vii, în mișcare pe toate planurile, care transformă sistemul feudal de jos în sus, de la baza societății, creează grupuri de opinie, de interese, ce se opun prin diferite moduri societății de status. În Balcani, avem o societate încrămențată, care nu are resurse interne să se transforme, deoarece acestea sunt folosite pentru a supraviețui ca univers creștin în cadrul unui imperiu, cum a fost cel otoman, care, deși a avut o politică tolerantă în plan religios, fundamental era musulman. De aceea nu s-au putut dezvolta idei, școli de gândire, precum cele din Occident. Chiar dacă au ajuns aici idei și concepții, ele au influențat superficial societățile din Balcani.

Rezultatul a fost că după o perioadă de stagnare, elitele moderniza-

toare din Balcani, în faze diferite dar în perioade aproximativ apropiate, mă refer la secolul al XIX-lea, au acceptat preluarea modelelor culturale și civilizaționale specifice spațiului occidental. Conceptele de națiune și stat național care s-au inventat și dezvoltat în Occident au fost preluate de popoarele din Balcani. Însă ca orice model de referință el a fost creat pentru a răspunde unor condiții specifice spațiilor de gândire de unde au provenit, fiind exprimat de elitele intelectuale, economice și politice locale ca o necesitate, pe fondul menținerii unor modele caduce și a nevoii de a fi înlocuite. În Balcani, aceste modele au fost preluate de sus în jos, de către acele elite locale care avuseseră posibilitatea să studieze în străinătate⁶, fiind impuse propriilor concetățeni care în marea lor majoritate nu erau știutori de carte. De aici provine diferența de consistență a regimurilor politice care în secolele XIX și XX au condus la apariția regimurilor democratice liberale.

Dacă în Occident democrația reprezintă rezultatul a șapte secole și jumătate de evoluție și frământări interne care au condus la apariția valorilor ce legitimează un sistem, în Balcani democrația a fost și este în continuare, în multe situații o grefă care în diferite forme a fost acceptată sau respinsă. Mai mult, interesele hegemonice ale marilor puteri ale momentului au produs și alte rupturi în cadrul acestui parcurs. Mă refer la experiența nefericită a comunismului, care a produs o anulare, în mare parte, a tuturor acumulărilor realizate

pe parcursul unui secol de apropiere de modelul ideal occidental. Comunismul în Balcani a impus regimuri ce au pervertit conceptul de democrație, așa cum a fost el gândit și aplicat în spațiul de referință fiind înlocuit cu cel al democrației populare, în care cetățeanul pierdea toate drepturile fundamentale (proprietate privată, libertatea de a se întruni, de a se exprima liber etc.) fiind înlocuite de conceptul de masă, în care dictatura proletariatului a impus voința de neclintit a partidului.

Această trecere în revistă a unor realități cu care s-au confruntat popoarele din Balcani a fost realizată cu scopul de a arăta motivele principale pentru care în acest spațiu geografic, iar în România științele politice nu au avut un teren fertil pentru a se dezvolta și autonomiza în raport cu alte științe sociale. Defazarea a fost mult prea mare. Datele în acest sens sunt clare. Balcanii, așa cum am mai afirmat, au posibilitatea să se elibereze de otomani abia după 1878, ca urmare a consecințelor prevederilor Păcii de la Berlin. În SUA, la 1880, în cadrul Colegiului din Colorado este înființată prima școală și catedră de științe politice. La acel an, societățile balcanice erau în continuare profund medievale, în care conceptul de cetățean se regăsea doar în textele proiectelor de reformă promovate de elitele modernizatoare ale vremii. Apare evident faptul că nu se putea vorbi de un corp politic la nivel național, conștient de drepturile și obligațiile pe care le are în calitate de cetățean, ce își exercită dreptul politic

de a vota alți concetățeni care în numele tuturor să exercite conceptul de suveranitate. Popoarele din Balcani făceau primii pași către modernizare cu ajutorul unor elite luminate care avuseseră șansa să se educe în Occident. Acestea au fost cele care au promovat și introdus, prin intermediul constituțiilor, conceptul de cetățean, dar asta nu însemna că în interiorul respectivelor state naționale care s-au creat existau și cetățeni. Supușilor – așa cum erau identificați indivizii de către regimurile feudale, deoarece beneficiau doar de obligații și nu de drepturi, acestea fiind rezervate doar aristocrației și clerului – dacă le atribui termenul de cetățeni, care în mod fundamental implică că individul nu are doar obligații dar și drepturi, nu înseamnă că dețin întreaga experiență istorică a semenilor lor din Occident, ce au creat un sistem luptând pe parcursul mai multor secole. Această diferență generată de situații diferite de dezvoltare a fost sintetizată foarte bine prin expresia: diferență de mentalitate.

În continuare, vom trece de la general la particular pentru a explica starea științelor politice în România. Pentru asta, ar fi util să stabilim o dată sau o perioadă în care științele politice au apărut în România, fapt care nu este ușor de realizat deoarece revenim la argumentele inițiale ce țin de modul în care le definim.

Dacă folosim varianta știință politică, atunci suntem obligați să ne referim doar la experiența ultimilor trei decenii, în condițiile în care abia după 1989 au fost înființate în princi-

palele centre universitare facultăți, departamente de științe politice, avem o cercetare axată pe anumite criterii de valoare, regăsim în nomenclatorul de funcții la nivel național poziții ce pot fi ocupate de absolvenții acestor domenii de studiu. În acest sens, crearea unei autonomii, se poate realiza doar în urma unei structurări a domeniului în baza unor criterii și exemple similare din Occident, care au tradiție în acest sens. Dacă ne referim la științe politice, perioada de timp se extinde, dar și în acest caz trebuie să ne lămurim cât de larg dorim să deschidem câmpul de analiză. Ne referim doar la facultăți, universități, deci partea instituționalizată, sau putem include și institute de cercetare, centre de analiză, diviziuni, precum: Instituții politice, Politică comparativă, Relații internaționale, Teorie politică, Politici publice și administrație, Economie politică, Metodologie politică, ori pur și simplu catedre de filosofie politică, sociologie politică, istorie politică etc.?

Dacă folosim sensul larg al științelor politice, atunci „izvoarele” le putem identifica încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în perioada interbelică, atunci când sociologia avea un rol important în studierea fenomenelor politice⁷. O formă hibridă de organizare a științelor politice o regăsim și în perioada comunistă. Partidul Comunist Român a simțit nevoia înființării pe 22 martie 1966 a Institutului de Studii Istorice și Social Politice. Interesant este că instituția reprezintă o dezvoltare a Institutului de Istorie a Partidului care

a fost fondat în 1950 dar a început efectiv să funcționeze din 1951. Deci, se observă legătura clară dintre istoria politică și științele politice. Importanța dată de partid noului institut rezultă atât din nivelul de subordonare, mai exact se afla sub conducerea directă a Comitetului Central al PCR⁸, cât și a membrilor consiliului științific în care apar, printre alții: Gheorghe Gheorghiu Dej, Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu, Lothar Rădăceanu, Iosif Chișinevschi, Alexandru Moghioroș, Gheorghe Apostol, Constantin Pârvolescu, Leonte Răutu, Mihail Roller, Valter Roman. Institutul avea trei sedii, cel central era la București iar celelalte două, locale, la Iași și Cluj⁹. La doar cinci ani de la înființarea Institutului, în 1971, PCR, prin Comitetul Executiv al Comitetului Central al PCR decide organizarea Academiei pentru învățământ social-politic și perfecționarea cadrelor de conducere „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă CC al PCR¹⁰. Noii instituții i se aprobau planurile de învățământ ale facultăților și secțiilor de către Ministerul Învățământului, ceea ce însemna că partidul a dorit ca această instituție de învățământ să fie asimilată celorlalte forme clasice cunoscute. Imaginea creată în rândul cetățenilor statului socialist era că Academia, pe lângă rolul său de perfecționare a cadrelor provenite din rândul PCR, mai exact a activiștilor și personalului din administrație, era un spațiu al îndoctrinării ideologice. Odată cu înființarea academiei apare și o completare în nomenclatorul de specialități din în-

vățământul superior unde regăsim și științele politice¹¹.

După căderea regimului comunist din România vor fi înființate mai multe facultăți de științe politice atât la universitățile de stat cât și particulare. Domeniul a fost foarte bine primit de populație în condiție în care schimbarea regimului totalitar comunist și revenirea la un regim democratic impunea educarea unei noi elite în baza altor valori față de cele comuniste.

În prezent, constatăm un impas în care se regăsește domeniul de științe politice în România. Cauzele rezidă în deciziile politice luate de către decidenții politici, cu specificația că propunerile au venit din partea specialiștilor în științe politice. O primă decizie care a condus ca pe termen mediu și lung științele politice ca domeniu de studiu să nu mai fie atractiv pentru tineri a fost schimbarea sistemului de vot, de la vot proporțional pe liste de partid la cel uninominal. Adoptarea sistemului de vot proporțional pe liste de partid încă de la primele alegeri din anii '90 a avut ca scop întărirea partidelor politice. După aproape o jumătate de secol de experiență a unui singur partid totalitar, partidele politice, create în baza unor doctrine politice, care să ocupe de la dreapta la stânga ideologică eșichierul politic, trebuiau să fie ajutate să se consolideze. Cum partidele politice reprezintă esența unui sistem democratic, legitimarea acestora și prin intermediul sistemului de vot a fost logică. Mai mult, cum societatea românească provenea dintr-o experi-

ență dictatorială, în care mijloacele de influență a maselor erau strict controlate de partidul unic, axarea atenției populației asupra activității partidelor și nu a personalităților a ajutat corpul electoral să se consolideze. În acest sens, s-a înscris și prevederea electorală care privea introducerea unui prag de 5% pentru acederea partidelor în Parlament. Prin acest prag s-a evitat o pulverizare a voturilor electoratului și concentrarea acestora la nivelul unui număr redus de partide.

Ideea schimbării sistemului electoral s-a născut în 2007, când asociația Pro Democrația a prezentat proiectul în dezbaterea publică. Fără să intrăm în detalii, reforma electorală a fost adoptată în 2008. În baza votului uninominal s-au organizat alegerile parlamentare din anii 2008 și 2012, pentru ca din 2016 să se revină la varianta inițială, pe liste. Variantele propuse au fost diferite, nu intrăm în analiza acestora deoarece nu acesta este demersul nostru. Ceea ce dorim este de a discuta de principiu asupra efectelor pe care l-a avut¹².

Argumentele aduse pentru a introduce sistemul de vot uninominal au plecat de la premisa că alegerea omului și nu a partidului va aduce mai aproape politica de cetățean ceea ce va avea ca efect o reformare a clasei politice autohtone. În acest mod, reprezentanții în parlament vor căpăta o legitimitate mult mai mare. Sociologul Mircea Chivu afirma că cetățenii cu drept de vot vor vota oameni și nu liste: „Partidele vor fi determinate să pună pe listă oameni

care au capacitatea de a atrage voturi”. Alexandru Radu considera că: „Nu va mai exista o listă și aranjamente să fi plasat cât mai sus pe ea, dar candidatul va trebui să se bată în continuare să fie propus într-un colegiu în care are șanse să iasă (...) În acest sens, arată politologul, candidații sunt obligați să fie cât mai competitivi nu numai în raport cu ceilalți adversari, dar să fie la fel de valoroși ca și partidul pentru care se bat. Pe de altă parte și partidele vor fi mai atente când își selectează candidații, asigurându-se să-i promoveze pe cei mai buni (...) Locomotivele electorale de la centru vor fi înlocuite cu locomotive mai mici, județene, iar în mod normal, filialele ar trebui să capete o autonomie și o libertate mai mare în raport cu centru”. Alexandra Ionescu declara că: „Cred că acest tip de scrutin va testa capacitatea partidelor de a propune candidați competitivi în toate colegiile (...) . O să avem șansa să vedem partidele, să vedem pe ce oameni pariază ele”.

Elementele negative identificate de specialiști la acel moment erau: partidele ar putea avea o influență și mai mare asupra candidaților ca până acum, apariția unor înțelegeri între partide legate de trimiterea acestora în colegii și alocarea mandatelor, dificultatea de a forma majorități, iar așa cum arăta Viorel Hrebenciuc, unul dintre cei mai importanți lideri ai PSD de atunci „partidele vor alerga după celebrități și oameni cu bani pentru a câștiga voturi și că politicienii de profesie vor fi din ce în ce mai puțin în Legislativ”¹³.

Efectele celor două rânduri de alegeri au fost devastatoare pentru democrația în România și pentru încrederea în nevoia de a avea specialiști în domeniul științelor politice.

Răspunzând la argumentarea demersului reformei că introducerea sistemului uninominal va conduce la reformarea clasei politice autohtone și ca urmare a partidelor politice, rezultatul a fost că după opt ani de experiment a avut loc o prăbușire a calității clasei politice. Ideea de a aduce cetățeanul mai aproape de candidatul politic în principiu este o idee bună dar, înainte să propui inginerii sociale ar fi mai bine ca proiectele propuse să ia în considerare realitățile locului. După zeci de ani în care regimurile autoritare și totalitare conduse de Carol al II-lea, Mareșal Ion Antonescu, Gheorghiu Dej și Nicolae Ceaușescu și-au exercitat voința politică, memoria colectivă asupra ceea ce reprezintă pentru sănătatea propriului regim democratic exercitarea dreptului politic de a vota a dispărut. Oricum, nici în perioada interbelică nu putem vorbi de desfășurarea unor campanii electorale curate din toate punctele de vedere, dar erau legitime și reflectau până la urmă votul exprimat de electorat. În aceste condiții, numărul în valoare numerică dar și din punct de vedere procentual al cetățenilor care au participat la vot a scăzut din 1990.

Anii '90 au reprezentat pentru români o perioadă foarte dură, caracterizată printr-o criză economică majoră, șomaj, inflație, o presiune de a pleca din țară foarte mare, greve etc. Populația, indiferent de zonă, rural,

urban, se confrunta cu mari dificultăți. În aceste condiții să trimiți candidați să solicite *door to door* votul nu putea să aibă decât un rezultat previzibil: o presiune foarte mare din partea populației pentru a primit ajutoare, în bani sau produse. Cum apare evident că în aceeași circumscripție veneau mai mulți candidați, aceasta a provocat o presiune economică, pentru a da electoratului cât mai multe ajutoare. Rezultatul a fost că dreptul politic de a vota, care reprezintă coloana oricărui regim democratic, și-a pierdut sensul și rolul și s-a transformat într-o sursă de venituri atât în timpul campaniei electorale cât și în ziua votului. Presiunea pentru acordarea de resurse a fost din ce în ce mai mare ceea ce a condus la generalizarea corupției. Aceasta, atât în rândul unei părți importante a cetățenilor, pentru că fiecare știa că există oportunitate de a primi produse sau bani pentru a alege un anumit candidat, cât și a politicianilor care dădeau practic mită. Ciclurile electorale s-au transformat într-o enormă acțiune de dare și luare de mită. Pasul următor a fost identificarea unor noi surse de finanțare a campaniilor politice. Acestea au provenit fie prin intermediul finanțărilor provenite din zona oamenilor de afaceri, pentru a putea primi contracte cu statul, indiferent de nivelul structurilor, fie direct din partea celor care încălcau legea și aveau nevoie de protecție politică. Această izbucnire de infracțiuni a adus concepția de mită la niveluri foarte mari, ceea ce s-a reflectat ulterior în numărul ridicat de dosare de

corupție instrumentate de DNA, pentru fapte de corupție și a scandalurilor reflectate în mass-media.

O altă consecință a fost o scădere a nivelului calitativ al candidaților partidelor politice. Odată cu crearea mediului infrațional axat pe procesul de dare și luare de mită, o parte a cetățenilor care militau în partidele politice la diferite niveluri sau care și-ar fi dorit să se implice s-au delimitat de aceste practici. Din păcate, avertismentul transmis de Viorel Hrebenciuc s-a dovedit a fi real. Este suficient ca oricine să studieze listele electorale ale partidelor politice din 2008 și 2012 și să observăm o scădere a numărului de specialiști, indiferent de domeniul în care activa și o creștere a numărului persoanelor publice care aveau notorietate, obișnuința de a vorbi în și cu publicul. În teritoriu s-a creat o adevărată rețea de „baroni” locali care, bazându-se pe resurse economice importante, a reușit să câștige mai multe alegeri succesive, menținându-se în funcții. Menținerea unui personaj politic în teritoriu la putere a creat o autonomie a județelor în raport cu centrul dar într-un sens pervers. Adică, a creat zone de putere locală care și-au impus voința politică la nivelul central al partidului. Această voință politică nu a avut ca rezultat o modernizare la nivel local ci mai degrabă la crearea unor sisteme de tip clientelar din punct de vedere electoral, administrativ și economic. Așa-numitele fiefuri politice, conduse de președinți al consiliilor județene și a primarilor de reședință de județ au devenit subiect

al cercetărilor specialiștilor în mass-media și a organelor specializate ale statului. Mulți dintre aceștia vor ajunge pe banca acuzaților și ulterior în închisori.

O a doua măsură a privit înființarea Uniunii Social Liberale în 5 februarie 2011. Inițial a fost o alianță preelectorală împotriva Partidului Democrat Liberal și a liderului de necontestat, Președintele Traian Băsescu. Alianța s-a realizat la inițiativa lui Dan Voiculescu¹⁴ (Partidul Conservator) la care au aderat, în calitate de lideri de partid, Victor Ponta (PSD) și Crin Antonescu (PNL). Nu mă opresc asupra condițiilor și argumentelor care au condus la apariția acestei alianțe politice care s-a dizolvat în 2014. Așa cum se arăta în presă, înainte de exercitarea dreptului de a vota pentru alegerile parlamentare din 2012 „Teoretic fiecare cetățean votează pentru un singur candidat, iar în fiecare colegiu este un singur câștigător. Practic însă, câștigătorul își poate pierde locul din Parlament dacă partidul din care face parte nu a trecut pragul electoral. În acest sistem formațiunile mari sunt avantajate, iar dacă o alianță obține, să spunem 50% dintre voturi, prin reîmpărțire poate depăși 60%”¹⁵. Rezultatul a fost previzibil în condițiile în care două din cele trei mari partide politice (PSD și PNL) s-au aliat beneficiind și de suportul media asigurat de (PC)¹⁶.

Ceea ce doresc să aduc în discuție sunt efectele pe care le-a produs apariția și participarea alianței la alegerile din decembrie 2012: 1) a creat un

front comun care a ocupat din punct doctrinar spațiul dintre centru stânga (PSD) și centrul dreapta (PNL). Aceasta a provocat o invalidare o oricărei alte posibile opțiuni prezentate de un alt partid; b) a redat imaginea de onorabilitate a PSD, care fusese acuzat de partidele istorice, încă din martie 1990, că sub diferitele sale nume, trecând prin FSN, reprezintă continuatorul PCR; c) a inhibat aproape în întregime diferențele doctrinare dintre PSD și PNL; d) a creat un bloc electoral monstru în Parlament care a adus pe băncile parlamentare cel mai mare număr de aleși din istoria postdecembristă, datorită sistemului de vot uninominal; e) prezența la vot a fost foarte scăzută, doar 41,76%¹⁷, ceea ce a demonstrat nivelul scăzut de interes al electoratului; f) a invalidat concepția că pentru a participa și câștiga voturile cetățenilor este nevoie să prezinți un Program politic care să reflecte diferențele doctrinare. Alianța acoperirea atât de mult spectrul ideologic încât orice referire ideologică pe diferite spețe risca să provoace diviziune, ca urmare acesta a fost abandonat. Rezultatul a fost că de la acel moment ofertele politice ale partidelor au părăsit din ce în ce mai mult sfera doctrinară și s-au axat pe cea populist-electorală, prin care se oferea cetățeanului mesajul pe care dorea să-l audă, bine îmbrăcat într-o formă populistă, cu un limbaj cât mai rudimentar.

Pentru domeniul de științe politice rezultatul a fost că absolenții, care în mod natural trebuiau să ocupe poziții

ile alături de candidații politici pentru a-i sfătui și îndruma, au rămas fără obiectul muncii, rolul lor nu a mai devenit necesar.

A treia măsură a privit alegerea primarilor într-un singur tur de scrutin. Inițiativa a aparținut primelor trei partide parlamentare ale momentului, PDL, PSD și PNL, în noiembrie 2010, independenți și reprezentanți ai minorităților naționale¹⁸. Argumentul principal a fost criza economică cu care se confrunța țara. Efectele introducerii acestui sistem de vot au fost devastatoare pentru imaginea clasei politice autohtone în sânul populației. Practic, orice candidat la o primărie are posibilitatea să acceadă la funcția de primar dacă are un vot mai mult ca orice alt candidat. În teorie nu ar trebui să fie o problemă deoarece cine are voturi mai multe câștigă candidatura dar în realitate creează o imobilitate la nivelul schimbării acestora în funcție. Pe parcursul unui mandat de patru ani, primarul în funcție reușește prin măsuri administrative: facilitarea accesării la ajutoare sociale, acordare unor avize pentru a construi, a unor loturi de casă din proprietatea primăriei, evitarea punerii presiunii asupra cetățenilor care nu și-au plătit taxele și impozitele locale, acordarea de locuri de muncă etc.. El reușește astfel să-și creeze o masă critică de electori care să-i acorde voturi pe parcursul mai multor cicluri electorale. În aceste condiții, legea favorizează crearea unui mediu infracțional la nivel local, a unui sistem de dependențe între primar și cetățenii localității. Aceste

practici sunt mult mai ușor de realizat cu cât localitățile sunt mai mici. Această legătură nenaturală cu electoratul acordă o putere exagerată primarului în funcție la momentul alegerilor parlamentare.

În aceste condiții, atât candidații la alegerile locale cât și parlamentare nu mai au nevoie de expertiza unui specialist în domeniul științelor politice, deoarece argumentele folosite pentru atragerea voturilor nu mai sunt doctrinare, de tip moral etc., ci de tip patrimonial, care este spațiul aproape exclusiv al primarului în funcție.

Concluzii

Ipoieza de lucru pe care am dorit să o demonstrăm pe parcursul acestui scurt este că decidentul politic în România, indiferent de epoca în care s-a exprimat, a influențat destinul științei politice/științelor politice. Fie că vorbim de perioada comunistă, în care domeniul era cu multă atenție controlat de la cel mai înalt nivel politic, fie de cea de după căderea Zidului Berlinului și nașterea democrației postdecembriste, științele politice din România au fost în continuare influențate de factorul politic. Nu trebuie să uităm că una din cele mai importante centre ale științei politice din România, Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA), a fost fondată de Vasile Secăreș, care a deținut funcția de

rector (1991-2004). În perioada comunistă, Secăreș a fost cercetător științific la Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară din București (1970-1978), profesor la Academia „Ștefan Gheorghiu” din București precum și secretar al Comitetului de partid (funcție politică deținută la 22 decembrie 1989).

Un alt argument care rezultă din cele prezentate anterior este că asistăm la un fenomen de deprofesionalizare a spațiului politic autohton. Este evident că a exercita rolul de politician nu impune absolvirea științelor politice, ceea ce este important este să deții expertiză într-un domeniu, dar, mai ales la nivelul partidelor, al funcțiilor politice care implică reprezentarea sau numirea este necesară existența unei expertize de specialitate. Din păcate, efectele provocate de adoptarea votului uninominal, a creării USL și a votului alegerilor primarilor într-un singur tur a creat imaginea că nu mai există nevoie de teorii, doctrine, ideologii, limbaj politic, termeni de specialitate și ca urmare de un specialist în științe politice. Este suficient să primești votul, în funcție de realitățile momentului, prin intermediul rețelelor de partid, al aleșilor locali, al oferirii de mită electorală, folosind un limbaj populist și prin repetarea unor mesaje stereotipice.

Note

- 1 Vezi Interviu publicat pe parcursul acestui număr al revistei de științe politice *Polis*.
- 2 Daniel Sabin Drăguliu, *Istoria gândirii politice românești (1848-1948)*, Editura ProUniversitaria, București, 2010.
- 3 Adrian Miroiu, *O introducere în Știința Politică. Alegeri, acțiune colectivă și instituții*, Editura Tritonic, București, 2017, p. 23.
- 4 ***, *Jean Bodin (c.1529-1596)*, Internet Encyclopedia of Philosophy. A Peer – Reviewed Academic Resources, <https://iep.utm.edu/jean-bodin/>, (accesat 1.12.2023).
- 5 Luigi Mascilli Migliorini, „Mediterranean Europe plural”, în Sabin Drăguliu și Florin Mitrea (eds.), *Modelul mediteranean și regiunea extinsă a Mării Negre. Confluente politice, economice și culturale*, Editura Ars Docendi, Universitatea din București, 2013, p. 11.
- 6 Pentru cazul românesc, recomand Gheorghe Iacob, „Modernizarea României. Rolul elitelor politice”, în *Xenopoliana*, VI, nr. 1-2, 1998, p. 192.
- 7 Adrian-Paul Iliescu, „Starea științelor politice în România. Gândirea critică – între spiritul academic și spiritul tribal”, în *Observator Cultural*, 24.06.2023, <https://www.observatorcultural.ro/articol/starea-stiintelor-politice-in-romania/>, accesat la 11.01. 2023.
- 8 Gabriel Catalan, „Fondul ISISP”, <http://www.arhivenationale.ro/index.php?lan=0&page=122>, accesat 12.01.2023.
- 9 ARHIVELE NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI
SERVICIUL

JUDEȚEAN IAȘI AL ARHIVELOR NAȚIONALE, „Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă CC al PCR, Sectorul din Iași”, Fond nr. 995, p.5, https://arhivenationale.ro/site/download/arhive_judetene/iasi/Institutul-de-Studii-Istorice-si-Social-Politice-de-pe-langa-C.C.-al-P.C.R.-Sectorul-din-Iasi-1907-1989.pdf, accesat la 1.12.2023.

10 Steliu Lambru, „Academia de Studii Social-Politice „Ștefan Gheorghiu””, *Radio România Internațional*, https://www.rii.ro/ro_ro/academia_de_studii_social_politice_stefan_gheorghiu-20641, accesat la 12.01.2023.

11 Consiliul de Miniștri, *Hotărârea nr. 474/1968 privind unele măsuri referitoare la Academia de științe social-politice Ștefan Gheorghiu de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist Român*, art. 2 și 4, <https://lege5.ro/gratuit/g43tgnzt/hotara-nr-474-1968-privind-unele-masuri-referitoare-la-academia-de-stiinte-social-politice-stefan-gheorghiu-de-pe-linga-comitetul-central-al-partidului-comunist-roman>, accesat 30.11.2023.

12 Cele două variante propuse, într-o formă sintetică prevedeau următoarele: cel propus de președintele în exercițiu Traian Bănescu: pentru a fi declarat câștigător, un candidat trebuia să obțină majoritatea absolută în primul tur de scrutin; dacă nu se obținea majoritatea absolută se organiza al doilea tur de scrutin între primii doi clasați; câștigător era cel declarat cu cel mai mare număr de voturi; se introduceau circumscripții electorale uninominale, adică un singur mandat de deputat sau senator. Proiectul prezentat de Pro

- Democrația și susținut de prim-ministrul în funcție Călin Popescu Tăriceanu: introducerea unui sistem uninominal cu compensare pe liste cu un singur tur de scrutin; jumătate dintre mandate se distribuiau în mod direct la nivelul circumscripțiilor uninominale, celelalte mandate se repartizau la nivelul circumscripției electorale. Raluca Pantazi, „Saga votului uninominal la romani. Cine l-a propus, cine l-a susținut și cum l-au calificat politicienii de-a lungul vremii”, *HotNews.ro*, 14 decembrie 2012, <https://www.hotnews.ro/stiri-alegeri-parlamentare-2012-13814049-saga-votului-uninomial-romani-cine-propus-cine-sustinut-cum-calificat-politicienii-lungul-vremii.htm>, (accesat 29.11.2023).
- ¹³ *** „Avantajele și dezavantajele votului uninominal”, *EuroAvocatura.ro*, 10 martie 2008, http://www.euroavocatura.ro/stiri/519/Avantajele_%C5%9Fi_dezavantaj_ele_votului_uninomial, accesat la 30.11.2023.
- ¹⁴ Emilian Isăilă, „Amintiri din USL cu Ponta, Antonescu și Constantin Dragnea, lăsat în ofsaid de foștii săi șefi politici”, în *Ziare.com*, 15 martie 2018, [tps://ziare.com/victor-ponta/guvern/amintiri-din-usl-cu-ponta-antonescu-si-constantin-dragnea-lasat-in-ofsaid-de-fostii-sai-sefi-politici-1505819](https://ziare.com/victor-ponta/guvern/amintiri-din-usl-cu-ponta-antonescu-si-constantin-dragnea-lasat-in-ofsaid-de-fostii-sai-sefi-politici-1505819), accesat la 2.12.2023.
- ¹⁵ Petre Dobrescu, „Alegeri parlamentare 2012. Tot ceea ce trebuie să știi despre colegiile uninominale”, în *Libertatea*, 16 noiembrie 2012, <https://www.libertatea.ro/stiri/alegeri-parlamentare-2012-tot-ce-trebuie-sa-stii-despre-colegiile-uninominale-817639>, accesat la 2.12.2023.
- ¹⁶ Datele oficial publicate în Monitorul Oficial au fost următoarele: La Camera Deputaților USL a obținut 58,63% dintre voturi, ARD - 16,50%, PP-DD - 13,99%, UDMR - 5,13%. La Senat USL a obținut 60,10%, ARD - 16,70% , PP-DD - 14,65%, UDMR - 5,23%. *** „Rezultatul alegerilor a fost publicat în Monitorul Oficial”, *HotNews.ro*, 14 decembrie 2012, <https://www.hotnews.ro/stiri-alegeri-parlamentare-2012-13814022-biroul-electoral-central-transmis-monitorul-oficial-procesele-verbale-rezultatele-finale-ale-alegerilor-parlamentare.htm>, (accesat 2.12.2023).
- ¹⁷ *Ibidem*.
- ¹⁸ Alexandru Arușilor, „Proiect pentru alegerea primarilor în două tururi, respins definitiv în Camera Deputaților”, *Euronews.Romania*, <https://www.euronews.ro/articole/proiect-pentru-alegerea-primarilor-in-doua-tururi-respins-definitiv-in-camera-dep>, (accesat 2.12.2023), Camera Deputaților, *Pl-x nr. 217/2011, Propunere legislativă pentru modificarea art.97 din Legea nr.267/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale*, https://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?cam=2&idp=11518, (accesat 2.12.2023).

Bibliografie

Lucrări cu caracter general și special

DRĂGULIN, Sabin Daniel, *Istoria gândirii politice românești (1848-1948)*, Editura ProUniversitaria, București, 2010.

MIROU, Adrian, *O introducere în Știința Politică. Alegeri, acțiune colectivă și instituții*, Editura Tritonic, București, 2017.

Documente

ARHIVELE NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI SERVICIUL JUDEȚEAN IAȘI AL ARHIVELOR NAȚIONALE, *Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă CC al PCR, Sectorul din Iași, Fond nr. 995*, <https://arhivelenationale.ro>.

CATALAN, Gabriel, „Fondul ISISP”, <http://www.arhivelenationale.ro>.

Consiliul de Miniștri, *Hotărârea nr. 474/1968 privind unele măsuri referitoare la Academia de științe social-politice Ștefan Gheorghiu de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist Român*, <https://lege5.ro>.

Studii și articole

IACOB, Gheorghe, „Modernizarea României. Rolul elitelor politice”, *Xenopoliana*, VI, nr. 1-2, 1998.

MIGLIORINI, Mascilli Luigi, „Mediterranean Europe”, în Sabin Drăguliu și Florin Mitrea (eds.), *Modelul mediteranean și regiunea extinsă a Mării Negre. Confluențe politice, economice și culturale*, Editura Ars Docendi, Universitatea din București, 2013.

Resurse online

***, *Jean Bodin (c.1529-1596)*, Internet Encyclopedia of Philosophy. A Peer

Reviewed Academic Resources, <https://iep.utm.edu>.

***, „Avantajele și dezavantajele votului uninominal”, *EuroAvocatura.ro*, 10 martie 2008, <http://www.euroavocatura.ro>.

***, „Rezultatul alegerilor a fost publicat în Monitorul Oficial”, *HotNews.ro*, 14 decembrie 2012, <https://www.hotnews.ro>.

ARUȘILOR, Alexandru, „Proiect pentru alegerea primarilor în două tururi, respins definitiv în Camera Deputaților”, *Euronews Romania*, <https://www.euronews.ro>.

Camera Deputaților, *Pl-x nr. 217/2011, Propunere legislativă pentru modificarea art. 97 din Legea nr.267/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale*, <https://www.cddep.ro>.

DOBRESCU, Petre, „Alegeri parlamentare 2012. Tot ceea ce trebuie să știi despre colegiile uninominale”, *Libertatea*, 16 noiembrie 2012, <https://www.libertatea.ro>.

ILIESCU, Adrian-Paul, „Starea științelor politice în România. Gândirea critică – între spiritul academic și spiritul tribal”, *Observator Cultural*, 24.06.2023, <https://www.observatorcultural.ro>.

ISĂILA, Emilian, „Amintiri din USL cu Ponta, Antonescu și Constantin. Dragnea, lăsat în ofsaid de foștii săi șefi politici”, *Ziare.com*, 15 martie 2018, <tps://ziare.com>.

LAMBRU, Steliu, „Academia de Studii Social – Politice „Ștefan Gheorghiu”, *Radio România Internațional*, <https://www.rrr.ro>.

PANTAZI, Raluca, „Saga votului uninominal la romani. Cine l-a propus, cine l-a susținut și cum l-au calificat politicienii de-a lungul vremii”, *HotNews.ro*, 14 decembrie 2012, <https://www.hotnews.ro>.

Motivații și reprezentări ale studenților cu privire la domeniul Științelor Politice în România

[Students' motivations and representations regarding the field of Political Sciences in Romania]

Bogdan GHEORGHITĂ & Sabina-Adina LUCA

Abstract: *A democratic society is based on the existence of institutions, but it also requires the existence of specialists. The latter, in post-communist Romania, were recruited, at first from among former party education teachers or from related fields. Then, students educated in the relevant faculties entered the scene. In this article, we have chosen to discuss political science from the perspective of today's students, who will become tomorrow's political science professionals. The reasons why they choose the field, how they represent their field and its specificities, how their motivation can be sustained during their study programme have been the elements of interest in our approach. The observations and conclusions are based on the answers given by first year Political Science students in Sibiu during the last three academic years. The interaction with the students also gave us the opportunity to reflect on how we could support students' motivation during their studies, but also on the introduction of Political Science as a subject in the curriculum in high schools in Romania.*

Keywords: *students, motivations, generation Z, political science.*

Introducere

Științele Politice au menținut atenția opiniei publice sub mai multe aspecte: fie ca domeniu sau arie de studiu, fie din punct de vedere instituțional, ca prezență în grila de programe a universităților, fie ca domeniu de cercetare, ori ca domeniu pragmatic, cu aplicabilitate în lumea politicului sau a administrativului. După decembrie 1989, au apărut specializări în mai multe centre universitare, deopotrivă la universități din

sistemul public sau la cele din mediul privat. O nouă perspectivă asupra politicului reclama noi specialiști, pregătiți după canoanele societății deschise, capabili să studieze comportamente electorale sau instituțiile și rolul acestora în democrație. În acest sens, s-au pregătit bibliografiile, s-au construit programe analitice și s-au pus bazele unor platforme de diseminare a rezultatelor cercetărilor între specialiști – și ne referim aici la revistele de specialitate și la conferințe sau alte evenimente care au co-

nectat specialiștii. Aceștia, într-o primă fază, au provenit din diferitele domenii cu care științele politice au afinități: sociologie, drept, istorie și economie. Alții – o mică parte – erau foștii profesori din învățământul de profil din comunism. Apoi, pe măsură ce învățământul superior a produs generații noi, treptat, au intrat în scenă cei pregătiți în facultățile de profil ale lumii post-comuniste.

Studiul de față își propune abordarea unui aspect mai puțin discutat în literatura de specialitate de la noi: științele politice din punctul de vedere al celui care devine specialist în domeniu, adică din punctul de vedere al studentului care optează pentru această specializare.

Principalele întrebări de la care am pornit în studiul nostru au fost următoarele:

- care sunt motivele pentru care tinerii optează pentru studiul Științelor Politice în universități;
- ce reprezentări au tinerii față de Științele Politice înainte de a începe cursurile la această specializare;
- care este legătura (dacă există una) dintre caracteristicile Generației Z și opțiunea de a studia Științe Politice;
- care este tipologia motivațiilor tinerilor care optează pentru studiul Științelor Politice.

Scurte repere conceptuale

Rolul motivației în explicarea comportamentului a fost mereu de interes pentru cercetători. În sens larg, motivația se referă la „forțele”

interne sau externe care-l determină pe individ să se mobilizeze spre a adopta un anumit comportament sau pentru a realiza diverse acțiuni. În afară de teoriile clasice asupra motivației – Maslow¹, Herzberg², Vroom³, Adams⁴ și Alderfer⁵ –, ne atrage atenția și teoria funcțională, conform căreia „motivația în muncă este cel mai bine reprezentată ca un proces care implică două sisteme psihologice interdependente: *alegerea scopului* („goal choice”) și *efortul pentru atingerea scopului* („goal striving”)⁶. Nu în ultimul rând, unii autori au fost interesați de studiul motivației în situații limită. Poate cel mai cunoscut exemplu în acest sens este opera lui Viktor Frankl. Psihiatrul austriac⁷ își analizează experiența din timpul petrecut la Auschwitz și conchide că motivația este de o extremă importanță în ceea ce-i privește pe supraviețuitorii lagărelor de concentrare naziste. Atâta vreme cât suntem în căutarea unui sens al propriei vieți, vom găsi motivația de a supraviețui în cele mai grele condiții.

Literatura de specialitate abordează factorii care sunt implicați în procesul de învățare. În general, ne referim la factorii cognitivi (procesarea informațiilor) și la cei afectivi (atitudinea în procesul de învățare sau motivația). Dacă în trecut accentul era pus pe factorii cognitivi în ceea ce privește învățarea, mai ales după 1990, studiile integrează cele două categorii de factori și discută despre orientarea spre scopul perceput al procesului de învățare⁸.

Referindu-ne, de data aceasta, la motivația învățării, constatăm că unele studii au arătat faptul că există o influență directă și puternică a motivației în acumularea de cunoștințe⁹. De altfel, studiul motivației la studenți a preocupat psihologia educației de-a lungul timpului, iar în ultimii ani acesta ocupă un loc important¹⁰. Înțelegerea felului în care motivația afectează performanța academică este importantă și în contextul în care, după finalizarea studiilor, cunoștințele și competențele dezvoltate în anii studenției îi vor ajuta pe cei care aplică pentru diferite locuri de muncă în domeniu să-și crească rata de succes. Într-un anumit sens, motivația îi face pe studenți să se îndrepte spre un anumit domeniu, dar și susține acumularea cunoștințelor și efortul de pregătire din timpul anilor. Psihologia pozitivă¹¹ s-a interesat de rolul factorilor implicați în dezvoltarea și-n bunăstarea indivizilor. Emoțiile pozitive joacă un rol important din acest punct de vedere. Momentele în care individul experimentează astfel de emoții – bucuria ori interesul – sunt momentele în care, individul nefiind chinuit de emoții negative¹² – anxietate sau tristețe –, acumulările lui cognitive cresc și, mai mult decât atât, contribuind la o mai mare satisfacție cu viața, au darul de a-l plasa în starea de *flow*¹³, o stare de concentrare maximă, de imersiune completă în activitatea pe care o face, o stare în care trecerea timpului nu mai e conștientizată.

Pare a fi un loc comun azi faptul că motivația este un ingredient nece-

sar în procesul de învățare. Unele studii disting între factorii motivatori interni și externi în ceea ce privește învățarea¹⁴, în contexte educaționale specifice, cum ar fi sistemul educațional suedez. Altele, concluzionează că studenții vor valoriza ceea ce vor învăța, printre altele, dacă ceea ce studiază este de interes personal¹⁵.

În ultima vreme, devine tot mai evidentă diferențierea între diferitele generații. Milenialii, Generația Z sau, mai nou, Generația Alpha sunt denumiri pentru ceea ce sociologii sau specialiștii în HR consideră a fi o colecție sau categorie de indivizi de vârstă asemănătoare, cu caracteristici comune, cu așteptări și cadre de interacțiune foarte asemănătoare, generate de felul în care au crescut, s-au socializat și, de asemenea, de evenimentele care au influențat economic, social, politic, cultural sau tehnologic respectiva categorie. Vorbim astăzi despre „nativii digitali”, adică despre cei care au crescut folosind de la vârste fragede tehnologii și dispozitive cum ar fi telefoanele smart și tabletele. Acest fapt generează asemănări importante în ceea ce privește reprezentanții unei aceleiași generații. În mod evident, există și asemănări între generații, de acest lucru fiind responsabil procesul de socializare. La fel, trebuie să menționăm și faptul că nu există un numitor comun cu privire la periodizarea generațiilor. Ca orice periodizare, avem de a face și aici cu unele controverse cu privire la momentul de la care putem considera că începe o generație. Nu e scopul articolului de față să explorăm mai mult

această chestiune. De altfel, un articol care privește relația dintre manageri și angajați punctează foarte bine aceste periodizări și cadre de interacțiune și descrie diferențierile dintre generații, cu aplicabilitate pe România¹⁶.

Suportul motivațional care stă în spatele comportamentelor noastre este determinat și de reprezentările pe care le avem despre lume. Studiul reprezentărilor sociale a făcut progrese rapide în a doua parte a secolului trecut. Atribuind paternitatea conceptului lui Durkheim, Serge Moscovici consideră că reprezentările sociale sunt „fenomene specifice în legătură cu un anumit mod de înțelegere și de comunicare – un mod care creează atât realitatea, cât și simțul comun”¹⁷. Pe lângă lucrările de pionierat ale lui Moscovici în ceea ce privește reprezentările sociale, o serie de autori au abordat dimensiunile conceptului și au clarificat faptul că reprezentările conferă semnificații obiectului acesteia¹⁸. Alții au accentuat caracterul deopotrivă informativ și explicativ al reprezentărilor sociale¹⁹. Rolul acestora este foarte important pentru că reprezentările noastre despre realitate generează interacțiuni și construiesc tipare de interpretare cu privire la realitate. Tocmai de aceea, în abordarea psihologiei sociale, unii autori conferă reprezentărilor sociale poziția centrală în arhitectura conceptuală a domeniului, acestea fiind noțiunea cheie prin excelență²⁰.

Datele: Motivații și reprezentări cu privire la Științele Politice

Pentru studiul de față, ne-a interesat care sunt pârghiile care țin de alegerea scopului la studenți, respectiv intenția de a studia Științe Politice. Întrebați fiind de ce au optat pentru specializarea de licență Științe Politice (aflați în primele zile de cursuri la specializarea Științe Politice din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu), studenții au oferit răspunsuri pe cât de interesante, pe atât de variate. Menționăm că este vorba de un eșantion de disponibilitate, format din 43 de studenți înmatriculați în anul I de studii, în anii universitari 2021/2022, 2022/2023 și 2023/2024. Întrebările le-au fost puse în primele întâlniri de la curs. Eșantionul nu este reprezentativ, iar scopul pe care ni-l propunem este, mai degrabă, lansarea unei discuții în jurul acestei chestiuni. În viitor, o cercetare desfășurată la nivel național ar putea oferi mai multe detalii și reprezentativitate. Până atunci, intenția din acest articol este aceea de a discuta existența unei tipologii în ceea ce privește motivațiile pentru care adolescenții din România aleg să studieze acest domeniu.

În unele răspunsuri apare latura instrumentală a acestui domeniu, în sensul că studenții își doresc să facă lucruri pentru a schimba lumea în care trăiesc, pentru a interveni la nivelul societății și, prin urmare, au nevoie de instrumente specifice: „*Am ales Științele Politice pentru ca să pot schimba ceva la lumea în care trăim*”; „...mi-aș dori să pot contri-

bui la mersul lucrurilor spre mai bine”. E de mult cunoscută opinia, atât la nivelul sondajelor, dar și în discuțiile zilnice, că există o nemulțumire generală cu privire la felul în care „merg lucrurile” în România, ca să preluăm o parte din întrebarea folosită în sondajele politice. Unii dintre studenți vin către domeniul Științelor Politice cu această dorință, aceea de a schimba lucrurile în bine. Să-i numim „activiștii generici”. Avântul inițial poate scădea, dacă nu sunt conștientizate pârgھیile corecte de interacțiune la nivel politic. Cu alte cuvinte, deși stocul informațional despre politică în general și despre științele politice crește de-a lungul anilor de studii, din punct de vedere afectiv, dacă dorința de implicare nu va fi satisfăcută, această categorie de studenți ar putea rămâne în zona unui „idealism frustrant”.

Unii studenți au ca motivație comunitatea din care provin și faptul că, după terminarea facultății, își doresc să se întoarcă acasă și să facă lucruri pentru oamenii de acolo: „Am venit la Științe Politice ca să pot face lucruri pentru locul din care vin eu și în care se trăiește destul de rău, oamenii sunt săraci”; „...îmi doresc să lucrez în primărie și să pot face lucruri pentru oameni”. O sub-categorie a celor care vin cu gândul că Științele Politice le vor aduce cunoștințele și posibilitatea implicării sunt aceștia. Ei sunt „activiștii specifici”. Aceștia par a fi motivați de dorința de implicare la nivelul propriei comunități și nu-și propun să folosească cunoștințele și competențele acumulate

în anii de studii pentru scopuri generale. „Mai binele” pe care speră să-l ofere după absolvirea cursurilor se referă la comunități mici, precis identificate și e posibil să se datoreze această motivație și orizontului relativ îngust pe care l-au experimentat anterior. E de urmărit dacă perspectiva se păstrează până la finalul anilor de studii sau dacă, dimpotrivă, în urma dezvoltării orizontului, aceștia nu vor fi cumva tentați să își dorească să se implice la un nivel mai înalt.

Alți studenți au o abordare mai axiologică și atrag atenția asupra unor aspecte care nu ar trebui neglijate la nivelul societății. Să-i numim „activiștii sociali”. Într-un anume sens, acest aspect se suprapune peste caracteristicile Generației Z, care, printre altele, este puternic înclinată către toleranță socială, către solidaritate, către echitate sau meritocrație. Iar în acest context, studiul Științelor Politice poate să facă diferența: „Vreau să pot face ceva ca să schimb mentalitatea oamenilor, să fie mai buni unii cu alții”; „...Mi-ar plăcea să-mi deschid un ONG după ce termin facultatea și să-i pot ajuta pe cei în nevoie, de exemplu pe femeile și copiii abuzați”. Menționăm că Generația Z corespunde celor născuți între 1997 și 2012, respectiv au astăzi între 11 și 26 de ani. Așa cum arată unele studii empirice actuale²¹ „Generația Z este mai empatică”, „Generația Z poate fi mai atentă și mai ușor de activat prin mesaje de tip Corporate Social Responsibility (CSR) și mai dornică să doneze sau să se implice în cauze sociale”. Din acest punct de

vedere, pare că există o concordanță între interesul pentru domeniul Științelor Politice și tabloul general al Generației Z.

Există o categorie a tinerilor pentru care nu e clară menirea programului de licență Științe Politice. Neștiind că la finalizarea studiilor vor deveni analiști politici sau consultanți politici (ca să notăm aici doar două dintre posibilități), unii tineri își imaginează că, la absolvire, vor fi politicieni. Unii dintre ei au ca motivație pentru studiul Științelor Politice dorința de a avansa în politică sau de a dobândi funcții importante în stat sau în administrația locală: „*M-am hotărât să vin la Științe politice pentru că vreau să ajung prim-ministru*”; „*Știu că e cam devreme, dar aș vrea să fiu președinte*”; „*...Îmi doresc să devin primar la mine în comună*”. Să numim această categorie „instrumentaliști politici”. Aceștia vin către programul de studii Științe Politice cu un scop precis, iar acesta este strict instrumental. Nu folosesc, în prezentarea motivațiilor, elemente de natură să ne ducă cu gândul că funcțiile sau pozițiile specificate sunt dorite pentru a le folosi în interesul binelui general. Cu alte cuvinte, cel mai probabil, motivația este cantonată în registrul instrumental. Funcția sau poziția dorite sunt doar mijloace pentru a câștiga bani, pentru a deține o poziție de putere asupra celorlalți, și, deci, pentru a atinge interese personale. Pot fi, în acest caz, explicații legate de frustrări personale sau de o strategie de viață menită să atingă succesul așa cum îl văd respectivii, la mo-

mentul acesta al vieții. Desigur, o strategie facilă de a reuși în „lumea socială” a României de astăzi.

Există și o categorie de studenți care nu au avut o motivație intrinsecă, ci una extrinsecă. Au fost trimiși la această specializare de către părinți („*Părinții m-au îndemnat să vin aici*”), au obținut un loc bugetat sau le-a povestit un prieten că „*sunt în regulă cursurile și examenele*”. Să îi numim pe aceștia „oportuniști educaționali”. Unii își doresc doar să fie înmatriculați undeva, aproape că nu contează unde, dar să fie în „rând cu ceilalți”. Alții folosesc admiterea ca pe o rampă către o viață studentească frumoasă, cu distracții și petreceri, sau pentru a putea pleca de acasă și pentru a se angaja. Facultatea este doar contextul în care pot face astfel de lucruri. Interesul pentru educație nu este unul ridicat, în cele mai multe din cazuri, deoarece, dacă nu cumva apare entuziasmul generat de descoperirile intelectuale, aceștia doar își propun să promoveze examenele cu note minime. Își îndeplinesc doar minimal obligațiile prevăzute de fișele disciplinelor și sunt cei cu risc de abandon ridicat.

Iată, așadar, că tinerii își reprezintă într-un mod foarte variat domeniul Științelor politice, de la o rampă de lansare către funcții politice și administrative, la un instrument principal al schimbării sau al intervenției la nivel local sau național, așadar, pe zona de politici publice. Cu siguranță, reprezentările lor despre domeniu structurează și comportamentele acestora. Un studiu extins ar pu-

tea încerca identificarea registrului mai larg al reprezentărilor cu privire la domeniu, dar și modalitatea în care acestea determină interacțiunile dintre adolescenți.

Ticu Constantin, Elena-Irina Macovei, Alina Orzan și Veronica Nechita²², evidențiind diferența dintre implicarea motivațională și persistența motivațională, susțin că „implicarea motivațională (dispoziția persoanei de a fi atras, a intenționa, a accepta sau a tinde spre atingerea unor obiective) asigură componenta calitativă și adaptativă a motivației, în timp ce persistența motivațională (capacitatea unei persoane de a persevera comportamental și motivațional în efortul spre atingerea unor obiective ambițioase) asigură componenta cantitativă, nucleul stabil al motivației individuale”. Din această perspectivă, ar fi interesant să fie urmărit parcursul în carieră al actualilor studenți din anul întâi, pentru a putea fi surprinsă componenta de persistență motivațională, pentru a vedea dacă motivele care i-au determinat să aleagă Științele politice ca domeniu de studiu universitar, au continuat să le direcționeze parcursul după finalizarea studiilor și după ani buni de exercitare a profesiei. Desigur, pentru acest lucru este necesar să se realizeze un studiu longitudinal, pe parcursul căruia componenta eșantionului să rămână aceeași. În acest mod se va vedea concordanța dintre alegerea scopului și efortul depus pentru atingerea lui, aspect punctat mai sus.

Tipologia motivațiilor tinerilor de a studia Științe Politice – un cadru de interpretare

Date fiind motivațiile cu care tinerii vin să studieze la programul de licență Științe Politice, am încercat să realizăm o tipologie a acestora, conștienți fiind că ar necesita o validare printr-o metodă de cercetare cantitativă (din partea noastră sau din partea altor cercetători interesați de această temă). Așa cum am afirmat și mai sus, scopul articolului de față este acela de a genera o discuție cu privire la motivații și la tipologia studenților pornind de la acestea.

1. motivații social-axiologice (dorința de a schimba mentalități, de a-i face pe ceilalți mai toleranți, mai solidari). Acestea sunt specifice „activiștilor sociali”;
2. motivații idealist-generale (dorința de a schimba lumea, societatea). Acestea îi caracterizează pe „activiștii generici”;
3. motivații idealist-specifice (dorința de a face lucruri pentru o comunitate sau alta, de a crea politici publice sau de activa într-o asociație prin care să-i ajute pe ceilalți). Le sunt proprii „activiștilor specifici”;
4. motivații instrumental-politice (dorința de a accede pe diverse niveluri politice sau de a deține diferite funcții politice sau administrative). Îi regăsim aici pe „instrumentaliștii politici”;
5. motivații instrumental-educative (obținerea de locuri bugetate sau de diplome, alegerea

făcută la îndemnul părinților sau al prietenilor). Îi caracterizează pe „oportuniștii educaționali”.

Motivațiile studenților de la Științe Politice ar putea fi așezate, într-un viitor studiu național, în siajul motivațiilor generale ale studenților din România. Este evidentă specificitatea acestui domeniu, cum este evidentă și confuzia pe care o fac uneori studenții care aleg acest program de studii. Cu toate acestea, există suficienți adolescenți care sunt interesați de studiul Științelor Politice având o perspectivă clară cu privire la ceea ce își doresc să facă. Uneori, aceștia sunt mânați de dorința de a realiza lucruri pentru binele comun. Își doresc să schimbe lumea din jurul lor. Pot fi suspectați de idealism, dar, de cele mai multe ori, pe aceștia din urmă îi găsim în diferitele ONG-uri, instituții politice și administrative locale sau naționale, după ce finalizează studiile. Inserția pe piața forței de muncă nu este ușoară în acest domeniu. Cu atât mai mult e de remarcat tenacitatea și perseverența lor. Aceștia sunt caracterizați de ceea ce Angela Duckworth numea Gritt²³, o îmbinare a pasiunii pentru ceea ce faci cu perseverența. În lipsa oricăreia dintre cele două, succesul pe termen lung e mult mai greu de obținut.

Prin urmare, nu „idealismul” este problema, ci lipsa scopurilor și sensului care îi amenință pe studenți, pe parcursul anilor de studii. Aceștia pot fi cei mai periculoși factori ce contribuie la pierderea motivației de a studia pe parcursul programului de licență. Așa cum dovedesc studiile,

înțelegerea scopurilor (de ce învăț ceea ce învăț) reprezintă un element extrem de important al satisfacției cu educația/învățarea. Iar acest lucru nu e valabil doar pentru domeniul educațional. Unele argumente popularizate în literatura de dezvoltare personală de azi, folosesc cu succes argumente din zona psihologiei sau/si biologiei pentru a demonstra importanța conștientizării scopului pentru eficiența organizațională în cazul leadership-ului, de exemplu²⁴.

Punctăm și faptul că studenții de la Științe Politice vor intra pe piața forței de muncă unde vor trebui să facă față provocărilor de tot felul. Competențele transversale necesare într-o lume în continuă dinamică, competențe despre care sistemul universitar românesc discută apăsător de ani buni, încep tocmai cu înțelegerea scopurilor pentru care ne pregătim, în diferitele domenii de studii. Competențele transversale, aceste achiziții valorice și atitudinale sunt menționate constant de către angajatori, în discuțiile cu mediul academic, ca fiind încă de dezvoltat în ceea ce-i privește pe noii angajați.

La final, o idee la care putem reflecta în contextul articolului de față. Societatea deschisă, în termenii lui Popper²⁵, presupune profesioniști ai disciplinei, motivați și bine pregătiți, alături de instituții. Dar presupune și cetățeni care să înțeleagă, să știe, să se implice activ în treburile cetății. În lipsa acestora, degradarea politicului va fi un fapt firesc. Este cumva cert că, în orice societate există și indivizi cărora le lipsește motivația pentru

participarea politică. Ei iau mai mult în calcul riscurile și costurile implicării lor în acțiuni politice, decât avantajele sau alternativele²⁶. În acest context, introducerea Științelor Politice ca disciplină de studiu în liceele din România, cu o programă elaborată de specialiști, ar fi un pas firesc, care poate ar ajuta la procesul de conștientizare a importanței politicii. Într-un alt studiu am abordat felul în care Științele Politice s-au dezvoltat timp de trei decenii în România²⁷, iar un astfel de pas ar constitui o recunoaștere a progreselor în profesionalizarea domeniului. Și acest lucru ar fi de ajutor pentru studenții de la toate specializările, dar și pentru cetățenii democrației noastre.

Concluzii

Un domeniu de studiu este jalonat de teoriile, conceptele și paradigmele explicative cu care operează. Dar, fără îndoială, este tributari și specialiștilor sau, profesioniștilor disciplinei, cei care, în contexte concrete, interpretează și re-construiesc permanent instrumentarul disciplinei.

Note

- 1 Abraham Maslow, „A theory of human motivation”, *Psychological Review*, Nr. 50, 1943, pp. 370-396.
- 2 Frederick Herzberg, Bernard Mausner, Barbara Bloch Snyderman, in *The Motivation to Work*, Wiley, New York, 1959.
- 3 Victor H. Vroom, *Work and Motivation*, Wiley, New York, 1964.

Ne-am propus, în acest articol, să explorăm motivațiile și reprezentările viitorilor profesioniști ai disciplinei, studenții la Științe Politice. Folosind răspunsurile oferite de o parte din studenții anului I din ultimii trei ani universitari (2021-2023), de la Științe Politice din Sibiu, am identificat cinci categorii de studenți și, pe cale de consecință, cinci tipuri de motivații cu privire la studiul Științelor Politice.

Limitele unei astfel de abordări sunt evidente, dar considerăm că o extindere a studiului la nivel național ar putea oferi o perspectivă nouă, proaspătă cu privire la motivațiile alegerii unui domeniu de studiu în general, în România de azi.

Pe de altă parte, ar fi de menționat că realizarea unei astfel de tipologie și, mai ales, identificarea spectrului motivațional, poate clarifica și „lumea socială” din care provin studenții, cu caracteristicile sale. Felul în care ne reprezentăm lumea spune ceva despre valorile și atitudinile noastre. De unde să începem o astfel de radiografie, dacă nu chiar de la cei care vor deveni profesioniștii de mâine ai Științelor Politice?

- 4 J. Stacy Adams, „Inequity in social exchange”, in *Advances in Experimental Social Psychology*, L. Berkowitz (Ed.), Vol. 2, New York, Academic Press, 1965, pp. 267-299.
- 5 Clayton P. Alderfer, „An empirical test of a new theory of human needs”, in *Organizational Behavior and Human Performance*, Volumul 4, 1969, pp. 142-175.

- ⁶ Ticu Constantin, *Evaluarea psihologică a personalului*, Editura Polirom, Iași, 2004.
- ⁷ Viktor Frankl, *Omul în căutarea sensului vieții*, Versant, 2018.
- ⁸ Carole Ames, „Classrooms: Goals, Structures, and Student Motivation”, in *Journal of Educational Psychology*, vol. 84, nr. 3, 1992, http://groups.jyu.fi/sporticus/lahteet/LAHDE_17.pdf, accesat pe 20 noiembrie 2023.
- ⁹ S. M. Glynn, G. Taasoobshirazi, P. Brickman, „Nonscience majors learning science: A theoretical model of motivation”, in *Journal of Research in Science Teaching*, 44(8), 2007, pp. 1088–1107, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/tea.20181>, accesat pe 20 noiembrie 2023.
- ¹⁰ Paul R. Pintrich, „A Motivational Science Perspective on the Role of Student Motivation in Learning and Teaching Contexts”, in *Journal of Educational Psychology*, vol. 93, nr. 4, 2003, <https://tlc.iitm.ac.in/PDF/Student%20motivation.pdf>, accesat pe 20 noiembrie 2023.
- ¹¹ Martin E.P. Seligman, Mihaly Csikszentmihalyi, „Positive psychology: An introduction”, in *American Psychologist*, Nr. 55, 2000, pp. 5-14, <https://letstalkhelps.com/digiwerx-media/2020/10/seligman-2000-positive.pdf>, accesat pe 20 noiembrie 2023.
- ¹² B. Fredrickson, „The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions”, in *American Psychologist*, nr. 56, 2002, pp. 218-226, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3122271/>, accesat la 20 noiembrie 2023.
- ¹³ Mihaly Csikszentmihalyi, *The Psychology of Optimal Experience*, Harper Collins Publishers, 2008.
- ¹⁴ Lena Boström, Göran Bostedt, „What about Study Motivation? Students and Teachers’ Perspectives on What Affects Study Motivation”, in *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research* Vol. 19, Nr. 8, 2020, pp. 40-59, <https://ijlter.myres.net/index.php/ijlter/article/view/261/262>, accesat pe 20 noiembrie 2023.
- ¹⁵ Martin V. Covington, Kimberly J. Mueller, „Intrinsic Versus Extrinsic Motivation: An Approach/Avoidance Reformulation”, in *Educational Psychology Review*, Vol. 13, Nr. 2, 2001, <http://www.dl.edi-info.ir/Intrinsic%20Versus%20Extrinsic%20Motivation,%20An%20approach%20Avoidance%20Reformulation.pdf>, accesat pe 20 noiembrie 2023.
- ¹⁶ Sergiu-Lucian Raiu, „Generațiile X, Y și Z pe piața muncii. Caracteristici specifice, strategii de implicare în învățarea activă și abordări ale relației managerilor cu angajații”, în *Sociologie românească*, vol. 19, pp. 81-121, 2021, <https://revistasociologieromaneasca.ro/sr/article/view/1735/1657>, accesat pe 20 noiembrie 2023.
- ¹⁷ Serge Moscovici, „Fenomenul reprezentărilor sociale”, în Adrian Neculau (coord.), *Psihologia câmpului social: reprezentările sociale*, Editura Polirom, Iași, 1997, p. 30.
- ¹⁸ Denise Jodelet, „Reprezentările sociale, un domeniu în expansiune”, în Adrian Neculau (coord.), *op. cit.*, p. 95.
- ¹⁹ Jean-Claude Abric, „Reprezentările sociale: aspecte teoretice”, în Adrian Neculau (coord.), *op. cit.*, p. 113.
- ²⁰ Willem Doise, Augusto Palmonari, „Caracteristici ale reprezentărilor

- sociale”, în Adrian Neculau (coord.), *op. cit.*.
- ²¹ Traian Năstase, *Psihologia generației z, 18-25 ani. 5 recomandări în comunicarea cu tinerii*, 2019, <https://traianastase.ro/psihologia-generatiei-z-18-25-ani-5-recomandari-in-comunicarea-cu-tinerii/>, accesat pe 11 noiembrie 2023.
- ²² Ticu Constantin, Elena-Irina Macovei, Alina Orzan, Veronica Nechita, „Implicarea motivațională; operaționalizare și primele studii de validare a unei scale standardizate”, în *Analele Științifice ale Universității „Ioan Cuza” din Iași*, tomul XVII, 2008.
- ²³ Angela Duckworth, *Gritt. Puterea pasiunii și a perseverenței*, Editura Publica, București, 2016.
- ²⁴ Simon Sinek, *Începe cu de ce*, Editura Publica, București, 2018
- ²⁵ Karl R. Popper, *Societatea deschisă și dușmanii ei*, Editura Humanitas, București, 2017.
- ²⁶ Sabina-Adina Luca, „Tinerii între implicare și non-implicare politică și electorală. Mecanisme psihosociologice”, în Sabina-Adina Luca (ed.) *Alegeri, alegători și aleși în România: 2004-2009*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Sibiu, 2011.
- ²⁷ Dragoș Dragoman, Bogdan Gheorghită, „Structuring Political Science in Romania: A Brief Overview”, *Studia Politica, Romanian Political Science Review*, Nr. 2, 2021.

Bibliografie

- ABRIC, Jean-Claude, „Reprezentările sociale: aspecte teoretice”, în Adrian Neculau (coord.), *Psihologia câmpului social: reprezentările sociale*, Editura Polirom, Iași, 1997.
- ADAMS, J. Stacy, „Inequity in social exchange”, in *Advances in Experimental Social Psychology*, L. Berkowitz (Ed.), Volumul 2, New York, Academic Press, 1965.
- AMES, Carole, „Classrooms: Goals, Structures, and Student Motivation”, in *Journal of Educational Psychology*, vol. 84, nr. 3, 1992, pp. 261-271.
- ALDERFER, Clayton P., „An empirical test of a new theory of human needs”, in *Organizational Behavior and Human Performance*, Volumul 4, 1969.
- BOSTRÖM, Lena, BOSTEDT, Göran, „What about Study Motivation? Students and Teachers’ Perspectives on What Affects Study Motivation”, in *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, Vol. 19, Nr. 8, 2020.
- CONSTANTIN, Ticu, *Evaluarea psihologică a personalului*, Editura Polirom, Iași, 2004.
- CONSTANTIN, Ticu, MACOVEI, Elena-Irina, ORZAN, Alina, NECHITA, Veronica, „Implicarea motivațională; operaționalizare și primele studii de validare a unei scale standardizate”, în *Analele Științifice ale Universității „Ioan Cuza” din Iași*, tomul XVII, 2008.
- COVINGTON, Martin V., MUELLER, Kimberly J., „Intrinsic Versus Extrinsic Motivation: An Approach/Avoidance Reformulation”, in *Educational Psychology Review*, Vol. 13, Nr. 2, 2001.
- DOISE, Willem, PALMONARI, Augusto, „Caracteristici ale reprezentărilor sociale”, în *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Editura Polirom, Iași, 1996.

- DRAGOMAN, Dragoș, GHEORGHITĂ, Bogdan, „Structuring Political Science in Romania: A Brief Overview”, in *Studia Politica, Romanian Political Science Review*, Nr. 2, 2021.
- DUCKWORTH, Angela, *Gritt. Puterea pasiunii și a perseverenței*, Editura Publica, București, 2016.
- FRANKL, Viktor, *Omul în căutarea sensului vieții*, Editura Versant, 2018.
- FREDRICKSON, B. „The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions”, in *American Psychologist*, nr. 56, 2002, pp. 218-226.
- GLYNN, S.M., TAASOBSHIRAZI, G., BRICKMAN, P., „Nonscience majors learning science: A theoretical model of motivation”, in *Journal of Research in Science Teaching*, 44(8), 2007, pp. 1088-1107.
- HERZBERG, Herzberg, MAUSNER, Bernard, SNYDERMAN, Barbara Bloch, *The Motivation to Work*, Editura Wiley, New York, 1959.
- JODELET, Denise, „Reprezentările sociale, un domeniu în expansiune”, în Adrian Neculau (coord.), *Psihologia câmpului social: reprezentările sociale*, Editura Polirom, Iași, 1997.
- LUCA, Sabina-Adina, „Tinerii între implicare și non-implicare politică și electorală. Mecanisme psihosociologice”, în Luca, Sabina-Adina (ed.), in *Alegeri, alegători și aleși în România: 2004-2009*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Sibiu, 2011.
- MASLOW, Abraham, „A theory of human motivation”, *Psychological Review*, Nr. 50, 1943.
- MOSCOVICI, Serge, „Fenomenul reprezentărilor sociale”, în Adrian Neculau (coord.), *Psihologia câmpului social: reprezentările sociale*, Editura Polirom, Iași, 1997.
- PINTRICH, Paul R. „A Motivational Science Perspective on the Role of Student Motivation in Learning and Teaching Contexts”, *Journal of Educational Psychology*, vol. 93, nr. 4, 2003, pp. 667-686.
- Popper, Karl R., *Societatea deschisă și dușmanii ei*, Editura Humanitas, București, 2017.
- RAIU, Sergiu-Lucian, „Generațiile X, Y și Z pe piața muncii. Caracteristici specifice, strategii de implicare în învățarea activă și abordări ale relației managerilor cu angajații”, *Sociologie românească*, vol. 19, 2021, pp. 81-121.
- SELIGMAN, Martin E. P., CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly, „Positive psychology: An introduction”, in *American Psychologist*, Nr. 55, 2000, pp. 5-14.
- SINEK, Simon, *Începe cu de ce*, Editura Publica, București, 2018.
- VROOM, Victor H., *Work and Motivation*. Editura Wiley, New York, 1964.

Resurse electronice

- NĂSTASE, Traian, *Psihologia generației z, 18-25 ani. 5 recomandări în comunicarea cu tinerii*, 2019, <https://traianastase.ro>

**Deschideri pentru o analiză longitudinală periodică
a dinamicii progresismului de secol XXI¹
în cercetarea politologică**

**[Contributions for a Periodic Longitudinal Analysis of the
Dynamics of 21st-Century Progressivism
in Political Science]**

Tudor PITULAC

Abstract: *Accelerating social and political transformations, along with the expanded access to information show just cause for questioning the current status of political science. Of the many ways the subject can be treated, I have chosen one circumscribed by the reflex I have developed in recent years of openly reacting against the noxious 21st-century progressivism.*

My hypothesis is formulated as follows: in the last 5 years, the progressivist infusion of political science discourse has increased. Investigating the validity of the hypothesis, I provide readers with benchmarks for constructing their own answers to questions worth revisiting periodically, such as: How large is the infused area, from the thematic perspective?, or How deep is the damage?

For testing, we carried out a literature review, considering the years 2019 and 2023. Specifically, we analysed the most important 5 political science journals in the world, as ranked by Google Scholar based on the h5-index and h5-median criteria, using 131 keywords, which appeared 328 times in the titles of 225 articles out of 1107 examined.

To carry out the approach, we used a mix of interpretative methods, completing with a quantitative analysis.

Adding to the central focus: we advanced the term progrecratism, denoting the manner in which progressivism believes that democracy should look in their strongly ideologized sense; and we found that, access to progressive articles is a bit easier than access to the others, considering the 225 articles that we selected. The investigation's result confirmed our hypothesis. Moreover, the disconcerting fact that the topic "progressivism" is missing from all the consulted publications also shows its oppressive influence. Without being named, it is either promoted, avoided, or, rarely and only in an indirect manner, combated. It is the-word-that-should-never-be-written.

The bottom line is that unless there is a strong and explicit anti-progressive backlash from as many political scientists as possible who do not embrace 21st-century progressivism, it will continue to infuse political science discourse increasingly. As a consequence of not assuming freedom of personal, civic and

academic expression, the area in which meaningful discourse will be able to be exhibited freely would narrow down further, ending in being tolerated only in petty political science vivariums.

Keywords: *progressivism, literature review, political science research.*

Partea I-a

Abordăm această primă parte raportându-ne la o structură care include conturarea universului de discurs, formularea ipotezei, o strategie privind datele și una referitoare la demers.

Accelerarea prefacerilor sociale și politice, împreună cu multiplicarea canalelor de comunicare și cu accesul extins la informație justifică interogația referitoare la statutul actual al științelor politice. Dintre multiplele modalități în care poate fi tratat subiectul, am ales una circumscrisă reflexului pe care l-am dezvoltat în ultimii ani, de a reacționa deschis împotriva nocivului progresism de secol XXI, care macină inclusiv științele politice de aproape un sfert de secol.

Ipoteza noastră este formulată astfel: în ultimii 5 ani, infuzarea progresistă a discursului politologic înregistrează o tendință crescătoare. Investigând validitatea ipotezei, oferim cititorilor repere pentru construirea propriilor răspunsuri la întrebări care

merită revizitate periodic, cum ar fi: cât de întinsă este zona infuzată, din perspectiva tematicilor? Cât de profundă este afectarea?

Pentru a verifica ipoteza, am realizat un demers de trecere în revistă a literaturii. Mai exact, ne-am concentrat pe o analiză a periodicelor de specialitate. Ca reacție la întrebarea: *What is the top political science journal?*², la sfârșitul lunii iunie 2023, scholar.google.com³ ne-a livrat un număr de 20 de titluri (Figura 1), într-o listă ierarhizată pe baza criteriilor h5-index și h5-median, create de *Google Scholar*, având drept reper fundamental numărul citărilor.

h5-index este cel mai mare număr h calculat astfel încât h articole publicate în ultimii 5 ani au cel puțin h citări fiecare. Astfel, un h5-index de valoare 60 indică faptul că o revistă a publicat în ultimii 5 ani 60 de articole care au fost citate fiecare de câte cel puțin 60 de ori. Pe baza h5-index se calculează h5-median. Acesta măsoară mediana valorii citărilor pentru h număr de citări⁴.

	Publication	<u>h5-index</u>	<u>h5-median</u>
1.	American Political Science Review	73	126
2.	American Journal of Political Science	68	108
3.	Journal of European Public Policy	67	115
4.	The Journal of Politics	65	92
5.	British Journal of Political Science	62	84
6.	Comparative Political Studies	58	80
7.	Annual Review of Political Science	54	93
8.	West European Politics	51	78
9.	JCMS: Journal of Common Market Studies	48	72
10.	European Journal of Political Research	46	77
11.	Political Behavior	46	67
12.	Journal of Democracy	45	85
13.	Perspectives on Politics	45	72
14.	Democratization	45	65
15.	Political Analysis	44	85
16.	Political Science Research and Methods	42	69
17.	Party Politics	41	63
18.	Political Studies	40	57
19.	Governance	38	57
20.	Politics and Governance	37	51

Figura 1: Ierarhia globală *Google Scholar* a jurnalelor științelor politice

Considerații și reasezări metodologice

În varianta inițială, metodologia prevedea selectarea aleatorie a 5 reviste prezente în listă, urmând a fi analizate toate articolele publicate în fiecare dintre ele în anii 2019-2023. Examinarea presupune gruparea cuvintelor-cheie care se doresc monopolizate (impunându-se prin violență simbolică o manieră-tip de abordare ideologizată) de reprezentanți ai progresismului de secol XXI pentru conturarea unui univers al discursului care să încorseteze fără excepție. Apariția oricărui termen din acea listă

în titlul sau în rezumatul unui articol îl introduce pe acesta din urmă pe lista celor care urmează să fie parcurse într-o lectură rapidă, pentru a decela dacă a fost sau nu redactat de pe poziția progresismului de secol XXI.

Pentru fiecare publicație și pentru fiecare an se contabilizează numărul articolelor selectate pentru analiză. În urma lecturării, s-a înregistrat numărul lucrărilor redactate din perspectivă progresistă. Acest indice s-a raportat la numărul total al articolelor din fiecare an. Aranjarea într-o serie temporală a tuturor valorilor rezultate a permis sesizarea dinamicii infuzării

progresiste a discursului politologic, pentru verificarea validității ipotezei conform căreia fenomenul este în creștere.

Pentru accesarea publicațiilor am ales biblioteca „Trinity College” Dublin. În calitate de cadru didactic universitar neafiliat acestei instituții, am obținut acces la bibliotecă doar pentru perioada vacanței de vară (iulie-septembrie 2023). Având în vedere că data limită de predare a articolului către coordonatorul numărului revistei era 15 noiembrie 2023, iar redactarea necesita o perioadă de 5-6 săptămâni, documentarea oricum nu putea depăși finalul lunii septembrie.

Prima publicație din lista celor 5 selectate aleatoriu a fost *American Journal of Political Science*, care este a doua cea mai influentă revistă în domeniu din lume, conform criteriilor *Google Scholar*. Urmând metodologia inițială, pentru această revistă am parcurs integral articolele selectate pentru toți anii vizați (2019-2023).

A doua publicație în lista celor 5 selectate aleatoriu a fost *The Journal of Politics*, a patra cea mai influentă revistă conform criteriilor *Google Scholar*. După ce am parcurs primele două numere din 2019, după jumătatea lunii iulie am fost nevoit să părăsesc intempestiv Irlanda pentru 7 săptămâni, interval în care am fost în imposibilitatea de a continua documentarea în orice formă. În alte condiții, am fi preferat amânarea finalizării articolului, pentru a respecta integral metodologia inițială. Cum însă asumam data limită aferentă

numărului tematic, în afara căruia oricum relevanța subiectului ar fi fost atenuată, a trebuit să reconfigurăm abordarea.

Pentru că atât revista consultată integral cât și cea analizată parțial se aflau în primele 5 din lista oferită de *Google Scholar*, am decis să centrăm analiza pe primele 5 reviste din acea listă, în loc să continuăm cu celelalte reviste selectate aleatoriu. Mai mult, pentru că accesul la biblioteca TCD se apropia de final, dar mai ales pentru că timpul pe care îl mai aveam la dispoziție pentru documentare era scurt, am fost nevoiți să ne limităm la accesarea revistelor la nivel public.

Prima implicație metodologică semnificativă produsă de această reconfigurare este legată de faptul că, în cazul tuturor acestor reviste, numai unele articole pot fi accesate pe Internet fără abonament, iar noi nu ne-am propus să ne abonăm. În consecință, cu excepția articolelor consultate la biblioteca TCD, am putut accesa integral doar articolele *open access*. În cazul tuturor celorlalte, cu minime excepții care sunt indicate în text, a trebuit să ne limităm la informațiile conținute în rezumate⁵.

A doua implicație metodologică semnificativă a fost că, cu excepția *American Journal of Political Science*, pentru care am consultat toate edițiile ultimilor 5 ani, pentru toate celelalte am folosit doar numerele din 2019 (2020 pentru *Journal of European Public Policy* – v. nota 6) și din 2023.

În fine, fără legătură cu impasul pe partea de documentare, lista cu-

vintelor-cheie realizată inițial a fost completată consistent pe parcurs, pentru că apetitul progresist pentru cenzură prin monopolizarea cuvintelor este nesățios, așa cum se vede din Tabelul 1, care conține inventarul și frecvența cuvintelor cheie (328 de instanțieri ale celor aproximativ 200 de cuvinte și expresii în cele 225 de titluri selectate din totalul de 1 107).

Cititorul va avansa propriile concluzii referitoare la impactul acestor reasezări metodologice asupra relevanței demersului și a concluziilor.

Considerăm că implicațiile nu sunt în măsură să afecteze negativ demersul esențial. Asta pentru că articolul își propune în principal să indice o poziționare care trebuie avută în vedere de fiecare specialist în științe politice. Chiar dacă metodologia inițială nu ar fi suferit modificările menționate, articolul tot nu ar fi avut pretenția de a oferi imaginea completă a măsurii în care progresismul de secol XXI infuzează cercetarea politologică. Dacă va fi ca acest articol să-și atingă scopul, cu orice nouă lucrare pe care fiecare cititor o va scruta inclusiv pentru a decela dacă este redactată de pe poziția progresismului de secol XXI, analiza va fi dusă mai departe. În aceste condiții, faptul că acest articol acoperă, să spunem convențional, doar jumătate din ceea ce și-a propus inițial, nu are mare relevanță dacă avem o perspectivă mai amplă și mai importantă.

Facem precizarea că demersul nostru nu se referă la calitatea meto-

dologică a articolelor respective. Faptul că au fost publicate într-una dintre revistele din top 5 mondial le exonerează *a priori* de orice suspiciune în acest sens. Nu ne-am ferit să ne expunem reacțiile, dar nici nu avansăm judecăți irefutabile cu privire la calitatea intrinsecă a articolelor selectate, cu atât mai mult cu cât pentru multe dintre ele nu am avut acces la textul integral. Ceea ce ne interesează pe noi este dacă articolele picură sau nu progresism în câmpul științelor politice.

Pentru derularea demersului, am folosit un mix de metode interpretative, completând cu o analiză cantitativă.

Reviste consultate și ani vizați

1. *American Political Science Review*, 2019 și 2023 – acces liber sau rezumate;
2. *American Journal of Political Science*, 2019-2023 – texte accesate integral la biblioteca Trinity College Dublin;
3. *Journal of European Public Policy*, 2020 și 2023 – acces liber sau rezumate;
4. *The Journal of Politics*, 2019 – numerele 1 și 2 – texte accesate integral la biblioteca Trinity College Dublin; numerele 3 și 4 – acces liber sau rezumate; 2023 – acces liber sau rezumate;
5. *British Journal of Political Science*, 2019 și 2023 – acces liber sau rezumate.

Cuvintele-cheie pentru selectarea articolelor

Categorii	Inventar	Frecvență cuvinte-cheie în titluri
Alteritate	<i>immigrant(s), (anti)(im)migration, asylum, refugee(s) foreignness, strangers, intake, cosmopolitan, racism, racial(ised), racial(ly), (multi)racial, skin tone, ethnic(ity), minority, minorities, majority, white(ness), white supremacy, people of color, (anti)black, latino, Christmas, Crescents, religion, crosses, muslim, marginalised, stigmatized, exclusion, underrepresented, outsiders, (anti)discrimination, discriminatory, discriminate, segregation, far-right, bans, prohibitions, nationalism, extremists, privilege, imbalances, polarization</i>	124
Sex și Gen	<i>gender, transgender, gender gap, gendered, gender-sensitive, gay, sexuality, LGBT, women, female, feminist, (modern) family, pregnancy, childbearing, father, parenthood, men, male, masculinised, patriarchal</i>	72
Diversitate, Echitate și Incluziune	<i>(in)equality, equity, inclusive, diversity, affirmative action, empowerment, quotas, egalitarianism, egalitarian roles, income distribution</i>	37
Schimbări climatice	<i>climate, climate change, climate activist, climate neutral, decarbonisation, climate justice, environment, renewable energy, carbon coalition, carbon regulation, pollution, clean energy</i>	29
Identitate și reprezentare	<i>representation, participation, disenfranchisement, vote turnout, nomination, voter preferences, identity, identities</i>	26
Etică	<i>fairness, behaviour, attitudes, emotional, insecurities, participatory, universal love, public ethics, guilt, (hate) crimes, historical responsibility, social rights, moral(ity)</i>	24
Altele	<i>restoring, colonizer, indigenous, prejudice(d), Trump (era), Fox news, bias(ed), intersectional(ity), #metoo</i>	16
Total		328

Tabelul 1: Inventarul și frecvența cuvintelor-cheie

Demersul

După stabilirea setului jurnalelor, am consultat toate volumele acestor publicații pentru anii vizați. Utilizând lista cuvintelor-cheie, care se îmbogățește adesea, am selectat articolele ale căror titluri conțineau cel puțin unul dintre termenii vizați de progresismul de secol XXI. Am indicat de asemenea elemente care evidențiază presiunea progresistă aparte asupra unui articol sau număr al publicației.

Am reprodus integral titlurile tuturor articolelor selectate, îngroșând termenul/termenii care a/au generat alegerea. Dacă niciun cuvânt din titlu nu este îngroșat înseamnă că selectarea a fost făcută pe baza termenilor apăruiți în rezumat sau în textul propriu-zis, caz în care nu am contabilizat itemii în tabelul de frecvență.

În fine, am indicat prin „Da” sau „Nu” concluzia noastră referitor la fiecare articol selectat. Astfel, prin „Da” indicăm faptul că articolul vizat intră în categoria celor prin care științele politice sunt infuzate cu progresism; corespunzător, prin „Nu” indicăm faptul că articolul vizat nu intră în această categorie.

Sigur că există grade în care progresismul este prezent într-un articol sau în altul, după cum există și câteva situații în care abordarea progresistă este chiar combătută – implicit, este adevărat, dar este combătută. Există și articole impecabile în abordare, ce reprezintă un model pentru maniera în care un subiect pe care progresismul dorește să și-l aproprie poate fi tratat onest.

Am încercat să reducem cât mai mult posibil doza de subiectivism în abordare, care este teoretic implicită, aplicând grila de interpretare cât mai neutru posibil. Cititorul va aprecia gradul de întemeiere metodologică a demersului și se va raporta la prezentul articol în consecință.

În cazul unora dintre articole, am făcut scurte considerații fie pe subiectul pe care îl tratăm noi aici, fie pe subiectele tratate în acele articole, în conexiune sau nu cu tema articolului de față. Am făcut asta, pentru unele, deoarece sunt deplorabile din perspectiva demersului nostru. În cazul altora, pentru că, deși prin tema aleasă ar fi putut ușor să sucombe în progresism, sunt impecabile și din acest punct de vedere. Iar câtorva le-am acordat mai multă atenție decât celorlalte pentru că le-am considerat foarte interesante.

În cazul fiecărui articol selectat, pe care l-am accesat în regim public, am menționat „AL” (Acces Liber) sau „R” (Rezumat), pentru a indica dacă am avut acces la conținutul articolului sau doar la rezumat.

Partea a II-a

1. *American Political Science Review*

1.1. *Volumul 113/2019, Numărul I*: 21 articole, selectat 4, din care 2 cu Da și 2 cu Nu

- „Enhancing Electoral Equality: Can Education Compensate for Family Background Differences in Voting Participation?”, Karl-

Oskar Lindgren, Sven Oskarsson and Mikael Persson Nu (AL)

- „Education and Anti-Immigration Attitudes: Evidence from Compulsory Schooling Reforms across Western Europe”, Charlotte Cavaille and John Marshall

Da (R)

Consideră axiomatic faptul că anti-imigrația este rea în sine. Noi spunem că, trăind cu toții pe un grăunte de nisip pierdut într-un univers infinit, mișcarea populației inclusiv sub forma emigrării este firească și naturală. Asta însă nu înseamnă că în anumite condiții nu sunt îndreptățite manifestări civilizate și acțiuni legale, democratice, anti-imigrație.

- „Public Attitudes toward Young Immigrant Men”, Dalston G. Ward
- Nu (R)

Deși în teorie bărbații imigranți tineri ar putea fi receptați în principal din perspectiva capacității de muncă, ei sunt percepuți ca un pericol prin prisma fenomenului violurilor comise de indivizi aparținând acestei categorii a imigranților.

Este unul dintre articolele al căror rezumat nu indică clar situarea autorului sau autorilor. Considerăm totuși că este o abordare neutră, pentru că dacă ar fi fost altfel, foarte probabil progresismul ar fi răzbătut inclusiv în rezumat.

- „Effects of Divisive Political Campaigns on the Day-to-Day Segregation of Arab and Muslim

Americans”, William Hobbs and Nazita Lajevardi

Da (R)

Numărul mesajelor postate de arabi și de musulmani pe rețele de socializare s-a redus odată cu ascensiunea politică a lui Trump.

1.2. Numărul 2: 20 articole, 6 selectate, din care 4 cu Da și 2 cu Nu

- „Misdemeanor Disenfranchisement? The Demobilizing Effects of Brief Jail Spells on Potential Voters”, Ariel White
- Nu (R)

Spre deosebire de albi condamnați, la negri se constată o demobilizare la vot post-încarcerare.

- „Democratization and the Conditional Dynamics of Income Distribution”, Michael T. Dorsch and Paul Maarek

Da (R)

Reiese că inegalitatea veniturilor ar fi ceva rău în sine. Noi spunem că inegalitatea veniturilor ține de rezultate (*outcomes*), atât timp cât condițiile competiției sunt oneste. De aceea este firesc deseori să existe o debalansare. În plus, termenul democratizare sună foarte neconvingător în acest articol, ca de altfel în multe altele redactate de pe aceleași poziții ideologice.

De aceea noi avansăm aici termenul de „progrecrație/progrecratizare” (*progrecracy/progrecratisation*) ca să desemnăm maniera în care progresismul consideră că ar trebui să arate democrația în accepțiunea lor puternic ideologizată. O perspectivă în care libertăți fundamentale sunt mutilate, iar realități biologice sau sociale deri-

vate din biologie sunt negate sau, cel puțin, sunt ignorate.

- „How Do Immigrants Respond to Discrimination? The Case of Germans in the US During World War I”, Vasiliki Fouka

Da (AL)

Noi amintim că, conform manierei științifice în care se definește din punct de vedere sociologic normalitatea, discriminarea este, până la un punct, un fenomen sociologic (nu etico-moral) normal, așa cum sunt și furtul, crima, corupția și multe altele de acest fel. Asta pentru că se regăsesc cel puțin în majoritatea societăților considerate la un același moment al dezvoltării lor istorice. În consecință, discursul ar trebui proiectat pe versantul judecăților de existență. Dar autorul pleacă de la axioma că discriminarea este rea în sine, cantonându-se în zona judecăților de valoare. Sigur, ar fi putut evidenția, de exemplu, impactul economic negativ al demersului discriminator nemeritocratic, dar nu a mers în această direcție. În plus, lipsesc nuanțele în ce privește fenomenul asimilării, pe care îl indică deseori, dar de care nu se ocupă deloc.

- „Diversity, Institutions, and Economic Outcomes: Post-WWII Displacement in Poland”, Volha Charnysh

Da (R)

Noi observăm că diversitatea este prezentată ca fiind bună în sine. Se decupează secvența economică pentru a se promova ideea, mai ales în cazul comunismului. Dar se ignoră, printre altele, costul social uriaș care încă este plătit masiv, mai ales în unele societăți

postcomuniste, cum este cea românească, de exemplu, din cauza radioactivității comunismului în cartierele de blocuri care nu doar că nu dispar, dar sunt multiplicare fără discernământ. Aglomerarea și amestecarea oamenilor precum cărțile de joc în aceste blocuri a adus diversitate, dar scopul vizat de comuniști, care a fost atins și care se perpetuează încă, era atomizarea socială⁷.

- „Does Exposure to the Refugee Crisis Make Natives More Hostile?”, Dominik Hangartner, Elias Dinas, Moritz Marbach, Konstantinos Matakos and Dimitrios Xefteris

Nu (AL)

- „Cosmopolitan Immigration Attitudes in Large European Cities: Contextual or Compositional Effects?” Rahsaan Maxwell
- Da (AL)

Se consideră că orice fel de imigrație, fie ea chiar masivă, este ceva firesc. De fapt, spunem noi, există numeroase variabile foarte relevante, care sunt ignorate deseori. Imigrația rezultată din libera circulație a cetățenilor UE în interiorul acesteia este un fenomen care nu poate fi analizat nediferențiat împreună cu imigrația din afara Europei. La fel, așa cum se arăta într-un articol deja indicat (*Public Attitudes toward Young Immigrant Men*) și cum se arată într-un altul pe care îl vom indica pe parcurs (*Hate Crimes and Gender Imbalances: Fears over Mate Competition and Violence against Refugees*), contează inclusiv structura pe vârste și sexe a populației migrante, la fel cum este

relevant specificul zonelor de destinație (rural/urban) etc.

1.3. Numărul 3: 16 articole, 2 selectate, din care 1 cu Da și 1 cu Nu

- „Deliberative Democracy in an Unequal World: A Text-As-Data Study of South India’s Village Assemblies”, Ramya Parthasarathy, Vijayendra Rao, and Nethra Palaniswamy

Da (R)

Noi spunem că este neîntemeiată utilizarea în titlu a termenului *World* alături de *Unequal*, cu scopul generalizării. Pentru progresiști, generalizarea este impardonabilă doar dacă este utilizată de alții, în special dacă este folosită împotriva lor. În plus, am fost destul de puțin surprins să aflu concluzia: în satele indiene vocea femeilor este mai slab și mai puțin auzită decât cea a bărbaților. Ar fi mai util să aflăm despre măsuri care ar putea face ca această realitate să fie câtuși de puțin atenuată progresiv, într-un ritm sesizabil.

- „Policy Ideology in European Mass Publics, 1981–2016”, Devin Caughey, Tom O’Grady and Christopher Warshaw

Nu (R)

Subiectul predispucea puternic trăirii în cheie progresistă, considerăm noi. Fiind un articol bazat pe analiza datelor, a fost posibilă abordarea echilibrată fără teama excesivă de a fi ostracizat ca autor pentru că nu te înscrii măcar implicit în linia progresistă.

1.4. Numărul 4: 14 articole, 1 selectat cu Nu

- „*Pitch Perfect: Vocal Pitch and the Emotional Intensity of Congressional Speech*”, Bryce J. Dietrich, Matthew Hayes and Diana Z. O’Brien

Nu (AL)

Femeile membre ale Congresului american exprimă mai multă emoție în discursurile lor în Congres atunci când vorbesc despre femei, decât exprimă atunci când discută alte subiecte, sau decât exprimă bărbații membri ai Congresului atunci când se adresează oficial colegilor indiferent de subiect.

1.5. Volumul 117/2023, Numărul 1: 25 articole, 8 selectate, din care toate cu Da

- „*Canvassing the Gatekeepers: A Field Experiment to Increase Women Voters’ Turnout in Pakistan*”, Ali Cheema, Sarah Khan, Asad Liaqat and Shandana Khan Mohmand

Da (AL)

În opinia noastră, aici avem o abordare cel puțin stranie a ideii de participare egală. Ideea este că femeile ale căror bărbați se lasă convinși să-și lase soțiile să voteze votează în număr mai mare decât cele care nu se află în această situație. Afirmația este în bună măsură tautologică dar asta nu pare să deranjeze. O întrebare cu sens ar fi: care este probabilitatea ca votul acelor femei – care au nevoie de acceptul bărbaților pentru a se prezenta la vot – să difere de ceea ce vor acei bărbați ca ele să voteze?

- „The Effect of Gender on Interruptions at Congressional Hearings”

rings”, Michael G. Miller and Joseph L. Sutherland

Da (AL)

Ideea este că femeile sunt mai des întrerupte în timpul audierilor în Congresul american, iar frecvența întreruperilor crește și mai mult dacă subiectul în discuție are legătură cu femeile. Într-unul din articolele deja selectate (*Pitch Perfect: Vocal Pitch and the Emotional Intensity of Congressional Speech*) se arată că în Congres discursurile femeilor sunt mai emoționale atunci când discută despre femei. Dar, întrebăm noi, de ce nu ar fi chiar această tușă emoțională o cauză a întreruperilor mai dese? În plus, nu ni se spune dacă nu cumva întreruperile sunt provocate cel puțin parțial tot de femei sau dacă întreruperile nu au scopul de a încuraja discursul.

- „Prejudiced When Climbing Up or When Falling Down? Why Some People of Color Express Anti-Black Racism”, Efrén Pérez, Crystal Robertson and Bianca Vicuña

Da (AL)

- „«It’s Like Shouting to a Brick Wall»: Normative Whiteness and Racism in the European Parliament”, Johanna Kantola, Anna Elomäki, Barbara Gaweda, Cherry Miller, Petra Ahrens and Valentine Berthet

Da (AL)

- „The Representational Consequences of Municipal Civil Service Reform”, Nicholas Kuipers and Alexander Sahn

Da (AL)

În *Progressive Era*, imigranții erau bine reprezentați la nivelul administrației. Noi considerăm că ceea ce duce articolul în zona progresismului de secol XXI este ideea că așa ar trebui să fie și acum, aducându-se ca argument că asta era practica atunci și acolo. Ideea reprezentării imigranților în administrație se auto-susține în bună măsură. Dar, oare chiar nu ar fi nicio problemă dacă am ignora programatic tot ceea ce deosebește realitatea de astăzi de aceea de acum peste 100 de ani?

- „Policing, Democratic Participation, and the Reproduction of Asymmetric Citizenship”, Yanilda González and Lindsay Mayka

Da (AL)

- „The Effect of Pregnancy on Engagement with Politics. Toward a Model of the Political Consequences Of The Earliest Stages Of Parenthood”, Elin Naurin, Dietlind Stolle and Elias Markstedt

Da (AL)

- „Can’t We All Just Get Along? How Women MPs Can Ameliorate Affective Polarization in Western Publics”, James Adams, David Bracken, Noam Gidron, Will Horne, Diana Z. O’Brien and Kaitlin Senk

Da (AL)

1.6. Numărul 2, 25 articole, 10 selectate, din care 6 cu Da și 4 cu Nu

- „When Do Männerparteien Elect Women? Radical Right Populist Parties and Strategic Descriptive

„Representation”, Ana Catalano Weeks, Bonnie M. Meguid, Miki Caul Kittilson and Hilde Coffé
Nu (AL)

Este adus în atenție un efect al democrației electivă în care partidele, chiar și cele mai îndepărtate de centru, își nuancează abordarea propunând candidați cumva surprinzători, pentru a atrage voturi ale unor categorii care nu îi votează de obicei. Iarăși un subiect care se preta consistent tratării în cheie progresistă, fără totuși ca asta să se întâmple.

- „Armed Violence and Patriarchal Values: A Survey of Young Men in Thailand and Their Military Experiences”, Elin Bjarnegård, Anders Engvall, Srisompob Jitpiromsri and Erik Melander
Da (AL)

- „Symbolic Refugee Protection: Explaining Latin America’s Liberal Refugee Laws”, Omar Hammoud-Gallego and Luisa Feline Freier
Nu (AL)

- „Foundations of a New Democracy: Schooling, Inequality, and Voting in the Early Republic”, Tine Paulsen, Kenneth Scheve and David Stasavage
Nu (AL)

- „Electoral Systems and Gender Inequality in Political News: Analyzing the News Visibility of Members of Parliament in Norway and the UK”, Gunnar Thesen and Tefvik Murat Yildirim
Da (AL)

- „Facing Change: Gender and Climate Change Attitudes Worldwide”, Sarah Sunn Bush and Amanda Clayton
Da (AL)

În contextul articolului nostru, încercăm să ne abținem de la remarci malițioase, dar sunt articole precum acesta care provoacă nelimitat umorul sarcastic.

- „Whitman’s Undemocratic Vistas: Mortal Anxiety, National Glory, White Supremacy”, Jack Turner
Da (AL)

Noi identificăm articolul ca fiind marcat puternic de *presentism*. Acesta este un termen avansat de Bruce Kuklick în 1972, cu sensul de interpretare a trecutului în concepte aplicabile doar prezentului. Progresismul de secol XXI are prezentismul în ADN, ceea ce se evidențiază în abordarea *woke*, de exemplu.

- „Political Solutions to Discriminatory Behavior”, Thorbjørn Sejr Guul
Nu (R)

- „Gender and the Influence of Proportional Representation: A Comment on the Peripheral Voting Thesis”, Dawn Langan Teele
Da (AL)

- „White Americans’ Reactions to Racial Disparities in COVID-19”, Lafleur Stephens-Dougan
Da (AL)

1.7. Numărul 3, 27 articole, 7 selectate, din care 4 cu Da și 3 cu Nu

- „Language, Skin Tone, and Attitudes toward Puerto Rico in the Aftermath of Hurricane Maria”, Viviana Rivera-Burgos
Da (R)
- „Equality, Reciprocity, or Need? Bolstering Welfare Policy Support for Marginalized Groups with Distributive Fairness”, Andrej Findor, Matej Hruška, Roman Hlatky, Tomáš Hrustič and Zuzana Bošeľová
Nu (R)
- „Ticketing and Turnout: The Participatory Consequences of Low-Level Police Contact”, Jonathan Ben-Menachem And Kevin T. Morris
Da (AL)
- „Capture or Empowerment: Governing Citizens and the Environment in the European Renewable Energy Transition”, Kellan Anfinson
Da (AL)
- „Laboratories of Democratic Backsliding”, Jacob M. Grumbach
Nu (AL)
Noi observăm că discursul ar fi putut fi despre progrecrație⁸, dar nu este.
- „The Perpetuity of the Past: Transmission of Political Inequality across Multiple Generations”, Karl-Oskar Lindgren and Sven Oskarsson
Nu (AL)
- „Sanctuary after Asylum: Addressing a Gap in the Political Theory of Refuge”, Samuel Ritholtz and Rebecca Buxton
Da (AL)

1.8. Numărul 4: 22 articole, 5 selectate, din care 2 cu Da și 3 cu Nu

Toate articolele sunt *open access* (AL) în numărul acesta, foarte probabil ca parte a unei strategii de marketing.

- „State Support for Religion and Government Legitimacy in Christian-Majority Countries”, Jonathan Fox and Jori Breslawski
Da

„Most assume that when governments support a religion, they do so in the hope that they will increase their legitimacy. However, a growing literature implies that support for religion may decrease a government’s legitimacy”. Așa începe, și sună interesant pentru că nu indică vreo religie anume. Pentru noi, firesc ar fi fost să ne arate cum se întâmplă asta în special în țările unde religia musulmană este (ultra)majoritară. Nu spunem că afirmația nu intrigă și în cazul țărilor unde religia creștină este (ultra)majoritară, deci investigația trebuia să le includă și pe ele. Dar, deși afirmația de început face referire la toate religiile, numai cea creștină este avută în vedere în articol. Titlul indica această concentrare contraintuitivă exclusiv pe creștinism, dar probabilitatea ca religia musulmană să nu fie deloc amintită în context era foarte redusă. Cu toate acestea, nici *muslim* și nici *islam* nu apar în text.

- „Antidote to Backsliding: Ethnic Politics and Democratic Resilience”, Jan Rovny
Nu

- „The Politics of Respectability and Black Americans’ Punitive Attitudes”, Hakeem Jefferson

Nu

- „Women Grab Back: Exclusion, Policy Threat, and Women’s Political Ambition”, Amanda Clayton, Diana Z. O’Brien and Jennifer M. Piscopo

Da

- „Do Women Make More Protectionist Trade Policy?” Timm Betz, David Fortunato and Diana Z. O’Brien

Nu

Acest articol este un exemplu tipic de manieră de tratare onestă a unui subiect care se dorește monopolizat de progresismul de secol XXI. În loc să aclame, progresist, cât de bine este că femeile promovează politici protecționiste, autorii analizează faptul că femeile sunt mai înclinate către politici protecționiste decât sunt bărbații.

Un alt element relevant pentru modalitatea în care am derulat demersul în articolul nostru reiese din scorul rezultat pentru cele 5 articole selectate (două dintre ele chiar în acest număr), care o au printre autori pe Diana Z. O’Brien. Trei dintre aceste 5 articole au fost marcate de noi cu „Da”, iar două cu „Nu”. Dintre cele două articole publicate în acest număr, unul apare cu „Da”, iar celălalt cu „Nu”.

Răsare imediat o întrebare firească: este posibil ca o persoană să fie progresistă doar în anumite zile sau pe anumite subiecte? Răspunsul negativ derivă din caracteristicile pro-

pagandei progresismului de secol XXI, care încearcă să descurajeze orice manifestare a liberului arbitru, care le-ar putea contrazice dogma. Explicația constă în aceea că, deși un anumit autor nu este reprezentant al progresismului de secol XXI, dacă atunci când tratează subiecte care se doresc monopolizate de progresism nu se raportează explicit la ceea ce este nesustenabil în acea abordare, riscă să le sprijine demersul.

Este cunoscut faptul că progresiștii de secol XXI nu au nicio problemă în a promova atitudinea „cine nu este cu noi este împotriva noastră”. Constatăm însă că există și o altă insidioasă capcană progresistă în acest context: „cine nu ne combate este cu noi”. Desigur, cititorul se poate întreba dacă inserând această ultimă afirmație nu ne asumăm și noi afirmația imediat precedentă. Răspunsul este negativ, pentru că, deși constatăm că 3 dintre cele 5 articole ale Dianei O’Brien sunt catalogate „Da”, nu concluzionăm că autoarea este reprezentată a progresismului de secol XXI. Dimpotrivă. Dar constatăm că, atunci când cineva ignoră poziția progresistă pe subiectele față de care aceasta este exprimată sistematic, articolul riscă să contribuie la infuzarea progresistă a științelor politice.

Astfel – raportându-ne exclusiv la specialiștii în științe politice, care nu sunt parte a progresismului de secol XXI –, articolul nostru vizează ambele ipostaze: cititori-autori. Este importantă formarea unui reflex, a unei permanente alerte pentru sesizarea oricărei lucrări care contribuie la in-

fuzarea științelor politice cu progresism de secol XXI. Cel puțin la fel de relevant este ca atunci când se redactează o contribuție pe un subiect care este în atenția acestui curent sufocant, să nu se ignore punctele de vedere promovate de pe poziții ideologice, oricât de sofisticat ar fi eșafodajul metodologico-statistic care le înconjoară lipsa de întemeiere obiectivă.

2. *American Journal of Political Science*

Articolele au fost consultate integral la biblioteca TCD în perioada iunie-iulie 2023; excepție fac articolele din numerele 3 și 4 din 2023, accesate *online* în octombrie 2023. În cazul articolelor selectate din aceste două numere, am indicat la fiecare dacă am avut sau nu acces la textul integral

2.1. Volumul 63/2019, Numărul 1: 14 articole, 2 selectate, din care 1 cu Da și 1 cu Nu

- „Racial or Spatial Voting? The Effects of Candidate Ethnicity and Ethnic Group Endorsements in Local Elections”, Cheryl Boudreau, Christopher S. Elmendorf and Scott A. MacKenzie
Nu
- „All Male Panels? Representation and Democratic Legitimacy”, Amanda Clayton, Diana Z. O'Brien and Jennifer M. Piscopo
Da

2.2. Numărul 2: 13 articole, 4 selectate, din care 2 cu Da și 2 cu Nu

- „The effectiveness of a racialised counterstrategy”, Antoine J. Banks and Heather M. Hicks
Nu
 - „Preventing prevention”, Sean Gailmard and John W. Patty
Da
- Schimbările climatice actuale ar putea fi „semnificativ” atenuate, iar altele ar putea fi prevenite. Nu comentez aici pentru că mi-am exprimat poziția pe acest subiect în articolul *Ipocrizia ca ideologie a raționalității pure. Progresismul și Războiul^l*.
- „Exemplary lives and the normative theory of culture”, Jeffrey Church
Da
 - „Do social rights affect social outcomes?”, Christian Bjørnskov and Jacob Mchangama
Nu

Este unul dintre foarte puținele articole selectate, în care am găsit o poziție de natură antiprogresistă în sine, deși nu este asumată ca atare de autori. “While the UN and NGOs are pushing for global judicialization of economic, social, and cultural rights (ESCRs), little is known of their consequences.” “... we found no robust evidence of positive effects of ESCRs.”

Autorii arată chiar că există multe efecte secundare ale acestei abordări.

Deloc surprinzător, spunem noi, pentru că atunci când privești un drept, oricare ar fi acesta, ca fiind înăscut, adică parte a naturii, nu a culturii, ești consistent îndepărtat de realitate.

2.2. Numărul 3: 13 articole, 5 selectate, din care 1 cu Da și 4 cu Nu

- „Does Direct Democracy Hurt Immigrant Minorities? Evidence from Naturalization Decisions in Switzerland”, Jens Hainmueller and Dominik Hangartner

Nu

- „Valence, elections, and legislative institutions”, John W. Patty, Constanze F. Schibber, Elizabeth Maggie Penn and Brian F. Crisp

Nu

- „Direct Democracy and Women's Political Engagement”, Jeong Hyun Kim

Da

- „Descriptive and Substantive Representation in Congress: Evidence from 80,000 Congressional Inquiries”, Kenneth Lowande, Melinda Ritchie and Erinn Lauterbach

Nu

- „When Diversity Works: The Effects of Coalition Composition on the Success of Lobbying Coalitions”. Wiebke Marie Junk

Nu

2.3. Numărul 4: 16 articole, 5 selectate, din care 1 cu Da și 4 cu Nu

- „Is Temperature Exogenous? The Impact of Civil Conflict on the Instrumental Climate Record in Sub-Saharan Africa”, Kenneth A. Schultz and Justin S. Mankin

Nu

- „Alien Citizens and the Canonical Immigrant: Do Stigmatized Attributes Affect Latina/o Judgment about Discrimination?”, Bradford

Jones, Kristina Flores Victor and David Vannette

Nu

- „Do inheritance customs affect political and social inequality?” Anselm Hager and Hanno Hilbig

Nu

O abordare interesantă, contraprogresistă, chiar dacă autorul nu asumă asta explicit: „counterintuitively, equitable inheritance customs positively predict income inequality. (...) equitable inheritances level the playing field by rewarding talent, not status”.

- „Discursive exit”, Laura Montanaro

Da

- „The Party's Primary Preferences: Race, Gender, and Party Support of Congressional Primary Candidates”, Hans J.G. Hassell and Neil Visalvanich

Nu

2.4. Volumul 64/2020, Numărul I: 12 articole, 4 selectate, din care 1 cu Da și 3 cu Nu

- „More Effective Than We Thought: Accounting for Legislative Hitchhikers Reveals a More Inclusive and Productive Lawmaking Process”, Andreu Casas, Matthew J. Denny and John Wilkerson

Nu

Deși în titlu apare termenul *inclusive*, acesta nu se mai regăsește în corpul articolului.

- „Women's Authority in Patriarchal Social Movements: The Case of Female Salafi Preachers”, Richard A. Nielsen

Da

În societățile sau grupurile patriarhale, bărbații încurajează femeile să-și facă auzită vocea atunci când acestea le promovează mesajele. Noi avem aici o confirmare a validității ideii pe care o am exprimat-o în cazul altui articol selectat (*Canvassing the Gatekeepers: A Field Experiment to Increase Women Voters' Turnout in Pakistan*): dacă prezența femeilor la vot este condiționată de decizia bărbaților acestora, atunci foarte probabil marea majoritate a lor vor vota așa cum le vor dicta ei.

Potrivit autorilor, femeile ar fi mai credibile pentru părți ale audienței care nu sunt foarte permeabile dacă mesajul este transmis de bărbați, pentru că dacă e promovată de femei ar exista cel puțin aparent o contradicție cu propriul interes al femeilor. Concluzia – nu tocmai credibilă în opinia noastră, atât timp cât bărbații continuă să controleze accesul în arena publică – este că de fapt depinde numai de femei cum vor folosi această oportunitate de a vorbi celorlalți.

- „Does the @realDonaldTrump Really Matter to Financial Markets?“, Allyson L. Benton and Andrew Q. Philips
Nu
- „Cosmopolitan patriotism as a civic ideal“, Lior Erez and Cécile Laborde
Nu

2.5. Numărul 2: 14 articole, 3 selectate, toate cu Nu

- „The mobilising effect of parties' moral rhetoric“, Jae-Hee Jung

- „Crashing the Party? Elites, Outsiders, and Elections“, Peter Buisseret and Richard Van Weelden
- „Strategic candidate entry and Congressional elections in the era of Fox News“, Kevin Arceneaux, Johanna Dunaway, Martin Johnson and Ryan J. Vander Wielen

2.6. Numărul 3: 18 articole, 7 selectate, din care 1 cu Da și 6 cu Nu

- „Cultivating Clients: Reputation, Responsiveness, and Ethnic Indifference in India's Slums“, Adam Michael Auerbach and Tariq Thachil
Nu
- „Donors, Primary Elections, and Polarization in the United States“, Jordan Kujala
Nu
- „Universal Love or One True Religion? Experimental Evidence of the Ambivalent Effect of Religious Ideas on Altruism and Discrimination“, Lisa Hoffmann, Matthias Basedau, Simone Gobien and Sebastian Prediger
- Nu

Acesta este un articol cu privire la care cu greu ne abținem să nu fim sarcastici. Ideea unei singure religii adevărate crește discriminarea intergrup, în timp ce una a iubirii universale permite tratamentul egal. S-ar părea (deci nu e chiar sigur, observăm noi) că promovarea toleranței religioase ar fi crucială în evitarea conflictelor.

- „A Public Ethics of Care for Policy Implementation”, Daniel Engster
Nu
- „Beurocratic Responsiveness to LGBT Americans”, Kenneth Lowande and Andrew Proctor
Nu

Autorii nu au găsit dovezi ale discriminării sistematice împotriva cuplurilor de același sex din perspectiva conformării celor din instituțiile statului față de regulile privind oferirea certificatelor de căsătorie. Au identificat, totuși, o mai mare deschidere față de cuplurile de lesbiene comparativ cu cea manifestată față de cuplurile de homosexuali.

Ideea absenței discriminării sistematice vine în sprijinul ideii avansate de noi în *Ipocrizia ca ideologie a raționalității pure. Progresismul și Războiul*¹⁰, unde arătăm pe subiect că heterosexualii nu se opun în general exercitării drepturilor firești ale minorităților sexuale, dar acceptă mult mai greu manifestările care intră în zona prozelitismului (paradele, manifestările *pride*, așa-zisa educație sexuală etc.).

- „Identity as Dependent Variable: How Americans Shift Their Identities to Align with Their Politics”, Patrick J. Egan
Nu
- „At-Large Elections and Minority Representation in Local Government”, Carolyn Abott and Asya Magazinnik
Da

2.7. Numărul 4: 19 articole, 4 selectate, din care 1 cu Da și 3 cu Nu

- „Do Gender Quotas Hurt Less Privileged Groups? Evidence from India”, Varun Karekurve-Ramachandra and Alexander Lee
Nu
- „Equity and political economy in Thomas Hobbes”, Lee Ward
Nu
- „Adjusting for confounding with text marching”, Margaret E. Roberts, Brandon M. Stewart and Richard A. Nielsen
Nu

Este foarte echilibrată abordarea. Mai întâi indică autori care (în spiritul progresismului, afirmăm noi) spun că, în domeniul relațiilor internaționale, dacă un același articol publicat de o femeie este citat mai puțin decât ar fi fost citat dacă ar fi fost publicat de un bărbat, asta ar fi cauzată de prejudecățile cu privire la sex. Numai că, arată autorii studiului vizat aici, s-ar putea să fie de fapt nu o prejudecată legată de *gender*, ci rețineri cu privire la subiecte sau la metodologie.

- „Observed without sympathy: Adam Smith on inequality and spectatorship”, Kristen R. Collins
Da.

2.8. Volumul 65/2021, Numărul 1: 16 articole, 4 selectate, din care 3 cu Da și 1 cu Nu

- „Does Affirmative Action Worsen Bureaucratic Performance? Evidence from the Indian Administrative Service”,

Rikhil R. Bhavnani and Alexander Lee

Da.

Noi spunem că autorii au ales tema în vederea promovării concluziei. Afirmă mai întâi că datele arată că birocrații indieni recrutați prin *affirmative action* nu ar performa mai rău decât ceilalți. Deși ei au ca studiu de caz India, lasă să se înțeleagă că prin acest articol răstoarnă în absolut ideea că prin recrutarea pe baza *affirmative action* scade calitatea actului administrativ. Asta deși la final spun că totuși se poate să și scadă uneori.

- „The real winner’s curse”, Leopoldo Fergusson, Pablo Querubin, Nelson A. Ruiz and Juan F. Vargas

Nu

Autorii nu sunt de acord cu cei care afirmă că atunci când grupuri violente, anterior excluse, ajung să fie reprezentate, sau ajung la putere, tendința către violență scade. Asta pentru că elitele îi atacă pe cei ieșiți din zona de excludere, ceea ce atrage mai multă violență.

- „Supply change linkages and the extended carbon coalition”, Jared Cory, Michael Lerner and Iain Osgood

Da

- „Labor unions and white racial politics”, Paul Frymer and Jacob M. Grumbach

Da

2.9. Numărul 2: 16 articole, 3 selectate, din care 2 cu Da și 1 cu Nu

- „Gender quotas and international reputation”, Sarah Sunn Bush and Pär Zetterberg

Da

Este un fel aparte de *virtue signaling* la nivelul statelor.

- „How (Not) to Use the History of Political Thought for Contemporary Purposes”, Adrian Blau

Nu

Acesta este un articol care (implicit, desigur) combate elegant dar ferm abordarea prezentistă¹¹ atât de des folosită de progresiști.

- „Judicial Reshuffles and Women Justices in Latin America”, Ignacio Arana Araya, Melanie M. Hughes and Anibal Pérez-Liñán

Da

Deși autorii urmează o linie explicit echilibrată, implicit și probabil involuntar promovează abordarea progresistă atunci când, utilizând sintagma *gender equality*, nu specifică dacă se referă la *equality of opportunities* sau la *equality of outcome*. Distincția este foarte importantă, pentru că ideea de egalitate a oportunităților ne păstrează în universul de discurs al feminismului, care nu poate fi combătut de nicio persoană onestă, dar presiunea în direcția egalizării rezultatelor ne duce în zona feminismului radical, militant, care este o consistentă parte integrantă a progresismului de secol XXI și care nu este deloc frecventabil de cei care se respectă.

2.10. Numărul 3: 14 articole, 3 selectate, din care 2 cu Da și 1 cu Nu

- „Father Founders: Did Child Gender Affect Voting at the Constitutional Convention?”, Jeremy C. Pope and Soren J. Schmidt

Da

Uneori este foarte greu de intuit de noi filiația logică, ideatică, ce duce la selectarea subiectelor pentru unele articole. Este și cazul acestui studiu. Cum influența genul copilului de acasă votul în 1787? Autorii răspund referindu-se la maniera în care bărbații se raportau la femei, subliniind că socializarea trebuie avută în vedere de la o generație la alta.

Dar, întrebăm noi, cum vota cineva care avea nu doar fată sau fete ci și un băiat, sau băieți? Reformulând: cum ar fi influențat votul faptul că ai fi avut fată sau fete, dacă aveai (și) măcar un băiat? Mister!

- „Does Economic Inequality Drive Voters' Disagreement about Party Placement?”, Taishi Muraoka and Guillermo Rosas
- Nu
- „How Does Minority Political Representation Affect School District Administration and Student Outcomes?”, Vladimir Kogan, Stéphane Lavertu and Zachary Peskowitz
- Da

Autorii spun că, atunci când vorbim de albi și de minorități, dacă ar exista cel puțin un reprezentant al minorității în conducerea școlii s-ar face o diferență la nivelul rezultatelor

școlare ale elevilor aparținând minorității. Nici după lecturarea articolului nu considerăm că această idee poate indica o legitate. Atunci când realitatea justifică măsura, reprezentarea minorităților în structurile de conducere este un act de normalitate și poate produce efecte pozitive în multe zone. Dar de aici până la axiomatica influențare a nivelului rezultatelor școlare este cale lungă.

2.11. Numărul 4: 15 articole, 5 selectate, din care 2 cu Da și 3 cu Nu

- „Partisan-Motivated Evaluations of Sexual Misconduct and the Mitigating Role of the #MeToo Movement”, Samara Klar and Alexandra McCoy

Da

Autorii pleacă de la locul comun care spune că mișcările sociale pot induce reflecție în rândul alegătorilor. Dar, ne întrebăm: #MeToo poate fi un exemplu pozitiv? Fie și numai cazul Christine Blasey Ford vs Brett Kavanaugh ar fi trebuit să fie suficient pentru a discredita complet această mișcare. Dar amploarea infuzării progresiste aici se vede în aceea că, în Congresul american, 100% din luările de poziție față de #MeToo ale democraților au fost pozitive, în timp ce 12% din republicani au ridicat totuși, timid, două degete și au spus, probabil șoptit, că totuși această strategie poate fi folosită mult prea ușor ca armă, prin ridicarea unor false acuzații.

Nu putea lipsi din acest cadru nici *Black Lives Matter*. În raport cu această mișcare cel puțin la fel de

dubitabilă ca #MeToo, fie și numai pentru că de fapt *all lives matter*, tot 100% dintre democrați au susținut-o, în timp ce republicanii au făcut asta în proporție de numai 7%.

- „Do politicians discriminate against internal migrants? Evidence from Nationwide Field Experiments in India”, Nikhar Gaikwad and Gareth Nellis

Nu

- „Multidimensional representation”, Fabio Wolkenstein and Christopher Wratil

Nu

- „American Politics in Two Dimensions: Partisan and Ideological Identities versus Anti-Establishment Orientations”, Joseph E. Uscinski, Adam M. Enders, Michelle I. Seelig, Casey A. Klofstad, John R. Funchion, Caleb Everett, Stefan Wuchty, Kamal Premaratne and Manohar N. Murthi

Nu

Este un articol echilibrat, deși subiectul putea fi ușor deturnat în zona progresismului.

- „Earned Income and Women's Segmented Empowerment: Experimental Evidence from Jordan”, Carolyn Barnett, Amaney A. Jamal and Steve L. Monroe
- Da

Este un studiu de caz pe Iordania în care se prezintă în mod corect faptul că, acolo, normele patriarhale descurajează femeile să se angajeze în muncă plătită, pentru că asta ar trage modificări ale statutului acesto-

ra. Observăm însă că, atunci când redactează concluziile, autorii le prezintă fără nicio justificare ca și cum ar fi valabile oriunde, adică nu mai fac referire la Iordania sau la alte țări cu practici similare, eventual tot cu religie islamică (ultra)majoritară.

2.12. Volumul 66/2022, Numărul 1: 16 articole, 2 selectate, din care 1 cu Da și 1 cu Nu

Acest număr este în totalitate AL, foarte probabil din rațiuni de marketing.

- „Ascriptive Characteristics and Perceptions of Impropriety in the Rule of Law: Race, Gender, and Public Assessments of Whether Judges Can Be Impartial”, Yoshikuni Ono and Michael A. Zilis

Nu

Acest articol este un exemplu al modului în care subiecte pe care progresismul încearcă să le monopolizeze - în sensul că luptă să impună o manieră unică, ideologizată de raportare la ele - pot fi tratate și onest, nu doar impecabil metodologic. Autorii arată că prejudecățile nu sunt monopolul unora ci marchează toate părțile. Persoanele de stânga, în SUA, tind să îi evalueze negativ pe judecătorii albi bărbați, în timp ce persoanele de dreapta fac asta raportat la judecătorii femei și la cei hispanici.

- „Christmas, Crescents, and Crosses: When Is Symbolic Religious Establishment Permissible?”, Aurélia Bardou

Da

2.13. Numărul 2: 16 articole, 3 selectate, din care 1 cu Da și 2 cu Nu

- „District Magnitude and Female Representation: Evidence from Argentina and Latin America”, Adrián Lucardi and Juan Pablo Micozzi

• Da

Autorii discută despre influența instituțiilor electorale doar asupra reprezentării femeilor, deși, spunem noi, firească ar fi fost ca demersul să includă și efectele asupra reprezentării bărbaților. Concluzia lor este că nu se poate spune că dimensiunea circumscripției are influență asupra reprezentării femeilor.

- „Deepening or Diminishing Ethnic Divides? The Impact of Urban Migration in Kenya”, Eric Kramon, Joan Hamory, Sarah Baird, Edward Miguel

- „Hate Crimes and Gender Imbalances: Fears over Mate Competition and Violence against Refugees”,
Rafaela Dancygier, Naoki Egami, Amaney Jamal and Ramona Rischke

• Nu.

Și acest excelent articol arată cum subiecte acaparate de progresism pot fi tratate impecabil de către cercetători. În plus, deși foarte puține articole ale sale sunt *open access*, jurnalul găzduiește articolul în acest regim. Asta se petrece puțin mai mult pentru articolele care sunt elaborate de pe poziții progresiste, așa cum arătăm în tabelul 4.

„As such, we argue, and our evidence underscores, that mating and marriage markets should be firmly incorporated into theories of immigrant conflict and integration. (...) We find that integration can be double-edged: Eroding intergroup boundaries in the partner market provoke a native backlash, thereby harming integration in other ways. (...) Germany has largely allocated refugees in proportion to locations' population size. (...) Allocation schemes that prioritize proportionality may end up presenting acute dangers to refugees”.

2.14. Numărul 3: 16 articole, 7 selectate, din care 2 cu Da și 5 cu Nu

- „Racial Identity, Group Consciousness, and Attitudes: A Framework for Assessing Multiracial Self-Classification, Lauren D. Davenport, Shanto Iyengar and Sean J. Westwood

Da

Abordarea este solidă logic și metodologic. Autorii spun că cei care sunt mixați (albi cu asiatici sau albi cu negri) tind în chestiunile politice care privesc elemente de natură rasială să se alinieze mai degrabă *background*-ului minoritar. Totuși, am încadrat textul în zona celor care picură progresism în științele politice pentru că, la final, autorii au introdus niște referiri specifice progresiste referitoare la Trump și la BLM, care nu au nicio legătură cu articolul.

- „The Unequal Distribution of Opportunity: A National Audit Study of Bureaucratic Discrimi-

nation in Primary School Access”, Asmus Leth Olsen, Jonas Høgh Kyhse-Andersen and Donald Moynihan

- Da

Autorii au creat un experiment complicat, care a presupus eforturi demne de un subiect tratat neprogresist. În Danemarca, au trimis solicitări pentru a înscrie copiii la școală, folosind pentru fiecare școală atât un nume danez cât și unul musulman. Au primit aceiași număr de răspunsuri pentru fiecare nume, de la o aceeași școală, dar, *per total*, favorabile au fost 25% pentru numele daneze și 15% pentru cele musulmane. În plus, în cazul numelor musulmane ar fi constat o presiune administrativă mai mare decât în cazul numelor daneze, din cauza existenței unor întrebări suplimentare.

Pentru noi, o diferență de rată de 25/15 nu indică discriminarea. 25/15 înseamnă că pot exista multe alte criterii care concură la decizie și nu e deloc clar că definitoriu este cel legat de etnie. Foarte posibil (iar această practică există, de exemplu, și în Irlanda) în fiecare localitate unele școli sunt mai mixte etnic decât altele. Dar ceea ce contează cu adevărat în context este faptul că niciun copil, indiferent de etnie, nu rămâne în afara sistemului școlar.

La finalul articolului se arată că, după ce au primit primul răspuns de la școli, le-au transmis acestora că renunță la solicitare. Deci nici măcar nu știm dacă cel puțin unele dintre școli nu ar fi revenit și ar fi dat un răspuns pozitiv în momentul în care

s-ar fi eliberat un loc, sau ar fi primit o suplimentare a locurilor. Decizia de anulare a solicitărilor aprobate este foarte întemeiată. Total neîntemeiat este faptul că nu s-au raportat la potențialele consecințe ale acestei decizii asupra rezultatelor.

- „What was the point of equality? Elizabeth S. Anderson

Nu

- „Party Nomination Strategies in List Proportional Representation Systems”, Peter Buisseret, Olle Folke, Carlo Prato and Johanna Rickne

Nu

- „Public Money Talks Too: How Public Campaign Financing Degrades Representation”, Mitchell Kilborn and Arjun Vishwanath

Nu

- „Making Unequal Democracy Work? The Effects of Income on Voter Turnout in Northern Italy”, Jerome Schafer, Enrico Cantoni, Giorgio Belletini, Carlotta Berti Ceroni

Nu.

- „The Nature of Affective Polarization: Disentangling Policy Disagreement from Partisan Identity”, Nicholas Dias and Yphtach Lelkes

Nu

2.15. Numărul 4: 14 articole, 2 selectate, ambele cu Nu

- „Pliable Prejudice: The Case of Welfare”, Paul Goren

Nu

- „What Do We Learn about Voter Preferences from Conjoint

Experiments?”, Scott F. Abramson, Korhan Kocak, Asya Magazinnik

Nu

2.16. Volumul 67/2023, Numărul 1: 15 articole, 0 selectate

2.17. Numărul 2: 15 articole, 3 selectate, din care 3 cu Da și 0 cu Nu

- „The Hijab Penalty: Feminist Backlash to Muslim Immigrants”, Donghyun Danny Choi, Mathias Poertner and Nicholas Sambanis

Da

Ideea generală este că imigranții, în special cei musulmani, sunt buni în sine, iar nativii trebuie să fie mai omenoși și să nu se mai împiedice de manifestările culturale ale celorlați. Asta fără să se specifice care ar fi acele manifestări ce ridică de obicei probleme și cum se raportează acestea la valorile și la practicile nativilor. Se spune că ar trebui să lase și unii și alții, probabil ca să fie bine, să nu fie rău.

Articolul debutează cu o generalizare: „Why do native Europeans discriminate against Muslims immigrants?” și promovează un truism pe post de idee-concluzie: „When natives and immigrants share ideas about valued social norms, discrimination is reduced and ascriptive traits of ethnoreligious difference become less important.” Asta se poate întâmpla numai dacă valorile nativilor nu sunt ignorate. Numai că nu de puține ori în Europa, în special de către imigranții musulmani, valorile nativilor

sunt ignorate, iar uneori sunt chiar negate.

Finalul este apoteotic: „Differences in ethnic, racial, or linguistic traits can be overcome, but citizens will resist abandoning longstanding norms and ideas that define their identities in favor of a liberal accommodation of the values of others.”

- „Strength in Numbers: How Women's Groups Close India's Political Gender Gap”, Soledad Artiz Prillaman

Da

Abordarea generală este corectă pentru că, spunem noi, într-adevăr, nu e de ajuns să ai norme pentru emanciparea femeilor, dacă practicile nu se schimbă corespunzător acestora. Problema în cazul acestui articol, ca în cazul multor altele, este militantismul, care parazitează discursul științific. Aici, bărbații nu sunt blamați explicit (deși blamul este îndreptățit în acest caz, spunem noi), dar este clar că ei sunt cauza problemei, pentru că impun reguli femeilor. Concluzia este dincolo de interpretări nesarcastice: existența într-un anumit spațiu a normelor pentru emanciparea femeilor arată că bărbații de acolo au fost aduși în zona potrivită, iar pasul decisiv – integrarea femeilor în cluburi specifice – trebuie făcut cât mai repede, ei nemaivând cum să reacționeze negativ.

- „Observational Equivalence in Explaining Attitude Change: Have White Racial Attitudes Genuinely Changed?” Andrew M. Engelhardt
- Da

2.18. Numărul 3: 20 articole, 5 selectate, din care 3 cu Da și 2 cu Nu

- „Mobilizing the Underrepresented: Electoral Systems and Gender Inequality in Political Participation”, Øyvind Søråas Skorge Da (AL)

„...despite equality in the right to vote, equality in voting did not ensue”.

Este dincolo de puterea noastră să ne abținem de la sarcasm când ne referim la teza promovată și prin acest articol. În consecință, spunem că ar trebui generalizate cotele de reprezentare pentru cât mai multe categorii ale populației (luând ca reper infailibil rezultatele celui mai recent recensământ al populației) organizând periodic o loterie pentru desemnarea reprezentanților fiecărei categorii, introducându-i în urnă pe toți cei care îndeplineau condițiile pentru a avea drept de vot în perioada în care se practica votarea. Cu specificarea că exercitarea funcției publice eligibile trebuie să fie obligatorie pentru cei selectați.

Atât populiștii cât și progresiștii – dacă ipocrizia nu ar fi condiția esențială pentru accesul lor (sau al celor pe care îi sprijină) la funcțiile eligibile – ar trebui să promoveze furibund această aberație care nu este altceva decât rezultatul unei inferențe logice care pleacă de la ideile pe care ei le promovează public. Noi catalogăm ca incorect faptul că doar unii pot beneficia de pe urma speculării redusei capacități sau chiar incapacității de judecare a unei mari părți a populației. Această incapacitate este o adevă-

rată resursă naturală a fiecărui popor, ale cărei beneficii ar trebui distribuite în fiecare țară prin menționata loterie.

- „Corporate Board Quotas and Gender Equality Policies in the Workplace”, Audrey Latura and Ana Catalano Weeks

Da (AL)

- „Risk Aversion and the Gender Gap in the Vote for Populist Radical Right Parties”, Odelia Oshri, Liran Harsgor, Reut Itzkovitch-Malka and Or Tuttnauer

Nu (AL)

„We contend that the decision to vote for a PRRP¹² is contingent on an individual’s propensity for risk-taking, which is known to be gendered”.

- „Restoring Anáhuac: Indigenous Genealogies and Hemispheric Republicanism in Postcolonial Mexico”, Arturo Chang

Da (R)

- „Listening to Strangers, or: Three Arguments for Bounded Solidarity”, Nathan Pippenger

Nu (R)

„Bounded solidarity has recently been criticized on the grounds that it valorizes homogeneity, arbitrarily prioritizes compatriots over outsiders, and is ultimately unnecessary to democracy. In response, defenders argue that solidarity is valuable because it supports the welfare state or a republican ideal of nondomination. This article argues that such defenses fail to demonstrate that bounded solidarity is not superfluous in the way

that critics have claimed, leaving the ideal vulnerable to dismissal”.

2.19. Numărul 4: 19 articole, 4 selectate, din care 1 cu Da și 3 cu Nu

- „Is Affective Polarization Driven by Identity, Loyalty, or Substance?”, Lilla V. Orr, Anthony Fowler and Gregory A. Huber
Nu (AL)
- „The Real Possibility of Physical Killing: A Feminist Critique of Carl Schmitt”, Robyn Marasco
Nu (R)

Noi observăm cât de mult ne atrage atenția un fapt care ar fi trebuit să fie banal, dar care a ajuns excepțional: într-un articol care are *feminist* în titlu, autorul face mai-mult-decât-venita distincție între feminism și feminism radical.

- „How Threats of Exclusion Mobilize Palestinian Political Participation”, Chagai M. Weiss, Alexandra A. Siegel and David Romney
Nu (R)
- „Learning to be Unbiased: Evidence from the French Asylum Office”, Mathilde Emeriau
Da (AL)

3. Journal of European Public Policy

3.1. Volumul 27/2020, Numărul 1: 8 articole, 0 selectate

3.2. Numărul 2: 8 articole, 2 selectate, ambele cu Nu

- „Labour market dualism and immigration policy preferences”, Sergi Pardos-Prado
Nu (R)
- „Responding to far right challengers: does accommodation pay off?” Jae-Jae Spoon
Nu (R)

3.3. De la Numărul 3 la 5: cu câte 8 articole, niciunul nu a fost selectat

3.4. Numărul 6: 9 articole, 1 selectat cu Nu

- „Emotional reactions to immigration and support for EU cooperation on immigration and terrorism”, Cengiz Erisen, Sofia Vasilopoulou and Cigdem Kentmen-Cin
Nu (AL)

3.5. Numărul 7: 10 articole, 3 selectate, toate cu Nu

- „Parties, governments and the integration of immigrants”, Lasse Aaskoven
Nu (R)
- „How morality politics determine morality policy output – partisan effects on morality policy change”, Christian Adam, Christoph Knill and Emma T. Budde
Nu (R)

Subiectul era de interes pentru noi, dar din rezumat nu era clar cum este tratat. Nu am avut acces liber la acest articol, dar am găsit integral o versiune mai veche¹³ așa că am infe-

rat concluzia și pentru articolul din 2019.

- „Contested solidarity in the Euro crisis and Europe’s migration crisis: a discourse network analysis”, Stefan Wallaschek
Nu (R)

3.6. Numărul 8 și 9: 11 și respectiv 9 articole, cu 0 selectate

3.7. Numărul 10: 8 articole, cu 1 selectat cu Nu

- „Convergence, capitalist diversity, or political volatility? Immigration policy in Western Europe”, Erica Consterdine and James Hampshire
Nu (R)

3.8. Numărul 11: 8 articole, 0 selectate

3.9. Numărul 12: 7 articole, 2 selectate, din care 1 cu Da și 1 cu Nu

- „Do burqa bans make us safer? Veil prohibitions and terrorism in Europe”, Nilay Saiya
Da (R)

În statele unde se interzice *burka*, radicalismul înflorește. Noi interpretăm asta ca transmițând mesajul: “lăsați-ne în pace, pentru că dacă nu, va fi mai repede altfel”! E ca un fel de amenințare, de șantaj. Nu din partea autorilor articolului, desigur. Dar concluzia ne duce acolo, dacă ne gândim la resorturile care generează această realitate pe care autorii o devoalează. Fenomenul este firesc, spunem noi, pentru că în general cei

mai ortodocși sunt mai predispuși radicalizării.

- „Unity in diversity? Polarization, issue diversity and satisfaction with democracy”, Julian M. Hoerner and Sara B. Hobolt
Nu (R)

3.10. Volumul 30/2023, Numărul I: 9 articole, 2 selectate, ambele cu Nu

- „How does income inequality affect the support for populist parties?” Lukas F. Stoetzer, Johannes Giesecke and Heike Klöver
Nu (R)
- „Patterns of coordination in the European Commission: an analysis of interservice consultations around climate change adaptation policy (2007-2018)”, Jeroen J. L. Candel, Sebastiaan Princen and Robbert Biesbroek
Nu (R)

3.11. Numărul 2¹⁴: 10 articole, 1 selectat cu Nu

- „The gender gap in support for governments during the COVID crisis”, Jacopo Mazza and Marco Scipioni
Nu (AL)

Subiectul se preta abordării progresiste, dar a fost tratat neutru: „In conclusion, in a context of a generalised drop in support for European governments women have withdrawn their support more sharply than men. This shift has been mostly driven by women employed in the labour market who have been at the

receiving end of the most severe economic consequences of the COVID crisis”.

3.12. Numărul 3¹⁵: 8 articole, 8 selectate, toate cu Da

- „Climate policy: from complexity to consensus?”, Elin Lerum Boasson and Michaël Tatham
- „The durability–flexibility dialectic: the evolution of decarbonisation policies in the European Union”, Andrew J. Jordan and Brendan Moore
- „From emissions trading to the European Green Deal: the evolution of the **climate** policy mix and climate policy integration in the EU”, Sebastian Oberthür
- “What drives engagement in the Clean Energy Ministerial? An assessment of domestic-level factors”, Jale Tosun and Adrian Rinscheid
- „Re-examining policy stability in climate adaptation through a lock-in perspective”, Lisanne Groen, Meghan Alexander, Julie P. King, Nicolas W. Jager and Dave Huitema
- “The politics of domestic climate governance: making sense of complex participation patterns”, Elin Lerum Boasson, Charlotte Burns and Simone Pulver
- „Public support for national vs. international climate change obligations”, Lena Maria Schaffer
- „Fueling opposition? Yellow vests, urban elites, and fuel taxation”, Michaël Tatham and Yvette Peters

3.13. Numărul 4 și 5 : 8 și respectiv 9 articole, 0 selectate

3.14. Numărul 6: 10 articole, 2 selectate, din care 1 cu Da și 1 cu Nu

- “Exploring the EU’s status quo tendency in the migration policy field: a network-centred perspective”, Leila Hadj Abdou and Andrea Pettrachin
Nu (R)
- „Testing the backlash argument: voter responses to (pro)immigration reforms”, Alexander Kustov
Da (R)

Este o analiză făcută pe 40 de ani în 24 de țări europene. „My analysis shows that while the absolute levels of immigration policy openness are associated with slightly higher populist voting across countries in a naive cross-sectional analysis, pro-immigration (or anti-immigration) policy changes do not affect populist voting or immigration concerns within countries. This suggests that pro-immigration reforms do not backfire due to voter backlash”.

Numai că, spunem noi, ceea ce se întâmplă cu imigrația în ultima perioadă în Europa nu are corespondent în istorie. Este suficient să ne amintim principala motivație a Brexitului (stoparea imigrației est-europene în Regat), care este unul dintre subiectele predilecte în acest jurnal.

3.15. Numărul 7: 12 articole, 0 selectate

3.16. Numărul 8: 12 articole, 2 selectate, din care 1 cu Da și 1 cu Nu

- „Policymaking on immigrant welfare rights: the populist and the mainstream right”, Friederike Römer, Leonce Röth and Malisa Zobel
Nu (AL)
- “An unexpected climate activist: central banks and the politics of the climate-neutral economy”, Katrijn Siderius
Da (AL)

3.17. Numărul 9: 10 articole, 2 selectate, din care 1 cu Da și 1 cu Nu

- „Occupy the semantic space! Opening up the language of better regulation”, Claudio M. Radaelli
Nu (AL)

Acesta este singurul articol, dintre toate cele selectate de noi în contextul prezentei analize, care discută un subiect care ar avea mare relevanță pentru evidențierea progresismului și a violenței lui simbolice teribil de puternică prin teama pe care o induce în contextul *cancel culture*. Numai că autorul nu fost interesat să intre în aceste hățișuri.

Altfel este un articol foarte bun, care se ocupă de noile limbi de lemn – cea a UE, cea progresistă etc. – „(...) social scientists also contribute to transparency in how language is used and for what purposes in public policy processes”.

Din păcate, în loc să dezvolte articolul către zona care ne interesează pe noi aici, autorul se ghemuiește, ca să fie sigur că nu devine țintă. „This article is not for or against a certain actor, neither does it imply the presence of a sort of evil puppeteer or-

chestrating discourse to suppress alternatives”.

- „Social identities and deadlocked debates on nuclear energy policy”, Johanna Hornung
Nu (R)

Din rezumat nu reieșea clar dacă se alunecase în zona în care Pământul este perceput ca un fel de cămară a cărei temperatură poate fi controlată de om. Ne-am lămurit consultând un rezumat extins¹⁶.

3.18. Numărul 10: 11 articole, 2 selectate, din care 2 cu Da și 0 cu Nu

- “Democracy challenged: how parties politicize different democratic principles”, Sarah Engler, Theresa Gessler, Tarik Abou-Chadi and Lucas Leemann
Da (AL)
- „Representation in times of crisis: women’s executive presence and gender-sensitive policy responses to crises”, Jessica C. Smith
Da (AL)

- „Overall, women’s presence in crisis decision-making can increase the likelihood of gender inequality being addressed in policy responses”

Numai că, spunem noi, iarăși, este esențial ca atunci când discutăm despre inegalitatea de gen să specificăm clar dacă ne referim la inegalități în privința oportunităților sau la inegalități ale rezultatelor.

3.19. Numărul 11: 15 articole, 1 selectate, din care 1 cu Da și 10 cu Nu

Toate articolele din acest număr sunt AL

- The direction of **gender equality** policy in Britain post-Brexit: towards a **masculinised** Westminster model. Anna Sanders and Joanna Flavell
Da

4. *The Journal of Politics*

4.1. *Volumul 81/2019, numărul 1*: 37 articole, 7 selectate, din care 3 cu Da și 4 cu Nu

Am consultat acest număr la biblioteca TCD

- „The muted consequences of correct information about immigration”, Daniel J. Hopkins, John Sides and Jack Citrin
Nu

Tema este interesantă. Cu cât americanii cred că sunt mai mulți imigranți, cu atât au o atitudine mai puțin prietenoasă față de imigranți. Americanii cred că sunt mai mulți imigranți decât sunt de fapt, dar este frustrant pentru noi faptul că nu aflăm din articol dacă, atunci când află că nu sunt atât de mulți imigranți pe cât credeau că ar fi, li se schimbă atitudinea.

- „The Structure of Ethnic Inequality and Ethnic Voting”, Christian Houle, Paul Kenny and Chunho Park
Nu
- „How Negative Sentiment toward Muslim Americans Predicts Support for Trump in the 2016 Presidential Elections”, Nazita Lajevardi and Marisa Abrajano
Da

Articolul în sine este onest, dar, în opinia noastră, specificarea musul-

manilor în mod deosebit în context nu este întemeiată obiectiv.

- „Language Influences Public Attitudes toward Gender Equality”, Efrén O. Pérez and Margit Tavits
Da

Tema conduce în tabăra progresistă, mai ales că nici aici nu se indică dacă este vorba de egalitatea oportunităților sau de egalitatea rezultatelor. Dar ideea referitoare la estonienii bilingvi (cei vorbitori de estoniană și de rusă) atrage atenția. În limba estoniană nu există genuri, așa cum există în limba rusă. Ipoteza este că limbile în care nu există genuri conduc la un mai mare liberalism în ce privește egalitatea de gen.

Totuși, întrebăm noi, ce ar fi de inferat de aici? Alegem sau imaginăm o limbă în care nu există genuri și o impunem tuturor? Dacă acceptăm realitatea care ne arată că oamenii tind să fie destul de asemănători de la natură, nuanța este mai degrabă superficială.

- „The Power of Visibility: Advances in LGBT Rights in the Unites States and Europe”, Melissa R. Michelson
Da

Avem aici prezentarea a trei cărți: Phillip M. Ayoub, *When States Come Out: Europe's Sexual Minorities and the Politics of Visibility*, Cambridge University Press, 2016; Jeremiah J. Garretson *The Path to Gay Rights: How Activism and Coming out Changed Public Opinion*, New York University Press, 2018; Jami K. Taylor, Daniel C. Lewis and Daniel P. Haider-Markel, *The Remarkable*

Rise of Transgender Rights, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2018.

Este salutat entuziast faptul că există tot mai multe burse pentru finanțarea articolelor care tratează subiecte din categoria LGBT.

- „Can the government deter discrimination? Evidence from a Randomized Intervention in New York City”, Fang, Albert H.; Guess, Andrew M.; Humphreys, Macartan

Nu

Un articol echilibrat, deloc militant, despre discriminarea rasială pe piața închirierii locuințelor și despre ce face sau ce ar putea face statul pentru a o reduce.

- „Economic Reasoning with a Racial Hue: Is the Immigration Consensus Purely Race Neutral?”, Benjamin J. Newman and Neil Malhotra

Da

Se afirmă că preferința pentru imigranți pricepuți (*skilled*) nu ar fi un semn al atitudinii pozitive față de imigranți ci ar fi de fapt marca unei atitudini negative față de imigranții ne-pricepuți. Noi spunem că ar putea fi în primul rând semnul unei abordări meritocratice care de cele mai multe ori nu are legătură cu altceva decât cu valoarea individuală. Oare cum ar putea cineva să iasă dintr-o asemenea capcană precum cea reprezentată de abordarea cu pretenții axiomatiche, care stă la baza articolului, dacă ar face eroarea să se raporteze la ea?

4.2. Numărul 2: 37 articole, 9 selectate, din care 3 cu Da și 9 cu Nu

Am consultat acest număr la biblioteca TCD

- „Uncertainty, Cleavages, and Ethnic Coalitions”, Nils-Christian Bormann

Nu

- „Redistributive Political Transitions: Minority Rule and Liberation Wars in Colonial Africa”. Jack Paine

Nu

- „Everybody Hurts Sometimes: How Personal and Collective In-securities Shape Political Preferences”, Mallory E. Compton and Christine S. Lipsmeyer

Nu

Este amuzant cum verifică faptul că atunci când oamenilor nu le este bine individual le scade dramatic interesul pentru treburile publice.

- „Framing and Blame Attribution in Populist Rhetoric”, Ethan C. Busby, Joshua R. Gubler and Kirk A. Hawkins

Nu

Articolul a intrat în atenția noastră pentru că se ocupă printre altele de Trump, de Farage și de Erdogan. Concluzia rizibilă este că politicienii nepopuliști nu trebuie să le lase populiștilor temele care-i interesează pe votanți, dar trebuie să le trateze altfel decât populiștii și să-i angajeze pe votanți la un nivel mai profund. Să le urăm succes!

- „The Gendered Effect of Violence on Political Engagement”, Dino Hadzic and Margit Tavits

Da

Ideea este că violența (de la război la terorism) crește implicarea bărbaților și o scade pe aceea a femeilor. La fel de puțin surprinzător, autorii arată că, dacă femeile se implică în politică după conflicte, pacea este mai durabilă. Numai că, spunem noi, nu rațiunea este cea care lipsea în ecuație în tot timpul acesta. În consecință, încercarea de a începe rezolvarea problemelor prin stabilirea cotelor de reprezentare pe sexe nu pare să aibă mari șanse de reușită. Fără îndoială, acesta este un pas logic și necesar, la un moment dat, având în vedere natura umană și deosebirile dintre sexe, dar parcurgerea lui înaintea altora nu aduce mari speranțe de catalizare a rezultatelor dorite.

- „Does Global Warming Increase Public Concern about Climate Change?”, Parrish Bergquist and Christopher Warshaw
Nu
- „Gender Identity as a Political Cue: Voter Responses to Transgender Candidates”, Philip Edward Jones and Paul R. Brewer
Da
- „What is Populist Nationalism and Why Does it Matter?”, Emilie M. Hafner-Burton, Neil Narang and Brian C. Rathbun
Nu
- „Race and Southern Political Development”, Steven White
Da

Avem aici prezentarea a patru cărți: David A. Bateman, Ira Katznelson, and John S. Lapinski, *Southern Nation: Congress and*

White Supremacy after Reconstruction, Princeton University Press, 2018; Devin Caughey, *The Unsolid South: Mass Politics and National Representation in a One-Party Enclave*, Princeton University Press, 2018; John H. Aldrich and John D. Griffin *Why Parties Matter: Political Competition and Democracy in the American South*, University of Chicago Press, 2018; Avidit Acharya, Matthew Blackwell and Maya Sen *Deep Roots: How Slavery Still Shapes Southern Politics*, Princeton University Press, 2018.

4.3. Numărul 3: 36 articole, 6 selectate, din care 2 cu Da și 4 cu Nu

- „Having Their Say: Authority, Voice, and Satisfaction with Democracy”, Eric Merkley, Fred Cutler, Paul J. Quirk and Benjamin Nyblade
Nu (R)
- „Guilt by Association: White Collective Guilt in American Politics”, Jennifer Chudy, Spencer Piston and Joshua Shipper
Da (R)
- „Casual Contact and Ethnic Bias: Experimental Evidence from Afghanistan”, Luke N. Condra and Sera Linardi
Nu (R)
- „Lethal Force in Black and White: Assessing Racial Disparities in the Circumstances of Police Killings”, Shea Streecher
Nu (R)
- „Race, Party, and Representation in Criminal Justice Politics”, Laurel Eckhouse

Nu (R)

- „New Directions in Race, Place, and Space”, Thomas Ogorzalek
Da (R)

Avem aici prezentarea a trei cărți: Jessica Trounstine, *Segregation by Design: Local Politics and Inequality in American Cities*, Cambridge University Press, 2018; Clayton Nall, *The Road to Inequality: How the Federal Highway Program Polarized America and Undermined Cities*, Cambridge University Press, 2018; Ryan D. Enos, *The Space between Us: Social Geography and Politics*, Cambridge University Press, 2017.

4.4. Numărul 4: 34 articole, 5 selectate, din care 3 cu Da și 2 cu Nu

- „Empowering Women? Gender Quotas and Women’s Political Careers”, Yann Kerevel
Da (R)
- „Do Local Party Chairs Think Women and Minority Candidates Can Win? Evidence from a Joint Experiment”, David Doherty, Conor M. Dowling and Michael G. Miller
Da (R)
- „Climate Justice and Historical Responsibility”, Paul Bou-Habib
Da (R)
- „E Pluribus Unum? How Ethnic and National Identity Motivate Individual Reactions to a Political Ideal”, Efrén O. Pérez, Maggie Deichert and Andrew M. Engelhardt
Nu (R)
- „Female Autocrats as Role Models? The Effect of Female

Leaders on Political Knowledge and Engagement in Vietnam”, Paul Schuler

Nu (R)

4.5. Volumul 85/2023, Numărul I: 30 articole, 2 selectate, din care 2 cu Da și 0 cu Nu

- „Higher Education and Cultural Liberalism: Regression Discontinuity Evidence from Romania”, Brendan Apfeld, Emanuel Coman, John Gerring and Stephen Jessee
Da (R)

“Some studies suggest that university attendance exerts a liberalizing effect on attitudes toward cultural issues such as sexuality and sexual identity, prostitution, drug addiction, abortion, capital punishment, divorce, parenting, gender, race, religion, science, and technology”.

- „No Evidence of Backlash: LGBT Rights in Latin America”, Lucas de Abreu Maia, Albert Chiu and Scott Desposato
Da (R)

4.6. Numărul 2: 33 articole, 6 selectate, din care 4 cu Da și 2 cu Nu

- „Locked Down, Lashing Out: COVID-19 Effects on Asian Hate Crimes in Italy”, Gemma Dipoppa, Guy Grossman and Stephanie Zonszein
Nu (R)
- „Intersectional Opportunities: Majority Minority Districts and the Descriptive Representation of Latinas and Latinos”, Christian Dyogi Phillips
Da (R)

- „Political Awareness and the Identity-to-Politics Link in Public Opinion”. Philip Edward Jones
Da (R)
- „Environmental Pollution and Authoritarian Politics”, Carlo M. Horz, Moritz Marbach and Christoph V. Steinert
Nu (R)
- „Signaling Race, Ethnicity, and Gender with Names: Challenges and Recommendations”, Elizabeth Mitchell Elder and Matthew Hayes
Da (R)
- „Latino-Targeted Misinformation and the Power of Factual Corrections”, Yamil R. Velez, Ethan Porter and Thomas J. Wood
Da (R)

4.7. Numărul 3: 27 articole, 5 selectate, din care 1 cu Da și 4 cu Nu

- „Evaluating Claims of Intersectionality”, Ray Block Jr., Matt Golder and Sona N. Golder
Da (R)
- „Women’s Political Representation in African Rebel Parties”, Elizabeth L. Brannon
Nu (R)

Este un articol concentrat onest pe subiectul anunțat în titlu. Un alt exemplu că orice subiect ar putea fi tratat neideologizat.

- „Are Police Racially Biased in the Decision to Shoot?”, Tom S. Clark, Elisha Cohen, Adam N. Glynn, Michael Leo Owens, Anna Gunderson and Kaylyn Jackson Schiff
Nu (R)

- „Love Thy (Elected) Neighbor? Residential Segregation, Political Representation, and Local Public Goods”, Oskari Harjunen, Tuukka Saarimaa and Janne Tukiainen
Nu (R)

Este un articol în care, spunem noi, nuanțe esențiale sunt ignorate, cum ar fi distincția dintre segregare și congregare. Faptul că unii pleacă dintr-un cartier nu înseamnă automat că cei care rămân sunt segregați.

- „Proportional Immigration Enforcement”, Mollie Gerver, Patrick Lown and Dominik Duell
Nu (R)

4.8. Numărul 4: 29 articole, 13 selectate, din care 4 cu Da și 9 cu Nu

- „«Because He Is Gay»: How Race, Gender, and Sexuality Shape Perceptions of Judicial Fairness”, Ana Bracic, Mackenzie Israel-Trummel, Tyler Johnson and Kathleen Tipler
Nu (R)
- „Educational Content, Exclusive National Identity, and Anti-immigrant Attitudes”, Boyoon Lee
Da (R)
- „From Low-Cost Flights to the Ballot Box: How Eastern European Migration Shaped Far-Right Voting in London”, Elena Pupaza and Joachim Wehner
Nu (AL)
- „Do Local Economic Benefits of Asylum Seekers Lead to More Support for Local Refugee Intake?”, Ilona Lahdelma

- Nu (R)
- „Foreignness as an Asset: European Carbon Regulation and the Relocation Threat among Multinational Firms”, Patrick Bayer
Nu (R)
 - „The Surprising Stability of Asian Americans’ and Latinos’ Partisan Identities in the Early Trump Era”, Daniel J. Hopkins, Cheryl R. Kaiser and Efrén O. Pérez
Nu (R)
 - „Strategically Ambiguous Identities: Evidence from Evangelical Clergy in Brazilian Elections”, Reuben Hurst
Nu (R)
 - „The Challenger’s Winning Coalition: Mobilization of Religion in Ethnic Civil War”, Johanna K. Birnir and Nil S. Satana
Nu (R)
 - „Symbols of the Struggle: Descriptive Representation and Issue-Based Symbolism in US House Speeches”, Bryce J. Dietrich and Matthew Hayes
Da (R)
 - „From Navajo “Holy Wind” to Spinoza’s Divine Nature: Viola Cordova’s Comparative Approach to Indigenous Thought”, Samuel Piccolo
Da (R)
 - „When Do Campaign Donors Reject Extremists? Evidence from the US Foreclosure Crisis”, Zhao Li
Nu (R)
 - „Women Who Win but Do Not Rule: The Effect of Gender in the Formation of Governments”, Alba Huidobro and Albert Falcó-Gimeno
Da (R)
 - „Female Employment and Voter Turnout: Evidence from India”, Anders Kjelsrud and Andreas Kotsadam
Nu (R)
- 5. *British Journal of Political Science***
- 5.1. *Volumul 49/2019, Numărul 1***: 18 articole, 0 selectate
- 5.2. *Numărul 2***: 16 articole, 1 selectat cu Nu
- „The Power of Peers: How Transnational Advocacy Networks Shape NGO Strategies on Climate Change”, Jennifer Hadden and Lorien Jasny
Nu (R)
- 5.3. *Numărul 3***: 18 articole, 5 selectate, din care 3 cu Da și 2 cu Nu
- „Restoring Confidence in Post-Conflict Security Sectors: Survey Evidence from Liberia on Female Ratio Balancing Reforms”, Sabrina Karim
Da (R)
 - „Are Parties Equally Responsive to Women and Men?”, Jonathan Homola
Nu (R)
 - „Antidiscrimination Laws, Policy Knowledge and Political Support”, Conrad Ziller and Marc Helbling
Da (R)

- „The Club Approach: A Gateway to Effective Climate Co-operation?“, Jon Hovi Detlef F. Sprinz, Håkon Sælen and Arild Underdal Da (AL)
- „Gender Differences in Vote Choice: Social Cues and Social Harmony as Heuristics“, Eelco Harteveld, Stefan Dahlberg, Andrej Kokkonen and Wouter Van Der Brug Nu (R)

5.4. Numărul 4: 14 articole, 4 selectate, din care 3 cu Da și 1 cu Nu

- „Economic and Cultural Drivers of Immigrant Support Worldwide“, Nicholas A. Valentino, Stuart N. Soroka, Shanto Iyengar, Toril Aalberg, Raymond Duch, Marta Fraile, Kyu S. Hahn, Kasper M. Hansen, Allison Harell, Marc Helbling, Simon D. Jackman and Tetsuro Kobayashi Da (R)
- „Beliefs about Climate Beliefs: The Importance of Second-Order Opinions for Climate Politics“, Matto Mildenerger and Dustin Tingley Da (R)
- „Does Political Sophistication Minimize Value Conflict? Evidence from a Heteroskedastic Graded IRT Model of Opinions toward Climate Change“, Paul M. Kellstedt, Mark D. Ramirez, Arnold Vedlitz and Sammy Zahran Nu (R)
- „Interests, Norms and Support for the Provision of Global

Public Goods: The Case of Climate Co-operation“, Michael M. Bechtel, Federica Genovese and Kenneth F. Scheve Da (R)

5.5. Volumul 53/2023, Numărul 1: 19 articole, 1 selectat cu Nu

- „(Inequality in) Interest Group Involvement and the Legitimacy of Policy Making“, Anne Rasmussen and Stefanie Reher Nu (AL)

5.6. Numărul 2: 32 articole, din care 6 selectate cu 4 Da și 2 cu Nu

- „A Double Standard? Gender Bias in Voters' Perceptions of Political Arguments“, Lotte Hargrave Da (AL)
- „Measuring Ethnic Inequality: An Assessment of Extant Cross-National Indices“, Lasse Egendal Leipziger Nu (R)
- „Misperceptions about Immigration: Reviewing Their Nature, Motivations and Determinants“, Philipp Lutz and Marco Bitschnau Da (R)
- „Public Gender Egalitarianism: A Dataset of Dynamic Comparative Public Opinion toward Egalitarian Gender Roles in the Public Sphere“, Byung-Deuk Woo, Lindsey A. Goldberg and Frederick Solt Da (AL)
- „Do Anti-immigration Voters Care More? Documenting the Issue Importance Asymmetry of Immi-

gration Attitudes”, Alexander Kustov

Da (AL)

- „Class, Ethnicity, Age or Education: What Characteristics Determine Citizens' Sense of Political Commonality?”, Noam Titelman
Nu (AL)

5.7. Numărul 3: 15 articole, 5 selectate, din care 4 cu Da și 1 cu Nu

- „Subsistence Emissions and Climate Justice”, Göran Duus-Otterström
Da (AL)
- „Across the Boards: Explaining Firm Support for Climate Policy”, Michael Lerner and Iain Osgood
Da (AL)
- „Modern Family? The Gendered Effects of Marriage and Childbearing on Voter Turnout”, Giorgio Belletini, Carlotta Berti Ceroni, Enrico Cantoni, Chiara Monfardini and Jerome Schafer
Da (AL)
- „The Role of District Magnitude in When Women Represent Women”, Brian F. Crisp and Patrick Cunha Silva

Da (R)

- „The Segregation Effect: How Residential Isolation Shapes Ethnic Minority Representation in England”, Selene Campion
Nu (AL)

5.8. Numărul 4: 15 articole, 3 selectate, din care 0 cu Da și 3 cu Nu

- „The Dynamics of Refugee Return: Syrian Refugees and Their Migration Intentions”, Ala Alrababah, Daniel Masterson, Marine Casalis, Dominik Hangartner and Jeremy Weinstein
Nu (AL)
- „Animosity, Amnesia, or Admiration? Mass Opinion Around the World Toward the Former Colonizer”, Andy Baker and David Cupery
Nu (AL)
- „A Drop in the Ocean: How Priors Anchor Attitudes Toward the American Carceral State”, Allison P. Anoll, Andrew M. Engelhardt
Nu (AL)

Partea a III-a

1. Elemente cantitative

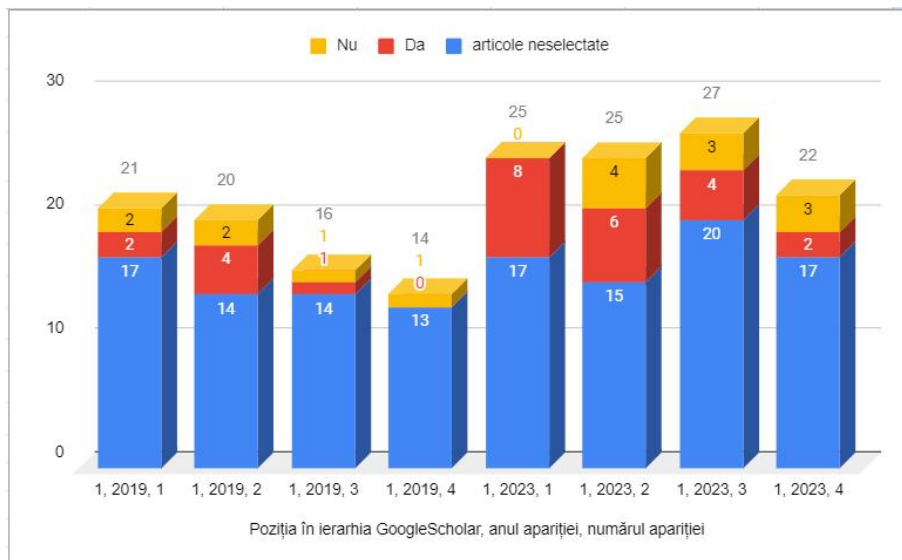
Poziția în ierarhia <i>Google Scholar</i> , anul și numărul apariției	Număr articole	Articole selectate	Da	Nu
1, 2019, 1	21	4	2	2
1, 2019, 2	20	6	4	2

Poziția în ierarhia <i>Google Scholar</i>, anul și numărul apariției	Număr articole	Articole selectate	Da	Nu
1, 2019, 3	16	2	1	1
1, 2019, 4	14	1	0	1
1, 2023, 1	25	8	8	0
1, 2023, 2	25	10	6	4
1, 2023, 3	27	7	4	3
1, 2023, 4	22	5	2	3
2, 2019, 1	14	2	1	1
2, 2019, 2	13	4	2	2
2, 2019, 3	13	5	1	4
2, 2019, 4	16	5	1	4
2, 2020, 1	12	4	1	3
2, 2020, 2	14	3	0	3
2, 2020, 3	18	7	1	6
2, 2020, 4	19	4	1	3
2, 2021, 1	16	4	3	1
2, 2021, 2	16	3	2	1
2, 2021, 3	14	3	2	1
2, 2021, 4	15	5	2	3
2, 2022, 1	16	2	1	1
2, 2022, 2	16	3	1	2
2, 2022, 3	16	7	2	5
2, 2022, 4	14	2	0	2
2, 2023, 1	15	0	0	0
2, 2023, 2	15	3	3	0
2, 2023, 3	20	5	3	2
2, 2023, 4	19	4	1	3
3, 2019, 1	8	0	0	0
3, 2019, 2	8	2	0	2
3, 2019, 3	8	0	0	0
3, 2019, 4	8	0	0	0
3, 2019, 5	8	0	0	0
3, 2019, 6	9	1	0	1
3, 2019, 7	10	3	0	3
3, 2019, 8	11	0	0	0
3, 2019, 9	9	0	0	0
3, 2019, 10	8	1	0	1
3, 2019, 11	8	0	0	0
3, 2019, 12	7	2	1	1
3, 2023, 1	9	2	0	2
3, 2023, 2	10	1	0	1

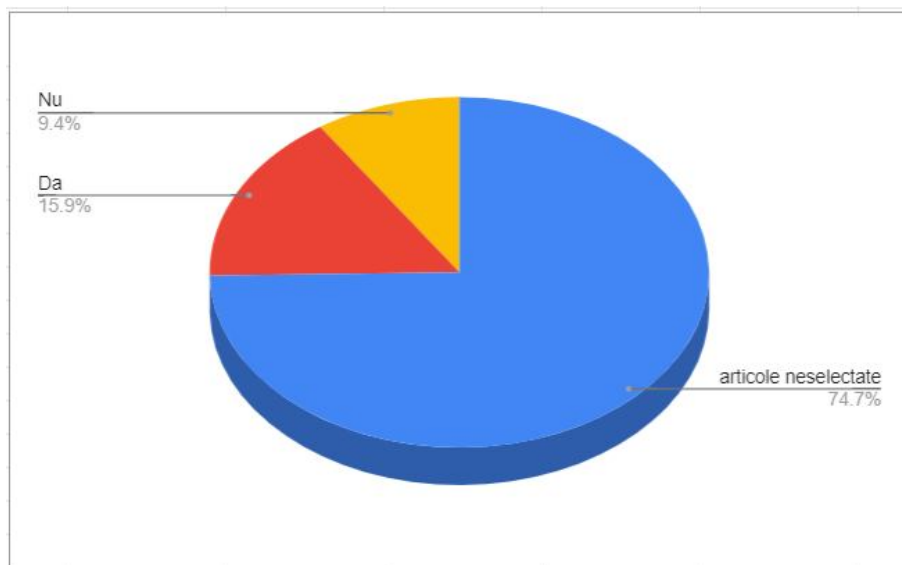
Poziția în ierarhia <i>Google Scholar</i> , anul și numărul apariției	Număr articole	Articole selectate	Da	Nu
3, 2023, 3	8	8	8	0
3, 2023, 4	8	0	0	0
3, 2023, 5	9	0	0	0
3, 2023, 6	10	2	1	1
3, 2023, 7	12	0	0	0
3, 2023, 8	12	2	1	1
3, 2023, 9	10	2	1	1
3, 2023, 10	11	2	2	0
3, 2023, 11	15	1	1	0
4, 2019, 1	37	7	3	4
4, 2019, 2	37	9	3	6
4, 2019, 3	36	6	2	4
4, 2019, 4	34	5	3	2
4, 2023, 1	30	2	2	0
4, 2023, 2	33	6	4	2
4, 2023, 3	27	5	1	4
4, 2023, 4	29	13	4	9
5, 2019, 1	18	0	0	0
5, 2019, 2	16	1	0	1
5, 2019, 3	18	5	3	2
5, 2019, 4	14	4	3	1
5, 2023, 1	19	1	0	1
5, 2023, 2	32	6	4	2
5, 2023, 3	15	5	4	1
5, 2023, 4	15	3	0	3
Total	1107	225	106	119

Tabelul 2: Centralizator general articole

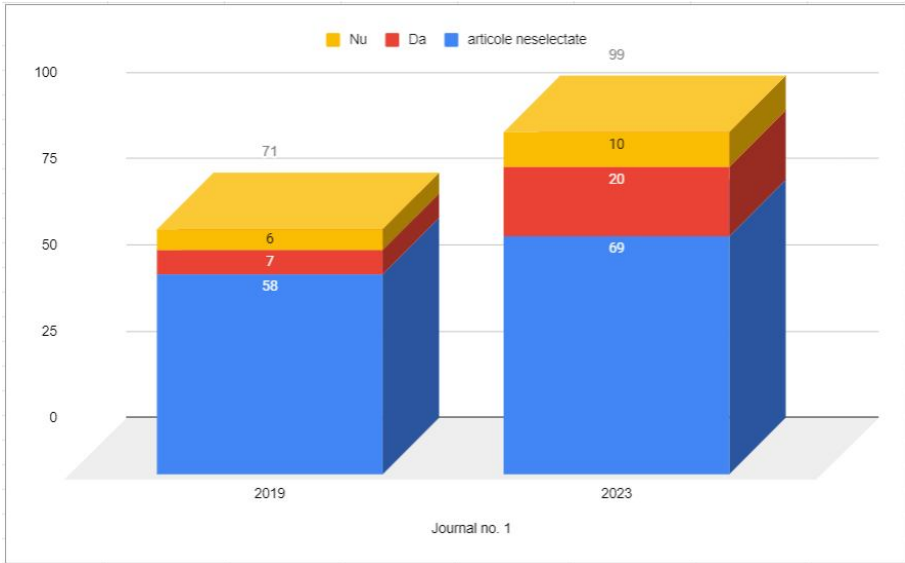
American Political Science Review

Graficul 1.1. Dinamica 2019/2023, pe numere

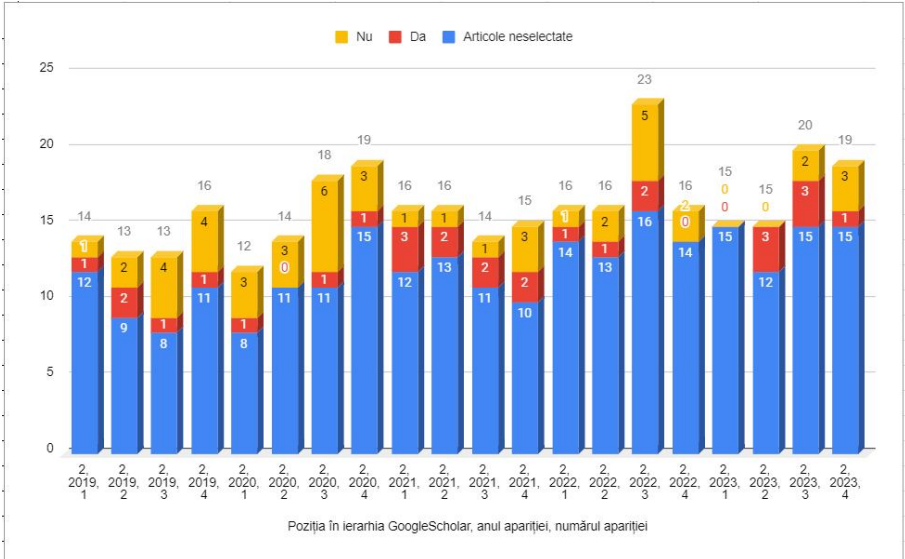

Graficul 1.2. Distribuție articole selectate (Da/Nu) / neselectate – total general

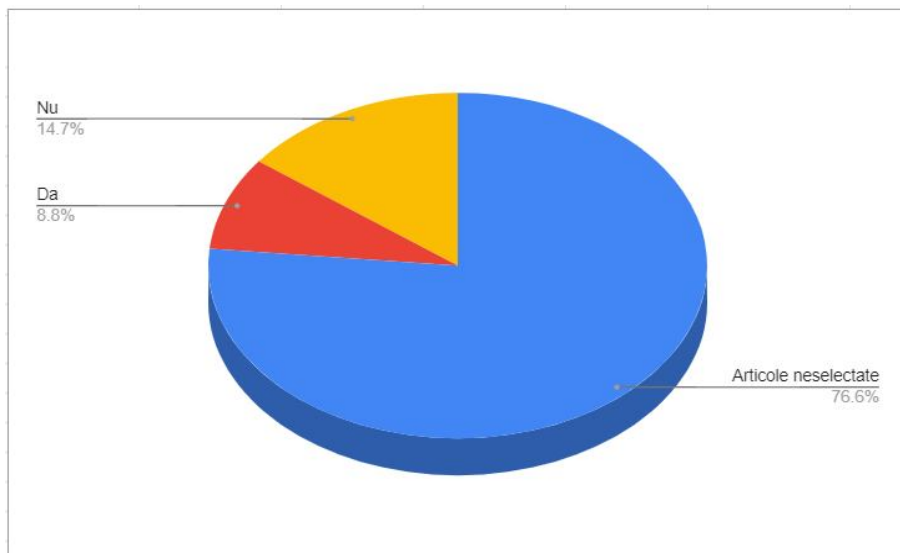

Graficul 1.3. Dinamica 2019/2023, pe volume

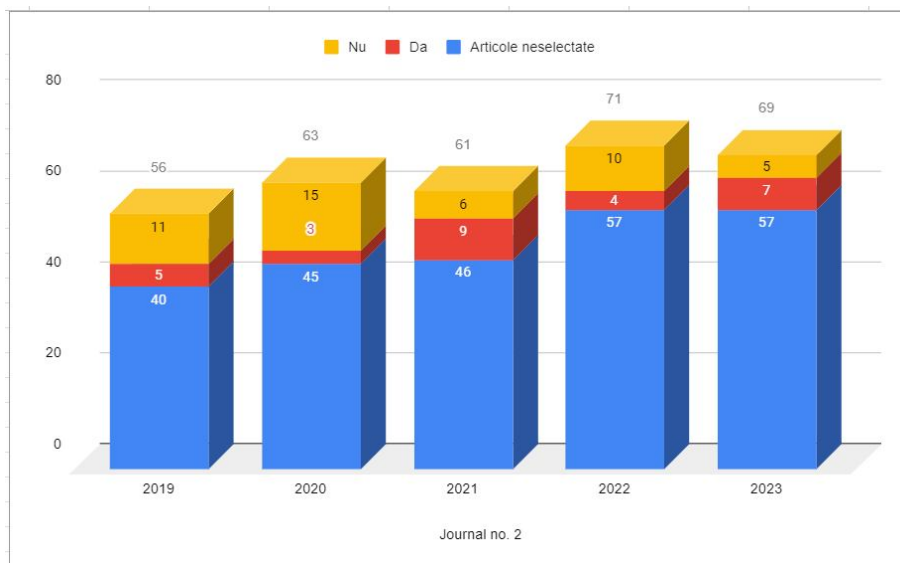
American Journal of Political Science

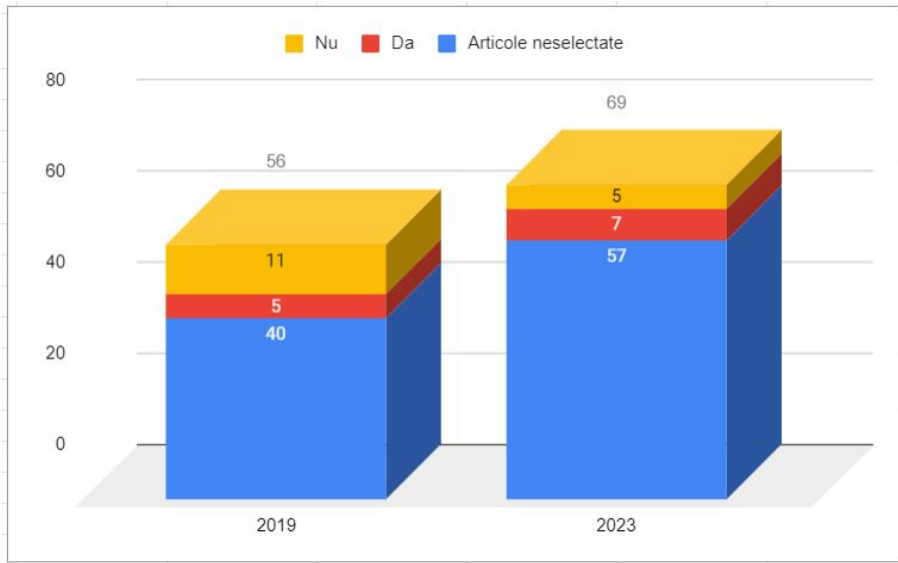
Graficul 2.1. Dinamica 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, pe numere

Graficul 2.2. Distribuție articole selectate(Da/Nu) / neselectate – total general publicație

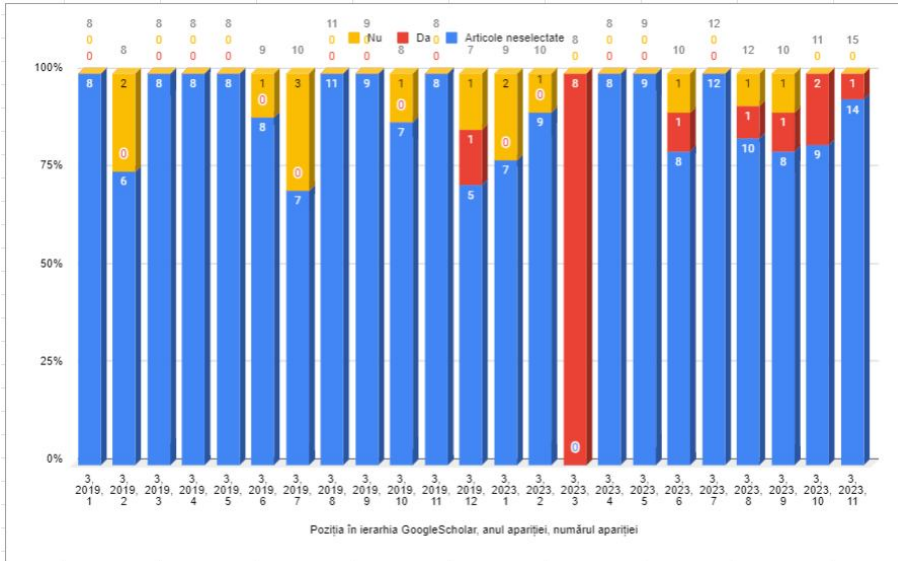

Graficul 2.3. Dinamica 2019-2020-2021-2022-2023, pe volume

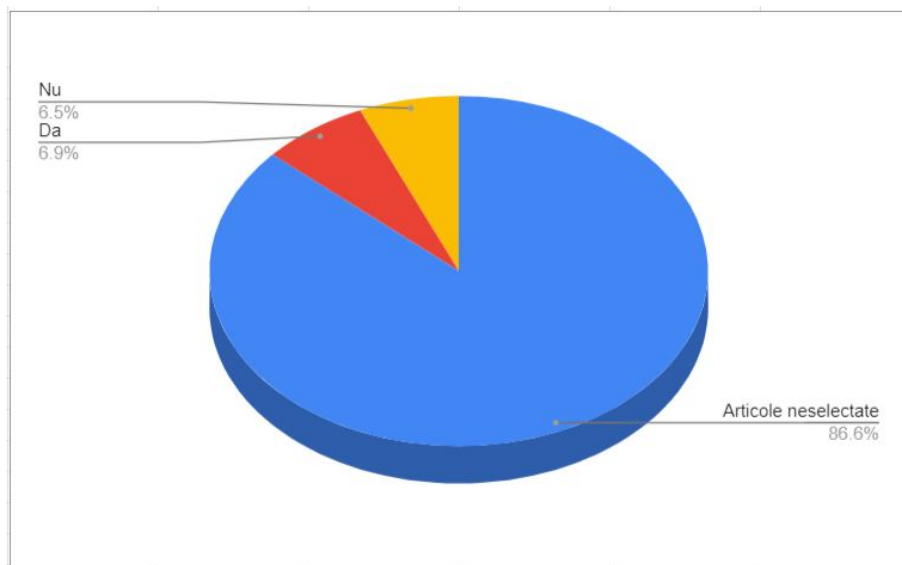

Graficul 2.4. Dinamica 2019/2023, pe volume

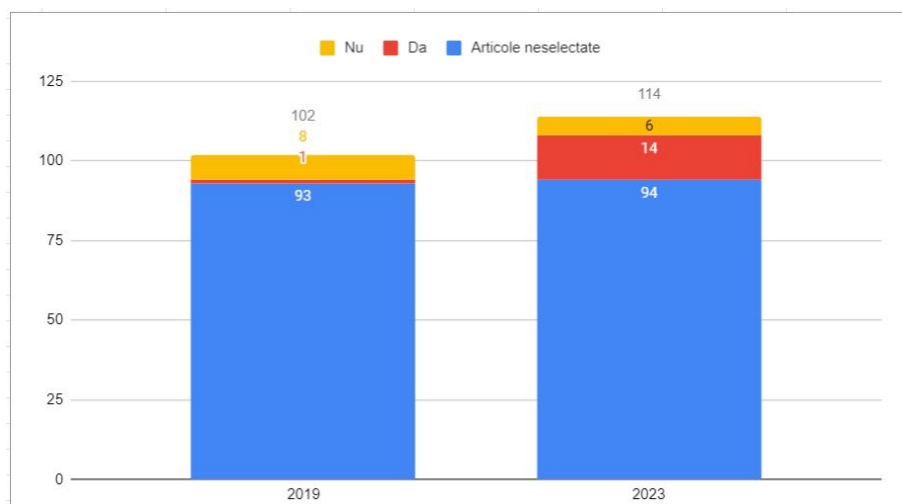
Journal of European Public Policy

Graficul 3.1. Dinamica 2020/2023, pe numere

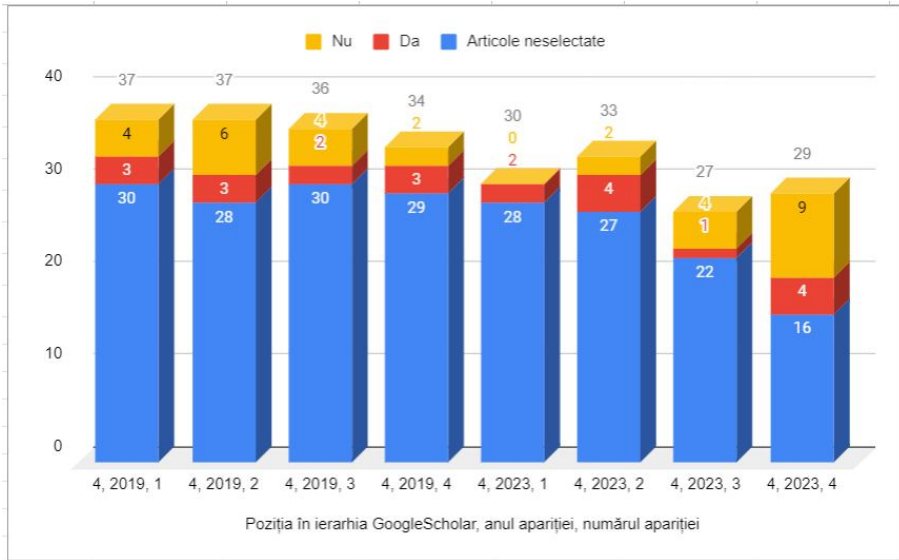

Graficul 3.2. Distribuție articole selectate(Da/Nu) / neselectate – total general publicație

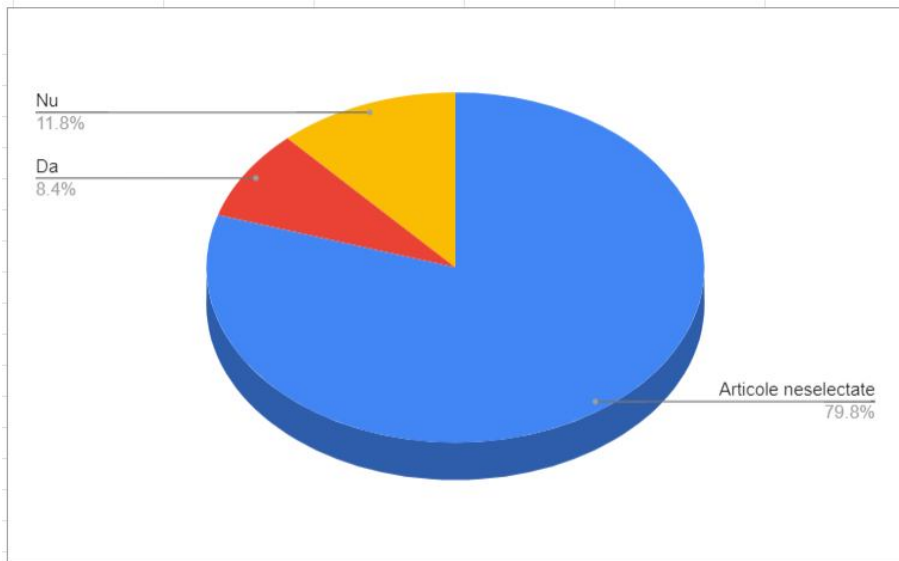

Graficul 3.3. Dinamica 2020/2023, pe volume

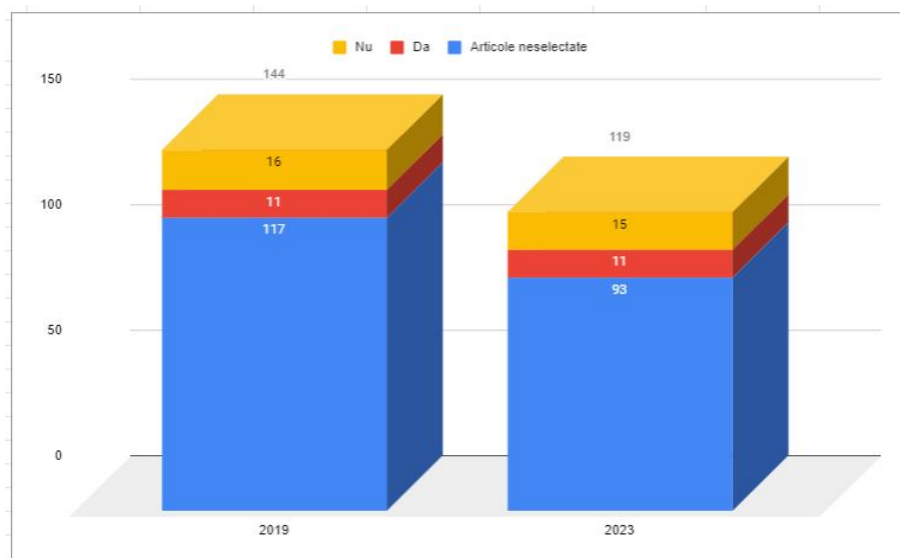
The Journal of Politics

Graficul 4.1. Dinamica 2019/2023, pe numere

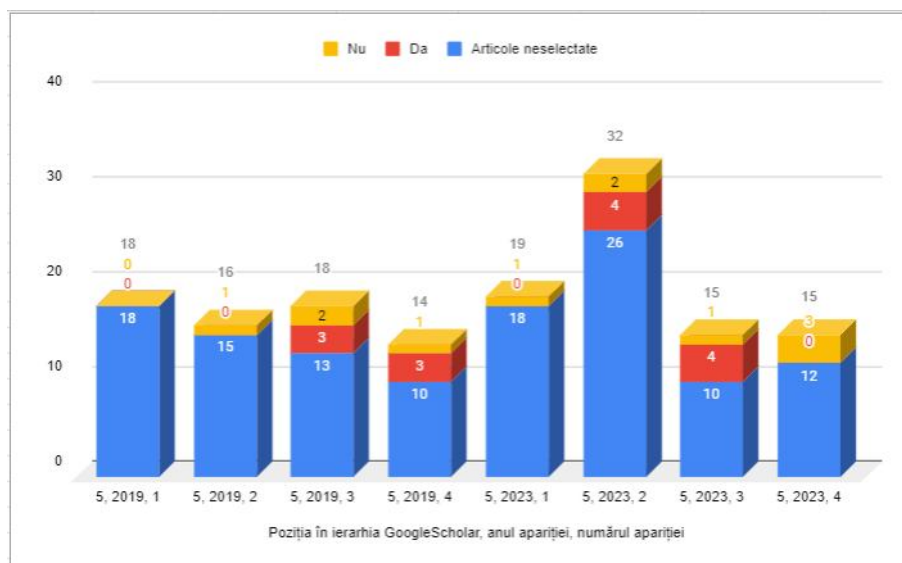

Graficul 4.2. Distribuție articole selectate(Da/Nu) / neselectate – total general publicație

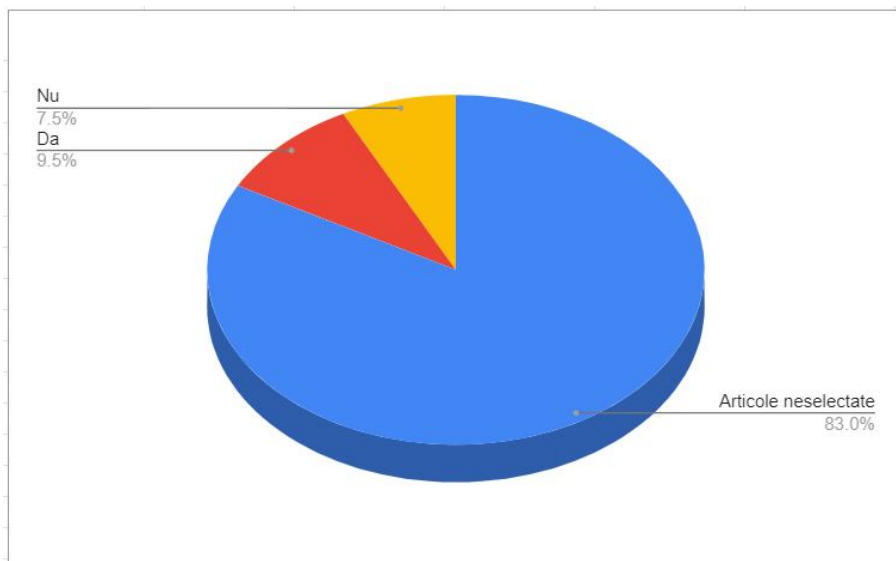

Graficul 4.3. Dinamica 2019/2023, pe volume

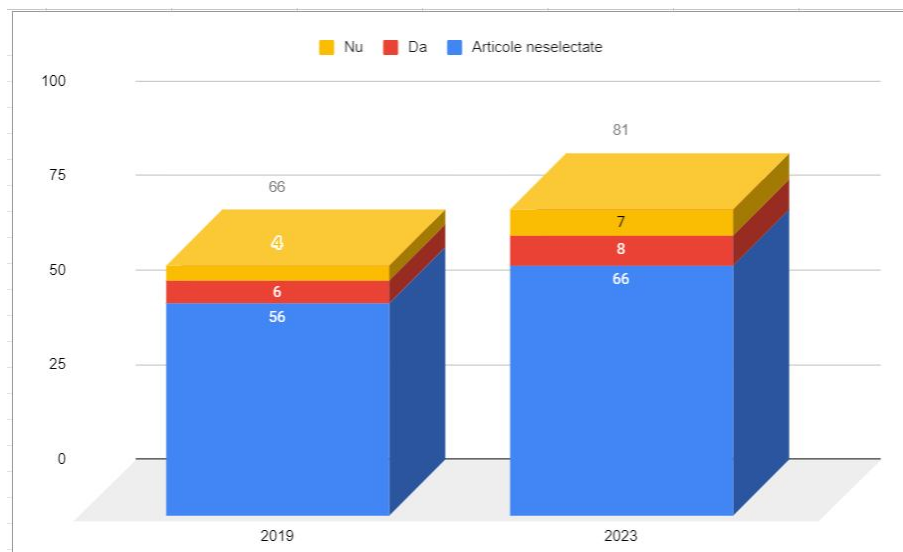
British Journal of Political Science

Graficul 5.1. Dinamica 2019-2023, pe numere

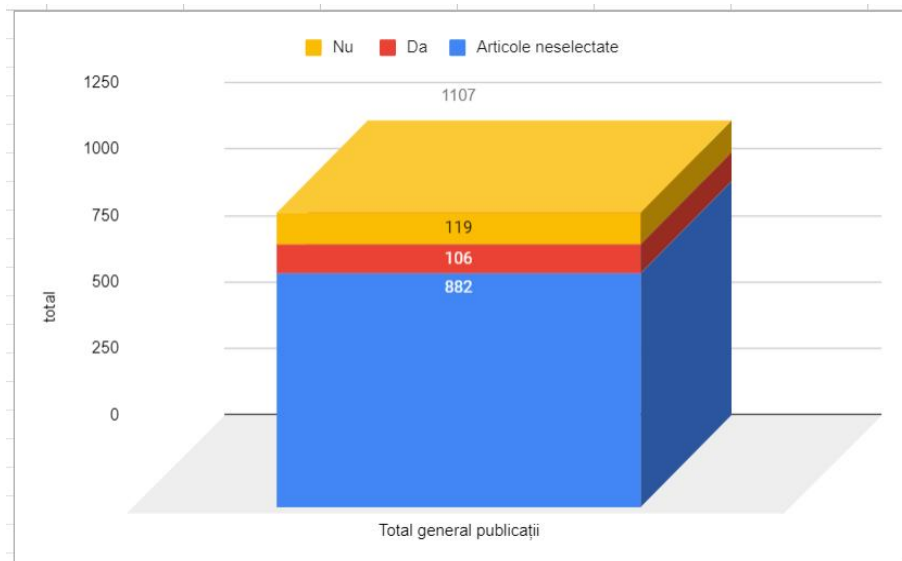

Graficul 5.2. Distribuție articole selectate(Da/Nu) / neselectate – total general publicație

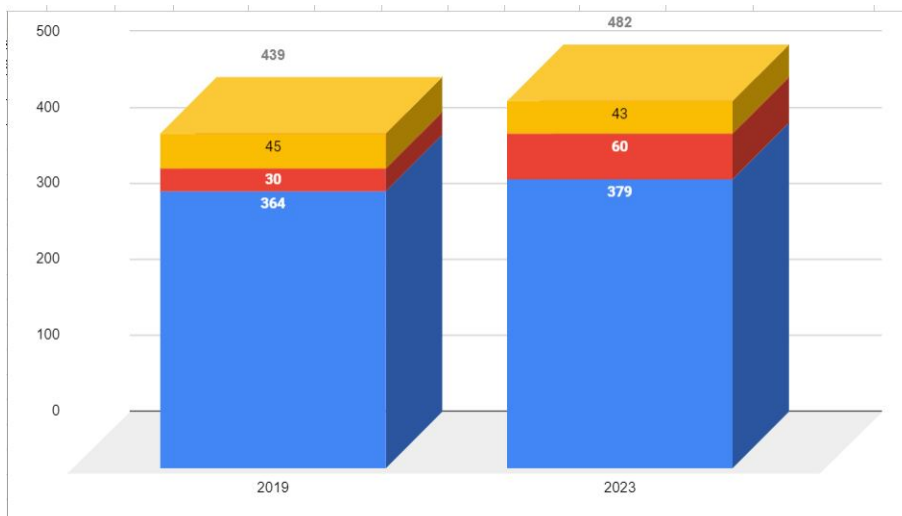

Graficul 5.3. Dinamica 2019/2023, pe volume

Total general publicații

Graficul 6.1. Distribuție articole selectate(Da/Nu) / neselectate

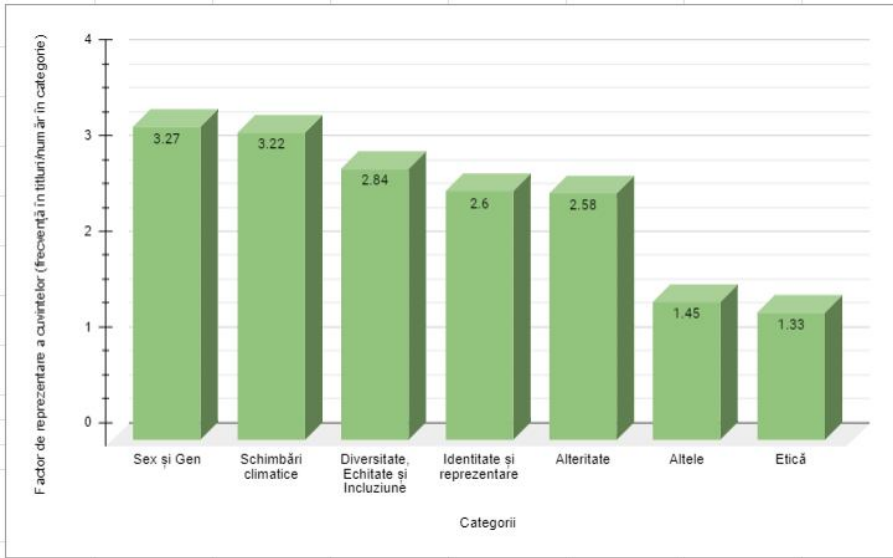
Graficul 6.2. Dinamica 2019/2023, pe volume

2. Distribuție cuvinte-cheie

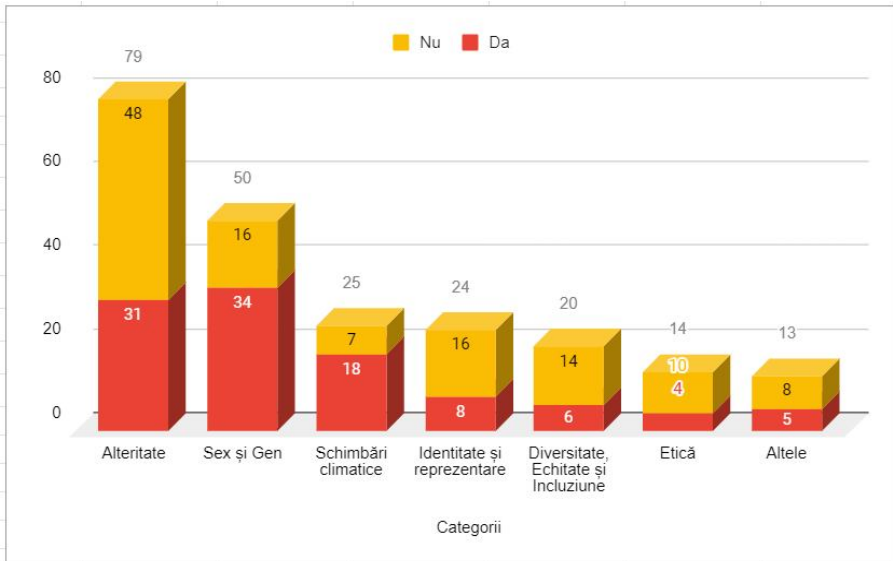
Categorii	Inventar	Factor de reprezentare a cuvintelor-cheie (frecvență în titluri/număr în categorie)	Frecvență articole (care au în titlu cuvinte-cheie din categorie)	Da	Nu
Sex și Gen	<i>gender, transgender, gender gap, gendered, gender-sensitive, gay, sexuality, LGBT, women, female, feminist, (modern) family, pregnancy, childbearing, father, parenthood, men, male, masculinised, patriarchal</i>	3,27 (72/22)	50	34	16
Schimbări climatice	<i>climate (coalition/change/activist/neutral/justice), environment, decarbonisation, renewable energy, carbon (coalition/regulation), pollution, clean energy</i>	3,22 (29/9)	25	18	7
Diversitate, Echitate și Incluziune	<i>(in)equality, equity, inclusive, diversity, affirmative action, empowerment, quotas, egalitarianism, egalitarian roles, income distribution</i>	2,84 (37/13)	20	6	14
Identitate și reprezentare	<i>representation, participation, disenfranchisement, vote turnout, nomination, voter preferences, identity, identities immigrant(s), (anti)(im)migration, asylum, refugee(s) foreignness, strangers, intake, cosmopolitan, racism, racial(ised), racial(ly),</i>	2,60 (26/10)	24	8	16

Categorii	Inventar	Factor de reprezentare a cuvintelor-cheie (frecvență în titluri/număr în categorie)	Frecvență articole (care au în titlu cuvinte-cheie din categorie)	Da	Nu
Alteritate	<i>(multi)racial, skin tone, ethnic(ity), minority, minorities, majority, white(ness), white supremacy, people of color, (anti)black, latino, Christmas, Crescents, religion, crosses, muslim, marginalised, stigmatized, exclusion, underrepresented, outsiders, (anti)discrimination, discriminatory, discriminate, segregation, far-right, bans, prohibitions, nationalism, extremists, privilege, imbalances, polarization</i>	2,58 (124/48)	79	31	48
Altele	<i>restoring, colonizer, indigenous, prejudice(d), Trump (era), Fox news, bias(ed), intersectional(ity), #metoo</i>	1,45 (16/11)	13	5	8
Etică	<i>fairness, behaviour, attitudes, emotional, insecurities, participatory, universal love, public ethics, guilt, (hate) crimes, historical responsibility, social rights, moral(ity)</i>	1,33 (24/18)	14	4	10
		2,50 (328/131)	225	106	119

Tabelul 3. Centralizator general cuvinte-cheie raportat la articole selectate

Graficul 7.1. Factorul de reprezentare, pe categorii

Graficul 7.2. Frecvență articole selectate și distribuție Da/Nu, pe categorii

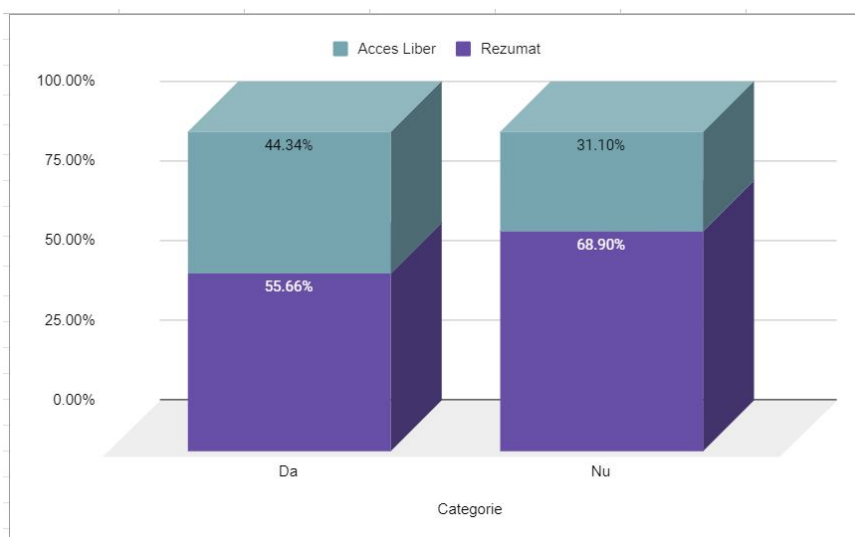
3. Accesul la conținutul articolelor

În cursul documentării am avansat ideea că accesul la articolele progresiste este mult mai facilă de-

cât la cele care nu au această caracteristică, având în vedere cele 225 de articole selectate. Am verificat și a reieșit că accesul este numai puțin mai facil în sensul în care am intuit că este.

Categorie	Rezumat	Acces Liber	Total
Da	59 (55,66%)	47 (44,34%)	106
Nu	82 (68,90%)	37 (31,1%)	119
Total	141 (62,66%)	84 (37,34%)	225

Tabelul 4: Pondere Rezumat/Acces Liber raportat la Da/Nu

Graficul 8. Pondere Rezumat/Acces Liber raportat la Da/Nu

Raportat la numărul total al articolelor (1107), cele progresiste ar putea să nu pară numeroase (106), dar ating un procent de aproape 10% (9,66%). Mai relevant, raportat la numărul articolelor selectate (225), procentul este foarte important (47%). Celelalte 53% au reușit să rateze capcana progresistă (deși tratează subiecte pe care progresismul dorește

să le confişte) prin evitarea (aș fi preferat să pot utiliza „refuzul”) intersecării prea multor variabile, lăsându-le în afara analizei pe cele care nu-și au locul acolo în mod obiectiv.

Articolul de față, prin însăși selectarea temei și prin formularea titlului, este o luare de poziție în conflictul declanșat de progresism împotriva obiectivității, rezonabilității,

imparțialității, iar cititorul poate contribui la enumerare. Demersul nostru catalizează pentru fiecare cititor poziționarea explicită în raport cu progresismul.

Deloc neașteptat, aria *sexualității*, cu un factor de reprezentare de 3,27, deschide cea mai mare breșă progresismului. În cazul acestei arii tematice, omogenizarea este consistentă, 68% dintre articolele selectate care au în titlu cuvinte din această categorie fiind redactate în cheie progresistă.

Foarte aproape de prima categorie, cu un factor de reprezentare de 3,22, tema *schimbărilor climatice* reprezintă un nodul dur al progresismului. Este cea mai puțin diversă categorie, iar impactul progresist considerat *per* articol este cel mai important dintre toate categoriile. 72% dintre articolele care au în titlu cuvinte din această categorie mărșăluiesc neabătut pe linia interpretativă trasată de progresism.

Cuvintele din categoria *Diversitate, Echitate și Incluziune* (factor de reprezentare 2,84), permit de asemenea progresismului să se insinueze constant, mai întâi în zona practicilor instituționale, care la rândul lor extind cenzura din zona comportamentală în aceea a exprimării ideilor. Dar aria interpretărilor în acest câmp tematic este suficient de vastă astfel încât deocamdată concentrarea progresistă să nu atingă un nivel de la care să poată infuza și mai consistent. Doar 30% dintre articolele care au în titlu cuvinte din această categorie

sunt elaborate de pe poziții care intră în zona progresismului.

Identitatea și reprezentarea sunt de asemenea subiecte predilecte în câmpul luptei lexicale progresiste, fiind prezente și în analiza noastră, cu un factor de reprezentare de 2,60. Temele acestea reprezintă niște fisuri prin care infuzarea are succes. Ca în cazul oricărei fisuri asupra căreia nu se intervine corectiv, dinamica este ușor previzibilă, deși deocamdată numai 33,33% din articolele care au în titlu cuvinte din această categorie sunt scrise de pe poziția progresismului.

Așa cum se vede în tabelul 3, categoria care cuprinde cele mai multe cuvinte (48; 36.64%) care se regăsesc în titluri de cele mai multe ori (124; 37.80%) au ca subiect cuvinte sau sintagme din zona reacției la *alteritate* (migrație, refugiați, rasism, etnicitate, religie ș.a). Aceasta deschide un foarte consistent și promițător câmp de acțiune progresismului de secol XXI. În ultimul cincinal, recolta de omogenizare a abordărilor le dă speranțe mari pentru următorul, pentru că 39,24% din totalul articolelor selectate care au în titlu cuvinte din această categorie sunt scrise de pe poziții progresiste. Cu un factor de reprezentare de 2,58, și cuvintele din această categorie se situează peste media de 2,50.

Am grupat în „Altele” cuvintele care aveau fiecare o frecvență mai mică de 10, ajungând împreună să acopere 4,87% din total. Fiecare termen indicat, în măsura în care este folosit pentru un discurs progresist,

subțiază fibra discursului onest atacându-i impermeabilitatea la ideologie. 38,46% dintre articolele care au în titlu cuvinte din această categorie promovează abordarea progresistă, cumulând un factor de reprezentare de 1,45.

Etica nu putea lipsi din acest cuprins inventar, cu un factor de reprezentare de 1,33, pentru că este o redută puternic asediată de progresism. De la *virtue signaling* până la fantasmagorica justiție istorică promovată prin *woke-ism*, *cancel culture* ș.a., zona etico-axiologică este înconjurată constrictor și respiră tot mai greu. Totuși, științele politice încă rezistă relativ acceptabil pe acest flanc, cu „numai” 28,57% din articolele care au în titlu cuvinte din această categorie punctând pentru tabăra progresistă.

Concluzii

Ipoieza noastră conform căreia, în ultimii 5 ani, infuzarea progresistă în câmpul științelor politice a crescut este confirmată. Mai mult, faptul deconcertant că subiectul „progresism” lipsește din toate publicațiile consultate arată de asemenea influența apăsătoare a acestuia. Fără să fie numit, el este fie promovată, fie evitat, fie – rareori și numai implicit – combătut. Este cuvântul-care-nu-trebuie-vredodată-scris.

Capul de pod le este consolidat prin multiplicarea articolelor care tratează teme progresiste, deși ponderea articolelor scrise în cheia specifică lor acoperă deocamdată doar jumătate dintre ele. Asta pentru că, chiar și în cazul articolelor din jumă-

tatea încă neinfuzată, este generalizată evitarea oricărei referiri la interpretările progresiste. Acesta este detaliul care va permite debalansarea rapidă, doar prin modificarea unor nuanțe în tratarea subiectelor deja prezente.

În siajul demersului central, am avansat termenul *progrecratisation*, prin care desemnăm maniera în care progresismul consideră că ar trebui să arate democrația în accepțiunea lor puternic ideologizată, și am constatat că accesul la articolele progresiste este puțin mai facil decât la celelalte, avându-le în vedere pe cele 225 selectate de noi.

Tot mai multe catedre, instituții, centre sunt sufocate de progresism prin condiționarea de către finanțatori a bugetelor pentru granturi de utilizarea acestora pentru anumite teme sau pentru abordarea oricărei teme într-o manieră anume. Cu toate acestea, rezultatele activităților facilitate de acele granturi nu sunt publicate la vârf în proporția în care ele sunt finanțate. În cazul în care există cititori care se întreabă oare cum este posibilă crescândă infuzare cu progresism, le spunem doar: *follow the money!*

Este copleșitor improbabil ca valoarea acelor lucrări să se îmbunătățească în timp, dar asta nu înseamnă că ele nu forțează compensarea prin număr a ceea ce le lipsește în calitate și în întemeiere. De aceea considerăm că absența totală a progresismului ca subiect în toate aceste jurnale este dovada că progresismul a reușit să amorțească o parte importantă a sistemului nervos al științelor politice. Acesta este un minus atât al edi-

torilor acelor publicații, cât și al autorilor. Mitul broaștei fierte treptat este foarte semnificativ și aici.

Constatăm publicarea a tot mai puține articole bazate pe erudiție, articole de anvergură, care să abordeze subiecte profunde. Sunt copleșitor majoritare cele care utilizează procustian modele statistice sofisticate, calchiind abordarea specifică cu precădere științelor naturii, deși subiectele sunt din altă arie.

Analiza socioumanului poate fi riguroasă și fără afișarea excesivă a acestor modele statistico/matematice. Nu este ca și cum demonstrarea statistică a îndreptăririi unor idei sterpe le-ar crește relevanța sau ar face ca acele idei să aibă un impact semnificativ în populație. Asta cu atât mai mult cu cât tot mai puțini dintre cei care citesc asemenea jurnale ajung în poziții care contează public sau din care pot influența politicile publice. Noi continuăm să preferăm articolele care lasă ideile să curgă, argumentându-le logic. La fel cum demonstrarea matematică a legii atracției gravitaționale nu a condus la dispariția fenomenului obiectelor care se sparg atunci când sunt scăpate din mână și se lovesc de suprafețe dure, nici demonstrarea matematică a unor idei care se pot susține doar statistic nu va face ca oamenii (fie ei chiar politologi) să preia acele idei și să-și calibreze demersul și comportamentul în funcție de ele.

Progresiștii de secol XXI nu au nicio limită în a promova atitudinea „cine nu este cu noi este împotriva noastră”. Constatăm însă că există și o altă insidioasă capcană progresistă

în acest context: „cine nu ne combate, este cu noi”. Atunci când cineva ignoră, când evită să se raporteze la poziția progresistă pe subiectele față de care aceasta este exprimată sistematic, articolul pe care îl publică riscă să sprijine infuzarea progresistă a științelor politice.

Raportându-ne exclusiv la specialiștii în științe politice, care nu sunt parte a progresismului de secol XXI, articolul nostru vizează ambele ipostaze: cititori-autori. Este importantă formarea unui reflex, a unei permanente alerte pentru sesizarea oricărei lucrări care contribuie la infuzarea științelor politice cu progresism de secol XXI. Cel puțin la fel de relevant este ca, atunci când se redactează o contribuție pe un subiect care este în atenția acestui curent, să nu se ignore punctele de vedere promovate de pe poziții ideologice, oricât de sofisticat ar fi eșafodajul metodologic-statistic care înconjoară lipsa de întemeiere obiectivă a afirmațiilor progresiste.

Încheiem subliniind că în absența unei reacții antiprogresiste puternice și explicite a cât mai multor specialiști în științe politice, care nu împărtășesc calea progresismului de secol XXI, acesta va continua să infuzeze tot mai mult discursul politologic. Consecința neasumării libertății de exprimare personală, civică și academică va fi continuarea restrângerii ariei în care discursul relevant și întemeiat va putea fi expus în libertate, ajungând să supraviețuiască doar în niște meschine vivarii politologice.

Note

- ¹ Am expus maniera de identificare a progresismului de secol XXI – diferit de Progressive Era (1896-1917) – în „Ipocrizia ca ideologie a raționalității pure. Progresismul și Războiul”, publicat în volumul Războiul din Ucraina. Un conflict regional cu efecte globale, coordonat de Sorin Bocancea și apărut în 2023 la Editura Polis Books. Puteți accesa versiunea electronică la <https://drive.google.com/file/d/1iiQkqCRDfr70oT3t-AeUvY0Hfr0P4njo/view?usp=sharing>
- ² Deoarece literatura consultată și indicată în articol cuprinde 225 de articole în limba engleză, am inserat titluri și extrase în această limbă.
- ³ https://scholar.google.com/citations?view_op=top_venues&hl=en&vq=soc_politicalscience, accesat pe 24 iunie 2023.
- ⁴ <https://subjectguides.library.american.edu/c.php?g=175335&p=1154177#:~:text=HS%2Dindex%20%22It%20is%20the,60%20or%20more%20citations%20each>, accesat pe 21 octombrie 2023
- ⁵ Am observat că accesul la articolele progresiste este puțin mai facil decât la celelalte din totalul celor 225 selectate.
- ⁶ În cazul Journal of European Public Policy, există un decalaj însemnat între momentul din care articolele sunt disponibile online și data apariției edițiilor revistei. Din acest motiv, pentru a accesa articolele publicate în 2019, a trebuit să consultăm numerele din 2020. În același jurnal, în primele numere din

2023 sunt articole din 2021. Totuși publicația este relevantă și prin aceea că apare lunar, spre deosebire de toate celelalte care sunt trimestriale. Fără să atingă aceeași magnitudine ca în cazul Journal of European Public Policy, un decalaj identic ca natură este prezent și la alte publicații.

- ⁷ v. și PITULAC, Tudor, *Sociologia comunității*, Editura Institutul European, Iași, 2009; PITULAC, Tudor, *Inerție socială în spațiul românesc. Deschideri pentru o analiză funcțională a comunităților / Social Inertia in Romania, Contributions for a functional analysis of the Communities*, (ediție bilingvă), Editura Institutul European, Iași, 2014.
- ⁸ V. pagina 7.
- ⁹ *Ed. cit.*
- ¹⁰ *Ed. cit.*
- ¹¹ V. pagina 11.
- ¹² Populist Radical Right Parties
- ¹³ “Partisan effects in morality policy making Article” in *European Journal of Political Research* • August 2017 DOI: 10.1111/1475-6765.12233
- ¹⁴ Începând cu acest număr sunt incluse articole din anul 2022.
- ¹⁵ Este unul dintre cele doar două numere ale acestei reviste în care sunt numai articole open access, iar toate articolele conținute de acest număr tematic sunt elaborate de pe o aceeași poziționare progresistă.
- ¹⁶ <https://paulcairney.wordpress.com/2023/05/25/social-identities-and-deadlocked-debates-on-nuclear-energy-policy/> accesat pe 16 septembrie 2023.

INTERVIU

Angelo Chielli: „Știința politică trebuie să se constituie ca o cunoaștere convențională ce trebuie să tindă să creeze o ordine prin care să interpreteze multiplele aspectele ale realității”

Interviu realizat de Sorin BOCANCEA

Sorin Bocancea: *Domnule Profesor, în luna iunie 2023, revista Polis a organizat o dezbatere ce a vizat statutul actual al științelor politice, contribuțiile participanților la dezbatere urmând a fi publicate într-un număr dedicat acestei teme. Întrucât nu ați reușit să participați la dezbateri, am ales să aflăm opiniile dumneavoastră față de această temă prin intermediul unui interviu. Prima întrebare: cum definiți științele politice?*

Angelo Chielli: Știința politică unește doi termeni aflați într-o continuă în schimbare și pe care îi putem păstra, cu mare dificultate, împreună. De fapt, atât metoda (știința), cât și conținutul (politică) se schimbă continuu.

O tradiție îndelungată, care-și are rădăcinile în cultura greacă, definește știința (episteme) ca cunoaștere a imuabilului, a ceea ce este îndepărtat de la devenire. Știința modernă a repudiat însă în întregime acel concept de știință care postula identificarea dintre gândire și ființă și se prezintă azi ca o construcție compusă din teorii pur și simplu probabilistice, refuzând să se exprime asupra structurii ultime și reale. Chiar și definiția politicii este susceptibilă de o discordanță la fel de amplă: de la politica înțeleasă ca dimensiune coexistențială a vieții în comun, la Aristotel, la politica înțeleasă ca opoziția dintre prieten și dușman, la Carl Schmitt. Din aceste motive, furnizarea unei definiții univoce a științei politice mi

se pare o sarcină dificilă. Aceasta, de fapt, este supusă unei redefiniri continue în funcție de contextele istorice specifice, de preferințele metodologice și de perspectivele ideologice de la care pleacă.

Mai mult, pentru a îngreuna și mai mult această sarcină, există dificultatea obiectivă, în acest domeniu științific, de a face o distincție clară între momentul ideografic și cel no-motetic. În loc să dau o definiție care s-ar adăuga celorlalte nenumărate deja prezente în panorama disciplinei – de altfel, stabilită cu o autoritate mult diferită de a mea – și conștient de faptul că *omnis definitio est negatio*, consider că este mai util să indic, pe scurt, opțiunea mea personală cu privire la semnificația pe care ar trebui să o aibă cercetarea în știința politică. Totodată, trebuie precizat ca o astfel de opțiune nu pretinde a fi singura și nici nu pretinde a părea superioară oricărei alteia. Dimpotrivă, cred ca pluralitatea de abordări, chiar conflictuale, este, fără orice îndoială, singura modalitate de a îmbunătăți activitatea de cercetare.

Știința politică trebuie să se constituie ca o cunoaștere convențională ce trebuie să tindă să creeze o ordine prin care să interpreteze multiplele aspectele ale realității. Ea construiește o ordine folosind o metodă rațională, adică omogenă cu principiile metodologice pe care fiecare cercetător le alege în mod liber. Acesta este criteriul fundamental al oricărei preocupări care pretinde să se definească drept științifică și niciodată acela de a urmări o presupusă rațio-

nalitate a realității. În această perspectivă, realul trebuie înțeles nu ca premisa inevitabilă a investigației științifice, ci mai degrabă ca rezultatul logic necesar al relațiilor cauzale pe care cercetătorul le elaborează cu scopul de a ordona complexitatea realului ce nu poate fi domesticită. Această abordare este în concordanță cu o viziune a științei politice care aspiră la o analiză în profunzime și nu la o generalizare a cunoștințelor.

S. B.: *A existat o evoluție a acestei preocupări academice în Italia?*

A. C.: Nașterea științei politice în Italia poate fi stabilită la sfârșitul secolului al XIX-lea, când Attilio Brunialti a început publicarea *Biblioteca di scienze politiche* (1884), iar Gaetano Mosca – *Elementi di scienza politica* (1896). În această primă fază, știința politică italiană a fost puternic influențată de pozitivism, tindea să preia paradigmele epistemologice din științele naturii și să le adopte pe plan intern.

După cel De-al Doilea Război Mondial, după căderea fascismului, a apărut o nouă generație de savanți în științe politice (Bruno Leoni, Norberto Bobbio, Giovanni Sartori) și s-au născut noi reviste: *Studi politici* și *Il Politico*. Aceste noi energii tind în principal să inoveze aspectul metodologic, mai ales prin afirmarea autonomiei metodei specifice științei politice. Aceasta este și perioada în care are loc receptarea, mediată de reelaborarea parsonsiană, a lecției lui Max Weber.

A existat și un efort intens îndreptat spre delimitarea și reafirmarea granițelor disciplinare față de alte discipline, în special în ceea ce privește filozofia politică, dreptul public, istorie, chiar dacă – și acesta este un aspect care a influențat puternic dezvoltarea științei politice – acele legături, cu toate că au fost atenuate, au continuat să exercite efecte mult timp. Tocmai datorită acestor legături, știința politică italiană și-a menținut un caracter mai mult teoretic decât practic. Aceasta a depins și de împrejurarea că după cel De-Al Doilea Război Mondial, în Italia, influența neopozitivismului a fost limitată, în timp ce idealismul era încă dominant pe plan politico-cultural, atât în versiunea propusă de Benedetto Croce, cât și în cea a lui Giovanni Gentile. Chiar și închiderile marxiste față de știința politică trebuie atribuite mai mult climatului idealist și prevalenței determinismului economic, foarte răspândit printre intelectualii și liderii Partidului Comunist Italian, decât influenței lui Gramsci, așa cum s-a susținut de multe ori.

În anii '60, știința politică italiană a acordat o mare atenție problemei formării unui limbaj specific disciplinei, în convingerea că redefinirea propriului registru lexical ar favoriza autonomia științei politice față de celelalte domenii științifice din care și-a preluat existența. Dar, abia în următorul deceniu știința politică italiană își va depăși „criza de identitate”. Întărită acum de propriul vocabular conceptual, care este mai

perspicace din punct de vedere metodologic, știința politică se va îndrepta spre cercetarea empirică și va considera relația dintre teorie și practică într-un nou mod.

Politica americană a avut o influență puternică asupra acestei dezvoltări ulterioare a disciplinei în Italia, deși contribuțiile venite de peste mări nu au fost primite pasiv, ci au suferit o rearticulare, adesea profundă, odată ce au intrat în contact cu contextul politic și cultural italian. În acest context, contribuții decisive precum noțiunea de „sistem politic” și noua tendință spre studii comparative au provenit din Statele Unite.

S. B.: Cum sunt percepute științele politice în societatea italiană?

A. C.: Nu cunosc nicio investigație menită să analizeze în mod specific modul în care știința politică este percepută în societatea italiană. Nu pot decât să speculez. Opinia publică italiană, în ansamblu, are o viziune foarte vagă asupra disciplinei. De fapt, ne referim la un sector științific relativ nou, în care comunitatea academică de puțin timp a definit mai precis conținuturile, metodele de investigare și limitele disciplinare. Este ușor de imaginat cât de nebuloasă poate părea chestiunea publicului larg.

Pe de altă parte, gama vastă de semnificații atribuite termenului de știință și, cu atât mai mult, politiciii nu poate decât să genereze confuzie cu privire la natura științei politice. Emit ipoteza că, chiar și în cadrul clasei politice, cu câteva excepții demne de

laudă, conștientizarea particularității științei politice este destul de imprecisă, dacă nu complet absentă. Și asta ne oferă, din păcate, un semnal fără echivoc despre calitatea clasei conducătoare naționale.

S. B.: *Deja ați anticipat următoarea întrebare pe care o pregătisem și care viza perceperea științelor politice de către politicieni și de către cei implicați în administrația publică?*

A. C.: Din păcate, cunoștințele pe care administratorii publici le au despre științe politice nu sunt diferite de cele ale politicianilor. Motivele acestei neînțelegeri sunt, totuși, diferite în acest caz.

Știința administrației din Italia, sub imboldul școlii de drept public, al cărei fondator și cel mai mare exponent a fost, între sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, Vittorio Emanuele Orlando, a avut întotdeauna un caracter exclusiv juridico-formal. Fiecare contribuție care decurge din știința politică, filozofia politică, istorie, sociologie a fost întotdeauna privită cu suspiciune și, ca urmare, respinsă.

Toate acestea nu au favorizat răspândirea științei politice în rândul administratorilor (care consideră că aceasta este mai degrabă o încercare de a explica comportamentul actorilor politici decât un sector real și autonom de studii), care, repet, până în prezent, provin aproape exclusiv din aria studiilor juridice. Doar în ultimii câțiva ani a avut loc o schimbare timidă a tendinței.

S. B.: *Ați identificat anumiți indicatori care să ateste impactul științelor politice în societatea italiană? Dar în cea europeană?*

A. C.: Nu-mi rezultă că au fost dezvoltati indicatori specifici care evaluează impactul științelor politice asupra societății italiene. Chiar și în acest caz, pot aduce mărturii mai degrabă decât dovezi sigure.

În ultima vreme, am observat un impact tot mai mare al disciplinei asupra publicului italian. Acest lucru este determinat în principal de doi factori. Primul factor: frecvențele schimbări în sistemele electorale, care nu au fost înregistrate niciodată în istoria republicană a țării, au atras interesul publicului față de acest sector specific al științei politice. Inflexibilitatea sistemelor electorale adoptate în Italia, greu de înțeles de publicul larg al alegătorilor, a făcut necesară apelarea la experți care ar putea explica mecanismele electorale, în unele cazuri cu adevărat incomprehensibile. Experții au devenit astfel obișnuiți, mai ales în vecinătatea evenimentelor electorale, ai știrilor de televiziune, ale *talk show*-urilor politice, în ale programelor de profunzime și ale ziarelor.

Al doilea factor, din păcate, se referă la apariția, cu o frecvență din ce în ce mai mare, a situațiilor de război, nu numai în zone îndepărtate de Italia și Europa, ci și la granițele imediate ale continentului nostru și, de asemenea, în interiorul acestuia. Aceste conflicte, având în vedere interconexiunea globală foarte strânsă, chiar și

atunci când sunt foarte îndepărtate reușesc să-și facă simțite efectele asupra economiilor și, de asemenea, asupra stilurilor de viață ale țărilor europene. Din acest motiv, interesul public este ridicat în timp ce cunoștințele privind istoria politică a țărilor care nu aparțin categoriei înguste a așa-numitului „Occident” sunt rare. Și în acest caz, savanții în științe politice, experți în probleme internaționale, au căpătat rapid o anumită notorietate și, odată cu ei, și disciplina căreia îi aparțin.

S. B.: *Care considerați a fi nivelul adecvat de abordare al științelor politice: național, regional sau global?*

A. C.: Nu cred că putem vorbi despre un nivel adecvat în abordarea științei politice. Politica este un termen larg și, în funcție de diferitele contexte

istorice, își găsește o expresie completă, în unele perioade – nivel național, în altele – la nivel global și regional. De exemplu, în ultimul deceniu al secolului trecut, în care s-a decretat foarte superficial, după umila mea părere, sfârșitul statului-națiune, abordarea internațională a problemelor politice a prevalat asupra celorlalte. Astăzi, când statul-națiune pare să-și fi recăpătat locul pe prima pagină a ziarelor, perspectiva națională reapare în toată importanța ei.

În cele din urmă, cred că este nejustificat să se stabilească o ierarhie între diferitele metode. Alegerea unei abordări potrivite acesteia depinde de punctul de vedere din care este analizat un anumit fenomen.

Traducere realizată de Sabin Drăgulin

VARIA

Politică și știință: despre structura revoluțiilor științifice și libertatea cercetătorilor

[Politics and Science: On the structure of scientific revolutions and the freedom of researchers]

Dragoș DRAGOMAN

Abstract: *The general functioning of the scientific research is based on the (partial) consensus of the scientific community. Although it is neither easy nor quick to be reached, the consensus works as a guarantee that a theory is robust enough to be used on a daily basis, to be put into scientific manuals and taught to the students. Whenever persistent disparities between predictions and findings occur, the theory runs into a deep state of crisis, which is to be solved by adapting the theory. If such adaptation is impossible, the crisis only heads towards a structural solution, generally called a „revolution”. By that, a new born theory replaces the old one by its sole capacity of solving the previously unsolved dilemmas. However, a general condition is to be mentioned, namely the freedom of research, expression and association of those researchers who work in a given scientific community. If it is to come with a scientific solution, no state authority should ideologically embrace one of the disputed standpoints and bureaucratically work to suppress the opposite perspective. Correlatively, no scientific faction should let to be used by the modern bureaucratic state in order for political factions and minorities to impose their preferences, prejudices and taboos by calling them „scientific”.*

Keywords: *modern science; scientific revolutions; political ideology; censorship; authoritarian states.*

Ultima carte a profesorului Mircea Flonta despre filozofia cercetătorului readuce în discuție felul în care se desfășoară cercetarea științifică, modul în care interacționează cercetătorii ce susțin teorii științifice divergente și cum se tranșează disputa

dintre ei¹. O lectură a cărții lui Mircea Flonta duce imediat cu gândul la problema de filozofie a științei legată de validarea teoriilor științifice. Fiind o carte de epistemologie, ea exemplifică modul în care înțelegerea fenomenelor naturii de către cei

care le cercetează pune sub semnul întrebării teoria dominantă, propun și apoi consolidează o nouă teorie, menită să o înlocuiască pe cea veche. Această abordare nu este fără legătură cu cea propusă de Thomas Kuhn în lucrarea sa despre evoluția științei². Momentul publicării cărții profesorului Flonta vine însă într-un moment în care înțelegerea modului de funcționare a „științei normale”, în termenii lui Kuhn, a rolului și structurii revoluțiilor științifice este foarte importantă. Iar această importanță vine din alterarea mediului social în care dezbaterile științifice au loc, precum și din ingerința unor structuri de putere publică în încercarea de a tranșa disputele științifice. Deși această degradare și această ingerință nu sunt noi, ele pot deveni obstacole în găsirea adevărului științific și pot distruge chiar mediul social în care cercetarea științifică ar mai putea funcționa. Mai mult, prin mecanismele statului birocratic, partizanatul politic și ideologic poate eradica orice dragoste pentru adevăr, atunci când acesta poate fi înlocuit cu sentința definitivă a unui Minister public al Adevărului.

Etapa istorică în dezvoltarea științei despre care discută Mircea Flonta este apariția și consolidarea teoriei atomice la începutul secolului XX, sub influența lui Niels Bohr și a „Școlii de la Copenhaga” a fizicii cuantice. Deși este o carte despre fizica cuantică, cartea lui Mircea Flonta nu este o carte sau un manual de fizică atomică. Ceea ce-l interesează pe profesorul Flonta este *înțe-*

legerea pe care oamenii de știință implicați în studierea fenomenelor atomice o dau acestor fenomene. Înțelegerea devine, astfel, diferită de observarea fenomenelor fizice. Această elaborare a teoriei științifice ca *înțelegere* a observațiilor empirice este ceea ce se poate desemna drept o filozofie a cercetătorului. Această „filozofie” a cercetătorului este suma unor reflecții ale căror obiective pot fi diferențiate atât de obiectivele cercetării fizice propriu-zise, cât și de cele ale unora care se îndeletnicesc în mod distinct cu filozofia³. Așa se poate explica de ce persoane oneste, cu mare competență științifică și în general binevoitoare s-au găsit în opoziție în interpretarea unor observații științifice pe care le putem considera drept fapte, deci pe deplin obiective. Vom descrie pe scurt problema ridicată de Mircea Flonta în legătură cu dezvoltarea noii fizici a atomului, pentru a reveni mai târziu asupra problemei libertății cercetării științifice, inserată însă în cadrul mai larg al deplinei libertăți cetățenești.

Structura revoluțiilor științifice

Descoperirea cuantei de acțiune de către Max Planck în 1900 a deschis un nou câmp de observație și interpretare științifică, dar a reprezentat, crede Bohr, și un enorm șoc pentru temeliile pe care ne-am construit conceptele în descrierea clasică a fizicii și pentru întreg modul nostru de a gândi⁴. Acest șoc a fost produs de noua realitate a lumii subatomice, în care conceptele lumii macroscopice

pice nu mai funcționează. Cuața de energie fiind un fenomen (demonstrat de Planck) al radiației termice, aceasta înseamnă că discontinuitatea pe care ea o introduce în explicarea fenomenelor subatomice nu mai permite păstrarea conceptelor și teoriilor specifice fizicii clasice, care operează cu mărimi continue (timp, spațiu, masă, poziție, viteză, forță, accelerație). Astfel, crede Bohr, pe măsură ce înaintăm în cunoașterea acestei lumi a atomului, trebuie să ne așteptăm, să fim deschiși la modificări ale celor mai potrivite puncte de vedere (de fapt teorii) pentru a ordona experiențele noastre⁵. Deși cuața de acțiune a lui Planck, care are valori foarte mici, poate fi cu succes ignorată la nivel macroscopic, ea nu va putea fi ignorată la nivel sub-atomic. Iar acest lucru implică inclusiv să renunțăm la cerința unei descrieri strict cauzale a fenomenelor atomice. Astfel, descrierea complet deterministă a fizicii clasice devine imposibilă, deși descrierea spațio-temporală a fost baza tuturor teoriilor clasice. Aceasta este complementaritatea elaborată de Bohr prin noul model atomic (1913), anume că noile realități nu pot fi descrise prin alte concepte decât cele consacrate de fizica clasică (pentru că atunci nu am mai putea descrie fenomenele observate), dar, concomitent, avem nevoie de noi concepte, diferite de normele clasice ale descrierii fizice, tocmai pentru a găsi o descriere lipsită de paradoxuri și de ambiguități a tuturor acelor fenomene ale fizicii, în care cuața de acțiune intervine în mod esențial⁶.

Acest lucru a devenit pe deplin evident prin elaborarea în 1927 a relațiilor de nedeterminare de către Werner Heisenberg, dovedind că perspectivele unei descrieri deterministe sunt iluzorii. Localizarea spațială și starea de mișcare a sistemului nu pot fi simultan precizate. Acest lucru este imposibil⁷. Atunci când este foarte probabilă determinarea unei caracteristici a sistemului fizic, altă caracteristică devine imposibil de determinat. De exemplu, devine imposibil de precizat cu egală certitudine poziția spațio-temporală a unui micro-obiect (electron, de pildă) și viteza acestui micro-obiect. Dacă descrierea deterministă înseamnă descrierea unui sistem fizic pe baza relației sale necesare cu starea aceluiași sistem într-un alt moment de timp, atunci descrierea dată de mecanica cuantică nu este deterministă, iar descrierea strict cauzală devine imposibilă⁸. Mai mult, în fizica cuantică devine imposibil de precizat o anumită stare, cum ar fi evoluția unui micro-obiect, între două măsurători succesive în timp.

Noile descoperiri din lumea atomului au distrus convingerea cu privire la independența obiectelor cercetării de mijloacele de observație, precum și convingerea că normele descrierii cauzale în spațiu și timp au o valabilitate universală. Transferul de energie între instrumentele de măsură din dispozitivul experimental și micro-obiectele observate face imposibilă respectarea strictă a legii conservării impulsului și energiei, dacă în același timp se urmărește

determinarea cu precizie cât mai mare a poziției lor spațio-temporale. Revenind la complementaritate, care este un fundament teoretic al relațiilor matematice de nedeterminare, cum cuanta de acțiune nu poate fi ignorată la nivel atomic, „am fost pas cu pas obligați să depășim descrierea cauzală a atomilor individuali în spațiu și timp și să luăm în considerare faptul că natura alege liber între diferite posibilități, cărora nu li se pot aplica decât considerații probabilistice”⁹. Astfel, „am ajuns treptat la o înțelegere completă a legăturii intime dintre renunțarea la cauzalitate în descrierea cuantică și limitarea în privința posibilității de a distinge între fenomene și observarea lor, determinată de indivizibilitatea cuantei de acțiune. Recunoașterea acestei situații implică o modificare esențială în atitudinea noastră față de principiul cauzalității și față de noțiunea de observație”¹⁰. Astfel, Bohr nu mai vorbește despre micro-obiectele pe care le observăm cu ajutorul instrumentelor de măsură, ci de *fenomene*, care sunt efectele interacțiunii dintre aceste micro-obiecte și dispozitivele experimentale pe care le folosim.

Noua teorie atomică elaborată de Bohr și Heisenberg a dat o puternică lovitură înțelegerii naturii ca realitate complet exterioară, independentă de actul observației. Această cerință de realitate și obiectivitate în formularea teoriilor științifice i-a despărțit pe fizicienii atomiști din anii 1930. Pentru Einstein, o teorie științifică este o imagine exterioară a unei realități

existente în sine, independent de orice teorie și de orice cercetare întreprinsă de oameni. Fiind exterioară și complet independentă, realitatea fizică nu poate fi descrisă corespunzător decât de o teorie științifică care să fie atât corectă, cât și completă. Astfel, orice element al teoriei trebuie să aibă un corespondent în natura pe care teoria o descrie. Altfel, teoria este incompletă. Cum principiul nedeterminării lui Heisenberg nu permite estimarea concomitentă a tuturor valorilor mărimilor fizice ale unui sistem, atunci teoria cuantică ar fi incompletă.

Cerința formulată de Einstein este în deplin acord cu cerințele fizicii clasice, prin care observațiile determinate de teorie trebuie să ia act de elementele din realitatea fizică fără să modifice acea realitate. În replică, Bohr amintește că „această nedeterminare (determinată de Heisenberg, n.n.) exprimă fără îndoială un caracter complementar distinct, care împiedică folosirea simultană a conceptelor spațio-temporale și a legilor de conservare a energiei și impulsului, tipică modului de descriere mecanică”¹¹. În teoria cuantică, însă, dispozitivele experimentale fac parte din chiar definiția fenomenelor, prin interacțiunea lor permanentă cu micro-obiectele studiate. Acestor micro-obiecte nu li se pot atribui concomitent poziții și viteze pentru faptul că aceste concepte fizice nu pot fi definite în același aranjament experimental. Dar asta nu înseamnă, consideră Bohr, că teoria ar fi incompletă, ci doar că cerințele descrierii naturii

din fizica clasică sunt inadecvate noii realități descoperite odată cu avansul cercetării în lumea atomului¹².

De fapt, teoria atomică a „Școlii de la Copenhaga” este o teorie completă pentru că este o teorie închisă¹³. Conceptul de „teorie închisă” spune că un anumit sistem de concepte fizice este adecvat doar pentru descrierea unui anumit domeniu al realității, fără așteptarea ca sistemul de concepte să poată fi capabil să explice orice alt domeniu al realității. Această perspectivă este contrară înțelegerii dată de Einstein mersului științei, anume apariția unei teorii mereu mai comprehensive, care să facă din limitările teoriilor anterioare doar cazuri-limită. Astfel, o nouă teorie extinsă și unificată ar face fizica cuantică un caz particular, la fel cum teoria relativității a făcut cu mecanica newtoniană. Planck, de Broglie, Einstein, Schrödinger și alți fizicieni au considerat că cerințele descrierii științifice a naturii, descriere ce se putea înțelege ca „știință exactă a naturii” în secolele XVII și XVIII, sunt cerințe ale descrierii științifice *în genere*. În opoziție, Bohr, Heisenberg, Pauli și Born considerau că intrarea în lumea atomului duce la o schimbare majoră în descrierea tradițională a naturii, de unde dispare cerința unei descrieri *în genere*.

Aici se inserează conceptul de „teorie închisă”. Tocmai închiderea unui sistem de teorii și axiome, precum cele ale mecanicii clasice, constituie temeiul aplicabilității lor limitate și, ca atare, nu trebuie să așteptăm ca domeniul foarte diferite ale

naturii să poată fi descrise prin unul și același sistem de concepte. În dezvoltarea istorică a științei, înțelegem pe baza conceptului de teorie închisă, nu am avea nici o îndreptățire să considerăm o teorie fizică fundamentală superioară alteia. Să credem, adică, că o nouă teorie ar satisface mai bine decât cea veche anumite cerințe ale descrierii naturii, cerințe care să fie înțelese ca universale. Doar așa se explică funcționarea complet satisfăcătoare a unor domenii ce pot fi înțelese ca teorii închise: mecanica clasică newtoniană, teoria electromagnetică maxwelliană și teoria relativității restrânse, teoria căldurii și mecanica statistică, mecanica cuantică nerelativistă, teoria atomică și chimia. Desigur, trecerea spre o altă teorie închisă, prin renunțarea la cerințele descrierii obiectelor cercetării ce erau socotite până la un moment dat ceva de la sine înțeles, necesită o profundă schimbare în structura gândirii¹⁴.

În opoziție, Einstein a încercat ultimii treizeci de ani din viață să extindă teoria relativității la fizica câmpului, generând astfel o nouă teorie, care să facă din teoriile anterioare cazuri particulare. Acest lucru nu a fost posibil, la fel cum încercările de a explica fenomenele câmpului electromagnetic doar prin conceptele specifice ale mecanicii clasice (timp, spațiu, masă, poziție, viteză, forță, accelerație) au eșuat definitiv. În ciuda tuturor eforturilor, nu se pot deriva corelații ale fizicii câmpului electromagnetic, așa cum sunt ele formulate de către Maxwell, pe baza

legilor mecanicii clasice. La fel se poate explica entuziasmul cu care grupul rival „Școlii de la Copenhaga” a îmbrățișat teoria ondulatorie a materiei propusă de Schrödinger, ce era tocmai o încercare de a explica efectele cuantice în cadrele unei descrieri de tip clasic. Schrödinger nega astfel existența discontinuității emisie-radiației, dând mecanicii ondulatorii o aparență de perfectă armonie cu cadrul clasic pe care cercetătorii îl moșteniseră din mecanică și electromagnetism. Heisenberg, rămânând ferm pe poziția observațiilor empirice, a arătat însă că prin această descriere propusă de rivalii săi nu se mai poate înțelege nici măcar constanta lui Planck, pe care acesta o stabilise prin legea radiației¹⁵. Dorința de unificare a teoriilor mecanicii cuantice cu teoria relativității este încă un eșec. Interpretarea de la Copenhaga ar face lumea cuantică incognoscibilă și incompatibilă pentru totdeauna cu lumea clasică a relativității, ar fi afirmat Einstein¹⁶. Astfel, visul unei teorii finale rămâne încă unul imposibil¹⁷.

Ajunși aici, trebuie să remarcăm diferențele exprimate de cele două grupuri de cercetători în înțelegerea înaintării științei. Pentru Einstein, o nouă teorie extinsă este de așteptat pentru a unifica „bucățile” de realitate, care sunt acum separate, fiind explicate de sisteme de concepte diferite. Această concepție, pe care o împărtășesc mulți cercetători ce speră la o „teorie finală”, este în acord cu ceea ce se întâmplase cu știința modernă occidentală până la teoria radi-

ației la Planck. Așa cum este descris de Kuhn, mersul științei s-a bazat întotdeauna pe „revoluții” științifice, anume pe transformări majore și decisive în modul de explicare a noilor observații științifice. Atât timp cât teoria funcționează bine, știința „normală” bazată pe această teorie dominantă execută procesul continuu de adecvare a observațiilor empirice la cadrul teoretic existent. Noi observații, noi date empirice, furnizate de extinderea câmpului de observație, atunci când intră în contradicție cu teoria dominantă la un moment dat, nu au decât două variante. Să se dovedească incorecte sau inexacte ca observații, deci să fie respinse, sau să provoace o „criză” la nivelul cadrului conceptual. Pe măsură ce observațiile incongruente cu teoria dominantă la un moment dat se acumulează, criza devine mai acută și teoria mai contestată. Perioadele de acutizare nu fac decât să ducă la nevoia tot mai mare a unei „revoluții” în felul în care sunt gândite lucrurile. Rezolvarea crizei nu va putea fi făcută, ca atare, decât de o mare revoluție științifică, de magnitudinea celor produse de Kepler, Galilei și (mai ales) Newton în înțelegerea mișcării corpurilor (inclusiv a celor cerești). Mai târziu, observații bazate pe conceptul de simultaneitate au produs o revoluție la fel de mare, atunci când Einstein a elaborat teoria relativității restrânse.

Noua teorie, astfel elaborată, explică mai bine datele empirice colectate decât o făcea vechea teorie. Asta nu însemna deloc că explica toate observațiile, dar o făcea mai bine

decât vechea teorie sau decât alte teorii paralele, rivale. Această concepție pe care o are Kuhn despre progresul cunoașterii științifice se aseamănă cu un joc de puzzle, în care piesele (observațiile și teoriile parțiale pe care le generează) se potrivesc cu „tabloul” general (cu realitatea obiectivă, exterioară și independentă de observatorul fenomenelor studiate). Noua teorie face, astfel, ca vechea teorie să devină un caz-limită al celei noi, extinzând mereu aria de cuprindere a înțelegerii naturii, într-un proces de cunoaștere cvasi-nelimitat. Aceasta este speranța formulată de Einstein, ca o nouă teorie cuprinzătoare să se poată naște dincolo de durata limitată a vieții unui om, teorie din care toate teoriile acum incompatibile să poată fie deduse drept cazuri-limită. Cum Maxwell a reunit electricitatea și magnetismul, explicând coerent funcționarea câmpului electromagnetic, tot așa va exista un moment magic al teoriei finale cuprinzătoare, care va explica fără tăgadă felul în care gravitația, câmpurile electromagnetice, forțele nucleare slabe și cele puternice sunt parte a unei singure teorii unificate. Acest lucru ar fi posibil, considera Einstein, și pentru motivul că el reușise deja să unifice teoria gravitației cu teoria mișcării corpurilor elaborată de Newton, în cadru teoriei relativității generalizate.

Libertatea cercetătorului

Ca să realizeze acest proces de cunoaștere, cercetătorii sunt liberi să

exploreze toate aspectele teoretice și să conceapă toate mijloacele practice pentru a testa noi teorii, noi predicții. La fel de bine, ei pot elabora noi teorii funcționând ca retrodicții, ca explicații ale unor anomalii ale teoriilor în vigoare, anomalii constatate de ceva vreme de către comunitatea științifică. În mod esențial, oamenii de știință își pot împărtăși viziunile despre lumea cercetată și pot detalia condițiile experimentale în întâlniri specifice (congrese, conferințe) și în publicații de specialitate sau pentru uzul publicului larg. Ei se pot reuni în cerc restrâns, așa cum făceau atomiștii la Bruxelles la congresele Solvay, la fel cum își pot comunica observațiile unui public de specialitate sau chiar unui public neinițiat în fizica avansată. Toți sunt liberi să-și exprime felul în care ei „văd lumea”¹⁸. Circulația ideilor științifice este cea care creează comunitatea științifică.

Ce s-ar întâmpla dacă, din motive ideologice, cercetătorii nu s-ar putea exprima liber? Dacă susținătorii uneia dintre teoriile rivale ar fi sprijiniți de tot aparatul de propagandă de către guverne, asociații neguvernamentale, presă scrisă, radio, TV? Dacă accesul către public al celor care susțin o teorie contrară ar fi limitat, dacă teoria lor ar fi ridiculizată de aparatul de propagandă guvernamental și dacă personalitatea lor ar fi sistematic discreditată? Ar mai exista comunitate științifică? Acea țară unde astfel de lucruri s-ar petrece ar mai fi o țară în care să domnească libertatea? Aceste întrebări nu se referă, cum s-ar putea crede, la situația în-

tâmpinată în 1933 de către Einstein. Acuzat de instigare la ură împotriva poporului german, instigare pretins petrecută în America și Franța, Einstein nu are altă soluție decât ieșirea din Academia Prusacă de Științe, cea care-l acuzase de o astfel de practică¹⁹. În mod evident, Academia nu făcea decât să repete ceea ce propaganda nazistă de stat spunea. Einstein nu făcuse decât să ia atitudine împotriva unui guvern care nega indivizilor drepturi egale în fața legii, care nu le acorda tuturor libertatea cuvântului și a instrucției²⁰.

Dar la fel de adevărat este că puterea de stat, laică sau religioasă, poate să ia partea uneia dintre grupările științifice și să-i reducă la tăcere pe acei oameni de știință care i se opun. Nu este vorba aici despre procesul Inchiziției împotriva lui Galileo Galilei. Nu este vorba despre zorii modernității europene. Este vorba despre apusul ideii de libertate de conștiință și de exprimare a omului de știință care contestă versiunea oficială azi, în Occidentul care se reclamă drept produs al Iluminismului și al revoluțiilor politice americană și franceză. Deși ni se recomandă tuturor să ne bazăm doar pe știință, aparatul birocratic de propagandă ce domină azi spațiul mass-media din vestul Europei și din Statele Unite nu ne spune ce înseamnă știință, cum apar și cum sunt validate teoriile științifice. „Științific” este doar ceea ce este explicit catalogat ca atare de către acest aparat de propagandă. „Follow the science” a devenit un slogan al lui „crede ce îți se

spune, pentru că ce îți se spune este științific dovedit”. „Follow the science” nu înseamnă să te încrezi în teorii ale oamenilor de știință ce abordează diferit problema investigată și cu atât mai puțin să cercetezi tu însuși fundamentele științifice, dând la o parte balastul ideologic al partizanatului birocratic de stat.

După cum spuneam, aici nu este vorba despre procese din epoci trecute. Este despre cum știința se evaporă atunci când ideologia de stat încheie un pact cu unul dintre grupurile științifice aflate în conflict de idei, așa cum se întâmplă acum cu teoria sacrosanctă a încălzirii globale. Așa cum cartea profesorului Flonta nu este una de mecanică cuantică, la fel, eseul de față nu este despre meteorologie. Ceea ce-l interesează pe Mircea Flonta este interpretarea pe care o dau fizicienii atomiști observațiilor științifice, viziunea lor despre lume ce se naște pe fundamentele observațiilor fenomenelor atomice, adică o filozofie a cercetătorului. Ce este de interes în eseul de față este același lucru, anume modul în care o teorie științifică se impune în cadrul comunității. Diferența este că fizicienii atomiști din anii 1920 au avut libertatea neîngrădită să realizeze experimente și să facă publice rezultatul lor. Abia declararea teoriei relativității drept „fizică evreiască” de către guvernul german nazist și incendierea cărților autorilor evrei în fața bibliotecii Universității din Berlin au eliminat libertatea cercetării științifice, inclusiv ceea ce ține de diseminarea descoperirilor științifice.

Azi, după decenii de la acele vremuri întunecate, cercetători onești, dar în opoziție cu versiunea oficială a guvernelor occidentale, sunt din nou cenzurați. Îmbrățișând perspective diferite decât cele instrumentalizate politic, ei nu mai sunt pe placul jurnaliștilor ce au abandonat jurnalismul clasic bazat pe fapte, înlocuindu-l cu jurnalismul partizan bazat pe opinii și atitudini. Într-un astfel de mediu informațional, ei nu mai sunt gânditori disidenți în rândurile comunității științifice, ci persoane publice nefrecventabile, ale căror opinii trebuie limitate ca răspândire, ascunse privirii oamenilor prin motoarele de căutare, eventual discreditate de cerberii comunicării standard corecte. Astfel, companiile ce dețin mijloacele de comunicare în masă, rețelele sociale, trebuie să se asigure de eliminarea conținutului neconform, cel care „dezinformează”, așa cum cere noul Regulament privind Serviciile Digitale (*Digital Service Act* - DSA) al Comisiei Europene din 2022, în vigoare din august 2023²¹. Regulamentul vizează întărirea Codului privind combaterea dezinformării, cerând companiilor media să se asigure că echipe de „experți” cenzurează eficient postări pe *Twitter*, *Instagram*, *TikTok* sau *Facebook*, „șterg” materiale video pe *YouTube*, limitează utilizarea unor conturi sau să le închidă definitiv, ascund căutării informații prin algoritmi *Google*, retrag de la vânzare cărți de pe *Amazon*, pentru ca, în final, să interzică accesul la nenumărate pagini internet „neconforme”. Ele fac ceea

ce media tradițională face de o vreme. Intrând în posesia marilor jucători de pe piața tehnologiei comunicațiilor, ziarele americane și europene care, altădată, criticau deținătorii puterii, au devenit stindardele intereselor lor economice și politice, promovând asiduu o agendă ideologică ce nu lasă loc nici unei versiuni contrare, oricât de mică. Media americană și vest europeană a devenit, prin comparație cu idealul democratic pe care-l reprezentau încă în urmă cu o jumătate de secol, mai aproape de aparatele de agitație și propagandă („agitprop”) ale sistemelor totalitare din urmă cu un secol²².

Deși DSA privește „discursul de ură” și „dezinformarea” periculoasă, nimeni nu poate spune cum funcționează în cazul disputelor științifice. Ce trebuie remarcat este că atunci când până și discuțiile științifice sunt cenzurate, este foarte greu să mai definești ce mai este o comunitate științifică și care rămân subiecte științifice, libere de constrângere, și care sunt susceptibile de a fi cenzurate și eradicate pentru că intră în contradicție cu ideologia de stat dominantă (fie că este vorba de Uniunea Europeană, de Statele Unite sau de China, pentru că toate dețin mijloace legale de cenzură), adică cu prejudecățile și tabuurile unei subțiri pături dominante politic, social și economic. Astfel, este greu să înțelegi care este riscul, pericolul sau vătămarea de care este ferit publicul european și american atunci când oameni de știință intră în contradicție cu versiunea oficială, versiune care

este opinia unui grup distinct de cercetători, aflați în dispută cu alți cercetători în privința unor chestiuni științifice legate de măsurarea sau interpretarea unor date fizice.

Acesta este cazul lui John Clauser, laureat cu premiul Nobel pentru fizică în 2022, care este sceptic cu privire la metodele de măsurare și la modelele matematice elaborate de colegii cercetători cu privire la presupusa iminență a dezastrului provocat de încălzirea globală²³. Lăsând la o parte faptul că predicțiile sumbre ale susținătorilor modelelor matematice de acum câteva decenii nu s-au adevărat (mai ales cele legate de inundarea orașelor de coastă americane ca urmare a topirii ghețurilor polare), ceea ce subliniază Clauser este că acuratețea modelelor nu este științifică, că numărul predicțiilor eronate este mult prea mare, deci că nu ar trebui să li se acorde o încredere atât de mare încât să fie încununată cu o recunoaștere de felul premiilor Nobel. De altfel, Clauser este doar unul dintre laureații Nobel care nu susține isteria media provocată de date empirice îndoielnice și de teorii nesustenabile. Ivar Giaever²⁴ și Robert Laughlin²⁵, ambii laureați Nobel, susțin aceeași opinie. Ivar Giaever chiar a inițiat o „Declarație mondială privind clima”, punând sub semnul întrebării modelele matematice ce stau la baza politicilor publice adoptate în Statele Unite, Australia și Uniunea Europeană²⁶. Aceste politici publice vizează reducerea emisiei de gaze cu efect de seră, dar nu țin cont de efectele colaterale asupra vieții

oamenilor, libertăților, proprietăților lor, cerându-le acestor miliarde de oameni sacrificii disproporționate cu rezultatele la care politicienii ce-i susțin pe acești oameni de știință speră să ajungă. Simplu spus, nu se știe câte mii sau sute de mii de miliarde de dolari trebuie cheltuite, câte privațiuni trebuie introduse în serviciile cetățenilor (alimentare cu apă, încălzire, îmbrăcăminte, acces la educație și la sănătate, transporturi aerian și auto, conturi bancare etc.) pentru a reduce temperatura planetei sau a limita creșterea ei cu un grad Celsius. Nimeni nu poate răspunde în mod cert. În cazul României, reducerea și apoi renunțarea la consumul de carne și lactate, precum și limitarea călătoriilor și a cumpărării de haine noi, la care s-au angajat primarii din 16 orașe²⁷, cu cât vor limita ele presupusa încălzire atmosferică? Poate fi ea calculată? Dincolo de intențiile afișate, cum vor reuși primarii români să impună astfel de limitări și transformări de practici de consum? Merită sacrificiile, în comparație cu „beneficiile” scontate?

Acest gen de întrebări sunt esențiale în evaluarea politicilor publice. Cum politicile publice se bazează pe teorii științifice meteorologice, fizice, reprezentate prin modele matematice, este justificată intervenția acestor laureați Nobel. Ei denunță infestarea discuțiilor științifice cu interese materiale, politice și jurnalistice care le transformă în pseudo-știință. De aceea, conferințele lor publice sunt anulate, opiniile lor, marginalizate iar postările lor din social media, izolate

și șterse. De aceea, opiniile lor împotriva ideologiei oficiale de stat sunt considerate „dezinformări periculoase”. Ne putem gândi, în consecință, cum ar fi arătat cenzura oficială realizată de companiile din mass-media, în numele Comisiei Europene și al Guvernului american, în anii 1920, în disputa dintre atomiști. Oameni de cea mai bună credință, Einstein, Planck, von Laue, de Broglie, Schrödinger erau cu toții laureați cu Nobel. Dar și Bohr, Heisenberg, Pauli, Dirac și Born erau tot așa, laureați ai premiului Nobel pentru realizările lor deosebite în fizica teoretică și experimentală. Cum ar fi tranșat Comisia Europeană, prin „echipele de experți” pe care le supraveghează, disputa cu privire la mecanica cuantică?

Răspunsul rezidă doar în încărcătura ideologică a perspectivei pe care cele două tabere ar fi îmbrățișat-o. Comisia Europeană și Guvernul american ar fi finanțat doar proiectele teoretice și practice care ar fi susținut

ideologia oficială. Ele ar fi cerut presei scrise și radio să fie precauți în difuzarea unor mesaje periculoase, ce deviază de la „standardele comunității”. Ele s-ar fi erijat, ca și acum, în instanțe supreme de judecată a ceea ce este adevărat. Ele ar fi redus la tăcere orice opinie contrară. Dar ar fi devenit, astfel, identice cu aparatul de propagandă al naziștilor, care-l acuza pe Einstein de „campanii de ură” (așa cum, ironic, se justifică azi *Digital Service Act*). Ele ar fi devenit identice cu aparatul „agitprop” al stalinistilor, acuzându-l pe Soljenițin de atentat la ordinea socialistă. Ele ar fi reluat vechea practică a Inchiziției, judecându-i pe Galilei, pe Bruno sau pe Campanella. Se pare că această asemănare nu are prea mare importanță pentru Comisia Europeană sau pentru Guvernul american, atunci când în joc sunt marile „adevăruri” ale ideologiei de stat, de fapt niște prejudecăți și tabuuri ale unei foarte subțiri clase de putere²⁸.

Note

- ¹ Mircea Flonta, *Filozofia cercetătorului. Înțelegerea fizicii cuantelor la Niels Bohr și Werner Heisenberg*, București, Humanitas, 2022.
- ² Thomas Kuhn, *Structura revoluțiilor științifice*, trad. rom. Radu J. Bogdan, București, Humanitas, 1999.
- ³ Mircea Flonta, *Filozofia cercetătorului*, p. 403.
- ⁴ Niels Bohr, *Teoria atomică și descrierea naturii*, trad. rom. Maria Țițeica, București, Humanitas, 2013, p. 126.

⁵ *Ibidem*, p. 9.

⁶ Mircea Flonta, *Filozofia cercetătorului*, p. 83.

⁷ Werner Heisenberg, *Partea și întregul. Discuții în jurul fizicii atomice*, trad. rom. Maria Țițeica, București, Humanitas, 2015, p. 107.

⁸ Mircea Flonta, *Filozofia cercetătorului*, p. 80.

⁹ Niels Bohr, *Teoria atomică și descrierea naturii*, p. 13.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 20.

¹² Mircea Flonta, *Filozofia cercetătorului*, p. 123.

- ¹³ Werner Heisenberg, „Conceptul de „teorie închisă” în știința modernă a naturii”, în *Pași peste granițe. Culegere de discursuri și articole*, trad. rom. Ilie Pârvu, București, Editura Politică, 1977, pp. 83-90.
- ¹⁴ Werner Heisenberg, „Transformări ale structurilor de gândire în progresul științei”, în *Pași peste granițe*, pp. 282-294.
- ¹⁵ Werner Heisenberg, *Partea și întregul*, p. 101.
- ¹⁶ Mircea Flonta, *Filozofia cercetătorului*, p. 319.
- ¹⁷ Steven Weinberg, *Visul unei teorii finale. În căutarea legilor ultime ale naturii*, trad. rom. Bogdan Amuzescu, București, Humanitas, 2010.
- ¹⁸ Albert Einstein, *Cum văd eu lumea. O antologie*, trad. rom. Mircea Flonta, Ilie Pârvu și Dumitru Stoianovici, București, Humanitas, 2010.
- ¹⁹ *Ibidem*, p. 260.
- ²⁰ *Ibidem*.
- ²¹ Comisia Europeană, *Pachetul legislativ privind serviciile digitale*, disponibil la <https://digital-strategy.ec.europa.eu/ro/policies/digital-services-act-package> (consultat la 07 septembrie 2023).
- ²² Joel Kotkin, „The new age of agitprop”, *Spiked*, 03 septembrie 2023, disponibil la <https://www.spiked-online.com/2023/09/03/the-new-age-of-agitprop/> (consultat la 07 septembrie 2023).
- ²³ Matthew Impelli, „Nobel Prize Winner Who Does Not Believe Climate Crisis Has Speech Canceled”, *Newsweek*, 24 iulie 2023, disponibil la <https://www.newsweek.com/nobel-prize-winner-who-doesnt-believe-climate-crisis-has-speech-canceled-1815020> (consultat la 07 septembrie 2023).
- ²⁴ Lindau Nobel Laureate Meetings, 01 iulie 2015, disponibil la <https://mediatheque.lindau-nobel.org/recordings/34729/ivar-giaever-global-warming-revisited> (consultat la 07 septembrie 2023).
- ²⁵ Lindau Nobel Laureate Meetings, 05 iulie 2012, disponibil la <https://www.mediatheque.lindau-nobel.org/recordings/31308> (consultat la 07 septembrie 2023).
- ²⁶ Global Climate Intelligence Group, *There is no Climate Emergency*, 14 august 2023, disponibil la <https://clintel.org/wp-content/uploads/2023/08/WCD-version-081423.pdf> (consultat la 07 septembrie 2023).
- ²⁷ Marian Popescu, „Cele 16 orașe din România care vor să elimine carnea, lactatele și mașinile”, *Gândul*, 30 august 2023, disponibil la <https://www.gandul.ro/actualitate/cele-16-orase-din-romania-care-vor-sa-elimine-carnea-lactatele-si-masunile-20044335> (consultat la 07 septembrie 2023). Despre intențiile primarilor de a accelera adoptarea de noi obișnuințe cetățenești (mersul pe jos sau cu bicicleta, consumul de produse vegetale și stabilirea în zone urbane compacte, dotate cu facilități publice, magazine de bază și activități economice accesibile printr-o scurtă plimbare pe jos sau cu bicicleta, vezi pagina C 40 *Cities*, <https://www.c40.org/what-we-do/scaling-up-climate-action/> (consultat la 07 septembrie 2023) și pagina *World Economic Forum*, [194](https://www.weforum.org/organizations/c40-cities-climate-leadership-</p>
</div>
<div data-bbox=)

group (consultat la 07 septembrie 2023).

²⁸ Joel Kotkin, *The Coming of Neo Feudalism: A Warning to the*

Global Middle Class, New York, Encounter Books, 2020.

Bibliografie

*** Lindau Nobel Laureate Meetings, 01 iulie 2015.

*** Lindau Nobel Laureate Meetings, 05 iulie 2012.

BOHR, Niels, *Teoria atomică și descrierea naturii*, București, Humanitas, 2013.

COMISIA EUROPEANĂ, *Pachetul legislativ privind serviciile digitale*.

EINSTEIN, Albert, *Cum văd eu lumea. O antologie*, București, Humanitas, 2010.

FLONTA, Mircea, *Filozofia cercetătorului. Înțelegerea fizicii cuantelor la Niels Bohr și Werner Heisenberg*, București, Humanitas, 2022.

GLOBAL CLIMATE INTELLIGENCE GROUP, *There is no Climate Emergency*, 14 august 2023.

HEISENBERG, Werner, *Partea și întregul. Discuții în jurul fizicii atomice*, București, Humanitas, 2015.

HEISENBERG, Werner, *Pași peste granițe. Culegere de discursuri și articole*, București, Editura Politică, 1977.

IMPELLI, Matthew, „Nobel Prize Winner Who Does Not Believe Climate Crisis Has Speech Canceled”, *Newsweek*, 24 iulie 2023.

KOTKIN, Joel, „The new age of agitprop”, *Spiked*, 03 septembrie 2023.

KOTKIN, Joel, *The Coming of Neo Feudalism: A Warning to the Global Middle Class*, New York, Encounter Books, 2020.

KUHN, Thomas, *Structura revoluțiilor științifice*, București, Humanitas, 1999.

POPESCU, Marian, „Cele 16 orașe din România care vor să elimine carnea, lactatele și mașinile”, *Gândul*, 30 august 2023.

WEINBERG, Steven, *Visul unei teorii finale. În căutarea legilor ultime ale naturii*, București, Humanitas, 2010.

Tradiție și continuitate. Explicații pentru atitudinea pro-rusă a Serbiei în contextul războiului din Ucraina

[Tradition and continuity. Explanations for Serbia's pro-Russian attitude in the context of the war in Ukraine]

Neda GRUICI

Abstract: *The Russian armed aggression against Ukraine determined many countries to react. One of these reactions was the adoption of international sanctions. Serbia, although a candidate to the EU accession, was the only country in the entourage of the EU that did not adhere to the sanctions against Russia. Moreover, Serbia displayed a friendly attitude towards Russia since the launch of the aggression. This article aims to explain why Serbia had a pro-Russian attitude. In doing so, the study uses reports, surveys, official documents, and statements of political elites to explain the Serbian positioning. The results indicate that this attitude was a result of foreign countries' behaviours, the Kosovo dispute, and Pan-Slavism. Somewhat surprisingly, the religious connection did not appear to play a role in the process.*

Keywords: *tradition, cooperation, war, pan-Slavism, Russia.*

Introducere

Atacul armat al Rusiei împotriva Ucrainei a determinat foarte multe țări să reacționeze. Serbia este singurul stat de pe teritoriul european care a refuzat adoptarea sancțiunilor împotriva Rusiei, deși este un stat aflat în plin proces de aderare la Uniunea Europeană. Acest articol își propune să identifice motivele aflate la baza atitudinii pe care Serbia a adoptat-o din momentul invadării Ucrainei de către Rusia. Întrebarea care ghidează acest studiu este: *de ce Serbia a*

adoptat o atitudine pro-rusă în contextul războiului din Ucraina?

Abordarea relațiilor sârbo-ruse în contextul războiului ruso-ucrainean aduce o notă distinctivă prin analiza unei situații care necesită o abordare progresivă, începând de la trecutul istoric până în prezent. Exemplul Serbiei este concludent: este o națiune slavă la fel ca Ucraina și Rusia, nutrește sentimente de fraternitate cu ambele state și se află într-o poziție dificilă prin imposibilitatea de a se situa de partea uneia dintre părțile implicate. Acest studiu va ilustra

fundamentele relației sârbo-ruse ce au determinat atitudinea Serbiei în contextul războiului din Ucraina. În literatura de specialitate s-au abordat și dezbătut factorii care leagă cele două națiuni slave, însă lucrarea de față evidențiază importanța pe care aceste aspecte deja cunoscute o reprezintă cu adevărat pentru cei în cauză: sârbii.

Perioada temporală pentru realizarea analizei a fost 24 februarie 2022 – 24 februarie 2023. Studiul utilizează rapoarte, sondaje, studii, documente oficiale ale statului sârb (texte legislative), presa națională din Serbia (*Politika, Informer, Večernje Novosti – Știrile de seară*), discursuri și declarații ale liderilor politici sârbi, precum președintele Aleksandar Vučić sau prim-ministrul Ana Brnabić. Datele colectate vizează în aceeași măsură componenta politică și opinia publică din Serbia. Analizarea directă a declarațiilor politice și a opiniilor publice va demonstra cât de puternice sunt sentimentele și legăturile istorice cu Rusia. Aceste date sunt cele care ne conduc la concluzia că națiunea sârbă este, în esență, mult mai atașată de cea rusă. Vor fi selectate documentele oficiale, discursurile și declarațiile oficialilor politici care au fost emise/susținute în raport cu războiul din Ucraina.

Prima secțiune prezintă cadrul teoretic cu accent pe principalele concepte utilizate, revizuirea literaturii de specialitate și prezentarea cadrului analitic. Cea de-a doua secțiune este metodologică și discută designul de cercetare al lucrării cu accent pe se-

lecția cazurilor, metoda de colectare a datelor și metoda de analiză a datelor. Următoarea secțiune include analiza factorilor identificați în cadrul analitic. Concluziile trasate în urma celor trei capitole prezintă motivele care au determinat atitudinea pro-Rusia a Serbiei în contextul războiului ruso-ucrainean.

Cadrul teoretic

Primul concept discutat în cadrul acestei secțiuni este cel de „stat”, așa cum este acesta definit de teoreticienii realiști și neorealiști ai relațiilor internaționale. Cea mai citată definiție a statului moderna a fost oferită de Max Weber care spune că „este o comunitate umană care deține cu succes monopolul utilizării legitime a forței fizice într-un anumit teritoriu”¹. Definite ca fiind suverane și autonome unele față de celelalte, în relațiile dintre ele, statele se guvernează exclusiv și nu pot fi ordonate de nicio altă structură sau societate. Legăturile dintre ele se formează pe două căi: forța prin care se poate exercita constrângerea și consimțământul. Forța este considerată singura variabilă de interes prin prisma faptului că astfel se pot apăra și supraviețui. Ea se poate manifesta prin mai multe moduri – militar, economic, diplomatic –, însă accentul este pus pe distribuția capacității materiale coercitive ca factor determinant al politicii internaționale².

Relaționarea interstatală este de mai multe tipuri și se poate realiza în funcție de domeniile de interes. Însă,

cel mai des întâlnite sunt relațiile bilaterale, ce pot fi legături politice, economice, culturale, istorice și de cooperare. Relațiile bilaterale puternice sunt caracterizate de o cooperare strânsă între instituții și persoane la nivel administrativ și politic, precum și din sectorul privat, mediul academic și societatea civilă. Ele includ cunoștințe generale, înțelegere și conștientizarea fiecărei părți a legăturilor existente între ele³. Din categoria puterii soft fac parte și relațiile culturale bilaterale între state. Termenul de „relații culturale” se referă la intervențiile în arenele culturale străine care au scopul de a consolida dialogul intercultural și de a aduce beneficii reciproce legate de securitate, stabilitate și prosperitate. Pentru acest tip de relații nu există o definiție universal acceptată, însă în practică se permite flexibilitatea⁴.

Țările din Balcanii de Vest sunt un punct de interes major al intereselor rusești. Rusia prezintă legături istorice puternice cu această zonă, motiv pentru care exercită o atracție relativă asupra acesteia⁵. Țările balcanice cu identitate slavă sunt caracterizate de panslavism, a cărui primă caracteristică este pan-naționalismul distinctiv. Originea sa este asociată cu momentul apariției erei trezirii naționale și a naționalismelor cu variantele sale paralele din secolul al XIX-lea. Ideea principală a panslavismului este încercarea de a transcende de la o identitate națională mai izolată la crearea unei identități mai mari „pan-naționale”, care să includă un teritoriu mai mare decât

cel al unui stat⁶. Noțiunea este diferită de naționalismul ce caracterizează curentele populiste din Europa de Est, în care accentul se pune pe identitatea națională⁷.

În agendele politice liberale slave unde, în mod obișnuit, mediul creștin ortodox joacă un rol major în politica identitară, panslavismul a fost deosebit de vizibil în ultimul deceniu. Ortodoxia creștină este punctul principal al agendei politice externe Rusiei, care adesea se vede și se prezintă ca lider neoficial al lumii slave. Noțiuni similare despre presupusa apărare a slavismului cuplate cu proiecția prezenței la „porțile” lumii slave (predominant ortodoxă) împotriva a tot felul de „invadatori” au existat și în politica Serbiei, în special a politicii externe din vremea lui Milošević. Pretenția Serbiei de la acea vreme de a fi gardianul Ortodoxiei s-a amestecat cu agenda politica naționalistă și astfel a devenit o scuză perfectă pentru așa-zisa nevoie a sârbilor de a-și apăra identitatea națională și culturală slavă în războaiele iugoslave⁸.

Sentimentul naționalist este utilizat și amplificat pentru a putea fi folosit spre servirea intereselor actorilor statali care acționează într-o anumită zonă. Spre exemplu, pentru că este bine cunoscut istoricul volatil al regiunii Balcanilor de Vest din punct de vedere al violențelor provenite din ideologiile și acțiunile politice de dreapta⁹, exercitarea anumitor tendințe ideologice a fost mai ușoară. Prin accentuarea naționalismului pot apărea tendințe de radicalizare sau de secesionism, acestea fiind instrumen-

te care acționează în beneficiul părții interesate ca politica statului respectiv să urmeze o anumită direcție. Profesorul Hans Kohn, autoritate binecunoscută în domeniul studierii naționalismului, definește conceptul ca „un fenomen istoric determinat de ideile politice și de structura socială a diferitelor meleaguri unde prinde rădăcini”¹⁰. Este o stare de spirit, în care loialitatea supremă a individului este simțită ca fiind datorată statului național. În completare, admite faptul că naționalismul este o stare de spirit care inspiră marea majoritate a unui popor și pretinde că-i inspiră pe toți membrii săi. Ideologia naționalistă afirmă că statul național este idealul și singura formă legitimă de organizare politică, iar naționalitatea este sursa întregii energii creative culturale și bunăstării economice”¹¹.

Literatura de specialitate abordează relațiile dintre state pe larg. Preocupările legate de natura relațiilor dintre state, cauzele războiului, problemele păcii, cooperării internaționale, recunoașterii actorilor internaționali au precedat apariției domeniului academic care le studiază, cel al relațiilor internaționale. Când vorbim despre relațiile dintre state, cel mai des întâlnite abordări acoperă trei tipuri de relaționare: cooperare, neutralitate și necooperare.

Pentru prezenta analiză, cel mai important tip de relaționare la nivel statal este cel de cooperare. De aceea, când vorbim despre relațiile de cooperare existente la nivel internațional raportate la Rusia, observăm interes și implicare din partea elitelor rusești,

cu precădere pentru zona Balcanilor. Impunerea progresivă rusă din această zonă a avut ca scop primordial subminarea sau, cel puțin, amânarea posibilităților de aderare pe care statele le au la Uniunea Europeană sau în Organizația Tratatului Atlanticului de Nord. Pentru realizarea acestui interes, Rusia insistă asupra legăturilor sociale comune existente, urmărește extinderea relațiilor monetare și de schimb în segmente cheie precum sectorul energetic¹². De asemenea, ea sporește decalajele politice și sociale deja existente prin sprijinul financiar pe care îl oferă unor grupuri de extremă dreaptă. În Serbia și Republica Srpska din Bosnia și Herțegovina, strategia deschisă folosită de ruși pentru a întări vizibil caracterul slavo-ortodox și-a demonstrat eficiența concomitent cu acțiuni secrete de impact pe care le desfășoară pe teritoriile din Muntenegru sau Macedonia de Nord¹³.

Cel mai reprezentativ caz pentru analiza relațiilor de cooperare este Belarus și Rusia. În ciuda ciclicității caracteristică relației din ultimele două decenii¹⁴, care a variat de la dezacorduri la concesi, cooperarea și susținerea au rămas vizibile. Există o serie de motive care stau la baza relației strânse de cooperare dintre cele două state. În viziunea Kremlinului, Belarus este platforma pentru lupta sa cu Occidentul, acesta fiind spațiul unde poate încerca să-și mențină cât mai mult autonomia¹⁵. Influența energetică rusă și dependența economică a Belarusului în ceea ce privește petrolul, cooperarea și exerciții-

le militare considerabile (în Zapad, 2017, unități navale și aeriene concentrate în jurul Mării Baltice și Mării Nordului), dar și Tratatul de stat al Uniunii semnat în 1999, sunt motive care susțin apropierea dintre cele două state și constituie explicații pentru actuala relaționare. Deși Belarus este partea implicată minoritară, care manifestă mai multă nevoie și dependență din partea rusească, intitularea sa ca cel mai apropiat aliat al Rusiei din fosta regiune sovietică îi conferă numeroase avantaje și-i sporesc poziția la masa negocierilor. Importanța Belarusului derivă și din importanța semnificativă pe care o exercită în legătură cu proiectele rusești, deoarece reprezintă puntea de legătură a fostei republici socialiste cu continentul european. Fără Belarus, proiectele Rusiei ar căpăta un caracter mai degrabă asiatic decât eurasiatic¹⁶.

Deși liderul Alexander Lukașenko a reușit să facă față presiunilor pe care rușii le-au exercitat asupra statului odată cu venirea lui Vladimir Putin la putere, războiul din Ucraina reprezintă o nouă provocare pentru relaționarea celor două țări. De la începutul invaziei rusești, a suferit pierderi mari din punct de vedere economic, ea fiind cea care avea de câștigat din fluxurile de tranzit care aveau loc între Europa și Rusia. Sancțiunile impuse de Occident au pus capăt unor industrii pe care Belarus le-a dezvoltat de-a lungul timpului ca sursă independentă de venit față de statul rus.

Polarizarea societății a început să se concretizeze în anul 2020, când au avut loc proteste în masă din cauza fraudării alegerilor prezidențiale. Dorința exagerată de a nu pierde puterea l-a determinat pe liderul belarus să solicite sprijin din partea Rusiei, moment din care societatea a fost cuprinsă de un sentiment de trădare din partea Moscovei. Mai mult, tendința spre polarizare absolută a ajuns la apogeu în momentul invaziei Ucrainei. Lukașenko este alături de Kremlin, asistă la agresiune și-i îndeamnă pe susținătorii săi să rămână aproape. Oponenții președintelui belarus, simpatizanți ai poporului ucrainean, îl consideră pe Lukașenko o întrușipare a regimului impus de Rusia și pe Belarus sub ocupație de facto rusă¹⁷. Astfel, prin influența, prezența și dependența pe care elitele rusești au reușit să le sedimenteze, Belarus este unul din actorii cheie pentru acțiunile Rusiei.

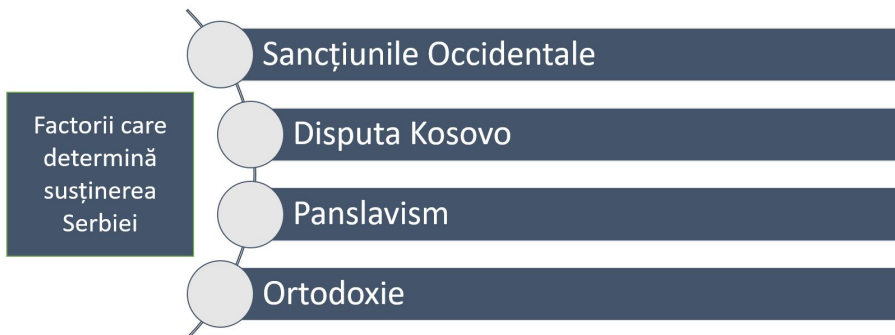
În cazurile Bosniei și Herțegovinei, lucrurile capătă o nuanță ușor diferită, însă motivul manifestării interesului din partea Rusiei este același: prevenirea aderării BiH la UE, respectiv NATO, iar cea mai bună metodă este propagarea conflictelor. Cea mai mare putere de influență o are asupra Republicii Srpska, cu care Rusia a realizat o relație confortabilă în deceniul precedent. Republica se străduiește să alimenteze o identitate etnică în timp ce statul bosniac este interesat de aderarea la NATO¹⁸. Milorad Dodik, președintele Republicii Srpska, este cel mai mare naționalist pro-rus din Balcani și calea de acces spre realizarea inte-

reselor rusești. În îndeplinirea obiectivului Rusiei de a menține în continuare Bosnia un stat divizat și disfuncțional, vine președintele Dodik cu dorința de secesiune a Republicii Srpska pe care elitele rusești o susțin cu desăvârșire.

Furnizarea armelor în această zonă a creat o dependență față de Kremlin din punct de vedere militar. Sprijinirea grupurilor de extremă dreaptă de către grupări paramilitare rusești, influențele militare exprimate prin partajarea de informații și comerțul cu arme, sprijinul acordat extremei drepte, legăturile financiare cu elita politică și amestecul direct în alegeri sunt acțiunile pe care Rusia le manifestă în cadrul Bosniei și Herțegovinei. „The Serbian Honor” și „Veterans” sunt organizații care funcționează în Serbia și în Republica Srpska din Bosnia, sunt orientate spre extrema dreaptă și beneficiază de sprijin financiar din partea Rusiei cu intenția de a le putea folosi ulterior pentru susținerea grupurilor paramilitare rusești active în Ucraina¹⁹.

Cadrul analitic

În urma analizei literaturii de specialitate și a explicațiilor referitoare la factorii care susțin relațiile dintre anumite state și Rusia, mai exact din categoria relațiilor de cooperare, a fost identificat un set de motive care s-ar putea identifica în cazul relației sârbo-ruse. Factorul determinant al susținerii necondiționate de care beneficiază Rusia din partea Serbiei ar putea proveni din reafirmarea viabilă din partea Moscovei a parteneriatului cu Serbia prin ajutorul ferm pe care-l oferă poporului sârb în favoarea respectării regionale a acestuia peste complexitățile legate de problema Kosovo²⁰. Alți potențiali factori ar fi sentimentul de recunoștință al Serbiei în urma stimulării capacităților sale militare cu ajutorul Rusiei, după intervenția NATO din anul 1999 (Operation Allied Forces)²¹, și caracterul slavo-ortodox prin care se manifestă identitatea religioasă și culturală.

Graficul 1: Factori care pot explica atitudinea pro-rusă a Serbiei

Pentru Serbia, secesionismul kosovar este un subiect sensibil. Naționalismul exacerbat al poporului sârb s-a evidențiat în nenumărate rânduri și a oferit prilej Rusiei de a se implica și de a-și atinge obiectivele. Am putea spune că situația este de tip *win-win game*, deoarece Serbia e asigurată de faptul că Rusia nu va recunoaște independența Kosovo, motiv care întărește revizionismul sârb, iar Rusia are certitudinea că cele două state nu vor adera la NATO și UE, situația din interiorul lor fiind una destabilizată și tensionată.

Caracterul slavo-ortodox, identitatea religioasă și culturală și legăturile istorice le încadrez într-un tot unitar. Când ne referim la legături istorice putem include ceilalți factori ca argumente care să susțină prezența și relevanța sa din cadrul relațiilor dintre cele două state. Familiarizați și socializați în fundalul războaielor iugoslave și al sancțiunilor occidentale, o parte considerabilă din tineretul sârb și-a format opinii politice puternice împotriva Occidentului, NATO și a unor valorilor democratice²². Situația este în favoarea Rusiei care se folosește de relația strânsă pe care Biserica Ortodoxă Rusă (BOR) o are cu Biserica Ortodoxă Sârbă (BOS). Prin intermediul BOS, rușii folosesc influența religioasă și culturală²³, prezentând solidaritatea creștin-ortodoxă slavă pentru a se afișa drept alternativă la Occident. Toate aceste acțiuni s-au materializat într-un sentiment de solidaritate naționalistă a poporului sârb față de creștinii ortodocși ruși și unul de permanentă ostilitate în raport cu NATO²⁴.

Motivele aflate la baza susținerii de care beneficiază Rusia din partea statului sârb, pe care le voi analiza pe parcursul lucrării, sunt cele politice, cu implicații militare și simbolice. Toate aceste motive vor fi verificate printr-un studiu de caz în care vor fi analizate documente oficiale, declarații ale liderilor politici sârbi, acțiunile politicii bilaterale și presa central-sârbă.

Metodologia

Utilizarea unui studiu de caz în studierea unui subiect al relațiilor internaționale oferă posibilitatea de a analiza, înțelege și explica excepționalitatea comportamentului a două state într-un context excepțional: războiul din Ucraina. Este imperios necesar să avem o abordare minuțioasă și sistematică astfel încât să nu fie loc de interpretări eronate ale cauzelor examinate pentru cazul de față sau să se creeze impresia unei prejudecăți de selecție. Potrivit lui Gerring și Seawright, utilizarea selecției cazurilor la întâmplare nu este o metodă suficientă pentru a realiza o cercetare bazată pe studiu de caz. Autorii consideră că forma de selecție a cazurilor unice pe care cercetătorul o urmărește în lucrarea sa ar trebui să fie concepută astfel încât să studieze cazul pe baza caracteristicilor unei populații mai largi²⁵.

În cadrul acestui articol, procesul de colectare a datelor de la bază este selecția de texte și documente. Este o modalitate avantajoasă datorită abundenței de informații pe care o dețin,

relevanței și efectului, a naturaleții apariției și disponibilității²⁶. Acestea includ literatura de specialitate, rapoarte, sondaje, studii, documente oficiale ale statului sârb (texte legislative), presa națională din Serbia (*Politika, Informer, Večernje Novosti – Știrile de seară*), discursuri și declarații ale liderilor politici sârbi, precum președintele Aleksandar Vučić sau prim-ministrul Ana Brnabić, emise între 24 februarie 2022 și 24 februarie 2023. În raport cu factorii identificați în capitoul anterior, un set de date importante îl constituie și declarațiile Patriarhului Porfirie Perić, comunicatele de presă emise de BOS și publicații ale ziarului *Pravoslavlje* (Православље = Ortodoxia), ziarul oficial al Patriarhiei Sârbe. Datele obținute vor fi folosite pentru a observa care din cauzele identificate în cadrul teoretic ne oferă o explicație pertinentă pentru poziția Serbiei.

Pentru analizarea și interpretarea datelor colectate, acest articol folosește analiza de document și analiza narativă. Analiza documentelor este acea procedură sistemică de revizuire sau evaluare a documentelor ce necesită o examinare și interpretare a datelor cu scopul de a obține înțelegerea subiectului astfel încât să poată fi dezvoltate cunoștințe empirice²⁷. Analiza de document va fi folosită pentru toate materialele selectate pentru a putea vedea modul în care este prezentată, abordată și percepută situația războiului din Ucraina de către personalitățile sârbe și cum rezonează atitudinea statului sârb în raport cu

atitudinea țărilor la nivel european. Analiza narativă este acel tip de analiză care oferă cercetătorului oportunitatea de a interpreta informațiile obținute prin intermediul metodelor de colectare. Ea încearcă să păstreze și să problematizeze situații particulare, iar accentul este pus pe contextul local al unei acțiuni. Inexistența unui tipar de realizare și diversitatea modalităților în care poate fi executată, în funcție de scopul cercetării, oferă flexibilitate acestui tip de analiză²⁸. Aceasta va ajuta să înțelegem mai bine întreaga evoluție a relației ruso-sârbe în contextul războiului și motivele care au determinat această situație din partea Serbiei. Documentele vor fi organizate în mod cronologic deoarece, în acest fel, voi putea urmări un fir concis al evenimentelor care va permite crearea unei analize evolutive a cazului aflată în concordanță cu modul în care Serbia s-a raportat la dinamica europeană.

Natura relației dintre Serbia și Rusia

Relația dintre Serbia și Rusia ar putea fi caracterizată ca fiind o relație bilaterală tumultuoasă, ca urmare a parcursului pe care l-au avut cele două de-a lungul timpului. Odată cu finalizarea războaielor iugoslave, cele două țări au avut o relație care s-a concentrat în special pe păstrarea *statu quo*-ului la nivel regional, dar și pe raportarea Serbiei față de Rusia ca față de un „frate mai mare”, ca umare a afinităților culturale și religioase. Însă nu ar fi corectă afirmația „Rusia

a fost întotdeauna de partea Serbiei și a intereselor sale naționale”, deoarece este mai mult o fantezie pe care naționalismul sârb a promovat-o și susținut-o de-a lungul timpului. Rezultatul face ca, în prezent, adoptarea sancțiunilor impuse de UE împotriva Rusiei de la iscarea războiului în Ucraina să fie riscante și pentru guvernul președintelui Aleksandar Vučić²⁹. Prin urmare, naționalismul sârb (mai exact, minoritățile sârbești), sectorul energetic și cooperarea militară sunt factorii care-i permit Rusiei să se implice considerabil în Balcani.

Modalitatea prin care Rusia a reușit să-și exercite adesea puterea în interiorul Balcanilor de Vest au fost inițiativele politice care au vizat de-a lungul timpului Republica Serbia și minoritățile sârbești din proximitatea ei – Bosnia și Herțegovina, Montenegro și Kosovo. Reușitele Rusiei s-au tradus prin blocarea aderării acestor state la structurile euro-atlantice și menținerea zonei într-o permanentă zonă de instabilitate și de „conflicte înghețate”.

Guvernul sârb profită de influența de care dispune la nivel geopolitic asupra minorităților etnice sârbe prin accentuarea conflictelor politice și interetnice existente. Moscova, conștientă de influența guvernului sârb care poate ajuta la îndeplinirea obiectivelor sale, a urmărit o amplificare a influenței sale în rândul minorităților. În acest fel, ea a reușit să aibă un control asupra situațiilor de la nivel intern în Muntenegru, Bosnia și Herțegovina și Kosovo³⁰. Un exemplu care confirmă acest fapt este eve-

nimentul de la alegerile muntenege-ne din octombrie 2016, după care minoritățile sârbe potrivnice aderării Muntenegrului la NATO au creat agitație și tulburări, iar un complot sârbo-rus a urmărit asasinarea premierului muntenegean, Milo Đukanović, ca urmare a orientării sale pro-NATO³¹.

Kosovo este un punct sensibil nu doar pentru minoritățile sârbe prezente în această zonă, ci pentru întreaga națiune sârbă. Influența Belgradului asupra minorității sârbe din Kosovo este demonstrată de manifestările exercitate de aceștia de-a lungul timpului. Un exemplu plauzibil este discuția privind moneda folosită pe teritoriul Kosovo, care a creat controverse. Marea majoritate din sârbii kosovari continuă să folosească dinarul în loc de euro, fapt care demonstrează modul în care Belgradul menține instabilitatea din zonă prin influențarea minorității sârbe³².

Izbucnirea războiului a evidențiat politica oscilantă a statului și a creat o situație paradoxală: o țară aflată în plin proces de aderare la Uniunea Europeană se declară neutră în războiul din Ucraina și refuză să impună sancțiuni Rusiei. Caracterul ambivalent, definitiv pentru politica din ultimii zece ani, a ajuns la un final, deoarece Serbia trebuie să aleagă partea de care se va situa în cele din urmă. Ambivalența politicii sârbești provine, pe de o parte, din manifestarea interesului pentru Uniunea Europeană, de care este dependentă economic și, pe de altă parte, de întreținerea simultană a relației pe care

o are cu Rusia, cu intenția de a păstra sprijinul pe care Moscova i-l oferă în problema Kosovo³³.

Raportat la Serbia, aceste schimbări survenite în urma războiului s-au resimțit mai mult sau mai puțin. Domeniul energetic a avut parte de o degradare în iunie 2022, când a fost adoptat pachetul de sancțiuni al Consiliului Europei care prevedea interzicerea importului sau transferului de petrol din Rusia³⁴. În schimb, puterea soft a avut parte de o creștere considerabilă. Un exemplu în acest sens este următorul: cel mai cunoscut tabloid pro-guvernamental sârbesc, *Informer*, a publicat în prima zi a invaziei un articol intitulat „Ucraina a atacat Rusia”. De asemenea, la câteva zile de la izbucnirea conflictului, la Belgrad a avut loc o primă demonstrație de masă, parte dintr-o serie de astfel mișcări organizate de extrema dreaptă sârbească. Aceste manifestații pro-ruse sprijineau așa-numita „operațiune militară specială” care avea loc în Ucraina. Desfășurarea acestora în proximitatea alegerilor prezidențiale din Serbia a produs o serie de suspiciuni asupra legăturilor care ar putea să existe între organizațiile radicale și elita politică sârbească. Nu doar că aceste organizații, foarte receptive la „frăția rusă” și potrivnice alinierii Serbiei la sancțiunile occidentale, nu au protestat împotriva regimului Vučić, dar la alegerile din aprilie 2022 acestea au oferit sprijin politic regimului său. Mai mult decât atât, în noiembrie 2022, puterea soft s-a consolidat în spațiul public sârbesc prin deschiderea pos-

tului de televiziune și radio de stat rusesc RT35. Astfel, vedem cum propaganda rusească se înrădăcează tot mai bine în spațiul public din Serbia.

Problema Kosovo, al treilea pilon de influență al statului rus, reprezintă puntea de legătură dintre capitalele slave. Din 2003, după ce trupele rusești au fost retrase de pe teritoriul Kosovo, sprijinul pe care Moscova l-a oferit Serbiei în legătură cu acest aspect ar putea fi caracterizat ca fiind mai degrabă pasiv. Pentru Vladimir Putin, Kosovo este doar un motiv pentru anexarea teritoriilor din Ucraina. Concis, el utilizează disputa nerezolvată cu Kosovo ca un argument retoric pentru a justifica situația teritoriilor ucrainene ocupate și pentru a accentua atitudinea versatilă a Occidentului. Momentul plăcuțelor auto și al baricadelor din nordul Kosovo demonstrează că Moscova nu este mereu autorul situațiilor instabile, ci mai degrabă un beneficiar indirect. Acesta este și motivul pentru care Moscova nu va încuraja Belgradul la o mediere cu Pristina; cu cât Balcanii sunt mai instabili, cu atât Rusia dobândește control mai mare în zonă³⁶.

Factorii care au determinat atitudinea pro-rusă a Serbiei

Această secțiune urmărește cei patru factori identificați anterior și potențialul pe care fiecare l-a avut în determinarea atitudinii pe care Serbia a adoptat-o în legătură cu acțiunile desfășurate de Rusia pe teritoriul ucrainean. Fiecare factor va fi anali-

zat pentru a vedea exact ce contribuție a avut: sancțiunile Occidentale, disputa Kosovo, panslavismul și ortodoxia.

1. Sancțiunile occidentale

Sancțiunile pe care Occidentul le-a impus Serbiei în anii 1990 sunt un subiect delicat pentru națiunea sârbă. Criza iugoslavă a fost rezultatul colapsului Iugoslaviei din 1991-1992. Ciocnirile interetnice și războaiele civile desfășurate pe teritoriul balcanic din acea perioadă au avut repercusiuni care se resimt și în zilele noastre. Astfel, în martie 1989, parlamentul sârb a fost obligat să anuleze autonomia provinciei Kosovo din cauza tensiunilor tot mai mari. Acesta a fost momentul în care sentimentele de ură ale sârbilor s-au îndreptat spre albanezii kosovari și a celor care-i susțineau, slovenii³⁷.

Un sondaj realizat de Centrul pentru Politică și Securitate din Belgrad la 14 decembrie 2022 evidențiază cum „majoritatea publicului sârb este împotriva introducerii de sancțiuni împotriva Rusiei” deoarece majoritatea au ca motivație faptul că Serbia a suferit sancțiuni în urmă cu 33 de ani³⁸. Este foarte greu de urmărit un fir narativ și logic în legătură cu motivația sancțiunilor occidentale deoarece atitudinea, acțiunile și răspunsurile elitei politice sunt contrare cu ceea ce este manifestat de opinia publică sârbească. Pentru a înțelege mai clar afirmația anterioară, o să folosesc câteva exemple care să clarifice perspectiva asupra celor două părți implicate în această discuție.

La 27 ianuarie 2023, prim-ministrul Serbiei, Ana Brnabić, a avut o întâlnire cu o delegație a Parlamentului European, parte a cooperării dintre Adunarea Națională a Republicii Serbia și Parlamentul European. Discuția a fost centrată pe proiectul de rezoluție al Parlamentului European privind progresul Serbiei pentru anul 2022 potrivit raportului Vladimir Bilčík și pe „Rezoluția privind punerea în aplicare a Politicii Externe și de Securitate Comune a UE”, adoptată la 18 ianuarie 2023 de Parlamentul European. În decursul dezbaterii, prim-ministrul Brnabić a punctat două elemente importante: 1) neevaluarea corectă a alinierii politicii vizelor a Serbiei cu cea a Uniunii Europene într-o perioadă scurtă de timp și 2) acuzarea Belgradului pentru „mișcări în creștere” și nu a Pristinei, deși premierul instituțiilor temporare de la Pristina a refuzat de două ori să acorde drept de vot sârbilor în Kosovo și Metohija în contextul în care Ajunul Crăciunului a fost marcat de împușcarea unor copii sârbi în aceste locuri. Premierul evidențiază că prin această atitudine Parlamentul European, practic, evită o pronunțare asupra evoluției Serbiei și diminuarea importanței sarcinilor realizate de Serbia. Prin urmare, atenția îndreptată înspre percepții și nu pe dovezi palpabile alimentează atitudinea de neîncredere și lipsa de sprijin pe care cetățenii sârbi o manifestă față de instituțiile UE și de aderarea la aceasta. Cu toate acestea, atitudinea pro-UE a prim-ministrului reiese din concluzie: „indiferent de conținu-

tul documentelor, apartenența Serbiei la UE rămâne prioritatea noastră cheie. În calitate de prim-ministru, voi continua să implementez reforme pe calea noastră europeană”³⁹.

Pentru politica externă a Serbiei, Moscova s-a menținut în poziția de factor important. Invazia Rusiei din Ucraina nu a degradat poziția Rusiei. Mai mult decât atât, mass-media pro-guvernamentale sârbești au fost cele care au generat o popularitate enormă a Rusiei în spațiul public⁴⁰. Drept dovadă este declarația președintelui Vučić, în interviul din 21 februarie 2022 pentru *TV Pink*, chiar cu câteva zile înainte de a izbucni războiul din Ucraina, potrivit căreia „aproximativ optzeci și cinci la sută dintre oameni vor fi întotdeauna de partea Rusiei, orice s-ar întâmpla. Acestea sunt faptele cu care mă confrunt în calitate de președinte al țării”⁴¹. Pentru a realiza influența de care beneficiază tabloidele pro-guvernamentale, ne putem uita la modul în care acestea au interpretat războiul în favoarea Rusiei prin catalogarea Occidentului și Ucrainei ca principali vinovați. *Informer*, *Alo*, *Srpski telegraf*, *Kurir*, *Objektiv*, *Večernje Novosti* sunt cele mai mari și citite tabloide din media scrisă care manifestă tendința pro-rusă de ani de zile. Aceste publicații sunt și susținătoare puternice ale Partidului Progresist Sârb aflat la guvernare, iar dovezile palpabile dovedesc influența pe care guvernul o are asupra presei mass-media⁴².

Spre exemplu, *Informer* a publicat, pe 22 februarie 2022, un articol cu titlul principal „Ucraina a atacat

Rusia” („Ukrajina napala Rusiju”), completat de „Americanii imping lumea în haos” („Amerikanci guraju svet u haos”), iar abia în partea de jos a paginii apărea scrisă știrea care a acaparat mass-media la nivel internațional în acea perioadă – anunțul președintelui Putin prin care recunoștea Republicile populare Lugansk și Donetsk⁴³. În același ton pro-rus s-a aflat și ziarul *Večernje Novosti* în data de 22 februarie 2022. Versiunea inițială a primei pagini informă publicul în legătură cu uciderea a cinci soldați ucraineni. Până la publicarea numărului ziarului în acea zi la Belgrad, informația a fost ștearsă de pe copertă pe motiv că a fost o știre falsă care ar fi dezinformat cetățenii sârbi⁴⁴. Așadar, din aceste exemple prezentate de *European Western Balkans* putem observa tendința pro-rusă dominantă. Cu timpul, tabloidele au reprimat atitudinea rusofilă, însă tendința pro-rusă se resimte în continuare în modul de prezentare a evenimentelor⁴⁵.

2. Disputa Kosovo

Disputa Kosovo este o ilustrare a repercusiunilor impresiei potrivit căreia soluționarea unor probleme la nivel local este un rezultat benefic și compromițător pentru toate părțile integrante spațiului Balcanic. Puterile occidentale au considerat că impunerea sancțiunilor împotriva Serbiei față de războiul din Bosnia și Herțegovina a fost calea de rezolvare a tuturor problemelor interetnice existente.

Sancțiunile adoptate împotriva Serbiei și Muntenegru au transformat

Kosovo în cea mai recentă consecință a atitudinii antioccidentale. Va fi un punct nevralgic în relațiile dintre Serbia și Uniunea Europeană, având în vedere modul în care Occidentul a reacționat la evenimentele desfășurate pe acest teritoriu. Inclusiv declararea unilaterală a independenței Kosovo în 2008 a produs o diviziune în comunitatea internațională. Până în 2018, 113 state din cele 193 care sunt membre ale ONU au recunoscut independența Kosovo⁴⁶. În conștiința națiunii sârbe nu s-ar produce vreo schimbare nici în eventualitatea unui acord comun la care cele două părți implicate ar ajunge din punct de vedere politic, deoarece Kosovo a fost și este considerată leagănul civilizației sârbești. Susținerea Federației Ruse în această problemă provine din amenințarea pe care precedentul Kosovo l-ar reprezenta din cauza problemelor asemănătoare pe care și Rusia le întâmpină pe plan intern în Cecenia și-n teritoriile fostei Uniuni Sovietice precum Osetia de Sud, Abhazia și Transnistria⁴⁷.

Amintirea vie a bombardamentelor NATO din 1999 și vina pe care atât națiunea sârbă, cât și elita politică o atribuie Occidentului pentru secesiunea Kosovo de Iugoslavia este evidentă mai ales în discursurile oficialilor politici. La depunerea jurământului pentru cel de-al doilea mandat, la 31 mai 2022, președintele Vučić a menționat câteva aspecte foarte interesante care reflectă modul în care acesta privește situația la nivel internațional. El a numit războiul din Ucraina „un punct de cotitură în rela-

țiile internaționale” din cauza ambițiilor exprimate din partea Rusiei și a Occidentului și consideră că vina pentru crearea acestei situații aparține ambelor părți, deoarece Rusia urmărește sfârșitul dominației occidentale și prevenirea extinderii NATO, iar Occidentul dorește menținerea propriei dominații în lume. Din această afirmație, reiese că Vučić acuză Occidentul pentru izbucnirea războiului, prin sugerarea subtilă a faptului că rigiditatea occidentalilor îndeamnă „în același timp la încălcarea dreptului public internațional, atât de către Rusia, cât și de ceilalți adversari ai acestuia”⁴⁸. Președintele condieră atacul împotriva Ucrainei ca o încălcare a dreptului public internațional, dar evidențiază că asta s-a mai întâmplat de zeci de ori, iar actorii principali și, totodată, apărătorii normelor internaționale au fost adesea puterile occidentale. El și întreaga națiune din Serbia sunt confirmarea celor afirmate anterior cu referire la momentul din 1999. Atacul asupra Serbiei din anul 1999 fără o decizie a Consiliului de Securitate ONU nu a avut la bază un motiv întemeiat, din moment ce Serbia nu a ocupat alt teritoriu⁴⁹. De asemenea, a precizat că existența *Rezoluției 1244* nu a fost un impediment în sabotarea statului de către cei care afirmă că au dreptate, adică Occidentul. Dimpotrivă, dacă poporul sârb își asumă păreri sau un mod de gândire diferit, se susține că „nu mai suntem pentru viitor, că nu acționăm suficient de democratic, că nu înțelegem momentul actual, ci, în schimb, că ne ocupăm prea mult de

trecut”. Dacă aceste lucruri ar veni din partea alei persoane sau entități, ar fi acuzat de încălcare a ordinii publice internaționale și subminare a tuturor instituțiilor și păcii mondiale⁵⁰.

Vučić susține problema Kosovo și Metohija ca problemă-cheie în politica statului sârb și mărturisește că, în contextual războiului din Ucraina, aceasta va fi mai vizibilă și mai dificil de gestionat. Greutatea provine din importanța pe care Kosovo o reprezintă pentru națiunea sârbească. Cu cât se va insista mai mult asupra neasemănării cazului Kosovo cu celelalte exemple din întreaga lume, cu atât poporul sârb va fi mai afectat, deranjat și provocat. În opinia lui, problema majoră provine din faptul că presiunile la care este supusă Serbia sunt pentru satisfacerea exclusivă a intereselor occidentale, fără a le fi permis să le includă și pe cele personale. Prin urmare, dorința sârbilor de a căuta un compromis este zadarnică pentru că nu există ascultare sau disponibilitate de comunicare în vederea stabilirii unui compromis favorabil pentru ambele părți. Președintele oferă ca explicație pentru a înțelege situația declarația de presă a Quintului, în care a fost criticată poziția albanezilor de la Pristina de a nu permite sârbilor să declare dorința de a participa la alegerile prezidențiale și parlamentare ale Serbiei⁵¹. Vučić concluzionează că această atitudine provine din sprijinul de care beneficiază albanezii din partea puterilor occidentale, iar îndoielile nu-și au loc în acest sens⁵².

Enumerarea motivelor pe care președintele le-a prezentat în discursul său sunt argumentări pentru susținerea poziției sale pro-ruse în cadrul războiului. Ceea ce puterile occidentale fac este o demonstrare clară a contradicției proprii: „Voi, sârbilor, uitați să respectați principiul suprem al dreptului public internațional, dar asigurați-vă că vă referiți la Federația Rusă și mai rău decât noi, pentru tot ce se întâmplă în lume”⁵³. Președintele Vučić nu a cerut mai mult decât o atitudine mai puțin duplicitară: „Nu înseamnă că ne vom supune, dar acesta este limbajul care este mult mai puțin ipocrit decât cel care spune că aceasta este dreptate și că aceasta este drept și corect, pentru că dacă ar fi fost drept, corect și dacă ar fi fost dreptate, nu ați fi devastat și nu ați continua să distrugeți integritatea teritorială a Serbiei așa cum ați făcut-o”⁵⁴.

În aceeași măsură, conștient și empatizant al durerilor pe care le resimte fiecare cetățean sârb, președintele amintește de dependența pe care Serbia o are față de Uniunea Europeană. El repetă necesitatea menținerii unei relații bune cu partenerii Occidentali și neabaterea de la calea europeană pe care au decis s-o urmeze. Însă, conștientizarea obligațiilor pe care le impune calea spre aderare la UE nu va reprimă neutralitatea militară a Serbiei. Ea este un stat enclavizat între țări NATO sau teritorii în care se află trupe ale NATO și nu vrea să fie afiliată niciunui bloc militar, ci să-și păstreze

dreptul de a-și păzi granițele și de a avea propria armată⁵⁵.

3. *Panslavism*

În ultimul deceniu au fost foarte prezente noile forme ale panslavismului/slavofiliei. S-au observat mai ales pe agendele politice iliberale ale statelor slave unde, în mod obișnuit, factorul creștin-ortodox deține un rol major în politica identitară. Tendințe ale noului panslavism au fost observate în politica externă a Serbiei prin invocarea permanentă a relațiilor tradiționale și frățești cu Rusia și reprezintă o amenințare semnificativă prin posibilitatea de manifestare atât în politica internă, cât și externă⁵⁶. Discursurile oficialilor sârbi din decursul anului 2022-2023, respectiv din 24 februarie 2022 până în 24 februarie 2023, au utilizat concepte asociate panslavismului.

La 25 februarie 2022, s-a încheiat Consiliul Național de Securitate al Republicii Serbia numărul 1-10/2022, în cadrul căruia s-au adoptat mai multe acte în conformitate cu rolul său de protecție a securității naționale⁵⁷. De la primul punct al concluziilor Consiliului, observăm tendința pro-rusă și spiritul panslavist al președintelui. Acesta menționează că „Rusia și Ucraina au fost întotdeauna țări prietene cu Republica Serbia, iar oamenii sârbi consideră rușii și ucrainenii ca pe națiuni fraterne”⁵⁸. Deși președintele Vučić nu s-a pronunțat foarte clar de care parte a baricadei se situează, a ținut să menționeze că „oamenii sârbi consideră rușii și ucrainenii ca pe

națiuni fraterne”. Nuanța discursului președintelui este foarte importantă întrucât orientarea pro-rusă a societății sârbești este semnificativă.

Dintre cele 15 puncte rezultate în urma Consiliului, cinci menționează în mod repetat respectarea, susținerea și angajarea Republicii Serbia în ceea ce privește „dreptul internațional” și „integritatea teritorială”. Serbia este prezentată ca un garant al respectării acestor principii în Balcanii de Vest, iar la punctul 8 se arată luarea în considerare a necesității impunerii unor măsuri sau sancțiuni care să restricționeze orice țară, inclusiv Federația Rusă. Însă, președintele menționează că acestea vor fi impuse „pornind de la faptul că datoria elementară a Republicii Serbia este să investească eforturile în menținerea păcii și bunăstării cetățenilor săi”. Așadar, Serbia va adopta sancțiuni doar în momentul în care va exista un pericol la adresa națiunii sârbești.

Contradictoriu cu ceea ce s-a enumerat în punctele din prima parte a comunicatului, se observă o schimbare în modul de abordare al lui Vučić. El contrazice cele afirmate și justifică raportarea țării sale la situația conflictuală actuală. Republica sârbă își justifică atitudinea în concordantă cu inexistența unui interes de bază politic și economic referitor la impunerea sancțiunilor împotriva vreunei țări⁵⁹.

Discursul președintelui de după ședința Consiliului Național de Securitate întărește încă o dată concluziile ședinței. Interesele Serbiei

primează în fața celor internaționale, iar respectarea prietenilor tradiționale și evidența evenimentelor din 2009 și 2015 sunt cele care întăresc poziția Serbiei. Efortul depus pentru a evita orice potențiale daune la adresa Serbiei și respectarea adevărului și a normelor dreptului public internațional nu vor permite ca elita politică sârbească să dea curs declarațiilor din regiune⁶⁰. Președintele afirmă cu tărie că „angajamentul strategic al Serbiei este de a rămâne pe calea sa europeană, dar nu ne vom grăbi în ostilități doar pentru că unul dintre noi o caută”⁶¹.

Acest punct de vedere este susținut și de presa din Serbia, care prezintă Rusia ca pe cel mai apropiat prieten al țării și manifestă un sentiment puternic de panslavism prin modul în care relatează știrile. Ziarul *Politika* a publicat la 26 septembrie 2022 un articol referitor la starea de sănătate a Serbiei. Modalitățile prin care se poate menține acest lucru sunt relațiile cu aliații săi, dar mai ales cu Rusia, cea care i-a fost alături de-a lungul greutăților întâmpinate în istoria sa⁶². Milan Stamatović, scriitorul articolului, aduce o serie de explicații care abordează câteva din aspectele controversate ale relației sârbo-ruse: iubirea unui sârb față de țarul Nicolae al II-lea Romanov, dezacordul total al unui sârb față de falsificarea istoriei celui De-al Doilea Război Mondial sau refuzul incontestabil al unui sârb de a face parte din pactul NATO⁶³. El le prezintă ca motive care alcătuiesc ceea ce înseamnă legăturile speciale și de fraternitate care sunt inexplica-

bile pentru unii parteneri occidentali ai statului sârb⁶⁴. Sprijinul necondiționat de care Serbia a beneficiat din partea rușilor revindică obligația morală și istorică a poporului sârb de a și sprijini fratele în momentul de maximă necesitate. Presiunile la care națiunea sârbă este supusă pentru a renunța la suveranitatea și integritatea teritorială în ceea ce privește Kosovo și Metohija, dar și derogarea Republicii Srpska prin asumarea competențelor Acordului de la Dayton demonstrează empatia Rusiei prin susținerea pe care a oferit-o sârbilor⁶⁵. Dezinformarea din acest articol reiese din nararea evenimentelor prezentate, „când poporul rus este amenințat în Republicile Populare Donețk și Lugansk, când ucrainenii încearcă să comită genocid împotriva lor, bombardând fără îndoială spitale, școli și grădinițe”⁶⁶. „Serbia trebuie să fie alături de poporul rus fratern”⁶⁷, a concluzionat Stamatović.

4. Ortodoxia

Interesele pe care Serbia le-a avut de-a lungul timpului nu au avut parte de o manifestare constantă a sentimentului de „fraternitate” din partea Federației Ruse. Organizațiile naționaliste sârbești și guvernul sârb ar trebui să înțeleagă faptul că legătura dintre cele două state este bazată, mai precis, pe o poziție anti-Occident și pe legătura natural insolubilă a creștinismului ortodox care leagă cele două popoare slave⁶⁸. În vederea aducerii unor dovezi concrete care să ilustreze atitudinea BOS, voi utiliza comunicate ale site-ului oficial al

bisericii „*Srpska Pravoslavna Crkva*” (Српска православна црква) și publicații ale ziarului oficial al Patriarhiei Sârbe „*Pravoslavje*” (Православље).

Imediat după izbucnirea războiului din Ucraina, pe pagina BOS a fost publicat un comunicat al Patriarhului Porfirie în legătură cu atitudinea pe care BOS a adoptat-o. La 27 februarie 2022, Patriarhul a oficiat Sfânta Liturghie la mănăstirea Sfântului Sava din Vračar unde a îndrumat cetățenii sârbi prezenți să amintească în rugăciunile lor poporul suferind din Ucraina. Sfinția Sa a anunțat hotărârea luată de a dona toate contribuțiile pe care oamenii le-au oferit bisericilor sârbești la sfintele slujbe către Biserica Ortodoxă Ucraineană și Mitropolitului Onufrie: „Și tocmai din nou în spiritul povestirii Evangheliei de astăzi, vă rog, așa am hotărât, să strângem toate contribuțiile care se adună în temple la sfintele Liturghii și dincolo de ele astăzi și în aceste zile și să le trimitem ucrainenilor, Bisericii Ortodoxe și Mitropolitul ei Onuphrius și aceasta va fi contribuția noastră umilă și expresia iubirii livrate acolo unde este nevoie și cu siguranță este nevoie”⁶⁹.

Războiul din Ucraina a avut repercusiuni și asupra sferei creștine ucrainene. După schisma care a avut loc în anul 2019, când Ucrainei i-a fost permis de către liderul spiritual al tuturor creștinilor ortodocși să formeze o biserică ortodoxă independentă de Moscova, a mai rămas o filială a Bisericii Ortodoxe din Ucraina (BOU) loială Patriarhiei

Moscovei. Data de 27 mai 2022 marchează declararea independenței depline a BOU, în urma aprobării dobândite de Consiliul BOU care atesta autocefalia⁷⁰. Deși Biserica Ortodoxă Sârbească susține și se roagă pentru Biserica Ortodoxă Ucraineană și credincioșii suferinzi ai acesteia, în noiembrie 2022 a reacționat împotriva independenței pe care BOU a obținut-o cu câteva luni mai devreme⁷¹.

Atitudinea BOS este fundamentată pe o serie de motive. Din perspectiva sa, este imposibil ca Mitropolia Kievului să fie identificată cu Ucraina din zilele noastre, întrucât aceasta a fost transferată Patriarhiei Moscovei în anul 1686. De asemenea, ea nu recunoaște proclamata Biserică Autocefală a Ucrainei, considerând-o inexistentă din punct de vedere canonic și impusă de grupurile schismatice ucrainene. BOS menționează că o dată ce a avut loc o schismă se va repeta dacă nu are loc o convertire profundă și pocăință profundă. Prin urmare, BOS nu poate recunoaște „consiliul unificator” de la Kiev la care niciunul dintre arhiepiscopii Bisericii Ortodoxe Ucrainene canonice nu au luat parte⁷².

Compasiunea pentru poporul ucrainean manifestată de Patriarh și reținerea de la catalogarea Rusiei ca agresoare sau vinovată pentru războiul din Ucraina reiese din sintagma „frații noștri creștini, ruși și ucraineni”⁷³. Putem observa că identitatea religioasă pe care cele trei popoare slave o au în comun primează indiferent de circumstanțe sau de acțiunile desfășurate de oricare dintre cele trei națiuni.

Patriarhul Porfirije a luat inițiativă în legătură cu invazia Ucrainei la întâlnirea cu Emanuele Giaufret, șeful Delegației Uniunii Europene în Republica Serbia, la 15 martie 2022. Participanții acestei întâlniri au convenit asupra rolului benefic pe care bisericile și comunitățile religioase l-ar putea avea datorită naturii lor de promotoare ale păcii, medierii, toleranței și iertării. Este important să avem în vedere eforturile și promovarea restabilirii păcii pe care Patriarhul le-a verbalizat de la începutul războiului⁷⁴.

Concluzii

Pentru a analiza de ce Serbia a susținut Rusia în contextul Războiului din Ucraina, am recurs la literatura de specialitate și am identificat patru potențiali factori pentru atitudinea pro-rusă a Serbiei: sancțiunile occidentale, disputa Kosovo, panslavismul și Ortodoxia. Analiza discursurilor liderilor politici sârbi, a presei naționale din Serbia, a declarațiilor Patriarhului Porfirije și a comunicatelor emise de BOS au condus spre câteva concluzii. Trei dintre factorii poziționării Serbiei (sancțiunile occidentale, disputa Kosovo, panslavismul) sunt contributory substanțiali ai atitudinii pro-ruse. Cu toate acestea, ortodoxia arăta cum o componentă omniprezentă a statelor slave care, în mod obișnuit, deține un rol major în politica identitară a acestora, inclusiv în cazul Serbiei, poate să genereze o poziție relativ neutră.

Lucrarea contribuie la literatura de specialitate privind relațiile internaționale prin implicațiile pe care le aduce analiza relațiilor sârbo-ruse. Rezultatele lucrării accentuează incapacitatea concluziilor general valabile de a explica o situație excepțională. Atribui această sintagmă „situație excepțională” cazului Serbiei din trei motive. Primul motiv este reprezentat de faptul că atitudinea Serbiei este contrară atitudinii țărilor din Europa în ceea ce privește războiul ruso-ucrainean. Al doilea motiv reiese din particularizarea Serbiei în peisajul vest-european atunci când vorbim despre prezența și manifestarea intereselor Rusiei în această zonă. Al treilea motiv este ambivalența politicii externe sârbești prin faptul că este o țară aflată în plin proces de aderare la UE care nu acceptă sancțiunile impuse de aceasta Rusiei și susține neutralitatea din punct de vedere militar.

Serbia demonstrează necesitatea înțelegerii în profunzime a nuanțelor discursurilor pe care le susține pentru a putea percepe *de ce* acționează astfel. La prima vedere pare că se află într-o contradicție totală. O dată recunoaște necesitatea și dependența pe care o are față de UE, ulterior refuză anumite aspecte impuse de comunitatea occidentală din mai multe motive: agresiunea la care a fost supusă de aceasta în urmă cu câteva decenii, afinitatea față de Rusia cu care împărtășește o istorie îndelungată, refuzul de a urma ambiții care nu privesc interesele politice sârbești, acuzarea Occidentului pentru izbucnirea răz-

boiului din cauza dorinței de a își menține puterea la nivel mondial (extinderea spre est).

Dacă acordăm mai multă atenție modului în care sunt prezentate aceste aspecte, a motivelor care stau la baza afirmațiilor, vom înțelege maniera de abordare a situației din partea oficialilor politici sârbi. Elita politică depinde de susținerea opiniei publice și, prin urmare, aceasta primează în fața oricăror alte motive luate în considerare la momentul luării unor decizii. Tendința pro-occidentală observată în discursuri și afirmarea menținerii statului pe calea europeană demonstrează existența dorinței de compromis din partea acestora. Dacă Occidentul ar acorda mai multă atenție în această direcție și ar exista medieri între cele două părți, elita politică sârbească s-ar angaja într-un proces de „conștientizare” prin care națiunea sârbă să înțeleagă faptul că occidentalii nu sunt dușmanii lor așa cum au fost percepuți în trecut, iar un compromis nu ar periclita poporul sârb. Prin urmare, situarea unui stat între două puteri mondiale este de la sine înțeles ca fiind una complicată, plină de beneficii și de costuri totodată. Pentru a înțelege de ce un stat aflat în această postură încearcă să beneficieze de ambele părți, trebuie luat în considerare faptul că scopurile politice sunt la fel de importante ca legăturile istorice și identitatea socio-culturală.

Analizarea în profunzime a cazului selectat a fost posibilă, însă studiile de caz unice nu permit generalizarea concluziilor trase din cauza impo-

sibilității de a aplica aspectele concluzionate dincolo de cazul examinat. Capacitatea de a acumula date pentru analizarea cazului Serbiei este o altă limitare a studiului. Chiar dacă s-au depus eforturi pentru o elaborare riguroasă a nuanțelor acestui caz, perioada temporală redusă a impus colectarea datelor care să corespundă exact cu perioada aleasă și să ofere explicații pertinente pentru contextul prezent. Din cauza acestei limitări, atenția a fost îndreptată spre colectarea unor surse secundare bogate în informații, astfel încât să se diminueze pericolul de apariție a unor neconcordanțe.

În eventualitatea redactării unor lucrări viitoare care să analizeze cazul sârbo-rus, direcțiile de cercetare vor fi stabilite în conformitate cu lucrarea de față. Un studiu la scară largă, cu surse mai mari și valide dar și o perioadă de timp mai extinsă ar avea capacitatea să confirme aspectele concluzionate punctual în această lucrare. Sunt necesare mai multe lucrări care să analizeze cazul sârbo-rus și puterea de influență a factorilor identificați asupra atitudinii și modului în care Serbia se raportează la Rusia și acțiunile întreprinse de aceasta pe plan internațional. O strategie utilă în această direcție ar putea fi concentrarea asupra celor patru factori pe o perioadă temporală mai largă astfel încât să poată fi observată adevărata relevanță pe care o simbolizează și intensitatea cu care se reflectă în spectrul decizional al Serbiei atunci când ne referim la Federația Rusă.

Note

- ¹ Simeon Mitropolitiski, „Weber’s Definition of the State as an Ethnographic Tool for Understanding the Contemporary Political Science State of the Discipline”, *Canadian Political Science Association*, data postării 26 aprilie 2011, disponibil la https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1823401, p.1, accesat la data 9 martie 2023.
- ² Slaughter Anne-Marie, Hale Thomas, „International Relations, Principal Theories”, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, data postării septembrie 2013, disponibil la <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e722?prd=EPIL>, p. 1, accesat la data 24 noiembrie 2022.
- ³ Stein-Erik Kruse, Zozan Kaya, „Baseline study on bilateral relations”, *EEA Norway Grants*, data postării 2013, disponibil la <https://eeagrants.org/sites/default/files/resources/2009-2014%20Baseline%20study%20on%20bilateral%20relations.pdf>, p. 2, accesat la data 24 noiembrie 2022.
- ⁴ *** „The value of cultural relations”, *British Council*, data postării februarie 2018, disponibil la <https://www.britishcouncil.org/research-policy-insight/insight-articles/value-cult-relations>, accesat la data 12 iunie 2023.
- ⁵ Branislav Stanicek, „Russia’s influence in the Western Balkans”, *EPRS: European Parliamentary Research Service*, data postării iunie 2022, disponibil la [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/733523/EPRS_ATA\(2022\)733523_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/733523/EPRS_ATA(2022)733523_EN.pdf), accesat la data 2 decembrie 2022.
- ⁶ Vladimir Đorđević, *Revisiting Pan-Slavism in the Contemporary Perspective*, Nationalities Papers, data postării 19 august 2022 disponibil la <https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/revisiting-pan-slavism-in-the-contemporary-perspective/4EA532EFCBF0F66ACBBE6EBEF34B374C>, p. 2, accesat la 4 decembrie 2022.
- ⁷ Sergiu Gherghina, Sergiu Mișcoiu, and Sorina Soare, eds., *Contemporary Populism: A Controversial Concept and Its Diverse Forms* (Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Publishing Scholars, 2013); Sergiu Gherghina, Sergiu Mișcoiu, and Sorina Soare, “How Far Does Nationalism Go? An Overview of Populist Parties in Central and Eastern Europe,” in *Political Populism. Handbook of Concepts, Questions and Strategies of Research*, ed. Reinhard Heinisch, Christina Holtz-Bacha, and Oscar Mazzoleni (Baden-Baden: Nomos, 2021), 239–256.
- ⁸ *Ibidem*, p. 8.
- ⁹ Mirza Buljubašić, „Violent Right-Wing Extremism in the Western Balkans: An overview of country-specific challenges for P/CVE”, *European Commission*, data publicării 2022, disponibil la https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-08/ran_vrwe_in_western_balkans_overview_072022_en.pdf, p. 4, accesat la data 3 mai 2023.
- ¹⁰ Paul W. Massing, Hans Kohn, Sidney Hook, „Nationalism: Its

- Meaning and History”., *American Sociological Review*, vol. 21, nr. 3, data publicării 1956, disponibil la [https://zubairabid.com/Semester7/subjects/nationalism/readings/Hans%20Kohn%20-%20Nationalism%20its%20Meaning%20and%20History-Krieger%20Publishing%20Company%20\(1965\)\(1\).pdf](https://zubairabid.com/Semester7/subjects/nationalism/readings/Hans%20Kohn%20-%20Nationalism%20its%20Meaning%20and%20History-Krieger%20Publishing%20Company%20(1965)(1).pdf), p. 4, accesat la data 24 noiembrie 2022.
- ¹¹ *Ibidem*, pp. 9-10.
- ¹² Stanicek Branislav, Anna Caprile, „Russia’s influence in the Western Balkans”, *EPRS: European parliamentary Research Service*, data postării aprilie 2023, disponibil la [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/747096/EPRS_BRI\(2023\)747096_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/747096/EPRS_BRI(2023)747096_EN.pdf), p. 3, accesat la data 2 decembrie 2022.
- ¹³ Even Mediu, „NATO and Russia in the Balkans, Power Struggle for Influence Between Two Security Zones. Case Studies of Albania, Montenegro and Croatia”, *Webster University ProQuest Dissertations Publishing*, data postării 2021, disponibil la <https://www.proquest.com/openview/05e6c1a694d51d5e9e46296942e0e344/1.pdf?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>, p. 16, accesat la data 2 noiembrie 2022.
- ¹⁴ Andreas Heinrich, „Energy Issues in Russia’s Relations with Belarus”, *Russian Analytical Digest*, data postării 12 septembrie 2017, disponibil la https://www.researchgate.net/publication/320799518_Energy_Issues_in_Russia's_Relations_with_Belarus, p. 2, accesat la data 3 noiembrie 2022.
- ¹⁵ *Ibidem*, p.5.
- ¹⁶ *Ibidem*, p. 4.
- ¹⁷ *** „The Importance of Being Russian: Can Belarus Survive the Kremlin’s War Against Ukraine?”, *Carnegie Endowment for International Peace*, data postării 3 noiembrie 2022, disponibil la <https://carnegieendowment.org/politika/88317>, data accesării 15 noiembrie 2022.
- ¹⁸ Even Mediu, „NATO and Russia in the Balkans, Power Struggle for Influence Between Two Security Zones. Case Studies of Albania, Montenegro and Croatia”, *Webster University ProQuest Dissertations Publishing*, data postării 2021, disponibil la <https://www.proquest.com/openview/05e6c1a694d51d5e9e46296942e0e344/1.pdf?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>, p. 16, accesat la data 2 noiembrie 2022.
- ¹⁹ Arlinda Rrustemi, „Far-Right Trends in South Eastern Europe: The influences of Russia, Croatia, Serbia and Albania”, *Jstor*, data postării 18 februarie 2020, disponibil la <https://www.jstor.org/stable/resrep25722.10>, p. 11, accesat la data 12 noiembrie 2022.
- ²⁰ Even Mediu, „NATO and Russia in the Balkans, Power Struggle for Influence Between Two Security Zones. Case Studies of Albania, Montenegro and Croatia”, *Webster University ProQuest Dissertations Publishing*, data postării 2021, disponibil la <https://www.proquest.com/openview/05e6c1a694d51d5e9e46296942e0e344/1.pdf?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>, p. 16, accesat la data 2 noiembrie 2022.
- ²¹ *Ibidem*, p. 13.
- ²² Arlinda Rrustemi, „Far-Right

- Trends in South Eastern Europe: The influences of Russia, Croatia, Serbia and Albania”, *Jstor*, data postării 18 februarie 2020, disponibil la <https://www.jstor.org/stable/resrep25722.10>, p. 6, accesat la data 12 noiembrie 2022.
- ²³ *Ibidem*, p. 5.
- ²⁴ *Ibidem*, p. 6.
- ²⁵ Jason Seawright, „Case Selection Techniques in Case Study Research: A Menu of Qualitative and Quantitative Options”, *Sage Publications*, data publicării 9 februarie 2008, disponibil la <http://sk.sagepub.com/navigator/case-studies/n31.xml>, data accesării 29 martie 2023.
- ²⁶ David Silverman, Interpretarea datelor calitative, *CA Publishing*, data postării 2018, p. 310.
- ²⁷ Glenn A. Bowen, „Document Analysis as a Qualitative Research Method”, *Qualitative Research Journal*, vol. 9, nr. 2, data postării 3 august 2009, disponibil la https://www.researchgate.net/publication/240807798_Document_Analysis_as_a_Qualitative_Research_Method, p. 27, accesat la data 29 martie 2023.
- ²⁸ David Silverman, „Interpretarea datelor calitative”, *CA Publishing*, p. 145-152.
- ²⁹ Giorgio Fruscione, „Europe and Russia on the Balkan Front. Geopolitics and Diplomacy in the EU’s Backyard”, *Italian Institute for International Political Studies*, Ed.Ledizioni LediPublishing, data postării martie 2023, disponibil la https://www.ispionline.it/wp-content/uploads/2023/03/ISPI-Report-2023_Europe-and-Russia-on-the-Balkan-Front.pdf, p. 58, accesat la data 28 martie 2023.
- ³⁰ Richard Shapiro, „Serbian and Russian Relations: The Future Implications for Serbia’s Accession to the European Union”, *James Madison University*, data postării aprilie 2018, disponibil la <https://core.ac.uk/download/pdf/159469974.pdf>, p. 2, accesat la data 3 februarie 2023.
- ³¹ *** „Prosecutor: Russia behind attempted Montenegro coup”, *Politico*, data postării 20 februarie 2017, disponibil la <https://www.politico.eu/article/prosecutor-russia-behind-attempted-montenegro-coup/>, accesat la data 27 mai 2023.
- ³² Richard Shapiro, „Serbian and Russian Relations: The Future Implications for Serbia’s Accession to the European Union”, *James Madison University*, data postării aprilie 2018, disponibil la <https://core.ac.uk/download/pdf/159469974.pdf>, p. 2, accesat la data 3 februarie 2023.
- ³³ Dimitar Bechev, „Hedging Its Bets: Serbia Between Russia and the EU”, *Carnegie Europe*, data postării 19 ianuarie 2023, disponibil la <https://carnegieeurope.eu/2023/01/19/hedging-its-bets-serbia-between-russia-and-eu-pub-88819>, data accesării 25 mai 2023.
- ³⁴ Giorgio Fruscione, „Europe and Russia on the Balkan Front. Geopolitics and Diplomacy in the EU’s Backyard”, *Italian Institute for International Political Studies*, Ed.Ledizioni LediPublishing, data postării martie 2023, disponibil la https://www.ispionline.it/wp-content/uploads/2023/03/ISPI-Report-2023_Europe-and-Russia-on-the-Balkan-Front.pdf, p. 53, accesat la data 28 martie 2023.

- 35 *Ibidem*, 60.
- 36 *Ibidem*, pp 61-62.
- 37 Marie-Janine Calic, Dona Geyer, „A history of Yugoslavia”, *Central European studies*, Purdue University Press, data publicării 1 noiembrie 2018, disponibil la <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/24993>, pp. 284-285, accesat la data 5 mai 2023.
- 38 Giorgio Fruscione, „Europe and Russia on the Balkan Front. Geopolitics and Diplomacy in the EU’s Backyard”, *Italian Institute for International Political Studies*, Ed.Ledizioni LediPublishing, data postării martie 2023, disponibil la https://www.ispionline.it/wp-content/uploads/2023/03/ISPI-Report-2023_Europe-and-Russia-on-the-Balkan-Front.pdf, p. 88, accesat la data 28 martie 2023.
- 39 *** „EU membership remains key priority for Serbia”, *srbija.gov.rs*, data postării 27 ianuarie 2023, disponibil la <https://www.srbija.gov.rs/vest/en/201168/eu-membership-remains-key-priority-for-serbia.php>, data accesării 24 mai 2023.
- 40 Vuk Vuksanovic, „Public Perception of Serbian Foreign Policy in the Midst of the War”, *Belgrade Centre for Security Policy*, data postării decembrie 2022, disponibil la <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2022/12/Public-Perception-of-Serbian-Foreign-Policy-in-the-Midst-of-the-War-in-Ukraine.pdf>, data accesării 24 mai 2023.
- 41 *** „85% of Serbians will always support Russia whatever may happen”, *TASS*, data postării 21 februarie 2022, disponibil la <https://tass.com/world/1407763>, data accesării 24 mai 2023.
- 42 *** „Rooting for Russia, then blaming the West: Evolution of Serbian tabloids’ reporting on the war in Ukraine”, *European Western Balkans*, data postării 23 martie 2022, disponibil la <https://europeanwesternbalkans.com/2022/03/23/rooting-for-russia-then-blaming-the-west-evolution-of-serbian-tabloids-reporting-on-the-war-in-ukraine/>, data accesării 24 mai 2023.
- 43 *Ibidem*.
- 44 *Ibidem*.
- 45 *Ibidem*.
- 46 *Ibidem*, p. 316.
- 47 Dušan Reljić, „Russia’s Voice Heard in Serbia”, *Russian Analytical Digest*, nr.39, data postării 2008, p. 7, disponibil la https://www.files.ethz.ch/isn/54321/Russian_Analytical_Digest_39.pdf, data accesării 5 iunie 2023.
- 48 *** „President Vučić takes oath of office”, *The President of the Republic of Serbia*, data postării 31 mai 2022, disponibil la <https://www.predsednik.rs/en/press-center/news/president-vucic-takes-oath-of-office>, data accesării 5 iunie 2023.
- 49 *Ibidem*.
- 50 *Ibidem*.
- 51 *Ibidem*.
- 52 *Ibidem*.
- 53 *Ibidem*.
- 54 *Ibidem*.
- 55 *Ibidem*.
- 56 Vladimir Đorđević, *Revisiting Pan-Slavism in the Contemporary Perspective*, Nationalities Papers, data postării 19 august 2022 disponibil la <https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/revisiting-panslavism-in-the-contemporary-perspective/4EA53-2EFCBF0F66ACBBE6EBEF34B3>

- 74C, pp. 6-7, accesat la 4 decembrie 2022.
- 57 *** „Conclusion of the National Security Council of the Republic of Serbia number 1-10/2022 from 25 February 2022”, *The President of the Republic of Serbia*, data postării 25 februarie 2022, disponibil la <https://www.predsednik.rs/press-center/press-releases/conclusion-of-the-national-security-council-of-the-republic-of-serbia-number-1-102022-from-25-february-2022>, data accesării 25 mai 2023.
- 58 *Ibidem.*
- 59 *Ibidem.*
- 60 *** „Obraćanje predsednika Republike Srbije nakon održane sednice Saveta za nacionalnu bezbednost (Discursul președintelui Republicii Serbia după sesiunea Consiliului național de securitate) | Predsednik Republike Srbije”, data postării 25 februarie 2022, disponibil la <https://www.predsednik.rs/lat/presidentar/vesti/obracanje-predsednika-republike-srbije-nakon-odrzane-sednice-saveta-za-nacionalnu-bezbednost>, data accesării 5 iunie 2023.
- 61 *Ibidem.*
- 62 Milan Stamatović, „Srbija mora biti zdrava”, *Politika Online*, data postării 26 septembrie 2022, disponibil la <https://www.politika.rs/sr/clanak/518179/Pogledi/Srbija-mora-bit-zdrava>, data accesării 5 iunie 2023.
- 63 *Ibidem.*
- 64 *Ibidem.*
- 65 *Ibidem.*
- 66 *Ibidem.*
- 67 *Ibidem.*
- 68 Giorgio Fruscione, „Europe and Russia on the Balkan Front. Geopolitics and Diplomacy in the EU’s Backyard”, *Italian Institute for International Political Studies*, Ed.Ledizioni LediPublishing, data postării martie 2023, disponibil la https://www.ispionline.it/wp-content/uploads/2023/03/ISPI-Report-2023_Europe-and-Russia-on-the-Balkan-Front.pdf, p. 62, accesat la data 28 martie 2023.
- 69 *** „Патријарх Порфирије: Упутићемо помоћ Украјинској Православној Цркви и њеном митрополиту Онуфрију”, *Српска Православна Црква* [Званични сајт], data postării 27 februarie 2022, disponibil la http://arhiva.spc.rs/sr/patrijarh_porfirije_uputishemo_pomotsh_ukrajinskojpravoslavnoj_crkvi_njenom_mitropolitu_onufriju.html, data accesării 25 mai 2023.
- 70 *** „Moscow-led Ukrainian Orthodox Church breaks ties with Russia”, *Reuters*, data postării 28 mai 2022, disponibil la <https://www.reuters.com/world/europe/moscow-led-ukrainian-orthodox-church-breaks-ties-with-russia-2022-05-28/>, data accesării 5 iunie 2023.
- 71 *** „Serbian Orthodox Church formulates its official position on ecclesiastical situation in Ukraine”, *The Russian Orthodox Church. Department for External Church Relations*, data postării 2022, disponibil la <https://mospat.ru/en/news/46589/>, data accesării 5 iunie 2023.
- 72 *Ibidem.*
- 73 *** „Патријарх Порфирије: Посведочимо јеванђељску и хришћанску љубав према страдалној браћи у Украјини”, *Српска Православна Црква* [Званични сајт], data postării 6 martie, disponibil la http://arhiva.spc.rs/sr/patrijarh_porfirije_posvedochimo_jevanđeljsku_i_hrišćansku_ljubav_prema_stradalnoj_braci_u_ukrajini

irije_posvedochimo_jevandjeljsku_hrishtshansku_ljubav_prema_stradajnoy_bratshi_u_ukraj.html, data accesării 25 mai 2023.

74 *** „Патријарх српски г. Порфирије разговарао са г. Емануелом Жиофреом, шефом Делегације Европске уније”,

Српска Православна Црква [Званични сајт], data postării 15 martie, disponibil la http://arhiva.spc.rs/sr/patrijarh_srpski_g_porfirije_razgovarao_sa_g_e_manuelom_zhiofreom_shefom_delegacije_evropske_unije.html, data accesării 25 mai 2023.

Bibliografie

*** „2022 Western Balkans Regional Survey”, *Center for insights in survey research*, ianuarie-februarie 2022, data postării 29 iunie 2022, disponibil la www.iri.org.

*** „85% of Serbians will always support Russia whatever may happen - President Vucic”, data postării 21 iunie 2022, disponibil la www.tass.com.

*** „Balkans Briefing: Sanctions against the Federal Republic of Yugoslavia”, data postării 9 octombrie 2000, disponibil la www.reliefweb.int.

*** „Conclusion of the National Security Council of the Republic of Serbia number 1-10/2022 from 25 February 2022”, data postării 25 februarie 2022, disponibil la www.president.rs.

*** „Moscow-led Ukrainian Orthodox Church breaks ties with Russia”, *Reuters*, data postării 28 mai 2022, disponibil la www.reuters.com.

*** „Обраћање predsednika Republike Srbije nakon održane sednice Saveta za nacionalnu bezbednost (Discursul președintelui Republicii Serbia după sesiunea Consiliului național de securitate)”, data postării 25 februarie 2022, disponibil la www.president.rs.

*** „President Vučić takes oath of office”, data postării 31 mai 2022, disponibil la www.president.rs.

*** „Prosecutor: Russia behind attempted Montenegro coup”, *Politico*, data postării 20 februarie 2017, disponibil la www.politico.eu.

*** „Rooting for Russia, then blaming the West: Evolution of Serbian tabloids’ reporting on the war in Ukraine”, *European Western Balkans*, data postării 23 martie 2022, disponibil la www.europeanwesternbalkans.com.

*** „Serbian Orthodox Church formulates its official position on ecclesiastical situation in Ukraine”, *The Russian Orthodox Church, Department for External Church Relations*, data postării 2022, disponibil la www.mospat.ru.

*** „EU membership remains key priority for Serbia”, data postării 27 ianuarie 2023, disponibil la www.srbija.gov.rs.

*** „The Importance of Being Russian: Can Belarus Survive the Kremlin’s War Against Ukraine?”, *Carnegie Endowment for International Peace*, data postării 3 noiembrie 2022, disponibil la www.carnegieendowment.org.

*** „The value of cultural relations”, *British Council*, data postării februarie 2018, disponibil la www.britishcouncil.org.

*** „Why Republika Srpska’s relationship with Russia threatens Bosnia’s future”, *Emerging Europe*,

- data postării 2 martie 2023, disponibil la www.emerging-europe.com.
- *** Патријарх Порфирије: Упутићемо помоћ Украјинској Православној Цркви и њеном митрополиту Онуфрију | Српска Православна Црква [Званични сајт], *Srpska Pravoslavna Crkva*, data postării 27 februarie 2022, disponibil la www.arhiva.spc.rs.
- *** Патријарх Порфирије: Посведочимо јеванђељску и хришћанску љубав према страдалној браћи у Украјини | Српска Православна Црква [Званични сајт], *Srpska Pravoslavna Crkva*, data postării 6 martie 2022, disponibil la www.arhiva.spc.rs.
- *** Патријарх српски г. Порфирије разговарао са г. Емануелом Жиофреом, шефом Делегације Европске уније | Српска Православна Црква [Званични сајт], *Srpska Pravoslavna Crkva*, data postării 15 martie 2022, disponibil la www.arhiva.spc.rs.
- AGHAYEV, ELVIN, „Relations Between Russia and Serbia”, *European Researcher*, vol. 2017, data postării 8 ianuarie 2017, disponibil la www.researchgate.net.
- BECHEV, DIMITAR, „Russia’s influence in Bulgaria, New Direction: the foundation for european reform”, *New Direction*, disponibil la www.newdirection.online.
- BOWEN, GLENN A., „Document Analysis as a Qualitative Research Method”, *Qualitative Research Journal*, vol. 9, nr. 2, data postării 3 august 2009, disponibil la www.researchgate.net.
- BULJUBAŠIĆ, MIRZA, „Violent Right-Wing Extremism in the Western Balkans: An overview of country-specific challenges for P/CVE”, *European Commission*, data postării 19 iulie 2022, disponibil la www.home-affairs.ec.europa.eu.
- CALIC, MARIE-JANINE, Dona Geyer, „A history of Yugoslavia”, *Central European studies*, data postării 2019, disponibil la www.library.oopen.org.
- ЂОРЂЕВИЋ, VLADIMIR, „Revisiting Pan-Slavism in the Contemporary Perspective”, *Nationalities Papers*, vol. 51, nr. 1, data postării ianuarie 2023, disponibil la www.cambridge.org.
- FRUSCIONE, GIORGIO, „Europe and Russia on the Balkan Front. Geopolitics and Diplomacy in the EU’s Backyard”, *ISPI – Italian Institute for International Political Studies*, Ed.Ledizioni LediPublishing, data postării martie 2023, disponibil la www.ispionline.it.
- GHERGHINA, SERGIU, SERGIU MIȘCOIU & SORINA SOARE, eds. *Contemporary Populism: A Controversial Concept and Its Diverse Forms* (Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Publishing Scholars, 2013).
- GHERGHINA, SERGIU, SERGIU MIȘCOIU & SORINA SOARE. “How Far Does Nationalism Go? An Overview of Populist Parties in Central and Eastern Europe.” In *Political Populism. Handbook of Concepts, Questions and Strategies of Research*, edited by Reinhard Heinisch, Christina Holtz-Bacha, and Oscar Mazzoleni (Baden-Baden: Nomos, 2021), 239-256.
- HEINRICH, ANDREAS, „Energy Issues in Russia’s Relations with Belarus”, *Russian Analytical Digest*, data postării 12 septembrie 2017, disponibil la www.researchgate.net.
- KRUSE STEIN ERIK, Zozan Kaya, „Baseline study on bilateral relations”,

- EAA Norway Grants*, data postării februarie 2013, disponibil la www.eagrants.org.
- MASSING, PAUL W., Hans Kohn, Sidney Hook, „Nationalism: Its Meaning and History,” *American Sociological Review*, vol. 21, nr. 3, data publicării iunie 1956, disponibil la www.zubairabid.com.
- MEDIU, EVEN, „NATO and Russia in the Balkans, Power Struggle for Influence Between Two Security Zones. Case Studies of Albania, Montenegro and Croatia”, *Webster University ProQuest Dissertations Publishing*, data postării 2021, disponibil la www.proquest.com.
- MITROPOLITSKI, SIMEON, „Weber’s Definition of the State as an Ethnographic Tool for Understanding the Contemporary Political Science State of the Discipline”, *Canadian Political Science Association*, data postării 26 aprilie 2011, disponibil la www.papers.ssrn.com.
- RELJIĆ, DUŠAN, „Russia’s Voice Heard in Serbia”, *Russian Analytical Digest*, nr. 39, 2008, data publicării 16 aprilie 2008, disponibil la www.files.ethz.ch.
- RRUSTEMI, ARLINDA, „Far-Right Trends in South Eastern Europe: The influences of Russia, Croatia, Serbia and Albania”, *Hague Centre for Strategic Studies*, data postării 18 februarie 2020, disponibil la www.jstor.org.
- SEAWRIGHT, JASON, „Case Selection Techniques in Case Study Research: A Menu of Qualitative and Quantitative Options”, *Sage Publications*, data postării 2014, disponibil la www.sagepub.com.
- SHAPIRO, RICHARD, „Serbian and Russian Relations: The Future Implications for Serbia’s Accession to the European Union”, *James Madison University*, data postării aprilie 2018, disponibil la www.core.ac.uk.
- SILVERMAN, DAVID, „Interpretarea datelor calitative”, *CA Publishing*, data postării 2018.
- SLAUGHTER, ANNE-MARIE, Hale Thomas, „International Relations, Principal Theories”, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, data postării septembrie 2013, disponibil la www.opil.oupplaw.com.
- STANICEK, BRANISLAV, Anna Caprile, „Russia’s influence in the Western Balkans”, „*EPRS: European parliamentary Research Service*, data postării aprilie 2023, disponibil la www.europarl.europa.eu.
- STANICEK, BRANISLAV, „Russia’s influence in the Western Balkans”, *EPRS: European Parliamentary Research Service*, data postării iunie 2022, disponibil la www.europarl.europa.eu.
- STAMATOVIĆ, MILAN, „Srbija mora biti zdrava”, *Politika Online*, data postării 26 septembrie 2022, disponibil la www.politika.rs.
- VUKSANOVIC, VUK, „Public Perception of Serbian Foreign Policy in the Midst of the War”, *Belgrade Centre for Security Policy*, data postării decembrie 2022, disponibil la www.bezbednost.org.

Evoluția securității energetice a României în perioada 1989-2023

[The evolution of Romania's energy security
in the period 1989-2023]

Ioana IOANES

Abstract: *This article fills a gap in the literature by explaining the dynamics and evolution of Romania's energy sector in the post-communist period, generated by the process of democratization and institutional settlement. Emphasizing the model of democratic construction and integration into the Western picture, by following the models of reforming the energy sector, I rely on secondary data that include official documents of national institutions that's operates in the energy sector and press reports. The results of the analysis indicate that the evolution of Romania's energy sector over the last 30 years is a sinusoidal one, and the democratization process catalyzed the reform and evolution of this sector, in accordance with international standards.*

Keywords: *energy security, concessions, renewable technologies, de-regulation; liberalization; rate of dependence.*

Introducere

În cadrul acestui articol este realizată o analiză detaliată a sectorului energetic al României în perioada postcomunistă cu accent pe dezvoltarea sa de-a lungul ultimilor trei decenii și pe provocările contemporane. Raționamentul selectării anului 1989 ca punct de pornire pentru realizarea analizei sectorului energetic românesc rezidă în schimbarea regimului comunist cu unul democratic, începând cu acel moment la nivelul statului fiind puse primele baze ale unor guverne și mandate de guvernare stabile în funcție de rezultatele unui

proces electoral transparent, prin respectarea principiilor democratice¹. Intervalul de referință selectat, 1989-2023, captează întregul proces de evoluție a democrației în România, de la primele tentative de stabilitate politică și guvernamentală a țării odată cu schimbarea regimului comunist și demararea construcției democratice până la momentele de aplicare, la nivelul statului, a unor artificii democratice, precum remanierea și rotativa guvernamentală, în scopul menținerii unui ritm constant de evoluție și dezvoltare a țării².

Articolul examinează evoluția domeniului energetic, tranziția de la

independență la securitate energetică, dar și impactul dinamicii internaționale și regionale asupra politicilor energetice ale României. În plus, explorează componente cheie ale sectorului energetic, inclusiv energia geotermală, rafinarea petrolului, produsele petroliere și piața internă a gazelor naturale, subliniind potențialul și limitările acestora. El evaluează sectorul energiei electrice, măsurile implementate la nivel național pentru obținerea eficienței energetice, dar și rolul unor entități și companii energetice cu vizibilitate la nivel național și internațional pentru asigurarea securității energetice a României. Nu în ultimul rând, analizează principalele oportunități valorificate în prezent de către România în domeniul energetic, în conformitate cu obiectivele strategice stabilite la nivel european și internațional.

Relevanța prezentei lucrări rezidă în identificarea și explicarea dinamicii și a evoluțiilor care s-au produs în planul securității energetice a României după anul 1989, în mod concomitent cu procesul de democratizare a statului și stabilizarea instituțională, în acord cu standardele internaționale. Pentru redactarea prezentei lucrări au fost utilizate date secundare, rezultate în urma revizuirii literaturii de specialitate și a analizei unor documente și rapoarte de presă cu privire la topicul de referință.

Articolul este structurat în trei secțiuni care surprind dinamica și ritmul de dezvoltare a infrastructurii și dimensiunii energetice a țării din intervale temporale distincte. În ca-

drul primei secțiuni sunt prezentate reformele primare care au fost demarate la nivelul României în sectorul energetic, imediat după căderea comunismului și până în anul 2007, când țara a aderat la Uniunea Europeană. Accentul este pus în această secțiune pe procesul de deregularizare a pieței energetice din România și pe îmbrățișarea principiilor specifice pieței libere, concurențiale, prin reglarea raportului dintre cererea și oferta de energie, respectiv prin permiterea accederii pe piață a unor actori non-statali abilitați să opereze în acest domeniu.

Cea de-a doua secțiune, cea mai extinsă din punct de vedere al intervalului temporal, surprinde mutațiile produse în sectorul energetic românesc de la momentul dobândirii de către România a calității de membru UE și până la debutul anului 2020. Analiza efectuată relevă o evoluție importantă pe palierul stabilizării și diversificării balanței energetice, al întăririi securității energetice naționale prin creșterea capacităților de producție proprie dar și prin securizarea surselor de aprovizionare, respectiv al dezvoltării segmentului tehnologiilor regenerabile, prin respectarea obiectivelor stabilite la nivel internațional în cadrul unor acorduri strategice precum European Green Deal, Acordul de la Kyoto și Acordul de la Paris.

Secțiunea a treia – deși analizează un interval relativ scurt de timp, respectiv 2020-2023 – este cea mai concentrată din punct de vedere al ritmului de apariție a unor crize și provo-

cări pentru sectorul energetic românesc, pandemia de COVID-19 și izbucnirea războiului ruso-ucrainean la 24 februarie 2022 răsturnând ecuația de securitate energetică europeană și punând statele membre și implicit România în fața unor riscuri grave la adresa stabilității energetice. În cadrul acestei secțiuni este analizat impactul pe care cele două crize le-au generat asupra sectorului energetic românesc și maniera de răspuns în timp real prin limitarea repercusiunilor, menținerea unei piețe energetice echilibrate și furnizarea în mod constant, continuu și echitabil a produselor/ serviciilor energetice către consumatorul final.

Articolul se încheie cu prezentarea principalelor concluzii rezultate în urma analizei, dar și cu expunerea unor limite pe care le prezintă studiul de față. De asemenea, este expusă o nouă direcție de cercetare, ce poate face obiectul unui viitor studiu.

Sectorul energetic românesc între 1989-2007

Înainte de 1990, politica energetică a României a vizat dezvoltarea într-un ritm accelerat în contextul industrializării naționale, asigurarea independenței energetice, valorificarea resurselor naturale interne, dezvoltarea tehnologiilor proprii și integrarea cu alte obiective industriale, fiind dezvoltate capacități energetice integrate cu centrale electrice proprii și infrastructuri de transport energetic³. După anul 1990, sectorul energetic românesc a fost nevoit să se adap-

teze evoluțiilor economice, iar resursele energetice au devenit bunuri comercializabile pe piețe naționale, regionale și globale, conceptul de independență energetică transformându-se în securitate energetică⁴. În acest context, provocarea majoră pentru sectorul energetic al țării a constat în reconfigurarea funcțională și structurală pentru a face față concurenței de piață⁵. Pentru a se materializa acest obiectiv, piața energetică și sistemul energetic național au cunoscut reforme succesive, continue și ample în ultimii 34 ani, iar una dintre cele mai importante este reprezentată de liberalizare⁶.

La începutul anilor 1990, sectorul energetic românesc a fost caracterizat prin existența unor centrale energetice învechite, sisteme de transport și distribuție a energiei ineficiente, inter-conectori trans-naționali limitați și intensitate energetică ridicată⁷. Importanța și nivelul prioritar strategic pe care sectorul energetic l-a implicat ținând cont de reformele care au fost demarate de factorii decizionali și de noile obiective macroeconomice și microeconomice vizate pentru dezvoltarea țării s-au transpus în ritmul de restructurare a sistemului energetic românesc prin implementarea unor reforme instituționale și de liberalizare⁸.

La momentul demarării acestor reforme, România era printre țările cu cele mai vechi sectoare energetice la nivel global, fiind printre primii producători de țiței și de energie electrică, prima centrală electrică independentă fiind construită în 1882⁹. Tot la

acel moment, aproximativ 80% din capacitatea de producție a României avea la bază o infrastructură învechită, ce depășea în medie 20 ani, realizarea unor investiții și dezvoltarea acestora fiind o condiție esențială¹⁰. Situația cu care se confrunta România nu era una singulară, majoritatea țărilor din centrul și estul Europei care au făcut parte din URSS până în 1989 au tranzitat o astfel de stare și au avut un sector energetic caracterizat de astfel de particularități¹¹.

În principal, până la liberalizare, piața energetică era guvernată de o serie de principii, printre care: companiile energetice erau deținute de stat, iar controlul la nivelul acestora se exercita prin anumite ministere care stabileau prețurile, regimul subvențiilor, programele de investiții; prețurile la energie erau subevaluate în scopul încurajării și susținerii sectorului industrial, aspect care a condus la o promovare intensivă a industriei grele, dezvoltarea acesteia, însă cu creșterea intensității energetice; nu exista o delimitare clară în ceea ce privește tarifele pentru electricitate și cele pentru căldura cu abur, producându-se o încrucișare a tarifelor din cadrul celor două segmente ale sectorului energetic; era respectat în continuare modelul de consum aplicat și înainte de 1989 în privința administrării resurselor energetice de către companiile industriale, aspect care a îngreunat procesul de eficientizare energetică și de restructurare¹².

Tratativele de aderare la UE pe care România le demarase la acea

vreme au presupus anumite obligativități, oglindite și la nivelul sectorului energetic, astfel că politicile energetice naționale erau modelate și fundamentate în funcție de cadrul legislativ european, de prevederile *aquis*-ului european, de nevoia de integrare, competitivitate și protecție a mediului¹³. România a avut propriile obiective pe segmentul energetic, respectiv dobândirea poziției de exportator net prin actualizarea constantă și extinderea capacității de generare a energiei, a infrastructurii critice energetice și a inter-conectării transnaționale, creșterea eficienței energetice, limitarea pierderilor energetice și diminuarea intensității energetice prin realizarea unor investiții în plan tehnologic¹⁴. Pentru materializarea acestor obiective a fost necesară intervenția cu reforme pe toate componentele pieței de energie, de la producție, transport și distribuție, la aprovizionare, reforme care au fost posibile prin atragerea unor investitori privați¹⁵.

La mijlocul anilor '90, Comisia Europeană a inițiat un program care viza liberalizarea pieței energetice (electricitate și gaz) la nivelul UE, prin care consumatorul putea accesa energia la prețuri mai mici¹⁶. Regularizarea avea să fie înlocuită cu o concurență transparentă între entitățile abilitate pe sectorul electric și al gazelor naturale care aveau să furnizeze consumatorilor finali energie la prețuri mai mici¹⁷. Piețele liberalizate presupun ca producătorii de energie să poată să vândă energie electrică și gaze naturale dincolo de granițele

naționale, ridicând nivelul de competitivitate și ducând automat la diminuarea prețurilor la energie¹⁸.

Bazele procesului de liberalizare au fost puse cu ocazia *Memorandumului* de la Atena care a fost semnat de către mai multe țări din Europa de Sud-Est, care a vizat ca piața regională energetică pe care acestea o formau (SEEREM) să fie liberalizată din 2005, iar ulterior să fie integrată în piața energetică europeană¹⁹. România a întâmpinat trei mari provocări pe acest segment: obținerea viabilității economice și financiare în industria energetică, implementarea unor reforme instituționale solide prin comercializarea industriei energetice, restructurare și dezvoltarea reglementării și mobilizarea dimensiunii financiare pentru a pune accent pe componenta investițiilor în sectorul energetic²⁰.

Memorandumul de la Atena a devenit un reper pentru România, fiind concentrate eforturi în direcția materializării etapelor necesare pentru liberalizare, în contextul dezideratului de a accede la blocul comunitar european, dar și al dobândirii unui rol important la nivelul SEEREM²¹. Procesul de liberalizare a fost perceput ca soluția optimă pentru problemele existente în planul securității energetice a României, fiind realizați pași mari în direcția preluării și implementării la nivel național a politicii energetice europene, deschiderea treptată a piețelor energetice și permiterea competitivității, restructurarea companiilor energetice, aplicarea unor tarife de recuperare a costurilor,

inclusiv unele metode de tarifare și coduri tehnice pentru acces la rețea, implementarea unui sistem transparent de plăți, introducerea dimensiunii de siguranță socială la nivelul sectorului energetic și înființarea unor autorități independente de reglementare pentru a controla accesul terților la rețea²².

Un pas important spre liberalizare s-a realizat în anul 1998, când compania RENEL, care în anul 1990 a preluat Departamentul de Energie Electrică și Termică, dobândind prerogative de control la nivelul tuturor segmentelor industriei de energie electrică, a fost dizolvată și reorganizată sub denumirea: Compania Națională de Energie Electrică (CONEL)²³. Această companie avea trei filiale: *Termoelectrica* – sub apajul căreia se realiza producția de energie termică și electrică, *Hidroelectrică* – producția de hidroenergie și *Electrică* – sub egida căreia se realiza distribuția și furnizarea de energie²⁴. În plus față de cele trei instituții, au mai fost înființate *Nuclearelectrică* – care asigura furnizarea de energie electrică produsă în centrale nucleare și *Transelectrică* – care asigura transportul energiei electrice la nivel național²⁵. În paralel cu înființarea și reorganizarea acestor cinci instituții, au fost întreprinse demersuri pentru privatizarea companiilor de stat, în acord cu obiectivele procesului de liberalizare²⁶. Compania *Electrică* a fost structurată, la rândul ei, în alte 8 companii regionale responsabile cu distribuția energiei electrice, cinci dintre acestea

fiind vândute către entități private precum *EON*, *CEZ* sau *Enel*²⁷.

Procesul de liberalizare a implicat și înființarea Operatorului Pieței de Energie Electrică și de Gaze Naturale din România (OPCOM) ce avea ca responsabilitate administrarea pieței de energie, deschiderea cu 10% a pieței, iar ulterior cu 83,5%, crearea unei piețe spot – în anul 2000, reorganizarea în 2002 a *Termoelectricii* în entități juridice de sine-stătătoare care să asigure generarea de energie electrică, introducerea certificatelor verzi și a pieței centralizate pentru realizarea contractelor bilaterale (2005)²⁸.

Pe segmentul resurselor de gaze naturale, în 1990 piața gazului a fost reglementată de guvern prin compania *Romgaz*, care a fost reorganizată în 2000 și structurată în patru companii distincte, respectiv: *Exprogaz*, care avea să asigure exploatarea gazelor naturale; *Depogaz* – avea să asigure depozitarea; *Transgaz* – responsabilă de transportul gazelor naturale și *Distrigaz* (*Distrigaz Nord* și *Distrigaz Sud*) – ce aveau ca responsabilitate distribuția gazelor naturale către consumatorii finali și care au fost privatizate în anul 2005²⁹.

Pe durata întregului proces de liberalizare, România a beneficiat de asistență tehnică și know-how din partea unor organizații și entități internaționale precum Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional³⁰. Pentru realizarea reformei, eforturi au fost demarate și la nivel legislativ, fiind inițiate o serie de modificări legislative, reconfigurare structurală

și funcțională a unor ministere, delimitarea clară a entităților comerciale de cele deținute de stat, respectiv inserarea și fundamentarea unor raporturi comerciale între producătorii de energie și consumatorii de energie³¹.

Piața energetică din România s-a deschis treptat la competiție, cu o piață energetică engros ce a început să funcționeze în anul 2000, în timp ce piața cu amănuntul a permis clienților comerciali să aleagă furnizorii din anul 2005³². Din 2006, sectorul energiei electrice a fost complet deschis, la nivelul acestuia operând diferite entități pe segmentul generării, transportului, distribuției și consumului³³. Rolul primordial în acest proces a fost îndeplinit de investițiile directe străine, companii europene precum *E.ON Energy*, *Enel* sau *CEZ* intrând pe piața energetică din România prin intermediul licitațiilor, fiind vizat cu precădere segmentul distribuției³⁴. Acest lucru a fost fezabil datorită schimbărilor succesive și solide realizate la nivelul cadrului legislativ al României cu incidență pe sectorul energetic³⁵.

În baza acestor etape parcurse, la sfârșitul anului 2007, piața energetică a României recent aderată la Uniunea Europeană avea următoarea configurație: 63 de producători de energie, dintre aceștia o parte fiind reglementați; compania *Transelectrica*, responsabilă cu transportul energiei electrice în România – reglementată și aflată în proprietatea statului; opt operatori cu responsabilitate pe segmentul de distribuție, dintre care trei deținuți de stat, aproximativ 104 fur-

nizori de mărfuri și 8,6 milioane de consumatori³⁶.

Sectorul energetic al României între 2007-2020

Deschiderea pieței energetice a României și interconectarea cu piața energetică europeană prin aderarea la Uniunea Europeană a catalizat adoptarea și implementarea la nivel național a unor politici și mecanisme energetice performante, sustenabile pentru dezvoltarea economică a statului concomitent cu asigurarea nivelului de securitate energetică³⁷. Acest lucru a fost posibil prin prisma reconfigurării agendei priorităților strategice și a obiectivelor în acord cu cele stabilite la nivel comunitar³⁸. Eliminarea granițelor pieței energetice românești și interconectarea cu eșalonul european a implicat însă și o sensibilizare a sectorului energetic național în raport cu contextul internațional, atrăgând după sine o mai mare expunere în situația iminenței unor crize³⁹.

Această realitate a fost confruntată de România pentru prima dată în contextul crizei economice din 2008-2009, când la nivelul sectorului energetic național au fost identificate o serie de repercusiuni⁴⁰. Impactul generat imediat pe segmentul energetic a fost remarcat pe segmentul consumului de energie, al structurii sale, al consumului intern de energie primară dar și al producției, distribuției, importurilor și exporturilor⁴¹.

În perioada cuprinsă între 2007 și 2012, România a experimentat variații semnificative în raport cu consu-

mul intern de energie primară, în special în ceea ce privește sursele de energie precum cărbunele, petrolul, gazele naturale, energia hidroelectrică și energia nucleară⁴². Gazul natural a înregistrat cel mai mare consum, reprezentând aproximativ 31% din totalul energiei primare consumate, fiind urmat de petrol, cu aproximativ 24%, și cărbune, cu aproximativ 24%⁴³. Aceste fluctuații au avut ca rezultat o creștere a ponderii consumului final de energie în totalul consumului de energie primară, atingând 65,3% în anul 2012, evoluție care s-a produs ca urmare a îmbunătățirii eficienței energetice și a modificărilor structurale în economia națională⁴⁴. În această perioadă, „creșterea economică și creșterea consumului de energie nu au mai avut o corelație directă, fiind înregistrată o reducere a părții industriei în consumul final de energie, o creștere a consumului rezidențial și o creștere a cotei alocate sectorului transporturilor și utilităților”⁴⁵.

În ceea ce privește importurile de energie, acestea au avut o pondere semnificativă în totalul importurilor României, aproximativ 64% din toate importurile provenind din acest sector, transformând astfel țara într-un importator net de energie⁴⁶. Pe segmentul producției interne de energie, gazele naturale au reprezentat principala sursă, dar în această perioadă, producția lor a înregistrat o scădere semnificativă din cauza epuizării resurselor, producția de petrol a înregistrat o tendință descendentă, în timp ce cărbunele, petrolul brut și

gazele naturale au contribuit în proporție de aproximativ 70,1% la producția totală de energie primară⁴⁷.

Producerea acestei crize la scală mondială și impactul generat asupra securității energetice au evidențiat dinamismul și imprevizibilitatea pieței energetice internaționale – la care este interconectată și piața energetică românească, respectiv dependența acesteia față de o serie de dimensiuni printre care menționăm: tehnologia, economia, geopolitica și schimbările climatice⁴⁸.

Dependența pieței energetice românești față de transformările tehnologice s-a materializat cu precădere după anul 2007, când dezvoltările tehnologice susținute de prețurile ridicate ale energiei și de subvențiile din bugetul public au determinat o creștere a producției de energie⁴⁹. Implementarea, în acord cu obiectivele comunitare de liberalizare a pieței, a unor politici de eficientizare energetică a determinat în acel context o scădere a cererii de energie și o diversificare a ofertei⁵⁰.

De asemenea, dezvoltarea tehnologiilor de extracție a hidrocarburilor de șist a schimbat ierarhia producătorilor de țiței și gaze naturale în vreme ce scăderea costurilor de producție a surselor regenerabile de energie, stocarea energiei electrice la scară comercială, electromobilitatea, sistemele de gestionare a consumului de energie și digitalizarea au adus provocări paradigmatice tradiționale de producere, transport și consum de energie la nivelul României⁵¹. Mai mult, transformarea sectorului ener-

giei electrice într-un ritm accelerat de creșterea contribuției tehnologiilor regenerabile, revoluția digitală în rețelele inteligente și optimizarea consumului de energie au determinat transformarea sectorului energetic românesc în ultimul deceniu și racordarea la standardele internaționale⁵².

O altă variabilă de care depinde piața energetică românească este reprezentată de evoluția economiei la nivel global și transformările care au loc pe acest segment⁵³. Printre factorii de ordin economic care au influențat și continuă să influențeze sectorul energetic românesc menționăm: evoluția prețului petrolului care influențează consumul global de energie și investițiile la nivelul pieței energetice internaționale și intensificarea comerțului internațional cu gaz natural lichefiat (GNL)⁵⁴.

Dimensiunea geopolitică și cea a schimbărilor climatice au influențat într-o notă majoră peisajul energetic al României din ultimul deceniu, atât prin prisma mutațiilor de ordin geostrategic survenite în proximitatea regională a Uniunii Europene, în contextul izbucnirii crizei din Ucraina în 2014 și anexării ilegale a Crimeii, care au tras un semnal de alarmă cu privire la dependența de importurile de energie din Federația Rusă, cât și prin prisma schimbărilor climatice accentuate care au reiterat importanța creșterii contribuției surselor regenerabile de energie la balanța energetică și implementarea politicilor de reducere a emisiilor de CO₂ și noxe⁵⁵.

Principalele repercusiuni suportate de către UE și implicit de către

România în contextul crizei din Ucraina și a anexării ilegale a Crimeii s-au produs odată cu impunerea de către Bruxelles a sancțiunilor economice împotriva Kremlinului, majoritatea dintre acestea având incidență asupra sectorului energetic⁵⁶. Pe acest fond, au fost reconfigurate prioritățile naționale de securitate energetică, în acord cu cele comunitare, accentul fiind pus pe următoarele componente: dezvoltarea și susținerea capacității proprii de contribuție la balanța energetică; asigurarea rezilienței și protecției infrastructurii critice energetice a țării; securizarea și dezvoltarea liniilor și a ariilor de tranzit dar și a sistemelor de oleoducte și gazoducte; identificarea și stabilirea unor surse de aprovizionare cu energie sigure, diversificarea surselor, rutelor și resurselor de aprovizionare cu energie, respectiv menținerea nivelului critic al importanței interconectării rețelelor energetice⁵⁷.

În acest context problematic, necesitatea reechilibrării mixului energetic național și a reducerii dependenței de importurile de hidrocarburi din Federația Rusă a determinat accelerarea, la nivelul UE, a politicilor climatice și de mediu care se concentrează pe reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră (GES) și promovarea energiilor curate⁵⁸. Pe acest fond, în anul 2015, la nivelul UE a fost semnat *Acordul de la Paris*, prin care sunt prevăzute politici energetice direcționate către dezvoltarea unui sistem european energetic durabil, creșterea competitivității și a eficienței energiei regenerabile cu scăderi sem-

nificative ale costurilor, reducerea emisiilor de GES în sectorul energetic, inclusiv creșterea eficienței energetice și introducerea unui preț global al poluării⁵⁹.

În acord cu aceste standarde și obiective comunitare, la nivelul sectorului energetic românesc s-au implementat reforme pe segmentul surselor regenerabile de energie și al creșterii contribuției acestora la mixul energetic național⁶⁰. Prioritatea strategică globală asupra dezvoltării sectorului energiei regenerabile la nivelul statelor a fost reflectată și prin prisma activităților derulate sub egida Agenției Internaționale pentru Energie Regenerabilă (IRENA) – organizație interguvernamentală al cărei scop constă în acordarea de sprijin țărilor în procesul de tranziție pe segmentul energiei regenerabile, reprezentând totodată și o platformă pentru realizarea cooperării internaționale, respectiv depozitar pentru know-how politic, tehnologic și financiar⁶¹.

La baza accelerării ritmului de evoluție a tehnologiilor regenerabile s-au aflat o serie de obiective strategice, printre care: creșterea eficienței energetice; combaterea încălzirii globale și protecția mediului înconjurător prin reducerea emisiilor de noxe și CO₂; obținerea unei economii mai curate, sustenabile; stabilizarea mixului energetic; respectiv diminuarea nivelului de dependență față de furnizori terți de hidrocarburi⁶². Pentru realizarea acestor obiective, politicile energetice aplicabile țărilor membre UE presupun ca eficiența energetică

să fie crescută pe întreg circuitul energetic, de la producție, la consumatorul final⁶³.

Pe măsură ce sectorul energetic regenerabil s-a dezvoltat și a contribuit, într-un procent mai important la mix-ul energetic, interdependența existentă între obiectivele de securitate energetică a unei țări/regiuni a fost mai evidentă, creșterea procentului de utilizare a tehnologiilor regenerabile generând în mod direct o reducere a emisiilor de CO₂ și noxe, o creștere a eficienței energetice, o reducere a dependenței de importurile de hidrocarburi și o securizare a surselor și rutelor de aprovizionare⁶⁴.

Sursele regenerabile de energie reprezintă o componentă dominantă pentru asigurarea securității energetice a unei țări/regiuni, prin prisma faptului că acoperă trei dintre cei patru piloni, respectiv: disponibilitatea, accesibilitatea și acceptabilitatea⁶⁵. Pilonul legat de permisivitatea financiară este momentan descoperit prin prisma costurilor mari pe care producția și dezvoltarea de surse regenerabile de energie, însă bugetele alocate de către guverne cercetării și dezvoltării în domeniul energiei regenerabile direcționează procesul spre reducerea costurilor aferente acestor tehnologii⁶⁶.

România se situează în primele poziții în rândul țărilor UE în ceea ce privește contribuția surselor regenerabile la mixul energetic național, utilizând în intervalul 2010-2014 în medie un procent de aproximativ 37% de resurse energetice regenerabile pentru producția de energie elec-

trică⁶⁷. Prin prisma investițiilor masive pe care Guvernul României le-a direcționat în tehnologiile regenerabile și, în special, în dezvoltarea surselor de energie eoliană, solară și hidro, eficiența energetică a țării a crescut foarte mult, ajungând în anul 2013 și 2014 să se situeze printre primele poziții la nivel comunitar și să reducă într-un procent important dependența de importurile de hidrocarburi⁶⁸. Securitatea energetică a României este întărită și de contribuția pe care bioenergia o are la mixul energetic național, statul beneficiind de un potențial mare al biomasei⁶⁹.

De exemplu, într-un interval de aproximativ doi ani, din 2012 în 2014, generarea solară a crescut de la 8 GWh la 1 616 GWh, cea eoliană a crescut de la 2 640 GWh la 6 201 GWh, iar cea hidro a crescut de la 12 337 GWh la 19 280 GWh⁷⁰. În pofida acestei creșteri semnificative, România a rămas cu mulți pași în urma unor alte țări europene precum Suedia, Germania și Spania pe palierul producției totale de energie regenerabilă, prezentând potențial de creștere suplimentară a capacității de producție de tehnologii regenerabile⁷¹. O realizare a acestei creșteri în producția de energie regenerabilă constă în reducerea semnificativă a dependenței de importuri de gaze naturale, acesta reducându-se în mod semnificativ, de la 106.877 terajouli în 2012 la 21.643 terajouli în 2014⁷².

Dacă de la momentul aderării României la UE politicile energetice de dezvoltare a sectorului energetic regenerabil au fost intensificate, fiind

înregistrată o evoluție susținută, în intervalul 2014-2017 a fost înregistrată o stagnare și chiar regresie a sectorului energiei regenerabile, caracterizate prin destabilizarea politicilor implementate, reducerea și eliminarea unor stimulente pentru sectorul energiei verzi, lipsa implementării unor prevederi legislative sau chiar schimbări retrospective ale legislației cu incidență în acest domeniu⁷³. Acest trend a generat incertitudini cu privire la obiectivele stabilite la nivel național și comunitar în materie de evoluție a sectorului energiei regenerabile, de reducere a emisiilor de noxe și CO₂, de ridicare a nivelului de securitate energetică, stabilite pentru anul 2030 și respectiv pentru 2050⁷⁴.

În acel interval de timp, în România interacțiunea dintre sistemul energetic, aranjamentele instituționale și actori cheie în politicile energetice au acționat ca jucători veto în raport cu procesul de tranziție a sectorului energetic de la energia convențională la energia verde⁷⁵. Regimul energetic românesc din acea perioadă s-a caracterizat printr-un grad avansat de intervenție din partea guvernului și prin existența unor legături solide între companiile energetice, guvern și autoritățile de reglementare⁷⁶. Din aceste considerente, în intervalul 2014-2017 s-a produs o stratificare a legislației cu incidență în sectorul energetic și nu o înlocuire a regulilor implementate în scopul dezvoltării sectorului energiei verzi⁷⁷.

Începând cu anul 2017, sectorul românesc al energiei regenerabile a cunoscut o nouă impulsie pe

fondul reluării unor măsuri și politici de încurajare a operatorilor dar și a consumatorilor de a deveni prosumatori prin dezvoltarea de tehnologii regenerabile. S-a estimat că până în anul 2040 sursele regenerabile de energie să acopere 50% din aprovizionarea cu energie⁷⁸. Stagnarea produsă la nivel național în sectorul energiei verzi în intervalul 2014-2017 arată rolul pe care politicile energetice formulate la nivel comunitar și guvernamental, investițiile clar definite în acest sector și eliminarea unor bariere instituționale îl au pentru dezvoltarea acestui sector, intervenția factorilor guvernamentali fiind esențială din considerente precum valoarea mare a investițiilor și proiectelor, existența unor bariere și fiasco-uri la nivelul pieței energetice, produse pe fondul unor disfuncții și asimetrii existente în piață⁷⁹.

Sectorul energetic al României după 2020. Confruntarea unor crize de anvergură

Rolul și importanța pe care implementarea unor politici de securitate energetică cu rol de prevenire a unor situații de criză au fost oglindite în perioada 2020-2023, odată cu survenirea crizei energetice la nivel global⁸⁰. În accepțiunea factorilor decizionali și a instituțiilor economice și strategice naționale, regionale și globale, această criză energetică întru-nește aceleași trăsături precum criza petrolului din 1989⁸¹. „Tăcerea conceptuală, care a caracterizat ultimele decenii pe componenta energetică la

nivel mondial constituie o eroare din punct de vedere strategic și economic, prin prisma faptului că a fost ignorată complet o particularitate centrală a tuturor proceselor și fenomenelor economice: ciclicitatea”⁸².

Fiecare țară are un arhetip de gestionare a perioadelor de recesiune, situațiilor problematice, crizelor, nivelului de reziliență, însă la nivelul dimensiunii securității energetice, este necesară îndeplinirea unei condiții elementare, respectiv acoperirea necesarului energetic pentru menținerea productivității și proceselor economice ale țării⁸³. Acest lucru a fost remarcat și în contextul crizei pandemice survenite la începutul anului 2020, când perioada instituirii stării de urgență a blocat majoritatea dimensiunilor socio-economice ale țării (exceptând domeniul sanitar și sistemul național de ordine și siguranță publică) și este remarcat și în prezent, în contextul războiului ruso-ucrainean, izbucnit în 24 februarie 2022, care a constituit genaza actualei crize energetice⁸⁴.

Creșterea eficienței energetice continuă să reprezinte și în contextul actualei crize energetice pilonul esențial pentru ridicarea nivelului de securitate energetică, însă vine întărit de creșterea contribuției surselor regenerabile de energie la mixul energetic național⁸⁵. Viziunea tradițională potrivit căreia soluția pentru a preveni apariția unor crize energetice rezidă în acumularea de depozite de resurse energetice cât mai mari este în declin operațional, în favoarea menținerii și/sau a obținerii accesului

constant și continuu pe piața energetică globală⁸⁶. Particularitățile României pe dimensiunea energetică au ieșit în evidență în sens pozitiv în actuala criză energetică, prin prisma avantajului economic și geo-strategic pe care l-a obținut și crescut exponențial în raport cu celelalte țări membre ale Uniunii Europene, prin prisma resurselor energetice primare de care dispune, dar și a manierei de evoluție pe segmentul energiei regenerabile⁸⁷. În contextul creșterii nivelului de insecuritate energetică în plan comunitar, România proiectează un tablou energetic complet și complex, aflându-se printre puținele țări europene care se situează la un nivel stabil energetic pe următoarele componente: energie verde, energie nucleară, hidrocarburi onshore, hidrocarburi offshore⁸⁸.

Pentru atingerea nivelului de stabilitate energetică a fost necesară implementarea, în timp real, a unor măsuri prompte care să permită amortizarea șocului energetic general în plan european în contextul războiului ruso-ucrainean și alocarea unor resurse financiare importante ce s-au ridicat la aproximativ 0,3% din Produsul Intern Brut al României⁸⁹. Politicile de intervenție și măsurile urgente adoptate pentru reducerea prețului la energie pentru consumatorul final au avut succes, menținând echilibrul mixului energetic și controlând majoritar oscilațiile mari ale pieței energetice, în contextul iminenței recalibrării surselor de aprovizionare cu energie⁹⁰.

În plan secundar, însă, au existat anumite repercusiuni, printre cele mai relevante fiind: generarea unui consum de energie mai mare, destabilizarea bugetului național și creșterea deficitului, cauzate de măsurile compensatorii adoptate de către factorii guvernamentali, respectiv apariția unor reacții negative și a scepticismului în planul companiilor și al entităților energetice care operează pe piața românească în raport cu politicile intervenționiste, reprezentativă în acest sens fiind măsura adoptată în septembrie 2022 de introducerea taxei de 98%, în mod retroactiv, tuturor participanților pe piața energetică care au tranzacționat energie electrică dar și al participanților pe piața gazului⁹¹.

Analiza raportului dintre măsurile adoptate în timp de criză și costurile generate pe acest fond la nivelul pieței energetice arată un cost de oportunitate minim, care s-a transpus prin reușita atingerii unui nivel redus de dependență față de importurile cu resurse energetice din Federația Rusă⁹². Printre măsurile cele mai relevante se remarcă: creșterea producției interne de gaze naturale; optimizarea măsurilor adoptate pentru reducerea consumului de gaze naturale; redeschiderea temporară a centralelor energetice pe cărbune; impunerea taxei de solidaritate în valoare de 60% asupra veniturilor suplimentare obținute de producătorii de energie, taxe ce aveau să contribuie la fondul de tranziție energetică⁹³. În acest context, eforturile factorilor guvernamentali naționali de a transforma sis-

temul infrastructurii critice energetice a României, de a-l ridica la standardele comunitare, au fost foarte mari⁹⁴.

Cu toate că tabloul energetic al țării este unul complet și stabil, iar importurile au fost printre cele mai mici în raport cu alte țări membre ale UE, procentele de dependență sunt în continuare notabile, fiind evidențiate după cum urmează: importurile de energie ale țării au fost în perioada 2022-2023 de aproximativ 17%, astfel: importul de țiței – 37%, gaze naturale – 15,5% și cărbune – 11,8%⁹⁵. Cu toate că nu există contracte directe cu *Gazprom*, sunt anumite entități energetice intermediare ale acestei companii care tranzacționează în România⁹⁶. Tot în acest context problematic, o turnură importantă a avut loc pe segmentul energiei electrice, prin prisma faptului că România a devenit în ultimii ani din exportator net de electricitate în importator net, însă acest lucru nu a presupus import de electricitate de la Moscova⁹⁷.

Evoluția este considerabilă având în vedere că, în luna februarie 2022, anterior izbucnirii războiului, importurile de gaze naturale ale țării au fost de 29,18% din valoarea consumului său, 24% fiind realizate din Federația Rusă și 4%, din surse alternative precum: piețe energetice ale țărilor din Centrul și Estul Europei prin interconectori cu Ungaria, iar producția internă de gaze naturale a fost de aproximativ 70,82%⁹⁸. Pe palierul importurilor de țiței și cărbune, România a reușit să acopere aproximativ 30% din consumul intern, prin

valorificarea capacităților și a sistemului de producție proprie⁹⁹. În mod similar, țara importă în cantități limitate de cărbune, acoperind prin producția proprie o mare parte din necesarul de această resursă¹⁰⁰.

România deține în prezent un mix energetic echilibrat, datorat resurselor primare de care țara dispune și pe care a reușit să le valorifice, în condițiile în care cadrul macroeconomic și microeconomic al țării a fost unul problematic, prin prisma incertitudinilor multiple survenite în perioada post-pandemică și pe fondul crizei economice¹⁰¹. Incertitudinile cu privire la existența certă a resurselor energetice este conferită prin prisma unor factori precum: diversitatea și nivelul de răspândire a resurselor energetice primare la nivelul unor regiuni, componenta geologică, variația raportului cerere-ofertă de energie, obiective energetice stabilite la nivel geostrategic, diferențe de dezvoltare la nivelul infrastructurii energetice, riscurile generate pe fondul unor conflicte militare, situații de criză, tehnologii definite incomplet (Hidrogen, CO₂, surse regenerabile), inconsecvență și polemică la nivel decizional strategic, respectiv evoluții ale politicilor de protecție a mediului¹⁰².

România a atins în prezent un nivel de securitate energetică, demonstrat și testat în contextul acestor crize de anvergură¹⁰³. Cu toate acestea, la nivelul sistemului energetic românesc au fost identificate o serie de vulnerabilități, printre care prezintă relevanță: existența unor deficiențe la nivelul infrastructurii energetice de

transport și distribuție, prin prisma instalațiilor foarte vechi, a lipsei mentenanței în timpi optimi, a lipsei investițiilor alocate în dezvoltarea și tehnologizarea acestora, în raport cu standardele europene; birocratie excesivă; palier instituțional fragil; impredictibilitate în ceea ce privește legislația și nerespectarea principiilor de drept; întâzieri foarte mari în definitivarea și operaționalizarea unor proiecte de anvergură care au ca scop reducerea dependenței de importuri, avansarea într-un ritm accelerat a demersurilor subsumate decarbonizării economiei și a protejării mediului înconjurător, fără a fi asigurată redundanța surselor energetice convenționale pentru acele entități care folosesc combustibili fosili¹⁰⁴.

Conform ultimelor statistici, România are un mix energetic diversificat și echilibrat, provenind în principal din diferite resurse energetice primare, dar se confruntă cu provocări legate de epuizarea resurselor finite, necesitatea de a dezvolta capacități de energie regenerabilă fără scheme de sprijin și adaptarea infrastructurii pentru a gestiona sursele de energie intermitente¹⁰⁵. „În anul 2017, totalul resurselor energetice primare a fost de 34.291,4 mii tep, din care 21.303,5 mii tep provin din producția internă și 12.987,9 mii tep din import. Aceste resurse au fost distribuite în următorul mod: cărbune: 5.164,7 mii tep (4.654,6 mii tep din producție internă și 510,1 mii tep din import), reprezentând 15% din totalul mixului energetic; țiței: 11.175,9 mii tep (3.421,7 mii tep din

producție internă și 7.754,2 mii tep din import), reprezentând 32,6% din mix; gaze naturale: 9.282,1 mii tep (8.337,7 mii tep din producție internă și 944,4 mii tep din import), reprezentând 27% din mix; energia hidroelectrică, energie nuclearo-electrică, solară și energie electrică din import: 5.203,8 mii tep (4.889,5 mii tep din producție internă și 314,3 mii tep din import), reprezentând 15,2% din mix și produse petroliere din import: 2.985,8 mii tep, reprezentând 8,7% din mix”¹⁰⁶.

La nivel național, în prezent se exploatează aproximativ 400 de zăcăminte de țiței și gaze naturale, compania OMV Petrom operând peste 200 de zăcăminte comerciale¹⁰⁷. Compania Romgaz este unicul titular de acord petrolier pentru 8 perimetre de explorare, dezvoltare și exploatare, iar alte 39 de zăcăminte au acorduri petroliere cu diverse companii, majoritatea având o durată de exploatare de peste 25-30 de ani¹⁰⁸. Conform estimărilor, rezervele de țiței ale României se vor epuiza în aproximativ 16 ani în condițiile unui consum de 3,4 milioane tone pe an¹⁰⁹.

Pe segmentul resurselor de gaze naturale, ultimele date arată că acestea reprezintă aproximativ 30% din consumul intern de energie primară, cota producției interne fiind de 89,4%, în vreme ce importul este de 10,6%¹¹⁰. Resursele de cărbune asigură o bază importantă în mixul energetic românesc și asigură o treime din necesarul de energie electrică în perioadele de vârf sau extreme, la nivelul României regăsindu-se și re-

zerve finite de lignit și huilă¹¹¹. O altă resursă energetică importantă ce se regăsește la nivelul României este uraniul, statul având un ciclu complet de combustibil nuclear și utilizând tehnologia CANDU¹¹².

Segmentul energiei regenerabile este foarte bine acoperit, România dispunând de resurse bogate de energie regenerabilă, inclusiv biomasă, hidroenergie, geotermală, eoliană și solară¹¹³. Potențialul hidroenergetic este considerabil, dar reglementările de mediu și ariile protejate *Natura 2000* au limitat dezvoltarea noilor proiecte hidroelectrice¹¹⁴. Dezvoltarea energiei eoliene și solare a fost susținută în trecut prin scheme de sprijin, dar rentabilitatea acestor proiecte fără aceste scheme rămâne problematică, din cauza costurilor foarte mari pe care le implică dezvoltarea acestor infrastructuri, dar și particularităților de climă și relief de la nivelul unor regiuni ale României¹¹⁵.

România deține de asemenea un potențial semnificativ de biomase, biolichide, biogaz și deșeuri, dar valorificarea acestora este încă limitată în anumite sectoare, astfel că deși producția de biocarburanți și biogaz este în creștere, contribuția acestora la producția totală de energie este redusă¹¹⁶.

Din punct de vedere al sectorului industrial energetic din România, prezintă relevanță următoarele componente: energia geotermală, rafinarea și produsele petroliere, piața internă de gaze naturale, transportul, înmagazinarea și distribuția acestora.

Statul Român deține un potențial geotermal important, evaluat în următoarele regiuni: vestul Transilvaniei, nordul Bucureștiului, nordul Râmnicul Vâlcea și Tândărei. Cu toate că anterior anilor 1990 estimările evidențiau că potențialul resurselor geotermale din România este de aproximativ 7 PJ/an, în prezent sunt valorificate aproximativ 200 mii Gcal. din acest potențial, în principal sub formă de apă caldă și agent termic. Majoritatea puțurilor geotermale au fost forate înainte de 1990, fiind finanțate de la bugetul de stat pentru cercetare geologică, însă costurile ridicate pentru săparea sondelor geotermale au făcut ca aceste proiecte să fie considerate nerentabile, ceea ce a dus la o creștere limitată a parcului de sonde de producție de apă geotermală.

Segmentul rafinării și al produselor petroliere de la nivelul României se caracterizează printr-o capacitate care depășește nivelul cererii interne de produse petroliere, cuprinzând patru rafinării operaționale cu o capacitate totală de 12 milioane tone pe an. Cu toate acestea, pe fondul costurilor ridicate generate de reglementările europene privind emisiile de gaze cu efect de seră, activitatea de rafinare a scăzut în ultimul deceniu, în prezent România prelucrând aproximativ 11,2 milioane tone de țiței din care au rezultat diverse produse petroliere, inclusiv motorină, benzină, cocs de petrol, GPL.

Piața internă de gaze naturale din România cuprinde atât piața reglementată, cât și piața concurențială,

furnizând gaze naturale către consumatorii casnici și industriali. Gazul natural este transportat la nivel național în cadrul Sistemului Național de Transport (SNT), care este dezvoltat în jurul marilor zăcăminte de gaze naturale, prin compania *Transgaz*, cu peste 13.300 km de conducte și racorduri. Înmagazinarea subterană a gazelor naturale joacă un rol esențial în asigurarea securității aprovizionării, România având capacități de înmagazinare de 4,5 miliarde mc/ciclu, în vreme ce sistemul de distribuție a gazelor naturale este alcătuit din aproximativ 43.000 km de conducte.

Pe palierul energiei electrice, prezintă importanță faptul că România s-a confruntat cu provocări din cauza puterii reduse de cumpărare a consumatorilor și a unui număr semnificativ de gospodării neconectate la rețeaua electrică, consumul de electricitate cunoscând fluctuații de-a lungul anilor astfel: a scăzut de la 60 TWh în 1990 la 40 TWh în 1999 din cauza reducerii industriale, a crescut la 48 TWh în 2008, dar din cauza crizei economice din 2008-2009 a urmat o altă scădere, după care s-a recuperat gradual, până la 63 TWh în 2017.

România dispune de un mix electric (energie electrică) diversificat, bazându-se în mare parte pe resurse energetice autohtone, fiind identificată însă o discrepantă semnificativă între capacitatea instalată și capacitatea disponibilă de electricitate, în special în cazul capacităților bazate pe cărbune și gaze naturale¹¹⁷. În prezent, mixul energetic din punct de

vedere al contribuției surselor de energie la producția de electricitate este compus după cum urmează: 26.28% Hidro - 1455 MW; 24.44% Nuclear - 1353 MW; 18.93% Cărbune - 1048 MW; 17.52% Hidrocarburi - 970 MW; 10.01% Foto - 554 MW; 2.17% Eolian - 120 MW; 0.65% Biomasă - 36 MW.

Din punct de vedere al eficienței energetice, România a făcut progrese semnificative, în special în reducerea intensității energetice, fiind realizate eforturi în restructurarea industrială și îmbunătățirea eficienței energetice în clădiri. Creșterea nivelului de eficiență energetică constituie o modalitate rentabilă de a reduce emisiile de gaze cu efect de seră, de a combate fenomenul sărăciei energetice și de a întări securitatea energetică a statului.

Securitatea energetică a României între gestionarea crizelor și valorificarea oportunităților

Una dintre variabilele care a catalizat eforturile de soluționare a ecuației de securitate energetică a României în ultimii 33 ani constă în deschiderea țării la Marea Neagră, regiune care prezintă o dimensiune plurivalentă, respectiv: geopolitică, geostrategică și geo-economică¹¹⁸. Fiind bogată în resurse de gaze naturale și țiței și situată în proximitatea regională a unor mari producători și furnizori statali de astfel de resurse naturale, regiunea Mării Negre constituie o sursă importantă și directă de energie, un coridor major de transport

a resurselor energetice cu proveniență din Eurasia către țările din Uniunea Europeană, pe axa în curs de dezvoltare Marea Caspică-Marea Neagră-Marea Mediterană și totodată, un factor major întărire a securității energetice a României și a Uniunii Europene¹¹⁹.

Prin prisma acestei dimensiuni trivalente, deschiderea României la Marea Neagră constituie o platformă de valorificare a unor oportunități pe segmentul securității energetice naționale și în perspectiva contribuției la creșterea nivelului de securitate energetică europeană, deoarece asigură posibilitatea de implementare a unor strategii de diversificare a surselor de aprovizionare cu energie, prin stimularea concurenței la nivelul ofertei de energie, de valorificare eficientă a resurselor proprii, respectiv de conectare la diverse proiecte de infrastructură energetică care să permită diversificarea rutelor de transport a energiei, accesul la noi surse energetice, inclusiv fluxuri de retur din Europa de Vest¹²⁰.

Una dintre oportunitățile majore pe care România le-a cunoscut în ultimii ani pe acest segment și care este important a fi menționat, în ciuda faptului că a fost anulat, este proiectul *Nabucco*¹²¹. Fundamentul proiectului *Nabucco*, ale cărui baze s-au pus în anul 2002, a avut o componentă de securitate geopolitică, dat fiind faptul că, începând cu anul 2000, Federația Rusă a devenit un furnizor de energie pentru Europa tot mai dominant și imprevizibil, cu apetență pentru utilizarea exportului de ener-

gie ca armă geopolitică, dar totodată un obstacol real în controlul de către SUA și Uniunea Europeană asupra rutelor energetice care leagă Europa de Eurasia prin Regiunea Balcanică¹²². Din acest considerent, coroborat cu raționamentul de ordin geo-economic, au fost canalizate eforturi pentru diversificarea rutelor și surselor de energie ale țărilor europene, în scopul diminuării nivelului de dependență a acestora de energia de la Kremlin¹²³.

Gazoductul *Nabucco* a fost proiectat în februarie 2002, în contextul unei întruniri bi-laterale ce a avut loc în Viena între managerii companiei energetice din Austria *OMV Petrom* și cei ai companiei energetice din Turcia – *BOTAS*¹²⁴. Complementar celor două, printre companiile energetice și țările angrenate în cadrul acestui proiect s-au remarcat: *Bulgargaz EAD* – Bulgaria, *SNTGN Transgaz* – România și *MOL* – Ungaria. Proiectul gazoductului *Nabucco* a făcut parte din Coridorul 4 cunoscut sub denumirea de ruta „N4” și a constat în dezvoltarea unui gazoduct de o lungime de 4000 km care să aibă capacitatea de a transporta 25 miliarde m³ de gaze naturale din țări furnizor din regiunea Caspică și Orientul Mijlociu (ex. Iran).

În ciuda faptului că proiectul *Nabucco* a fost inaugurat în iulie 2009, prin semnarea unui acord interguvernamental privind construcția gazoductului, că a fost supervizat de președintele Comisiei Europene și comisarul pentru energie, dar și semnat și ratificat de către toate cele cinci

state partenere, toate aceste proceduri nu au constituit o garanție a finalizării construcției. Dimensiunea proiectului, estimarea costurilor totale ale construcției și necesitatea unui sprijin financiar extins și constant pentru realizarea gazoductului, coroborat cu dinamica raportului cerere-ofertă de energie pe piața energetică din sud-vestul Europei, respectiv cu ingerințele pe piață a unor state furnizor precum Federația Rusă, prin operaționalizarea unor proiecte de dimensiuni mai reduse, au determinat eșecul *Nabucco* și au condus la sistarea acestuia¹²⁵.

Un alt proiect de infrastructură energetică cu importanță strategică pentru România este *BRUA* – gazoductul dezvoltat cu scopul de a interconecta Bulgaria, România, Ungaria și Austria în scopul aprovizionării acestor state cu gaze naturale rezultate din operațiile offshore în Marea Neagră, în favoarea importului de gaze rusești¹²⁶. Proiectul *BRUA* constă în dezvoltarea unui coridor cu o lungime de 479 km și a trei stații de comprimare, localizate la Jupa, Bibești și Podișor, care va tranzita următoarele județe: Giurgiu, Teleorman, Argeș, Teleorman, Vâlcea, Olt, Hunedoara, Gorj, Timiș și Caraș-Severin. *BRUA* va avea capacitatea, în fază inițială, de aproximativ 1,75 miliarde m³/an, ulterior fiind vizată creșterea acesteia la aproximativ 4,4 miliarde m³/an, prin dezvoltarea unor proiecte complementare¹²⁷.

BRUA este parte a Proiectului de Interes Comun al Comisiei Europene

intitulat „Conducta de gaze din Bulgaria până în Austria via România și Ungaria”, ce are o lungime totală de aproximativ 1318 km și va interconecta sistemele naționale de transport al gazelor naturale din Bulgaria și Ungaria cu cel din România¹²⁸. Scopul gazoductului *BRUA* constă în creșterea nivelului de securitate energetică al regiunii prin conferirea unor rute și surse alternative de aprovizionare cu gaze naturale¹²⁹.

Respectând standardele de tranziție către o economie verde, stabilite la nivel european de către Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, *BRUA* contribuie în mod direct la creșterea eficienței energetice la nivelul celor patru țări implicate și, implicit la nivel european, la reducerea emisiilor de CO₂ și noxe, determinând totodată și o modernizare accelerată a infrastructurii de transport a gazelor naturale în România¹³⁰.

Faza I a proiectului a fost finalizată la data de 30 noiembrie 2020, în ciuda faptului că estimările inițiale vizau finalul anului 2019, fiind încheiat la valoarea de aproximativ 378 milioane de euro¹³¹. Îndeplinirea obiectivelor subsumate fazei I a proiectului a conferit gazoductului capacitatea totală de transport pe segmentul cu Ungaria, prin punctul de interconectare la Csanadpalota (Ungaria), asigurând transportul gazelor naturale care vin din Bulgaria în România prin punctul de interconectare de la Kardam-Negru Vodă¹³².

Operaționalizarea gazoductului *BRUA* determină conectarea

României la culoarele regionale de transport și diversificarea surselor de aprovizionare cu gaze naturale, acoperind necesarul energetic într-un mod mai eficient și ridicând nivelul de securitate energetică a țării¹³³. Dezvoltarea acestui proiect atrage pentru România și o serie de alte oportunități, dintre acestea prezentând relevanță accesul ca parte la proiecte majore de infrastructură energetică precum TAP (Trans-Anatolian Pipeline), la surse de gaze naturale din Europa Centrală, sursele de gaze naturale din Marea Neagră¹³⁴, respectiv la piața energetică europeană în calitate de producător de gaze naturale, rezultate din valorificarea resurselor naturale existente în perimetrele offshore din Marea Neagră¹³⁵.

O altă oportunitate pe care România o deține pe sectorul energetic este reprezentată de proiectul *Neptun Deep*, cu o suprafață de 7.500 de km², situat la aproximativ 160 de km de țarm, la adâncimi cuprinse între 100 și 1.000 m¹³⁶. În luna iulie 2023 companiile energetice *OMV Petrom* și *Romgaz* (cotă 50% fiecare) au prezentat planurile de dezvoltare a câmpului de gaze *Neptun Deep*, care are potențialul de a influența regiunea din punct de vedere geopolitic și economic, prin prisma alternativei la importurile de gaze naturale pe care o va constitui¹³⁷.

Începând cu anul 2008, explorarea blocului *Neptun Deep* a inclus două campanii de achiziție seismică 3D și două programe de foraj de explorare. În timpul campaniei de foraj din 2011-2012, primul puț de mare adân-

cime, *Domino-1*, a făcut și prima descoperire de gaze, iar în timpul celei de-a doua campanii de foraj, în 2014-2015, au fost forate șapte puțuri, inclusiv *Pelican South-1*, care a descoperit rezervorul *Pelican South*¹³⁸. În decembrie 2022, OMV Petrom și Romgaz au depus declarația de descoperire comercială pentru rezervoarele *Domino* și *Pelican South* la Agenția Națională pentru Resurse Minerale, în martie 2023 au semnat cu *Transgaz* contractul de transport pentru gazele naturale din Marea Neagră, iar în iunie același an au aprobat planul de dezvoltare pentru câmpurile comerciale *Domino* și *Pelican South*¹³⁹.

Infrastructura necesară dezvoltării câmpurilor comerciale *Domino* și *Pelican South* cuprinde 10 puțuri, trei sisteme de producție subacvatică, conducte asociate, o platformă offshore, o conductă principală pentru transportul gazului către Tuzla și o stație de măsurare a gazului. Printre avantajele acestei infrastructuri se numără operarea de la distanță, prin intermediul unui sistem digital avansat, aspect care permite optimizarea proceselor și contribuie la îmbunătățirea performanței mediului înconjurător prin eficientizarea consumului de energie și reducerea emisiilor de CO₂ și noxe¹⁴⁰.

România deține oportunități și pe segmentul energiei regenerabile, printre cele mai actuale și importante numărându-se dezvoltarea unui proiect de anvergură care presupune construcția și operaționalizarea unor turbine eoliene offshore la nivelul

perimetrelor României în Marea Neagră¹⁴¹. Această oportunitate a apărut pentru România în anul 2020, în contextul adoptării de către Comisia Europeană a Strategiei privind energia eoliană offshore, în cadrul căreia a fost stabilită ca prioritate zero creșterea capacității energiei eoliene offshore la nivelul UE, cu cel puțin 60GW până în anul 2030, de la 14,6GW cât era capacitatea la nivelul anului 2021. Pe acest fond, coroborat cu faptul că Marea Neagră reprezintă unul dintre bazinele europene la nivelul cărora este fezabilă dezvoltarea unor astfel de tehnologii regenerabile, a fost identificată o nouă direcție strategică pentru România în scopul diversificării surselor energetice și al întăririi securității energetice naționale, având în vedere că instalarea acestor turbine are potențialul de a transforma zona de referință în cea mai mare sursă de producție de energie electrică a țării, aproximativ 40% contribuție la mix-ul energetic național.

Prin prisma faptului că dezvoltarea parcurilor eoliene offshore se realizează în aproximativ șapte ani, ritmul de implementare a infrastructurii ar trebui să se situeze în jurul valorii de 15GW capacități eoliene offshore în Marea Neagră în scopul dobândirii neutralității climatice până în anul 2050. În scopul îndeplinirii acestui deziderat, la nivelul UE fost identificată ca variantă optimă de operaționalizare atât din punct de vedere al riscurilor de securitate energetică ce trebuie asumate de către cele două țări, cât și din punct de vedere al cos-

turilor aferente – dezvoltarea unui proiect mutual România-Bulgaria, sub conceptul de insulă energetică, care să confere fiecărui stat o capacitate de 3GW.

Lansată la data de 10 ianuarie 2022, inițiativa contracarează și o parte din repercusiunile generate asupra securității energetice europene odată cu izbucnirea războiului ruso-ucrainean, fiind racordată totodată și la provocările implicate de încălzirea globală și construind o soluție eficientă, oportună și necesară pentru construirea, pe termen lung, a unei balanțe energetice europene curate, echilibrate și constante¹⁴². În scopul realizării acestui proiect de anvergură, au fost identificate o serie de etape esențiale a fi parcurse de către instituțiile românești abilitate să opereze în domeniul energetic, printre cele mai relevante numărându-se: modificarea Legii Offshore, adoptarea și implementarea Planului de amenajare a spațiului maritim, realizarea și ratificarea unui acord de parteneriat cu Bulgaria, stabilirea cadrului de reglementare al contractelor pentru diferență, respectiv întărirea și operaționalizarea mecanismelor de cooperare între ministerele cu responsabilitate în domeniul energiei, anume Ministerul Energiei, Ministerul Transporturilor, Ministerul Dezvoltării Regionale, Ministerul Mediului și Ministerul Economiei¹⁴³. În scopul identificării soluțiilor optime și a preluării know-how-ului pentru realizarea infrastructurii energetice de referință, în luna iulie 2023 o delegație formată din reprezentanți

ai ministerelor și autorităților abilitate pe sectorul energetic, angrenate în proiectul *offshore wind*, au efectuat o vizită oficială la Washington, ocazie cu care au lansat oficialilor americani și palierului managerial al companiilor energetice din SUA invitații de a realiza investiții în acest proiect¹⁴⁴.

Concluzii

În cadrul acestei lucrări a fost pusă analizei evoluția sectorului energetic al României de la momentul înlăturării regimului comunist și al integrării statului în sistemul occidental democratic până în anul 2023. Au fost explicate principalele reforme implementate în domeniul energetic în paralel cu realizarea procesului de democratizare și așezare instituțională, ritmul de dezvoltare și realizare a unor proiecte de infrastructură energetică, esențiale pentru menținerea securității energetice, sprijinul de care a beneficiat statul pe durata procesului de liberalizare a pieței energetice și echilibrare a mixului național, respectiv principalele bariere și provocări care au survenit de-a lungul ultimelor trei decenii pe acest sector.

A rezultat că, pentru modernizarea sectorului și infrastructurii energetice românești, au fost necesare eforturi concentrate, canalizate la nivel național și european, dar și sprijin constant din partea unor organizații internaționale, prin prisma nivelului deplorabil în care acestea s-au aflat anterior anului 1989. Deși exista o independență energetică a țării, dată

fiind acoperirea necesarului energetic din resurse proprii, infrastructura energetică era echivocă, nefuncțională și lipsită de continuitate, iar economia – energofagă, aceste realități atrăgând în mod implicit ineficiența energetică, un mix energetic dezechilibrat, un control auster asupra pieței și un preț exagerat al produselor energetice pentru consumatorul final (casnic sau industrial).

După finalizarea procesului de liberalizare și dezvoltarea unor infrastructuri energetice, sectorul energetic românesc a preluat un ritm de evoluție constant, piața energetică a fost echilibrată, iar nivelul de securitate energetică mediu, România clasându-se printre țările care valorifică resursele naturale proprii și depind într-o notă minoră de importurile de energie din alte țări. Au existat segmente la nivelul cărora România a înregistrat performanțe și s-a clasat în primele cinci state europene, domeniul fiind reprezentat de dezvoltarea energiei regenerabile și creșterea ponderii acesteia la mix-ul energetic național.

De-a lungul ultimelor trei decenii, sectorul energetic românesc s-a confruntat cu provocări majore și crize dificil de gestionat, prin prisma caracterului asimetric, intervalul 2020-2023 fiind cel mai concentrat din acest punct de vedere. Pandemia de COVID-19 și oprirea inopinată a economiilor pentru o perioadă scurtă de timp a destabilizat fluxurile de energie de la nivel internațional, comunitar și național și a destabilizat raportul cerere-ofertă, în timp ce războiul ruso-ucrainean a generat un

handicap major la nivelul surselor de aprovizionare cu energie a statelor europene și implicit a României, acestea confruntându-se cu o criză energetică de anvergură și necesitatea de a adopta, în timp real, măsuri eficiente, rapide și sigure pentru menținerea nivelului de securitate energetică.

Parcursul României în domeniul energetic este unul sinusoidal, iar provocările pe care le-a confruntat în ultimele trei decenii au pus o amprentă vizibilă asupra nivelului actual al securității energetice. Cu toate acestea, România deține în prezent un mix energetic echilibrat, o piață funcțională, care respectă normele și standardele europene și un nivel de securitate energetică care ne poziționează în rândul statelor europene cu atuu-uri în acest domeniu geostrategic. România a cunoscut și continuă să valorifice oportunități importante în acest domeniu, anumite proiecte de infrastructură energetică precum gazoductul *BRUA*, *Offshore Wind* sau *Neptun Deep* fiind definitorii pentru diagnoza modului de evoluție a sectorului energetic românesc.

Limitele prezentei lucrări sunt conferite de lipsa abordării și analizei și a altor oportunități identificate în prezent la nivelul sectorului energetic românesc, respectiv finalizarea reacțiilor 3 și 4 de la Cernavodă, în scopul producerii de energie nucleară, sau dezvoltarea unor proiecte de infrastructură cu hidrogen, în vederea diversificării surselor de energie regenerabilă.

Rezultatele studiului permit abordarea a unor noi direcții de cercetare, una dintre acestea fiind identificarea și analiza mecanismelor cauzale care

au stat la baza dezvoltării tehnologiilor regenerabile într-un ritm accelerat în comparație cu dezvoltarea infrastructurii energetice convenționale.

Note

¹ Leslie Holmes, *Post-Communism: An Introduction*, Polity; 1st edition, 1997.

² Vladimir Tismaneanu, „Democracy and Memory: Romania Confronts Its Communist Past”, in *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 617, Nr. 1, 2008, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0002716207312763>, accesat pe 30 septembrie 2023; Sabina Schnell, „From information to predictability: transparency on the path to democratic governance. The case of Romania”, in *International Review of Administrative Sciences*, Vol. 84, Nr. 4, 2016, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0020852316648756>, accesat pe 30 septembrie 2023; Mukesh Shankar Bharti, „Democratisation and Institutional Development in Romania after 1989”, in *Journal of Scientific Papers "Social development and Security 2022*, 2022, <https://papers.ssrn.com/>, accesat pe 30 septembrie 2023.

³ Alexandra-Maria Bocse, „NATO, energy security and institutional change”, in *European Security*, Vol. 29, Nr. 4, 2020, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09662839.2020.1768072>, accesat pe 9 septembrie 2023; Michael Rühle, „NATO and energy security: from philosophy to implementation”, in *Journal of Transatlantic Studies*, Vol. 10, Nr.

4, 2012, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14794012.2012.734673>, accesat pe 9 septembrie 2023; Ministerul Energiei, „Strategia energetică a României 2019-2030, cu perspectiva anului 2050”, <https://energie.gov.ro/transparenta-decizionala/strategia-energetica-a-romaniei-2019-2030-cu-perspectiva-anului-2050/>, accesat pe 9 septembrie 2023; Delia Vasilica Rotaru, „Romanian energy market evolution: towards a Common european market”, in *Centre for European Studies Working Papers Series*, Vol. 5, Nr. 4, 2013, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=48892>, accesat pe 9 septembrie 2023; Federica Maiorano, „Competition in Energy Markets – Note by Romania. Working Party No. 2 on Competition and Regulation”, in *Directorate for financial and enterprise affairs Competition committee*, Vol. 32, 2022, [https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/WP2/WD\(2022\)32/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/WP2/WD(2022)32/en/pdf), accesat pe 9 septembrie 2023.

⁴ Alexandra-Maria Bocse, *op. cit.*; Michael Rühle, *op. cit.*; Ministerul Energiei, „Strategia energetică a României 2019-2030...”, *ed. cit.*; Delia Vasilica Rotaru, *op. cit.*; Federica Maiorano, *op. cit.*.

⁵ Ministerul Energiei, „Strategia energetică a României 2019-2030...” *ed. cit.*; Delia Vasilica Rotaru, *op. cit.*.

- 6 Rafael Leal-Arcas, „Electricity Decentralization in the European Union: Towards Zero Carbon and Energy Transition”, in *Oxford, Elsevier*, Vol. 2, 2023, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4474041, accesat pe 29 august 2023; Laura N. Haar, Nicolae Marinescu, „Energy policy and European utilities' strategy: Lessons from the liberalisation and privatisation of the energy sector in Romania”, in *Energy Policy*, Vol. 39, Nr. 5, 2011, <https://research.manchester.ac.uk/en/>, accesat pe 29 august 2023; D. Kennedy, „South-East Europe Regional Energy Market: challenges and opportunities for Romania”, in *Energy Policy*, Vol. 33, Nr. 17, 2005, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301421504001351>, accesat pe 29 august 2023.
- 7 Alexandra Cătălina Nedelcu, Mihail Bușu, „An Overview of the Gas Market in Romania in the Context of the Liberalization Process”, in *Revista de Management Comparat Internațional*, Vol. 23, Nr. 2, 2022, <https://ideas.repec.org/a/rom/rmcimn/v23y2022i2p231-241.html>, accesat pe 29 august 2023.
- 8 *Ibidem*
- 9 *Ibidem*
- 10 *Ibidem*
- 11 *Ibidem*
- 12 *Ibidem*
- 13 *Ibidem*
- 14 *Ibidem*
- 15 *Ibidem*
- 16 *Ibidem*
- 17 *Ibidem*
- 18 *Ibidem*
- 19 *Ibidem*
- 20 *Ibidem*, Burkard Eberlein, „The Making of the European Energy Market: The Interplay of Governance and Government”, in *Journal of Public Policy*, Vol. 28, Nr. 1, 2008, <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-public-policy/article/abs/making-of-the-european-energy-market-the-interplay-of-governance-and-government/6AFAE5200FD8577E87B9A036B063FBFD>, accesat pe 2 octombrie 2023; Marko Sencar, Viljem Pozeb, Tina Kropce, „Development of EU (European Union) energy market agenda and security of supply”, in *Energy*, Vol. 77, Nr. 1, 2014, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0360544214005805>, (accesat pe 2 octombrie 2023)
- 21 Burkard Eberlein, *op. cit.*; Marko Sencar et al, *op. cit.*
- 22 *Ibidem*
- 23 Delia Vasilica Rotaru, *op. cit.*; Federica Maiorano, *op. cit.*; Marko Sencar et al, *op. cit.*
- 24 Delia Vasilica Rotaru, *op. cit.*; Federica Maiorano, *op. cit.*
- 25 *Ibidem*
- 26 *Ibidem*
- 27 *Ibidem*
- 28 *Ibidem*
- 29 *Ibidem*
- 30 Rafael Leal-Arcas, *op. cit.*; Laura N. Haar, Nicolae Marinescu, *op. cit.*; D. Kennedy, *op. cit.*
- 31 *Ibidem*
- 32 Rafael Leal-Arcas, *op. cit.*; Laura N. Haar, Nicolae Marinescu, *op. cit.*; D. Kennedy, *op. cit.*; Eamonn Butler, „The Geopolitics of Merger and Acquisition in the Central European Energy Market”, in *Geopolitics*, Vol. 16, Nr. 3, 2011,

- https://www.researchgate.net/publication/233157816_The_Geopolitics_of_Merger_and_Acquisition_in_the_Central_European_Energy_Market, accesat pe 30 septembrie 2023.
- ³³ *Ibidem.*
- ³⁴ *Ibidem.*
- ³⁵ *Ibidem.*
- ³⁶ Delia Vasilica Rotaru, *op. cit.*; Federica Maiorano, *op. cit.*; Rafael Leal-Arcas, *op. cit.*; Laura N. Haar, Nicolae Marinescu, *op.cit.*; D. Kennedy, *op. cit.*
- ³⁷ Alexandra-Maria Bocse, *op. cit.*; Michael Rühle, *op. cit.*; Ministerul Energiei, „Strategia energetică a României 2019-2030...” ed. cit.; European Commission, „Annex to Government Resolution No. 122/2015 for the approval of the National Energy Efficiency Action Plan”, in *The official journal of Romania - Part I laws, decrees, resolutions and other documents*, Vol. 27, Nr. 169, 2015, https://energy.ec.europa.eu/system/files/2023-05/NEEAP%20Romania_en%20version2014.pdf, accesat pe 29 august 2023.
- ³⁸ *Ibidem*
- ³⁹ *Ibidem*
- ⁴⁰ Michael Rühle, *op. cit.*; European Commission, „Annex to Government Resolution No. 122/2015...” ed. cit.; María de la Esperanza_____Mata Pérez, Daniel Scholten, Karen Smith Stegen, „The multi-speed energy transition in Europe: Opportunities and challenges for EU energy security”, in *Energy Strategy Reviews*, Vol. 26, 2019, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211467X19301087>, accesat pe 2 octombrie 2023.
- ⁴¹ European Commission, „Annex to Government Resolution No. 122/2015...” ed. cit; María de la Esperanza_Mata Pérez et all, *op. cit. Ibidem.*
- ⁴² *Ibidem.*
- ⁴³ European Commission, „Annex to Government Resolution No. 122/2015...” ed. cit.
- ⁴⁴ *Ibidem.*
- ⁴⁵ *Ibidem.*
- ⁴⁶ European Commission, „Annex to Government Resolution No. 122/2015...” ed. cit; María de la Esperanza_Mata Pérez et all, *op. cit.*
- ⁴⁷ European Commission, „Annex to Government Resolution No. 122/2015...” ed. cit; María de la Esperanza_Mata Pérez et all, *op. cit.*; Laura N. Haar, Nicolae Marinescu, *op. cit.*
- ⁴⁸ European Commission, „Annex to Government Resolution No. 122/2015...” ed. cit.; Ministerul Energiei, „Strategia energetică a României 2019-2030...” ed.cit; Michael Rühle, *op.cit.*; Alexandra-Maria Bocse, *op. cit.*
- ⁴⁹ *Ibidem.*
- ⁵⁰ Ministerul Energiei, „Strategia energetică a României 2019-2030...” ed. cit..
- ⁵¹ *Ibidem.*
- ⁵² Ministerul Energiei, „Strategia energetică a României 2019-2030...” ed. cit.; European Commission, „Annex to Government Resolution No. 122/2015...”, ed. cit..
- ⁵³ *Ibidem.*
- ⁵⁴ Ministerul Energiei, „Strategia energetică a României 2019-2030...” ed. cit.; European Commission, „Annex to Government Resolution No. 122/2015...”, ed. cit.; Alexandra-Maria Bocse, *op. cit.*

- ⁵⁵ *Ibidem.*
- ⁵⁶ *Ibidem.*
- ⁵⁷ European Commission, „Annex to Government Resolution No. 122/2015...” ed. cit.; Alexandra-Maria Bocse, *op. cit.*; Michael Rühle, *op. cit.*
- ⁵⁸ European Commission, „Annex to Government Resolution No. 122/2015...” ed. cit.; Alexandra-Maria Bocse, *op. cit.*; Michael Rühle, *op. cit.*; Rafael Leal-Arcas, *op. cit.*
- ⁵⁹ *Ibidem.*
- ⁶⁰ Mirela Ionela Aceleanu, Andreea Claudia Șerban, Diana Mihaela Pociovălișteanu, Gina Cristina Dimian, „Renewable energy: A way for a sustainable development in Romania”, in *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, Vol. 12, Nr. 11, 2017, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15567249.2017.1328621>, accesat pe 25 august 2023, Simona Davidescu, Ralitsa Hiteva, Tomas Maltby, „Two steps forward, one step back: Renewable energy transitions in Bulgaria and Romania”, in *Public Administration*, Vol. 96, Nr. 3, 2018, pp. 611-625, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/padm.12522>, accesat pe 23 august 2023; Fazıl Gökgöz, Mustafa Taylan Güvercin, „Energy security and renewable energy efficiency in EU”, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, Vol. 96, 2018, pp. 226-239, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1364032118305549>, accesat pe 28 august 2023; Weihua Su, Dongcai Zhang, Chonghui Zhang, Dalia Streimikiene, „Sustainability assessment of energy sector development in China and European Union”, in *Sustainable Development*, Vol. 28, Nr. 5, 2020, pp. 1063-1076, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/sd.2056>, accesat pe 22 august 2023; Christian Werner, Edwin Haas, Rüdiger Grote, Martin Gauder, Simone Graeff-Hönninger, Wilhelm Claupein, Klaus Butterbach-Bahl, „Biomass production potential from Populus short rotation systems in Romania”, in *GCB-Bioenergy*, Vol. 4, Nr. 6, 2012, pp. 642-653, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1757-1707.2012.01180.x>, (accesat pe 22 august 2023)
- ⁶¹ *Ibidem*
- ⁶² *Ibidem*
- ⁶³ Weihua Su et all, *op. cit.*
- ⁶⁴ Simona Davidescu et all, *op. cit.*; Fazıl Gökgöz, Mustafa Taylan Güvercin, *op. cit.*; María de la Esperanza_Mata Pérez et all, *op. cit.*
- ⁶⁵ *Ibidem*
- ⁶⁶ Mirela Ionela Aceleanu et all, *op. cit.*; Simona Davidescu et all, *op. cit.*; Fazıl Gökgöz, Mustafa Taylan Güvercin, *op. cit.*; Weihua Su et all, *op. cit.*; Christian Werner et all, *op. cit.*
- ⁶⁷ Mirela Ionela Aceleanu et all, *op. cit.*; Simona Davidescu et all, *op. cit.*; Fazıl Gökgöz, Mustafa Taylan Güvercin, *op. cit.*; Mirjana Radovanović, Sanja Filipović, Dejan Pavlović, „Energy security measurement – A sustainable approach”; *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, Vol. 68, Part. 2, 2017, pp. 1020-1032,

- <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1364032116002185>, accesat pe 3 octombrie 2023.
- 68 Fazıl Gökgöz, Mustafa Taylan Güvercin, *op. cit.*; Weihua Su et al, *op. cit.*; Christian Werner et al, *op. cit.*.
- 69 *Ibidem.*
- 70 Fazıl Gökgöz, Mustafa Taylan Güvercin, *op. cit.*
- 71 Fazıl Gökgöz, Mustafa Taylan Güvercin, *op. cit.*; Christian Werner et al, *op. cit.*; Mirjana Radovanović et al, *op. cit.*
- 72 Fazıl Gökgöz, Mustafa Taylan Güvercin, *op. cit.*; Christian Werner et al, *op. cit.*
- 73 Mirela Ionela Aceleanu et. all, *op. cit.*
- 74 *Ibidem.*
- 75 Mirela Ionela Aceleanu et. all, *op. cit.*; Simona Davidescu et all, *op. cit.*
- 76 *Ibidem.*
- 77 *Ibidem.*
- 78 Mirela Ionela Aceleanu et. all, *op. cit.*; Simona Davidescu et all, *op. cit.*; ANRE, „Raport anual privind activitatea Autorității Naționale de Reglementare în domeniul energiei”, în *Rapoarte anuale*, 2020, <https://arhiva.anre.ro/ro/despre-anre/rapoarte-anuale>, accesat pe 23 august 2023.
- 79 *Ibidem.*
- 80 Izabela Jonek-Kowalska, „Multi-criteria evaluation of the effectiveness of energy policy in Central and Eastern European countries in a long-term perspective”, in *Energy Strategy Reviews*, Vol. 44, 2022, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211467X22001675>, accesat pe 3 octombrie 2023.
- Carmen Valentina Radulescu, Ioan I. Gâf-Deac, Florina Bran, Cătălin Octavian Mănescu, Dumitru-Alexandru Bodislav, Sorin Burlacu, „The Mix of Resources, Security and Sustainability of the Energy Complex in Romania in the European Context”, in *Amfiteatru Economic*, Vol. 25, Nr. 63, 2023, pp. 447-462, https://www.amfiteatruconomic.ro/RevistaDetalii_EN.aspx?Cod=1218 accesat pe 28 august 2023.
- Bo Zhu, Yuan Yue Deng, Xin Hu, „Global energy security: Do internal and external risk spillovers matter? A multilayer network method”, in *Energy Economics*, Vol. 124, 2023, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140988323004590>, accesat pe 28 august 2023.
- 81 *Ibidem*
- 82 Carmen Valentina Radulescu et all, *op. cit.*, p. 448.
- 83 Izabela Jonek-Kowalska, *oș. cit.*; Carmen Valentina Radulescu et all, *op. cit.*
- 84 *Ibidem*
- 85 *Ibidem*
- 86 Carmen Valentina Radulescu et all, *op. cit.*
- 87 Izabela Jonek-Kowalska, *op. cit.*; Carmen Valentina Radulescu et all, *op. cit.*
- 88 *Ibidem.*
- 89 European Commission, „Commission staff working document - 2023 Country Report - Romania”, *Council recommendation on the 2023 National Reform Programme of Romania and delivering a Council opinion on the 2023 Convergence Programme of Romania*, SWD (2023) 623, pp. 1- 80, https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-05/RO_-SWD_2023_623_en.pdf, accesat pe

- 28 august 2023; European Council for an energy efficient economy, „Romania energy efficiency”, *ECEEE*, 2023, <https://www.ecee.org/all-news/news/news-2022/eu-hits-80-gas-storage-target-early-despite-russian-cut-offs/>, accesat pe 28 august 2023.
- ⁹⁰ European Commission, „Commission staff working document...”, ed cit.; European Council for an energy efficient economy, „Romania energy efficiency”, ed. cit.; Corina Murafa, „Energy Without Russia. The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe”, in *Country Report Romania – Friedrich Ebert Stiftung*, 2023, pp. 1-15, <https://library.fes.de/pdf-files/bueeros/budapest/20487.pdf>, accesat pe 28 august 2023.
- ⁹¹ *Ibidem*.
- ⁹² European Commission, „Commission staff working document...”, ed cit.; European Council for an energy efficient economy, „Romania energy efficiency”, ed. cit.; Corina Murafa, *op. cit.*; Jarosław Brodny, „Assessing the energy security of European Union countries from two perspectives – A new integrated approach based on MCDM methods”, in *Applied Energy*, Vol. 347, 2023, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306261923008073>, accesat pe 28 august 2023.
- ⁹³ *Ibidem*.
- ⁹⁴ Mariusz Baranowski, „Welfare over Warfare? Russia’s War on Ukraine through the Prism of Europe’s Energy Security”, in *International Journal of Energy Economics and Policy*, Vol. 12, Nr. 5, 2022, pp. 226-231, <https://econjournals.com/index.php/ijee/article/view/13415>, accesat pe 28 august 2023; Corina Murafa, *op. cit.*; Jarosław Brodny, *op. cit.*.
- ⁹⁵ European Commission, „Commission staff working document”, ed. cit.; European Council for an energy efficient economy, „Romania energy efficiency”, ed. cit.; Corina Murafa, *op. cit.*.
- ⁹⁶ *Ibidem*.
- ⁹⁷ Corina Murafa, *op. cit.*.
- ⁹⁸ *Ibidem*.
- ⁹⁹ *Ibidem*.
- ¹⁰⁰ *Ibidem*.
- ¹⁰¹ Carmen Valentina Radulescu et. all, *op. cit.*.
- ¹⁰² *Ibidem*.
- ¹⁰³ European Commission, „Commission staff working document”, ed. cit.; European Council for an energy efficient economy, „Romania energy efficiency”, ed. cit.; Corina Murafa, *op. cit.*.
- ¹⁰⁴ *Ibidem*.
- ¹⁰⁵ Ministerul Energiei, „Strategia energetică a României 2019-2030, cu perspectiva anului 2050”, <https://energie.gov.ro/transparenta-decizionala/strategia-energetica-a-romaniei-2019-2030-cu-perspectiva-anului-2050/>, pp. 19-24, accesat pe 9 septembrie 2023; Institutul Național de Statistică, „Mix-ul Energetic Național al României”, <https://insse.ro/cms/>, accesat pe 9 septembrie 2023.
- ¹⁰⁶ Ministerul Energiei, „Strategia energetică...”, ed cit., pp. 20-21.
- ¹⁰⁷ *Ibidem*, pp. 19-24.
- ¹⁰⁸ *Idem*.
- ¹⁰⁹ *Idem*.
- ¹¹⁰ *Ibidem*, p. 20.
- ¹¹¹ *Ibidem*, p. 21.
- ¹¹² *Ibidem*, p. 22.
- ¹¹³ *Idem*.

- ¹¹⁴ *Idem.*
- ¹¹⁵ *Idem.*
- ¹¹⁶ *Ibidem*, pp. 19-24; Institutul Național de Statistică, *op. cit.*...
- ¹¹⁷ Transelectrica, „Starea Sistemului Energetic Național în timp real”, <https://www.transelectrica.ro/ro/web/tel/home>, accesat pe 9 octombrie 2023.
- ¹¹⁸ Silviu Neguț, Aureliu Leca, Mariana Papatulică, Liviu Bogdan Vlad, Marius Cristian Neacșu, „Directions regarding Romania’s energy security”, *SPOS Project 2008 – Strategy and Policy Studies*, European Institute of Romania, Vol. 2, 2008, pp. 1-72, http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Spos2008_studiu_2_en.pdf, accesat pe 20 septembrie 2023; Robert D. Kaplan, „The Geopolitics Of Energy”, <https://www.forbes.com/sites/stratfor/2014/04/04/the-geopolitics-of-energy/?sh=6b869f43b39e>, accesat pe 20 septembrie 2023; Mariana Papatulica, „Black Sea Area at the Crossroad of the Biggest Global Energy Players’ Interests. The Impact on Romania”, *Procedia Economics and Finance*, Vol. 22, 2015, pp. 470-478, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567115002403>, accesat pe 2 octombrie 2023.
- ¹¹⁹ *Ibidem.*
- ¹²⁰ Mariana Papatulica, *op. cit.*
- ¹²¹ Silviu Neguț et all, *op. cit.*; Robert D. Kaplan, *op. cit.*
- ¹²² Silviu Neguț et all, *op. cit.*; Erkan Erdogdu, „Bypassing Russia: Nabucco project and its implications for the European gas security”, in *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, Vol. 14, Nr. 9, 2010, pp. 2936-2945, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S136403211000208X>, accesat pe 20 septembrie 2023.
- ¹²³ Silviu Neguț et all, *op. cit.*; Erkan Erdogdu, *op. cit.*; Mariana Papatulica, *op. cit.*
- ¹²⁴ Erkan Erdogdu, *op. cit.*; Cristian Nitoiu, Teodor Lucian Moga, „Change and continuity in Bulgaria and Romania’s foreign policies post-EU accession”, in *European Politics and Society*, Vol. 22, Nr. 2, 2021, pp. 277-294, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/23745118.2020.1729053>, accesat pe 20 septembrie 2023; Sławomir Raszewski, „When one door closes, another opens: How the failure of the Turkey - Austria natural gas pipeline project has led to recovery, resilience and scalability of successor projects”, in *Energy Policy*, Vol. 167, 2022, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301421522002038>, (accesat pe 20 septembrie 2023)
- ¹²⁵ *Ibidem.*
- ¹²⁶ European Bank for Reconstruction and Development, „BRUA Pipeline”, 2017, <https://www.ebrd.com/home>, accesat pe 20 septembrie 2023; Ministerul Energiei, „Lucrările la gazoductul BRUA pot începe”, 2018, <https://energie.gov.ro/lucrările-la-gazoductul-brua-pot-incepe/>, accesat pe 25 septembrie 2023; Attila Virag, „The TurkStream Pipeline in Light of the Security of Demand for Russian Gas”, in *European Scientific Journal*, Vol. 14, Nr. 29, 2018, <https://eujournal.org/index.php/esj/article/view/11397>, accesat pe 25

- septembrie 2023; Peter Kotek, Pedro Crespo del Granado, Ruud Egging, Borbala T. Toth, „European Natural Gas Infrastructure in the Energy Transition”, *IEEEExplore*, 2019, <https://ieeexplore.ieee.org/document/8916432>, accesat pe 25 septembrie 2023; Stephen J. Blank, „The Balkans and Euro-Atlantic Energy Security”, in *Orbis*, Vol. 66, Nr. 1, 2022, pp. 58-77, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0030438721000661>, accesat pe 25 septembrie 2023;
- Transgaz, „BRUA – Un proiect TRANSGAZ pentru România și Europa”, in *Brosură informativă pentru proiectul BRUA*, 2018, pp. 1-20, https://www.transgaz.ro/sites/default/files/brosura_transgaz_varianta_finala.pdf, accesat pe 25 septembrie 2023.
- ¹²⁷ *Ibidem*
- ¹²⁸ Transgaz, *op. cit.*
- ¹²⁹ *Ibidem.*
- ¹³⁰ *Ibidem.*
- ¹³¹ Agerpress, „Proiectul gazoductului BRUA faza 1 s-a încheiat cu o economie de 21% față de valoarea scoasă la licitație”, 2021, <https://www.agerpres.ro/economic-intern/2021/08/04/proiectul-gazoductului-brua-faza-1>, accesat pe 25 septembrie 2023; Transgaz, *op. cit.*
- ¹³² *Ibidem*
- ¹³³ Agerpress, *op. cit.*; Transgaz, *op. cit.*; Stephen J. Blank, „The Balkans and Euro-Atlantic Energy Security”, in *Orbis*, Vol. 66, Nr. 1, 2022, pp. 58-77, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0030438721000661>, accesat pe 25 septembrie 2023.
- ¹³⁴ European Bank for Reconstruction and Development, *op. cit.*; Ministerul Energiei, *op. cit.*; Attila Virag, *op. cit.*
- ¹³⁵ Agerpress, *op. cit.*; Transgaz, *op. cit.*; Stephen J. Blank, *op. cit.*
- ¹³⁶ OMV Petrom, „Neptun Deep: a stronger Romania with energy from the Black Sea”, 2023, <https://www.omvpetrom.com/en/our-business/exploration-and-production/neptun-deep>, accesat pe 25 septembrie 2023; Arnold C. Dupuy, „A new Black Sea natural gas project could be a game changer for the region—and a challenge for Putin”, *Atlantic Council*, 2023, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/a-new-black-sea-natural-gas-project-could-be-a-game-changer-for-the-region-and-a-challenge-for-putin/>, accesat pe 26 septembrie 2023; Offshore Technology, „Neptun Deep Gas Field Project, Black Sea”, 2023, <https://www.offshore-technology.com/projects/neptun-deep-gas-field-project-black-sea/>, accesat pe 26 septembrie 2023; Financial Intelligence, „Neptun Deep”, 2023, <https://financialintelligence.ro/tag/neptun-deep/>, accesat pe 26 septembrie 2023.
- ¹³⁷ OMV Petrom, *op. cit.*
- ¹³⁸ *Ibidem.*
- ¹³⁹ OMV Petrom, *op. cit.*; Arnold C. Dupuy, *op. cit.*; Offshore Technology, *op. cit.*; Financial Intelligence, *op. cit.*
- ¹⁴⁰ *Ibidem*
- ¹⁴¹ Economica, „Guvernul va aproba, până la finalul lunii iunie 2025, perimetrele eoliene offshore din Marea Neagră ce pot fi concesionate”, 2023, www.economica.net, accesat pe 27

septembrie 2023; Energy Policy Group, „Dezvoltarea energiei eoliene offshore în România până în anul 2030”, 2023, https://www.enpg.ro/wp-content/uploads/2023/01/Op-ED_Energia-eoliana-offshore-in-Romania_lansare.pdf, accesat pe 27 septembrie 2023.

¹⁴² *Ibidem*

¹⁴³ Energy Policy Group, *op. cit.*

¹⁴⁴ Carol Dan, „România ar trebui să înceapă montarea de eoliene offshore în Marea Neagră pentru a

reduce emisiile de carbon”, 2023, <https://www.forbes.ro/romania-ar-trebuie-sa-inceapa-montarea-de-eoliene-offshore-in-marea-neagra-pentru-a-reduce-emisiile-de-carbon-308488>, accesat pe 27 septembrie 2023; Mihai Nicuț, „Șeful ANRE e în vizită din SUA. Discuții despre eolienele offshore, invitații pentru companiile americane de a veni în România”, 2023, <https://energia.ro/vizita-anre-niculescu-sua/>, accesat pe 27 septembrie 2023.

Bibliografie

ACELEANU, Mirela Ionela, ȘERBAN, Andreea Claudia, POCIOVALIȘTEANU, Diana Mihaela, DIMIAN, Gina Cristina „Renewable energy: A way for a sustainable development in Romania”, *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, Vol. 12, Nr. 11, 2017, <https://www.tandfonline.com>.

ANRE, „Raport anual privind activitatea Autorității Naționale de Reglementare în domeniul energiei”, *Rapoarte anuale*, 2020, <https://arhiva.anre.ro>.

BARANOWSKI, Mariusz, „Welfare over Warfare? Russia's War on Ukraine through the Prism of Europe's Energy Security”, *International Journal of Energy Economics and Policy*, Vol. 12, Nr. 5, 2022, pp. 226-231, <https://econjournals.com>.

BLANK, Stephen J., „The Balkans and Euro-Atlantic Energy Security”, *Orbis*, Vol. 66, Nr. 1, 2022, pp. 58-77, <https://www.sciencedirect.com>.

BOCSE, Alexandra-Maria, „NATO, energy security and institutional change”, *European Security*, Vol. 29, Nr. 4, 2020, <https://www.tandfonline.com>.

BRODNY, Jaroslaw, „Assessing the energy security of European Union countries from two perspectives – A new integrated approach based on MCDM methods”, *Applied Energy*, Vol. 347, 2023, <https://www.sciencedirect.com>.

BUTLER, Eamonn „The Geopolitics of Merger and Acquisition in the Central European Energy Market”, *Geopolitics*, Vol. 16, Nr. 3, 2011, <https://www.researchgate.net>.

CLAUPEIN, Wilhelm, BUTTERBACH-BAHL, Klaus, „Biomass production potential from Populus short rotation systems in Romania”, *GCB-Bioenergy*, Vol. 4, Nr. 6, 2012, pp. 642-653, <https://onlinelibrary.wiley.com>.

DAVIDESCU, Simona, HITEVA, Ralitsa, MALTBY, Tomas „Two steps forward, one step back: Renewable energy transitions in Bulgaria and Romania”, *Public Administration*, Vol. 96, Nr. 3,

- 2018, pp. 611-625, <https://onlinelibrary.wiley.com>
- EBERLEIN, Burkard, „The Making of the European Energy Market: The Interplay of Governance and Government”, *Journal of Public Policy*, Vol. 28, Nr. 1, 2008, <https://www.cambridge.org>
- European Commission, „Annex to Government Resolution No. 122/2015 for the approval of the National Energy Efficiency Action Plan”, *The official journal of Romania - Part I laws, decrees, resolutions and other documents*, Vol. 27, Nr. 169, 2015, <https://energy.ec.europa.eu>
- European Commission, „Commission staff working document - 2023 Country Report - Romania”, *Council recommendation on the 2023 National Reform Programme of Romania and delivering a Council opinion on the 2023 Convergence Programme of Romania*, SWD (2023) 623, pp. 1-80, <https://economy-finance.ec.europa.eu>
- European Council for an energy efficient economy, „Romania energy efficiency”, *ECEEE*, 2023, <https://www.ecee.org>
- GÖKGÖZ, Fazıl, GÜVERCİN, Mustafa Taylan, „Energy security and renewable energy efficiency in EU”, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, Vol. 96, 2018, pp. 226-239, <https://www.sciencedirect.com>
- HAAR, Laura N., MARINESCU, Nicolae „Energy policy and European utilities' strategy: Lessons from the liberalisation and privatisation of the energy sector in Romania”, *Energy Policy*, Vol. 39, Nr. 5, 2011, <https://research.manchester.ac.uk>
- HOLMES, Leslie, *Post-Communism: An Introduction*, Polity; 1st edition, 1997;
- Institutul Național de Statistică, „Mixul Energetic Național al României”, <https://insse.ro/cms>
- JONEK-KOWALSKA, Izabela, „Multi-criteria evaluation of the effectiveness of energy policy in Central and Eastern European countries in a long-term perspective”, *Energy Strategy Reviews*, Vol. 44, 2022, <https://www.sciencedirect.com>
- KAPLAN, Robert D., „The Geopolitics Of Energy”, <https://www.forbes.com>
- KENNEDY, D., „South-East Europe Regional Energy Market: challenges and opportunities for Romania”, *Energy Policy*, Vol. 33, Nr. 17, 2005, <https://www.sciencedirect.com>
- KOTEK, Peter, CRESPO DEL GRANADO, Pedro, EGGING, Ruud, TOTH, Borbala T., „European Natural Gas Infrastructure in the Energy Transition”, *IEEEExplore*, 2019, <https://ieeexplore.ieee.org>
- LEAL-ARCAS, Rafael, „Electricity Decentralization in the European Union: Towards Zero Carbon and Energy Transition”, *Oxford, Elsevier*, Vol. 2, 2023, <https://papers.ssrn.com>
- MAIORANO, Federica „Competition in Energy Markets – Note by Romania. Working Party No. 2 on Competition and Regulation”, *Directorate for financial and enterprise affairs Competition committee*, Vol. 32, 2022, <https://one.oecd.org>

- Ministerul Energiei, „Strategia energetică a României 2019-2030, cu perspectiva anului 2050”, <https://energie.gov.ro>
- MURAFĂ, Corina, „Energy Without Russia. The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe”, *Country Report Romania – Friedrich Ebert Stiftung*, 2023, pp. 1-15, <https://library.fes.de>
- NEDELCU, Alexandra Cătălina, BUȘU, Mihail „An Overview of the Gas Market in Romania in the Context of the Liberalization Process”, *Revista de Management Comparat Internațional*, Vol. 23, Nr. 2, 2022, <https://ideas.repec.org>
- NEGUȚ, Silviu, LECA, Aureliu, PAPATULICĂ, Mariana, VLAD, Liviu Bogdan, NEACȘU, Marius Cristian, „Directions regarding Romania’s energy security”, *SPOS Project 2008 – Strategy and Policy Studies*, European Institute of Romania, Vol. 2, 2008, pp. 1-72, <http://ier.gov.ro>
- NITOIU, Cristian, MOGA, Teodor Lucian „Change and continuity in Bulgaria and Romania’s foreign policies post-EU accession”, *European Politics and Society*, Vol. 22, Nr. 2, 2021, pp. 277-294, <https://www.tandfonline.com>
- PAPATULICA, Mariana, „Black Sea Area at the Crossroad of the Biggest Global Energy Players’ Interests. The Impact on Romania”, *Procedia Economics and Finance*, Vol. 22, 2015, pp. 470-478, <https://www.sciencedirect.com>
- PÉREZ, María de la Esperanza Mata, SCHOLTEN, Daniel, SMITH STEGEN, Karen, „The multi-speed energy transition in Europe: Opportunities and challenges for EU energy security”, *Energy Strategy Reviews*, Vol. 26, 2019, <https://www.sciencedirect.com>
- RADOVANOVIĆ, Mirjana, FILIPOVIĆ, Sanja, PAVLOVIĆ, Dejan „Energy security measurement – A sustainable approach”; *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, Vol. 68, Part. 2, 2017, pp. 1020-1032, <https://www.sciencedirect.com>
- RĂDULESCU, Carmen Valentina, GĂF-DEAC, Ioan I., BRAN, Florina, MĂNESCU, Cătălin Octavian, BODISLAV, Dumitru-Alexandru, BURLACU, Sorin, „The Mix of Resources, Security and Sustainability of the Energy Complex in Romania in the European Context”, *Amfiteatru Economic*, Vol. 25, Nr. 63, 2023, pp. 447-462, <https://www.amfiteatruconomic.ro>
- ROTARU, Delia Vasilica, „Romanian energy market evolution: towards a Common european market”, *Centre for European Studies Working Papers Series*, Vol. 5, Nr. 4, 2013, <https://www.ceeol.com>
- RÜHLE, Michael, „NATO and energy security: from philosophy to implementation”, *Journal of Transatlantic Studies*, Vol. 10, Nr. 4, 2012, <https://www.tandfonline.com>
- SCHNELL, Sabina, „From information to predictability: transparency on the path to democratic governance. The case of Romania”, *International Review of Administrative Sciences*, Vol. 84, Nr. 4, 2016, <https://journals.sagepub.com>
- SENCAR, Marko, POZEB, Viljem, KROPE, Tina, „Development of

- EU (European Union) energy market agenda and security of supply”, *Energy*, Vol. 77, Nr. 1, 2014, <https://www.sciencedirect.com>.
- SHANKAR, Bharti Mukesh, „Democratisation and Institutional Development in Romania after 1989”, *Journal of Scientific Papers "Social development and Security 2022*, 2022, <https://papers.ssrn.com>.
- SU, Weihua, ZHANG, Dongcai, ZHANG, Chonghui, STREIMIKIENE, Dalia, „Sustainability assessment of energy sector development in China and European Union”, *Sustainable Development*, Vol. 28, Nr. 5, 2020, pp. 1063-1076, <https://onlinelibrary.wiley.com>.
- TISMANEANU, Vladimir, „Democracy and Memory: Romania Confronts Its Communist Past”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 617, Nr. 1, 2008, <https://journals.sagepub.com>.
- Transelectrica, „Starea Sistemului Energetic Național în timp real”, <https://www.transelectrica.ro>.
- WERNER, Christian, HAAS, Edwin, GROTE, Rüdiger, GAUDER, Martin, GRAEFF-HÖNNINGER, Simone, CLAUPEIN, Wilhelm, BUTTERBACH-BAHL, Klaus, „Biomass production potential from Populus short rotation systems in Romania”, *GCB-Bioenergy*, Vol. 4, Nr. 6, 2012, pp. 642-653, <https://onlinelibrary.wiley.com>.
- ZHU, Bo, DENG, Yuanyue, HU, Xin, „Global energy security: Do internal and external risk spillovers matter? A multilayer network method”, *Energy Economics*, Vol. 124, 2023, <https://www.sciencedirect.com>.

EVENIMENT

Monica Lovinescu – Centenarul Nașterii (1923-2023)

[Monica Lovinescu – Birth Centenary 1923-2023]

În perioada 16-19 noiembrie 2023, s-a desfășurat la Fălticeni seria de manifestări culturale *Monica Lovinescu – Centenarul Nașterii (1923-2023)*, organizată de Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc în parteneriat cu: Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Primăria Orașului

Fălticeni, Clubul Rotary Fălticeni, Consiliul Județean Suceava, Universitatea „Petre Andrei” din Iași și Asociația „Artis”. În cele 4 zile, s-au organizat 4 proiecții de filme, 3 conferințe, 3 expoziții, 2 dezbateri, 2 lansări de carte și un concurs de eseuri pentru elevii de liceu. În toată această perioadă, în public au fost aproximativ 1000 de persoane.

Foto 1: Evenimentul de deschidere

Deschiderea evenimentului a debutat în data de 16 noiembrie, când la Amfiteatrul Colegiului Național „Nicu Gane” din Fălticeni s-a desfășurat conferința „O întâlnire de neuitat. După-amiaza mea cu Monica Lovinescu”, susținută de Prof.univ. dr. Adrian Cioroianu, istoric, Directorul Bibliotecii Naționale a României și

fost Ministru de Externe. De asemenea, în seara aceleiași zile, la Casa de Cultură Fălticeni a fost proiectat filmul *Cazul inginerului Gheorghe Ursu*. Invitați au fost: Liviu Tofan, regizor; Irina-Margareta Nistor, critic de film; Adrian Cioroianu, istoric; Andrei Giurgia, directorul Festivalului Serile Filmului Românesc.

Foto 2: Adrian Cioroianu

În ziua a doua au fost susținute 5 evenimente. Primul a fost Conferința *Ce a fost Radio Europa Liberă*, susținută de Liviu Tofan, jurnalist, fost Director-adjunct al postului

Radio Europa Liberă, la care a participat un public numeros, de peste 100 de persoane, în Amfiteatrul Colegiului Național „Nicu Gane”.

Foto 3: Liviuf Tofan

Dezbaterea „Viața și importanța Monicăi Lovinescu în cultura română. Monica Lovinescu – voce și istorie vie” (1) s-a ținut la Galeria Oamenilor de Seamă Fălticeni, în

prezența invitaților Dinu Zamfirescu, Gabriel Andreescu și Florin Cîntic. Moderatorul dezbaterii a fost Adrian Niculescu, vicepreședinte IICCMER.

Foto 4: Doina Jela, Adrian Niculescu și Dinu Zamfirescu

Ziua a continuat cu vernisarea expoziției „Securitatea o numea «COBRA»”, realizată de IICCMER și CNSAS (realizată de dr. Luciana

Jinga, expert IICCMER; dr. Dalia Bathory, expert IICCMER; dr. Oana Demetriade, cercetător CNSAS).

Foto 5: Luciana Jinga, Oana Demetriade și Dalia Bathory

Lansarea cărții *Ne-au ținut în viață* a lui Liviu Tofan a fost moderată de Prof.univ.dr. Florin-Daniel Șandru, Președintele executiv al IICCMER, care i-a avut ca invitați pe dr. Mioara Anton, Directorul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române, și Prof.univ. dr. Adrian Cioroianu,

istoric, Directorul Bibliotecii Naționale a României.

Ziua s-a încheiat cu proiecția filmului *Război pe calea undelor*, la Casa de Cultură Fălticeni, unde au participat Irina-Margareta Nistor, critic de film, Liviu Tofan, jurnalist și Andrei Giurgia, directorul Festivalului Serile Filmului Românesc.

Foto 6: Liviu Tofan, Irina-Margareta Nistor și Andrei Giurgea

În cea de a treia zi a Seriei de manifestări, eseista Doina Jela a susținut conferința *Monica Lovinescu – modele și discipoli*. A

fost, de fapt, o expunere limpede a lumii în care a trăit Monica Lovinescu.

Foto 7: Doina Jela

A urmat o dezbateră *Viața și importanța Monicăi Lovinescu în cultura română. Monica Lovinescu – voce și istorie vie*, la care au participat Adelina Bocancea, bursieră „Lovinescu-Ierunca” a

Ministerului Afacerilor Externe pentru anul universitar 2023-2024, la Paris (intervenție on line), Doina Jela, Liviu Tofan și Dan Dascălu. Dezbateră a fost moderată de Sorin Bocancea.

Foto 8: Liviu Tofan, Doina Jela, Dan Dascălu și Sorin Bocancea

A urmat vernisarea expoziției *Rezistenții*, în holul Colegiului Național „Nicu Gane”, realizată de

Muzeul Național Cotroceni și prezentată de Dan Mihai Țălnaru, curator.

Foto 9: Dan Țălnaru

Lansarea lucrării *Personalitatea totalitară* a profesorului Dan Dascălu a fost moderată de Daniel șandru și i-a avut ca invitați pe

Prof.univ.dr. Doru Tompea, istoricul Cosmin Popa și Prof.univ.dr. Sorin Tudor Maxim.

Foto 10: Doru Tompea, Dan Dascălu, Cosmin Popa și Sorin Tudor Maxim

Ultimul eveniment al zilei a fost vizionarea filmului *Metronom*, dar și o sesiune de întrebări și răspunsuri

pe marginea proiecției, alături de actorul Vlad Ivanov și criticul de film Irina Margareta Nistor.

Foto 11: Vlad Ivanov, Liviu Tofan și Irina-Margareta Nistor

Seria de manifestări s-a încheiat în data de 19 noiembrie 2023, ziua în care s-au și împlinit 100 de ani de la nașterea Monicăi Lovinescu. A avut loc o slujbă de pomenire la mormântul familiei Lovinescu, iar

mai apoi vernisarea expoziției *Un timp al nostru - Monica Lovinescu*, alături de artistul plastic Andreea Pricop, Prof. Gabriel Baban și Directorul Colegiul „Nicu Gane”, Prof. Codrin Beța.

Foto 12: Daniel Șandru, Andreea Pricop, Gabriel Baban și Codrin Beța.

În a doua parte a zilei a fost organizată decernarea premiilor și diplomelor pentru câștigătorii și participanții la Concursul de eseuri

cu tematică despre rolul pe care l-a avut Monica Lovinescu în cultura română.

Foto 13: Premianții concursului de eseuri

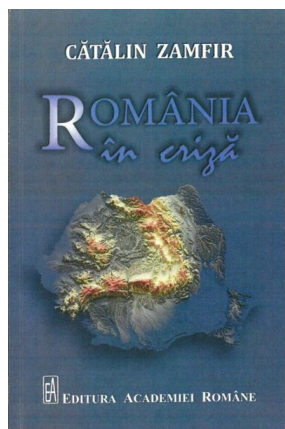
Seria manifestărilor s-a încheiat cu vizionarea filmului *Libertate*, în compania regizorului Tudor Giurgiu

și a criticului de film Irina-Margareta Nistor.

Grupaj realizat de Didona GOANȚĂ

RECENZII

O teorie sociologică a crizei sociale

Cătălin Zamfir, *România în criză*, Editura Academiei Române, București, 2023

Distinsul acedemician Cătălin Zamfir este fondator al Institutului de Cercetare a Calității vieții, cu remarcabile contribuții la dezvoltarea sociologiei, atât în plan academic cât și în cercerarea sistemului și a dinamicii sociale contemporane, coordonator de programe de investigare socială, sistemică cu analize și strategii atât la nivel macro și micro-social. În acest context, rememorez lucrările celui de-al-II lea Congres Național de Sociologie și Asistență Socială, desfășurate la Universitatea din Oradea, în anul 2003, inițiat de

profesorul domnia sa, cu tema „Starea Societății Românești”¹.

Preocuparea pentru starea societății românești a luat forma unei lucrări publicată în 2023, în care realizează o analiză a crizei în care a intrat România în ultimele trei decenii. Acest volum, profesorul Cătălin Zamfir a abordat direcțiile de dezvoltare a sociologiei ca disciplină, sistem de învățământ și profesie, analizând dezechilibrele în dezvoltarea sociologiei și a științelor sociale sectorial, subdezvoltările sociologiei, precum: capacitatea redusă a acestora de a oferi analize satisfăcătoare proceselor sociale macro, riscul pierderii contactului cu disciplinele sociale sectoriale, care au cunoscut o explozie în ultimii ani, nevoia depășirii realității existente pentru elaborarea unei paradigme a schimbării sociale devenind o știință constructivă, oferind un dezechilibru între paradigma reactivă și paradigma constructivă; sociologia tinde să se axeze pe latura metodologică a analizei realității sociale dar e mai puțin preocupată de analiza societății globale, a prognozei, a proiectării schimbării; apare astfel necesitatea adaptării stării statului sociologiei în consens cu evoluția societății, deve-

nind un câmp al dezvoltării masive a aplicațiilor practice în dezvoltarea științelor sociale sectoriale; nevoia formării profesionale a sociologilor, depășirea alocării artificiale a locurilor la admiterea în facultăți.

Profesorul Cătălin Zamfir recunoaște, după 20 de ani, faptul că acest studiu „a pornit din nevoia de a clarifica criza în care România a intrat... dar și din nemulțumirea față de două practici din sociologia românească actuală, una empirică și una teoretică”: prima oferă o „explozie” a „tabelelor, fără impact asupra schimbării sociale”, a doua, o preluare a cercetărilor sociologice occidentale, care sunt ideologice, polemice, fără a genera soluții pentru schimbarea socială, îndeosebi în perioade de crize (p. 5).

Autorul analizează palierele socio-economice, geopolitice care au instalat criza în ultimii 3 ani, trecând în revistă modurile, paradigmele oferite de „teoria crizei în sociologie”, sintetizând „trei paradigme ale crizei sociale”³: în paradigma acțiunii sociale, în paradigma sistemelor sociale și în paradigma sociologiei constructive: alternative, evaluarea alternativelor, alegerea dintre ele (pp. 12-22).

Autorul analizează apoi „metodele de dezvoltare socială în Europa” și competiția dintre ele, depășirea abordărilor clasice liberalism și social democrație. În acest sens, țările aflate în tranziție pot opta între un model real, oferit de țările occidentale, liberal, în cadre naționale, „cu orientare moderat prosoci-

ală” și, respectiv, „modelul de Societate ideală”, neoliberal, mondialist (pp. 23-29). Această dihotomie se regăsește și evoluția României, după 1990, în procesul tranziției românești, iar studiul de față evidențiază manifestarea în România a celor două viziuni, respectiv: „Schița privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România” adoptată în 1990 de guvern, însoțită de 41 de legi în intervalul 1990-1992 (pp. 30-33), și viziunea mondialist-neoliberală: FMI și Banca Mondială au generat un program de reforme radicale de tip neoliberal. În context, autorul prezintă o analiză a tranziției României cu specificul acestei, pe etape, indicatori, efecte economico-sociale, pe sectoare și domenii (pp. 32-35).

Analiza se îndreaptă spre „reforma Statului: Stat mare sau Stat mic?”, în baza unor indicatori relevanți: venituri fiscale, cheltuieli publice, protecție socială. Aceeași matrice este aplicată și în analiza „Stării sociale obiective a comunității românești” (pp. 51-58), analiză pe indicatori, obiectivi și subiectivi, cu dinamica lor, valorile, efectele lor asupra grupurilor sociale vulnerabile.

Un capitol special în acest studiu este alocat sărăciei și polarizării sociale, explozivă după 1990, care a făcut obiectul unui program de evaluare națională a acesteia în cadrul ICCV, coordonat și lansat în 1994, un adevărat program de monitorizare a acestui proces, comparativ cu țările europene. Se constată că țările

europene compensează deficitul economic cu politici sociale, având o orientare politică prosocială mai accentuată (pp.71-82)

Autorul centrează analiza pe politicile sociale în domeniul sărăciei: Programul Emil Constantinescu, Programul Adrian Năstase (Planul Național Antisărăcie și Persoane a Incluziunii Sociale (CASPIIS); Decizia guvernului Tăriceanu de desființare a CASPIIS), costurile tranziției în polarizarea socială, costurile tranziției prăbușirea multor indicatori importanți ai calității vieții.

Analiza este completată de evaluarea stării subiective a României, prin indicatori de satisfacție (globali și pe sfere), interpretarea datelor subiective – individuale și statistice – pentru detectarea stării de normalitate, anormalitate, criză (pp. 83-90).

Valoarea analizei sociologice a profesorului Cătălin Zamfir se regăsește profund în evidențierea – științific argumentată – a stării subiective a României în perioada de tranziție: „Starea de normalitate sau de criză?” (pp. 91-112). ICCV a elaborat 13 evaluări ale calității vieții pe 21 ani, pe eșantioane naționale reprezentative pentru evaluarea calității vieții. El a utilizat 39 indicatori, clasati în 4 categorii, care au oferit, prin baza de date imensă, o imagine extraordinară a modului în care oamenii au traversat această perioadă de criză, cum s-au raportat la sinele lor, la semenii lor, la comunitatea în care trăiesc. Categoria A se referă la comportamentele vieții imediate, care depind de ei înșiși; categoria B – la com-

portamente ale vieții imediate care depind de factori externi; categoria C – la calitatea conducerii țării și la consecințele ei asupra oamenilor; categoria D – la condițiile colective de viață generate de structuri instituționale stabilite. Concluziile studiului oferă imaginea elocventă, științific detectată, a modului în care oamenii au parcurs tranziția și crizele multiple: „pe baza datelor culese de ICCV, rezultă, fără echivoc, că starea de spirit a românilor în primii 21 de ani de tranziție a fost majoritar negativă față de schimbările social-economice produse” (p. 92).

În contextul în care ICCV a sistat evaluările globale asupra tranziției românești în 2010, autorul studiului a utilizat datele instituțiilor de sondare a opiniei publice. Cele oferite de IRES confirmă, prin studii anuale, starea subiectivă a României între 2010-2023, în baza indicatorilor calității subiective a vieții (pp. 112-117).

Concluzia este categorică: *România este într-o stare de criză* (pp. 118-123). Crizele care o compun sunt: criza economică, care necesită o reconstrucție structurală, pe baza unei viziuni economice a unei noi strategii și a unei noi politici de dezvoltare; criza socială, marcată prin demoralizare cronică, accentuarea sărăciei, polarizarea socială; criza statului, a „statului mic și gras”, birocratizat, disfuncțiuni în sistemul juridic, funcționarea serviciilor sociale; criza democrației, marcată de instabilitate politică, fracturi între comunitate și stat.

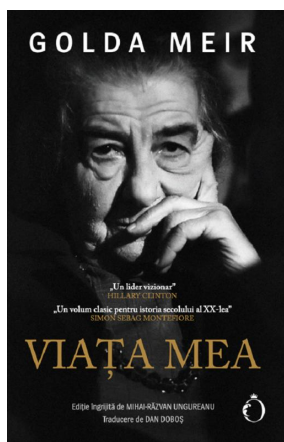
Ieșirea din criză e consonantă cu această nouă viziune susținută de comunitate, cu elaborarea unui program de depășire a crizei prin dezvoltare social-economică. În acest sens, profesorul Cătălin Zamfir propune patru puncte ale strategiei ieșirii din subdezvoltare:¹⁴ o conștiință colectivă a dezvoltării, o schimbare de viziune politică centrată pe dezvoltare, cristalizarea unei strategii de

dezvoltare social-economică a țării și regândirea statului și a funcțiilor sale (pp. 124-125).

Avem în față o carte care oferă o viziune, o nouă paradigmă socială, economică, politică asupra crizelor contemporane, cu aplicație la societatea românească, la crizele tranziției noastre.

Doru TOMPEA

Viața „Doamnei de Fier” a politicii israeliene

Golda Meir, *Viața mea*, Editura Omnium, București, 2023, 488 p.

Anul acesta a apărut, la Editura Omnium din București, în traducerea lui Dan Doboș și prefăcută de Mihai-Răzvan Ungureanu, cartea *Viața mea* scrisă de Golda Meir, prima femeie prim-ministru în Israel. În contextul re izbucnirii violențelor la scară largă în Gaza, în octombrie 2023, cartea amintită are darul de a ne introduce în problematica regiunii, e drept, prin ochii unei oficialități a statului Israel. Perspectiva dezvoltată în cele peste 450 de pagini este construită pe „devenirea” și evoluția politică a Goldei Meir și punctează momentele importante ale apariției Israelului, după cel de-Al Doilea Război Mondial. Din acest

punct de vedere, cartea este valoroasă și pentru că ne ajută să înțelegem, în contextul primilor pași ai politicii israeliene, felul în care s-a aprins conflictul din regiune, motivele și cauzele, dar și etapele acestuia. Reacțiile internaționale și poziționările de toate felurile, luptele și semnificațiile acestora, momentele diplomației și „vocea” armelor, atentatele sau asasinările la comandă, toate își găsesc loc în carte, filtrate de penelul autoarei. *Viața mea* ne vorbește despre începuturi, iar importanța acestui demers este că ne poate ajuta să înțelegem prezentul, pentru a putea proiecta, cu ochii minții, viitorul.

Cartea debutează cu amintirile copilăriei din Kiev, orașul natal. Iminența unui pogrom este amintirea pe care o propune autoarea la începutul cărții, un pogrom care nu s-a materializat, dar care a lăsat o amprentă importantă. Frustrarea că nu se putea face nimic în afară de bari-cadarea în casă, prin scândurile bătute în cuie la ușă, a sădit în fetița de 3-4 ani dorința de a avea capacitate de reacție proporțională cu amenințarea. Această capacitate de reacție pare a fi cheia de boltă a politicii duse de Golda Meir, ca ministru de externe, ministru al muncii și, mai apoi, ca prim-ministru al Israelului. Generozitatea cu care ne sunt pre-

zentate relația cu surorile și părinții, mutarea în Statele Unite ale Americii, implicarea în primul „proiect public” – strângerea de fonduri pentru manualele școlare la Milwaukee, în clasa a patra – are darul de a ne lăsa să privim dincolo de imaginea unei „Doamne de Fier”, așa cum a fost considerată Golda Meir în politica israeliană. Iar aceste momente au, de asemenea, darul să ne facă să înțelegem felul în care se vor construi ideile politice ale viitoarei oficialități. Socialismul sionist, crezul călăuzitor al viitorului prim-ministru, a modelat încet personalitatea politică a Goldei Meir, în lumina discuțiilor purtate în casa Sheynei, sora sa, la întâlnirile organizate de aceasta din urmă cu diferiții imigranți evrei.

Nu foarte departe de aceste discuții și, cel mai probabil, sub înrâurirea lor, tânăra evreică decide să „alegă Palestina”. În 1921 se mută, alături de o parte a familiei, în Israel. Filosofia politică și ideile despre cum ar trebui să fie lumea se izbesc aici de soarele dogoritor, de lipsa locuinței sau de condițiile insalubre din piețele și hotelurile din Tel Aviv, de munca istovitoare din kibbutz. La doar 23 de ani, Golda Meir își face un ideal din munca de pionierat alături de semenii săi. Atrasă de implicarea în diferite proiecte care să ajute integrarea noilor veniți în Palestina, lucrează pentru Consiliul de Muncă al Femeilor și pentru Femeile Pioniere. Rememorarea acestui episod are rolul de a clarifica relația autoarei cu feminismul, ca

program politic, căruia pare a-i reproșa tocmai o atitudine demonstrativă, o rebeliune fără cauză practică. Pentru Golda Meir, feminismul constructiv (p. 121), așa cum numește viziunea sa despre rolul și locul femeilor în viața comunității, este mult mai important decât o luptă pentru drepturi care doar divide societatea în două părți distincte. Egalitatea în drepturi a femeilor cu bărbații nu este, desigur, pusă la îndoială, iar autoarea relatează un moment în care o declarație a lui Ben-Gurion a făcut-o să simtă un real disconfort. Pe atunci prim-ministru, Ben-Gurion o descria pe Golda Meir drept „singurul bărbat” din cabinetul său, dar declarația aceasta nu a făcut-o să se simtă flatată. Întrebarea retorică dacă un astfel de „compliment” ar fi flatat un bărbat despre care s-ar fi spus că este singura femeie din guvern ne asigură de acest lucru. În rândurile următoare, autoarea le recunoaște femeilor din comunitățile evreiești dubla povară pe care o poartă: locul de muncă și rolul de mamă.

Munca pe care Golda Meir o desfășoară pentru organizațiile de femei mai sus amintite o pun în postura de a călători mult, între anii 1929 și 1930, în Statele Unite sau în Anglia. De fapt, intensa activitate de reprezentare, contactele cu diferitele comunități de evrei din toată lumea, dar mai ales din Statele Unite, au avut darul de a pregăti terenul pentru prima provocare cu adevărat mare: poziția de ministru de externe al nou înființatului stat Israel. Paginile care

punctează pașii apariției statului Israel sunt încărcate firesc de emoția momentului, dar scot în evidență și importante provocări, cum ar fi compromisul necesar între evreii care așteptau ca documentul care proclama statul să facă referire la Dumnezeu și cei care luptau împotriva oricărei forme de clericalism în declarație.

Maturizarea politică a Goldei Meir o îndreaptă cu pași repezi spre anul 1969, când devine prima femeie prim-ministru. Pentru cititorii care sunt interesați de explicațiile complicatului conflict din zonă, capitole precum „Dreptul de-a exista”, „Suntem singuri”, „Prim-ministru”, „Războiul de Iom Kipur”, au darul de a dezvolta înțelegerea conflictelor cu statele din zonă, cum ar fi Siria sau Egiptul, apariția diferitelor organizații ca Al Fatah (cea mai puternică și mai mediatizată parte a Organizației pentru Eliberarea Palestinei) sau relațiile cu liderii palestinieni, precum Yasser Arafat. Războiul de Iom Kipur (început în 6 octombrie 1973) este un moment important al carierei politice a Goldei Meir. În fapt, este evenimentul în urma căruia a trebuit să demisioneze, în 1977. Capitolul, numit chiar așa, „Războiul de Iom Kipur”, în care ne sunt prezentate momentele de tensiune de dinaintea izbucnirii războiului, este valoros pentru că ne arată mai pregnant omul din spatele politicianului. Și aici nu e vorba doar despre fosta prim-ministră a Israelului. Toți oamenii de stat au momente de indeci-

zie, de teamă, așa cum, alții sunt siguri, încrezători, puternici sau vi-guroși. În ciuda regretului afișat categoric – „astăzi știu ce-ar fi trebuit să fac” (p. 435) – Golda Meir nu convoacă la timp rezerviștii, bazându-se pe informațiile primite de la armată și de la serviciile de informații, dar și pe faptul că în luna mai a aceluiași an rezerviștii mai fuseseră convocați. Costurile erau mari, așadar decizia trebuia cântărită cu atenție. Lupta este ilustrată de introspecțiile care răzbat din text „...intuiția e ceva foarte amăgitor; uneori trebuie să acționăm imediat, dar alții este doar un simptom al anxietății și atunci poate fi într-adevăr foarte înșelătoare” (p. 433). Totuși, politicianul trebuie să decidă, iar aceste decizii au consecințe. În acest fel, tensiunea dintre omul Golda Meir și politiciană Golda Meir ajunge, în paginile capitolului, la cote maxime. Și tocmai de aceea cartea este valoroasă. Ea scoate în evidență această tensiune și zugrăvește lumea omului de stat care e presat să decidă, uneori împotriva rațiunii, pentru a maximiza șansele viitorului. Și mai toți oamenii de stat, mai ales în momente de răscruce, trec prin această tensiune. În fapt, pentru persoanele mai puțin interesate de Orientul Mijlociu sau de politica statului Israel, sunt câteva motive pentru care lucrarea este valoroasă, iar în capitolul mai sus amintit acestea sunt evidențiate clar: lupta interioară a politicianului, regretele post-factum, numeroșii factori care trebuie luați în considerare

în momentul unei decizii, selectarea unei alternative cât mai bune în condiții de incertitudine, managementul riscului sau pregătirea unui plan de rezervă bun.

La final, testamentul politic al Goldei Meir poate fi al oricărui om de stat din lume care își înțelege menirea: „Și apoi am plecat și eu acasă, de data asta definitiv. Noul prim-ministru al Israelului este un sabra – Yitzhak Rabin – născut la Ierusalim... Asemeni generației mele, această generație de sabras va face eforturi, va lupta, va face greșeli și va reuși” (p. 467).

Cartea Goldei Meir este o carte care privește conflictul din regiune

prin ochii unui oficial al statului Israel. Dar, pentru oricine dorește să înțeleagă în profunzime relațiile Israelului cu vecinii săi încă de la înființare, primii pași ai statului nou înființat în arena internațională, conflictul din regiune sub aspectul cauzelor și factorilor determinanți, cartea „*Viața mea*” este o lectură obligatorie. Și mai este un aspect foarte bine punctat în lucrare – provocările funcției guvernamentale pentru omul de stat. Dincolo de perspectiva politicianului, răzbate omul, cu toate ale sale.

Bogdan GHEORGHIȚĂ

**Emanuel Copilaș, *Integrarea României în sfera de influență sovietică (1944-1947).*
*Perspective internaționale și locale***

Emanuel Copilaș, *Integrarea României în sfera de influență sovietică (1944-1947). Perspective internaționale și locale*, Editura Corint, București, 2023, 592 p.

În primăvara anului 2023, a văzut lumina tiparului la prestigioasa editură bucureșteană Corint volumul cu titlul *Integrarea României în sfera de influență sovietică (1944-1947). Perspective internaționale și locale*, semnat de către Emanuel Copilaș, Conf. univ. dr. la Universitatea de Vest din Timișoara. Emanuel Copilaș abordează lucrarea într-un stil original, îmbinând analiza istorică a evenimentelor cu dialectica lui Hegel, el având un doctorat în domeniul relațiilor internaționale și al studiilor europene susținut la

Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca în 2011. Consistentul volum este scris la un înalt nivel academic, cu metodologie, aparat critic, referințe bibliografice consistente, atât din literatura de specialitate românească, cât și din cea străină.

Lucrarea este structurată pe 9 capitole, în care autorul își propune să răspundă la mai multe întrebări cum ar fi: de ce a ajuns PCR din postura de cel mai redus și dezorganizat partid comunist est-european, de la finalul celui de-al Doilea Război Mondial, în cea a partidului comunist est-european cu cel mai mare număr de membri? Pornind de la această interogație, Emanuel Copilaș analizează lucid, într-un limbaj accesibil, utilizând narațiunea filosofico-istorică, contextul politic extern al României postbelice. Astfel, ca urmare a faptului că războiul civil din Grecia reprezenta principala prioritate a britanicilor, forțele democratice din România au fost lăsate să se descurce singure. În opinia autorului, singurul partid realmente democrat al perioadei – în sensul contemporan al termenului – a fost PSD și, ulterior, PSDI (p. 336). Această teză este reluată pe parcursul volumului, când autorul arată că, în perioada 1945-1947, România a

avut un regim politic democratic, chiar dacă a fost fragil și cu toate că ascensiunea sovietică era dominantă în Europa de Est și mai ales în România.

Analizând pe larg perioada interbelică, autorul arată că România Mare a fost creată de Occident ca o țară împotriva expansiunii ideilor URSS. Astfel, anticomunismul elitelor politice interbelice a fost exportat în societate și astfel populația nu a îmbrățișat ideile comuniste. Sovietizarea României și a Europei de Est a reprezentat un proces nuanțat prin intermediul căruia Moscova și-a negociat interesele pe plan regional cu un Occident la fel de precaut, care însă își negocia interesele pe plan global, după un plan prestabilit.

Emanuel Copilaș dezvoltă în volum și alte interogații, precum: de ce în primăvara anului 1946, respectiv în toamna anului 1945, Cehoslovacia și Ungaria au avut alegeri libere, iar România, în toamna anului următor, nu? De ce atitudinile sovietice au variat foarte mult de la un stat la altul? De ce nu trebuie să generalizăm procesul de integrare a Europei de Est în sfera de influență sovietică, ci ar trebui procedat de la caz la caz și abia ulterior să fie avansată o soluție comparativă având invariabil o capacitate explicativă limitată? (p. 127).

Spre finalul lucrării, după o adaptare tabelară realizată de Nicoleta Ionescu-Gură, autorul arată că monarhia românească a fost ultima care a fost abolită în 1947,

după monarhiile din Iugoslavia, Albania, Ungaria și Bulgaria (p. 330). De menționat este că abdicarea Regelui Mihai și proclamarea Republicii nu a fost făcută pe căi legale, iar PCR nu lua în calcul răsturnarea monarhiei.

Integrarea României în sfera de influență sovietică a fost un proces punctat cu multe necunoscute, repleri strategice și forțări de note, nu unul realizat după un plan complex elaborat de la care nu ar fi existat abateri, chiar și minore, susține autorul. În acest sens, el arată că Stalin nu a avut în vedere sovietizarea țărilor din Europa de Est eliberate de Armata Roșie, procesul fiind totuși pus în aplicare în funcție de reacțiile dar și de temerile occidentalilor.

Analiza istorică a profesorului Emanuel Copilaș pune în lumină diferențele de opinii geopolitice dintre aliații politici din România – Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc – cu privire la abordarea politică a României față de Uniunea Sovietică. Astfel, cu ocazia procesului conducerii PNT, Iuliu Maniu își manifestă nemulțumirea față de diplomații occidentali și de cei sovietici: „Nicio țară din lume nu este astăzi mai nedreptățită ca România. Nu acceptăm comunismul, care este străin de mentalitatea poporului român. Națiunea americană reprezintă astăzi cea mai înaltă forță morală și materială din lume. Lor ne adresăm pentru a obține verdictul final” (p. 290).

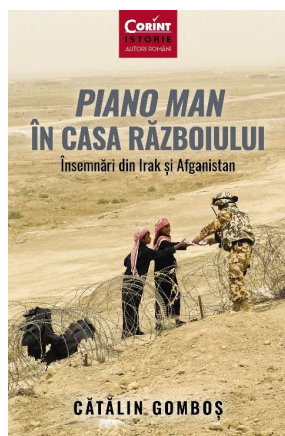
Sovietizarea s-a realizat prin prezența Armatei Roșii pe teritoriul

României, care a adus pe tancurile comunismul și a creat un regim politic complet ideologizat, susținut de la Moscova, care a impus naționalizarea proprietăților și a monedei, colectivizarea pământurilor, lichidarea întregii elite politice, militare, intelectuale și economice, fiind susținută de un imens aparat propagandistic, coordonat de comisari sovietici. Emanuel Copilaș nu trage concluzii clare la finalul volumului,

lăsând cititorul să analizeze dacă experiența comunistă a fost adecvată și/sau aplicată sau nu. Volumul său este o resursă bibliografică prețioasă și este recomandabilă tinerei generații, și nu numai, pentru a înțelege regimul politic democratic actual, în care libertatea de exprimare și libera circulație a persoanelor nu sunt îngădite.

Florin GRECU

**Cătălin Gomboș, *Piano Man în casa războiului.*
*Însemnări din Irak și Afganistan,***

Cătălin Gomboș, *Piano Man în casa războiului. Însemnări din Irak și Afganistan*, Editura Corint, București, 2021, 176 p.

Cătălin Gomboș a publicat, la editura Corint, în 2021, însemnările sale din Irak și Afganistan. Cartea, „nășită” de Marian Voicu, așa cum explică autorul, prezintă întâmplări din perioada 2003-2008, în zonele de conflict din cele două țări.

În paginile cărții putem găsi crâmpie de viață pe care războiul le face mai vii, mai pline de înțelesuri, dar și instantanee de război care pot răscoli tihna cititorului dată de confortul distanței față de conflict. Putea nemărginită a iubirii se ciocnește cu conservatorismul de tip tribal, așa cum ura față de cel diferit de tine

(sau cel puțin imposibilitatea acceptării) se ciocnește cu empatia.

În general, în cărțile care cuprind relatări din războaie, autorii aleg să prezinte cât mai multe fapte, răscolind sentimentele, întorcând pe toate părțile fricile, temerile, momentele de bucurie. Este și cazul cărții lui Cătălin Gomboș. Însă, pe lângă acest aspect, autorul, cu o foarte bună cunoaștere a istoriei locurilor, leagă explicații, cauzalități, factori. Nu găsim doar fapte de război în carte, ci și o bună conectare cu istoria locurilor și cu rădăcinile conflictului. Războiul nu este doar relatat, cu tot ce ține de el – morți, speranță, empatie, cruzime, absurd – ci este contextualizat și conectat la faptele trecutului. Centrul de greutate al relatărilor este Irakul, în timp ce referirile la experiențele din Afganistan sunt mai puține, în ciuda promisiunii din titlu.

În ceea ce privește experiența din Irak, Cătălin Gomboș, folosindu-se de cunoștințe întemeiate, plonjează cu lejeritate în discuții cu privire la islam, distinge între sunniți și šiiti și explică diferențele dintre aceștia, comentează ascensiunea lui Abu Musab al-Zarqawi, ne vorbește despre Ayman al-Zawahiri și Osama bin Laden, punctează apariția statului Israel sau descrie steagul Irakului

cu inscripționarea takbir-ului, „Allahu akbar”. Toate acestea, pentru a ne face să înțelegem nu războiul, ci zona, în complexitatea ei – Orientul Mijlociu, ca un creuzet uriaș care conține în el semințele propriiei distrugerii, dar care are și potențialitatea de a străluci și fascina deopotrivă.

Aceasta pare a fi, de fapt, miza cărții lui Cătălin Gomboș. Poveștile de război sunt explicate nu în termeni de poziționări de forțe de azi, ci în legătură cu miturile, religiile și poveștile comunităților din zonă. Armele de azi sunt miturile de ieri. Bombele prezentului explodează în acordurile credințelor trecutului. „Evident că lumea în care trăim este rezultatul a nenumărate întâmplări și evenimente petrecute, la o scară mai mică sau mai mare, de-a lungul istoriei. În Orient însă, evenimente din trecut continuă să influențeze istoria contemporană și prin impactul lor asupra imaginarului colectiv” (p. 142), ne avertizează autorul.

Pentru a face un inventar al evenimentelor care modelează comportamentele actorilor din Orient, într-o interpretare personală, Cătălin Gomboș punctează șase. Mai întâi, martiriul lui Hussein, fiul lui Ali (soțul Fatimei, fiica favorită a lui Muhammad), a cărui comemorare a devenit azi una din cele mai importante sărbători religioase šiite, un „omor de acum 1400 de ani pe care luptătorii šiiti încă vor să-l răzbune” (p. 32). Apoi, în ordine, invaziile mongole și căderea Bagdadului în 1258, în urma trădării vizirului šiit

Ibn al-Alqami, așa cum afirmă izvoare sunnite; ascensiunea Sefevizilor în Iran și convertirea populației de la Islamul sunnit la cel šiit; fondarea statului Israel; eșecul revoluționarilor socialiști în Egipt, Siria sau Irak, care, după inițialele progrese și modernizarea societății, au sfârșit prin a căuta legitimitatea în Islam, ca urmare a eșecului de a construi o societate dreaptă; Războiul din Golf – invazia Irakului din 2003.

Războiul înseamnă suferință, în primul rând. Cu toate acestea, în câteva rânduri, cartea lui Cătălin Gomboș trece dincolo de absurdul conflictului armat, pentru a ne zugrăvi o normalitate care parcă luptă să iasă la suprafață dintre bombe și mitraliere. Nunta din restaurantul Al Fanar, dintre Nada, din Fallujah și Bayan, din Ramadi, „două dintre cele mai conservatoare orașe din Irak” (p. 77), este un astfel de moment. Cei doi miri, sfidând moartea prezentă la tot pasul în jurul lor, decid să construiască o lume nouă. Nesocotind tradiții tribale care le impun bariere și care le promet moartea, ei „își riscă viața și înving un sistem în care dragostea este ultimul criteriu de alegere a partenerului” (p. 79). Poate de aceea, paginile respective sunt o oază de speranță într-un arhipelag al durerii și suferinței. Dacă dragostea nu moare, viitorul poate să existe.

Cartea lui Cătălin Gomboș reușește să provoace cititorul încă de la primele pagini. Autorul sintetizează o serie întreagă de fapte istorice,

pentru a putea explica cauze ale conflictelor din zona Orientului Mijlociu. Și face acest lucru cu o anumită lejeritate, fără a simplifica nepermis. Iar acest demers nu e unul ușor, dacă ne gândim că istoria locurilor despre care ne vorbește cartea începe în zorii civilizației. Tocmai acest aspect e de avut în vedere dacă ar fi să ne întrebăm care e valoarea cărții. Mai degrabă, *Piano Man în casa războiului* nu e o carte care cuprinde corespondență de război.

Este o carte despre Orientul Mijlociu, scrisă în contextul războiului, iar lectura ei aduce clarificări importante cititorului care dorește să se pună la curent cu problematica zonei. Am putea afirma că este o scurtă introducere, coerentă și sintetică, cu privire la situația uneia dintre cele mai fierbinți zone geopolitice de pe Terra.

Bogdan GHEORGHÎĂ

Note despre autori

Cristian BOCANCEA este Profesor universitar, Doctor în Științe Politice (Université Toulouse 1 Capitole, 1997) și Doctor în Filosofie (Universitatea „Al. I. Cuza din Iași, 2001). Și-a completat formarea academică prin stagii la Université des Sciences et Technologies Lille I, Université Paris-Sud (XI), Università degli Studi di Genova și Université Libre de Bruxelles. Predă discipline din sfera filosofiei politice și dreptului constituțional la Universitatea „Petre Andrei” din Iași. A fost cadru didactic titular sau asociat la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, Universitatea „Danubius” din Galați și Universitatea „Andrei Șaguna” din Constanța. Este membru al Association internationale des sociologues de langue française (AISLF).

Sorin BOCANCEA este profesor și Rector al Universității „Petre Andrei” din Iași. Este Directorul revistei *Polis* și Președinte al Institutului de Studiere a Ideologiilor (ISI). Printre lucrările publicate se numără: *Instituții și politici publice în Uniunea Europeană* (2004), *Cetatea lui Platon* (2010), *Noi și postcomunismul* (2012) și *Trei decenii de învățământ superior privat în România. Universitatea „Petre Andrei” din Iași* (2021). A coordonat 12 volume colective (dintre care 4 în colaborare) și a realizat alte 5 în coautorat. A publicat peste 60 de articole științifice în reviste și-n volume colective. Cea mai recentă lucrare este coordonarea volumului *Războiul din Ucraina. Un conflict regional cu efecte globale* (2022 și 2023).

Radu CARP este profesor la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București, Director al Școlii Doctorale de Științe Politice. Doctor în drept al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (2002). MA în studii europene și relații internaționale, Institut Européen des Hautes Etudes Internationales, Nisa (1996). A ocupat funcțiile de Director general al Institutului Diplomatic Român (2010-2012), Prodecan (2008-2010) și Secretar științific (2010-2012) la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București. A avut colaborări și stagii de predare la universități de prestigiu din Europa și a participat la proiecte de cercetare în colaborare cu mai multe instituții naționale și internaționale. A publicat peste 20 de cărți în calitate de autor și de coautor. Ultima lucrare este realizată împreună cu Daniel Șandru, în 2019, și se intitulează *Cine suntem și ce ne ține împreună?*

Anton CARPINSCHI este *Professor Emeritus* al Universității „Alexandru Ioan Cuza”, *Doctor Honoris Causa* al Universității „Petre Andrei”, *Cetățean de Onoare* al Municipiului Iași. În calitate de profesor invitat, a ținut cursuri la Universitatea de Științe Sociale din Toulouse, Institutul de Studii Sociale din Haga, universitățile din Liège, Lille și Chișinău. A publicat: *Ieșind din mintea captivă*; *Cultura recunoașterii și securitatea umană*; *Deschidere și sens în gândirea politică*; *Doctrine politice contemporane. Tipologii, dinamică, perspective, Contemporary Political Doctrines. A Typological Synthesis*. De asemenea, a îngrijit ediții și a realizat studii introductive la autori precum: Nikolai Berdiaev, Benjamin Constant, Jean-William Lapierre, Michael Walzer și J.-J. Rousseau.

Angelo CHIELLI este Profesor în Departamentul de Științe Politice din cadrul Universității „Aldo Moro” din Bari, unde predă disciplinele filosofie politică și știință politică. În activitatea de cercetare științifică s-a orientat pe două arii tematice: analiza filosofiei politice europene din secolul XX și studiul gândirii politice renaștentiste, cu precădere a celei italiene. A publicat, printre altele, studii referitoare la Benedetto Croce, Walter Benjamin, Antonio Gramsci, Niccolò Machiavelli și Max Weber. Ultimele volume publicate sunt *Figure della modernità. G. Lukács, W. Benjamin, B. Croce, M. Weber (Figuri ale modernității. G. Lukács, W. Benjamin, B. Croce, M. Weber, 2004)*, *La vita e il vivere. Benedetto Croce nella „crisi” della cultura europea (1893-1909) (Viața și trăirea. Benedetto Croce și „criza” culturii europene [1893- 1909], 2004)*, *La volizione dell’irreale. „Legge” e „Stato” nella filosofia politica di Benedetto Croce dalla filosofia della pratica agli elementi di politica) (Voința irealului. „Lege” și „Stat” în filosofia politică a lui Benedetto Croce de la Filosofia practică la Elemente de politică, 2008)*. Din anul 2021, este *Doctor Honoris Causa* al Universității „Petre Andrei” din Iași.

Dragoș DRAGOMAN doctor în sociologie, este conferențiar la Departamentul de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii de Securitate, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu. Domeniile sale de cercetare sunt democrația și democratizarea, relațiile etnice, capitalul social și participarea politică. Publicații recente: „Quasi-militant democracy in Romania: Limiting contention by legal means”, in *Neo-Militant Democracies in Post-Communist Member States of the European Union*, coord. de Joanna Rak și Roman Backer, Londra, Routledge, 2022; „Save Romania” Union and the Persistent Populism in Romania, in *Problems of Post-Communism*, vol. 68, nr. 4, 2021, pp. 303-314; *Democratic Transition and Consolidation in Post-Communist Romania*, Berlin, Peter Lang, 2019.

Sabin DRĂGULIN este Prof. univ. dr. și Decan la Facultatea de Științe Politice și Administrative a Universității „Petre Andrei” din Iași. Are licențe în științe politice (2009) și istorie (1997) la Universitatea din București, doctorat (2008) Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava și a urmat studii postdoctorale (2013) la Universitatea din București. Domeniile de cercetare: fenomenul modernizării românești, extrema dreaptă românească, naționalism, extremism și rasism, fenomenul migrației internaționale, gândirea politică a lui Antonio Gramsci și Niccolò Machiavelli. Cărți publicate în calitate de autor, coautor, coordonator etc. (ultimii trei ani): Antonio Gramsci, *Caietul 6 (VIII).1930-1932. Miscelanea*, ediție îngrijită împreună cu Angelo Chielli (2022); Antonio Gramsci, *Caietul 8 (XXVIII).1930-1932. Miscelanea și Note de filosofie III*, ediție îngrijită împreună cu Angelo Chielli (2022); Vasileios Syros, *Gândirea politică islamică medievală în dialog cu tradiția umanistă a Renașterii italiene* (2021); Antonio Gramsci, *Caietul 3 (XX).1930. Miscelanea*, ediție îngrijită împreună cu Angelo Chielli (2021); Antonio Gramsci, *Caietul 2 (XXIV).1929-1933. Al doilea caiet*, ediție îngrijită împreună cu Angelo Chielli (2020); Antonio Gramsci, *Caietul 1 (XVII).1929-1930. Primul caiet*, ediție îngrijită împreună cu Angelo Chielli (2020); *Tratatul de la Trianon și destinul României Mari* (coord.), 2021; Sabin Daniel Drăgulin, Ancuta Brașoveanu, *Idei liberale în (pre)facerea României Mari* (2020).

Bogdan GHEORGHITĂ este cadru didactic la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Științe Socio-Umane, Departamentul de Relații Internaționale, Științe Politice și Studii de Securitate, unde predă științe politice. Este interesat de teme precum teoria democrației, marketingul politic, ideologiile politice și partidele politice. A publicat cărți ca unic autor, co-autor sau editor, capitole de cărți la edituri din România și din străinătate și studii în reviste de profil din țară și străinătate. A participat la diferite proiecte de cercetare alături de echipe din România sau din străinătate. Cea mai recentă carte a sa este *Reinventarea politicii. Concepte, actori și reglare socială* (2020).

Didona GOANȚĂ este absolventă a Facultății de Filosofie și Științe Social Politice a Universității „Al. I. Cuza” Iași. Are o experiență de 15 ani în domeniul comunicării și al marketingului. În prezent, colaborează cu Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, unde coordonează activitatea de comunicare.

Florin GRECU este doctor în științe politice, 2011, Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București. Este Lector univ. dr. la Universitatea Hyperion din București, Facultatea de Științe Sociale, Umaniste și ale

Naturii, Specializarea Științe Politice. A scris volumul *Construcția unui partid unic: Frontul Renașterii Naționale* (2012) a publicat mai multe articole despre monarhia autoritară precum și de analiză electorală în revistele *Sfera Politicii*, *Polis*, *South-East European Journal of Political Science*, *Observator Cultural*, *ziare.com*, *stiripesurse.ro*, *Punctul Critic*, *adevarul.ro*. Cel mai recent volum publicat este intitulat *Politic și apolitic. Analize electorale* (2020).

Ioana IOANES este doctorandă în cadrul Școlii Doctorale de Relații Internaționale și Studii de Securitate a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

Neda GRUICI este masterandă în cadrul Departamentului de Studii Internaționale și Istorie Contemporană a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, licențiată în Studii de Securitate.

Sabina-Adina LUCA este lector universitar doctor la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Științe Socio-Umane, Departamentul de Relații Internaționale, Științe Politice și Studii de Securitate. A participat, în calitate de membru sau director, la mai multe proiecte de cercetare, finanțate prin granturi naționale sau internaționale, pe teme precum reconstrucția identitară a tinerilor, incluziunea socială a romilor, politici sociale sau culturale. A publicat mai multe volume în calitate de autor, co-autor sau editor, articole în reviste de specialitate și capitole în volume colective. Dintre cărțile publicate amintim: Luca, Sabina-Adina (ed.) *“Tânăr în România. Noi valori, noi identități”*, Iași: Institutul European, iar dintre articole: ”Young People and Political Activism in Moldova: Why Online Mobilization Is Not Enough for Democratic Consolidation” (cu Dragoș Dragoman), în *Communist and Post-Communist Studies* (California University Press), vol 53, nr 2, 2020.

Tudor PITULAC (1967) este licențiat în Sociologie și Științe Politice al Universității “A.I. Cuza” din Iași. Din 1996 este cadru didactic la Universitatea „Petre Andrei” din Iași. Zona predilectă de cercetare și acțiune sociologică este aceea a comunităților, teza de doctorat fiind în această arie tematică. Fost consultant pentru dezvoltare comunitară al North Ayrshire Council, Scoția, are o experiență de peste două decenii în proiecte cu finanțare europeană, deținând certificarea Project Management Professional din anul 2012. După obținerea gradului de profesor universitar dedică tot mai mult timp managementului proiectelor de cercetare. Din 2019 este parte a ecosistemului de inovare IT în Irlanda. În 2021 a obținut, la National College of Ireland, *Higher Diploma in Science in Computing, with Honours*.

Cristian PREDA este profesor de știință politică la Universitatea din București, unde predă din 1992. Între 2009 și 2019 a fost membru al Parlamentului European. Ultimele publicații: *Robul succesului* (Humanitas, 2022) și *De ce ațipesc parlamentarii și cum plagiază miniștrii?* (ediția a doua, Humanitas, 2023).

Doru TOMPEA este Profesor, Președinte al Consiliului de Administrație al Universității „Petre Andrei” din Iași. A inițiat împreună cu Profesorul Petru P. Andrei proiectul de editare, promovare și valorificare a operei savantului Petre Andrei și a înființat împreună cu acesta Fundația Academică „Petre Andrei”. A fost Rector al Universității „Petre Andrei” din Iași. A coordonat editarea și reeditarea în ediții bilingve a operei lui Petre Andrei, demers pentru care a fost distins, împreună cu Petru P. Andrei, cu Premiul „Ioan Petrovici” al Academiei Române (1999). Dintre volumele de autor publicate menționăm: *Etică. Morală și putere și Provocarea posmodernă. Noi orientări în teoria socială*. A coordonat împreună cu Daniel Șandru volumul critic *Dimensiuni social-politice ale operei lui Petre Andrei* (2012). A realizat împreună cu Sorin Bocancea volumele *Două decenii de comunism în Iașul universitar* (2015) și *Două decenii de comunism în Iașul Universitar. Presa studențească* (2019).

Instrucțiuni pentru autori

Revista *Polis* acceptă **manuscrise originale, nepublicate anterior și neafiate în faza de evaluare preliminară a altor publicații științifice**. Manuscrisele primite vor fi **anonimizate** și supuse evaluării critice a recenzorilor de specialitate ai revistei. **Fișa de evaluare**, cu mențiunea de acceptare / modificare / respingere a articolului propus, vă va fi remisă într-un interval de **2-5 săptămâni** de la confirmarea primirii manuscrisului. **Adresa** la care ne puteți trimite manuscrisele dumneavoastră în format electronic (.doc sau .docx) este: polis@upa.ro

La redactarea articolelor, vă rugăm să țineți cont de instrucțiunile de mai jos. Revista *Polis* își rezervă dreptul de a refuza publicarea articolelor care nu respectă aceste instrucțiuni.

STRUCTURA GENERALĂ A TEXTULUI

Revista *Polis* publică studii redactate în limbile **română și engleză**. **Toate articolele în limba română trebuie însoțite, obligatoriu, și de traducerea integrală în limba engleză**. Articolele trebuie să respecte normele general valabile pentru redactarea lucrărilor științifice, conținând în mod obligatoriu o parte introductivă, capitole / secțiuni distincte și concluzii, având dimensiuni cuprinse între **20.000 – 40.000 de caractere cu spații** (10-20 de pagini standard). Articolele vor fi redactate utilizând paginarea standard a programului Microsoft Word, folosind fontul **Times New Roman, 12 pct**, cu **spații de 1,5**, fără a lăsa spații libere între paragrafe. Prima pagină a lucrării va conține, obligatoriu, următoarele informații: titlu, autor (afiliere instituțională și adresă de corespondență), rezumat de 200-350 de cuvinte și 4-6 cuvinte cheie.

Pentru redactarea lucrării, vă rugăm să folosiți modelul de mai jos.

TITLUL ARTICOLULUI

Prenume NUME

Afiliere instituțională

Adresa de mail

Rezumat

Rezumat în limba engleză, 200-350 de cuvinte. Rezumatul va prezenta, pe scurt, conținutul lucrării, menționând metologia utilizată în cercetare, principalele premise, argumentele folosite și concluziile articolului. Vă rugăm să verificați corectitudinea gramaticală și lexicală a rezumatelor în limbi străine și să evitați folosirea programelor de traduceri automate. Ne rezervăm dreptul de a refuza rezumatele cu greșeli flagrante de traducere.

Cuvinte-cheie: 4-6 cuvinte în limba engleză

Fiecare articol trebuie să includă, în mod obligatoriu, **o parte introductivă**, o secțiune de **cuprins** împărțită în capitole și subcapitole, în care ideile, ipotezele de

cercetare menționată în partea introductivă să fie demonstrate sau infirmate, și o secțiune de **concluzii**.

Bibliografie

CARPINSCHI, Anton, BOCANCEA, Cristian, *Știința politicului. Tratat*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1998.

PETREU, Marta, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească*, Editura Polirom, Iași, 2011.

ȘANDRU, Daniel, „Ideological aspects in Petre Andrei’s political sociology”, *Transilvania*, Nr. 11, 2011.

Resurse electronice

STAN, Liliana, „Elemente ale metafizicii idealului la Petre Andrei”, *Transilvania*, Nr. 11, 2011, http://www.revistatransilvania.ro/nou/ro/anul-editorial-2012/cat_view/45-anul-editorial-2011.html, p. 60 (accesat pe 23 februarie 2013)

NOTĂ: Tabelele și figurile vor fi incluse în textul articolului și numerotate în ordinea apariției, după modelul de mai jos. Vă rugăm să nu folosiți tabelele și figurile în mod excesiv.

--	--	--	--

Tabelul 1: *Model de tabel*

SISTEMUL DE REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Revista *Polis* folosește sistemul de referințe bibliografice recomandat de Academia Română.

În acest sistem, **sursele bibliografice la care se face referire în text sunt citate cu ajutorul notelor de subsol.**

Exemplu:

[...] Este o chestiune pe care politologul român Mattei Dogan o prezintă atât în studiile sale interbelice, cât și în lucrările recente¹. [...]

¹ Mattei Dogan, *Comparații și explicații în știința politică și în sociologie*, Editura Institutul European, Iași, 2010, pp. 241-261.

Bibliografia finală a lucrării reunește toate sursele citate în notele de subsol, listate în ordine alfabetică. **Resursele bibliografice consultate de pe Internet vor fi menționate într-o secțiune separată.** Citarea acestor resurse va respecta regulile generale privind citarea surselor electronice, precizând data la care documentul electronic a fost accesat de către autorul articolului.

Redactarea notelor de subsol

Pentru redactarea notelor de subsol, vă rugăm să folosiți opțiunea „Footnote” din programul Word, fontul **Times New Roman, 10 pct, spațiere la 1 rând.**

La prima mențiune a autorului / lucrării, nota de subsol va menționa toate detaliile sursei bibliografice, inclusiv pagina-paginile, dacă este cazul (utilizați prescurtarea „p.” pentru o singură pagină și „pp.” pentru pagini multiple). Mențiunile ulterioare ale aceleiași surse bibliografice vor utiliza prescurtările latine (*ibid.*, *op. cit.* etc.).

Instructions to Authors

The *Polis* Journal of Political Science welcomes **original manuscripts which have not been published elsewhere and are not under review by other scientific journals**.

Once submitted, **the manuscripts are made anonymous** and sent to our reviewers for evaluation. You should receive the reviewing form, with the decision to accept / change / reject your article, within 2 – 5 weeks from our initial confirmation of receipt.

Please use the following **address** to send us your manuscripts in electronic form (.doc or .docx): polis@upa.ro

Before sending us your work, please use the following guidelines to write your paper. Polis reserves the right to reject the articles which do not comply with these instructions.

GENERAL STRUCTURE

The *Polis* Journal of Political Science publishes articles and studies written in **Romanian and English**.

All articles should comply with the general standards of academic and scientific writing, and they must comprise an introductory part, distinct chapters / sections, and conclusions. The texts should have **20.000 to 40.000 characters with spaces** (10 to 20 standard pages).

Articles should be written using the default page layout in Microsoft Word, with **Times New Roman, 12 pt, 1.5 line spacing**, and no additional spaces before and after paragraphs.

The first page of your article should include the following information: article title, author(s) name(s) (institutional affiliation and e-mail), an abstract of 200-350 words, and 4-6 keywords.

Please use the following template to format your paper.

ARTICLE TITLE
First name(s) SURNAME
Institutional affiliation
E-mail address

Abstract

Abstract in English, 200-350 words. The abstract should summarize the paper's content, mentioning: the research methodology used, the main hypotheses, the main arguments developed and the paper's conclusions. Please check the grammar and lexis of articles written in English if you are not a native speaker of this language and avoid using programs for automatic translation. We reserve the right to reject articles with flagrant translation mistakes.

Keywords: 4-6 keywords in English

All articles must comprise **an introductory part**, a section devoted to **the paper's content**, divided into chapters and subchapters – in which the research hypotheses mentioned in the introduction should be argued for or against -, and a section of **conclusions**.

Bibliography

- BELL, Daniel, *The End of Ideology. On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties*, Harvard University Press, Cambridge Mass., 2001
- FREEDEN, Michael, *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*, Claredon Press, Oxford, 1996
- ȘANDRU, Daniel, „Ideological aspects in Petre Andrei's political sociology”, *Transilvania*, No. 11, 2011

Electronic resources

- STAN, Liliana, „Elemente ale metafizicii idealului la Petre Andrei”, *Transilvania*, No. 11, 2011, http://www.revistatransilvania.ro/nou/ro/anul-editorial-2012/cat_view/45-anul-editorial-2011.html, (accessed on 23 February 2013)

NOTE: Tables and figures should be inserted in the text and numbered in order of appearance, according to the model below. Please do not use tables and figures in excess.

--	--	--	--

Table 1: *Table model*

CITATION STYLE

The *Polis* Journal uses the reference style recommended by the Romanian Academy. In this system, the bibliographical resources quoted in the text are cited in footnotes.

Example:

[...] In is a matter that the Romanian political science scholar Mattei Dogan describes both in his interwar studies and in his recent works¹. [...]

¹Mattei Dogan, *Comparații și explicații în știința politică și în sociologie*, Editura Institutul European, Iași, 2010, pp. 241-261.

The paper's final **bibliography** assembles all the sources cited in footnotes, listed in alphabetical order. **The bibliographical resources consulted on the Internet are to be listed in a separate section.** These resources should be cited in agreement with the general rules relative to the citation of electronic bibliography by mentioning the day on which the electronic document was accessed by the author.

Footnote format

In order to insert footnotes into your article, please use the „Footnote” option available in Word, using **Times New Roman, 10 pt, 1 line spacing**. The first time an author / a work is cited, the footnote must provide full bibliographical details, including the page-pages (use the abbreviation „p.” for one page and „pp.” for multiple pages). The footnotes for subsequent references to the same author / work should use Latin shortened forms (*ibid.*, *op. cit.*, etc.)

Bun de tipar: 2023 • Apărut: 2023 • Format 16 × 24 cm

INSTITUTUL
EUROPEAN

Iași, str. Bălușescu nr. 2 • cod 700309
Tel. Dif.: 0788.319462; Fax: 0232/230197
editura_ie@yahoo.com; www.euroinst.ro